

AUSPICI A

Recenzovaný časopis pro oblast společenských a humanitních věd

Reviewed Journal Dealing with Social Sciences

Рецензируемый журнал для общественных наук

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ
ČESKÉ BUDĚJOVICE

FILOSOFICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
PRAHA

2010

AUSPICIA

Recenzovaný časopis pro otázky společenských věd.

Založen v r. 2004. Vydáván:

- Vysokou školou evropských a regionálních studií České Budějovice, Česká republika
- Filosofickým ústavem Akademie věd ČR, v.v.i. Praha, Česká republika
- ve spolupráci s jihočeskou pobočkou České společnosti pro politické vědy České Budějovice, Česká republika

AUSPICIA

A peer-reviewed journal for questions of the social sciences.

Founded in 2004. Published by:

- College of European and Regional Studies České Budějovice, Czech Republic
- Institute of Philosophy of the Academy of Sciences of the Czech Republic, v.v.i. Prague, Czech Republic
- in cooperation with the South Bohemian office of the Czech Society of Political Science České Budějovice, Czech Republic

*Toto číslo časopisu je věnováno
doc. PhDr. Karlu Dvořákovi, CSc.,
emeritnímu přednášejícímu
Vysoké školy evropských
a regionálních studií,
k jeho 80. narozeninám,
které oslaví v srpnu 2010.*

S přáním všeho nejlepšího

kolegyně a kolegové

Adresa redakce: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 4/6, 370 01 České Budějovice, tel.: 00420 386 116 837, fax: 00420 386 116 824, auspicio@vsers.eu, předmět: Auspicio, <http://www.vsers.cz/manazereo.php>. Vychází dvakrát ročně. Objednávky telefonicky přijímá redakce. Předplatné na rok: 200 Kč. Způsob placení: fakturou (na základě objednávky). Sazba: L - PZv s.r.o., Na Barborce 2, Dobrá Voda u Č. Budějovic. Tisk: Tiskárna JIE s.r.o. Povoleno MK ČR pod ev. č. MK ČR E 14912. Červen 2010. Časopis je financován VŠERS. ISSN 1214-4967

Editorial Office Address: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 4/6, 370 01 České Budějovice, tel.: 00420 386 116 837, fax: 00420 386 116 824, auspicio@vsers.eu, subject: Auspicio, <http://www.vsers.cz/manazereo.php>. Issued twice a year. Orders will be taken over the phone at the editor's office. The annual subscription fee is 200 CZK. Payment: by invoice (based on an order). Type: L - PZv s.r.o., Na Barborce 2, Dobrá Voda u Č. Budějovic. Print: Tiskárna JIE s.r.o. Approved by MK ČR under reg. Nr. MK ČR E 14912. Juni 2010. This journal is financed by VŠERS. ISSN 1214-4967

EDIČNÍ RADA VŠERS · EDITORIAL BOARD OF VŠERS

Předseda ediční rady · Chairman of the Editorial Board

doc. Dr. Lubomír PÁNA, Ph.D.

Členové · Members

Ing. Jiří DUŠEK, Ph.D.; PhDr. Jan GREGOR, Ph.D.; doc. JUDr. Vilém KAHOUN, Ph.D.; Mgr. Magdalena MALECHOVÁ, Ph.D.;
doc. Karol MURDZA, Ph.D.; Mgr. Vladimíra NECHVÁTALOVÁ, Ph.D.; doc. Ing. Oldřich PEKÁREK, CSc.;
doc. Ing. Ladislav SKOŘEPA, Ph.D.; Dr. Mgr. Jan ŠMÍD, Ph.D.; prof. PaedDr. Gabriel ŠVEJDA, CSc.

REDAKCE ČASOPISU AUSPICIA · EDITORIAL OFFICE OF JOURNAL AUSPICIA

Předseda redakční rady · Chairman of the Editorial Board

prof. PaedDr. Gabriel ŠVEJDA, CSc.

Šéfredaktor · Editor-in-Chief

PhDr. Jan GREGOR, Ph.D.

Technický redaktor · Technical Editor

Dr. Milena BEROVÁ

Redaktoři anglických textů · English Language Editors

Mgr. Richard ŘÍHA

Christopher Erwin KOY, M.A. (USA)

Redaktor ruských textů · Russian Language Editor

Jekatěrina Anatoljevna ANISIMKOVA (Russia)

Redaktor německých textů · German Language Editors

Mgr. Magdalena MALECHOVÁ, Ph.D.

Dorothea CUCE (Germany)

Členové mezinárodní redakční rady (30) · Members of the International Editorial Board (30)

prof. ALEFIRENKO Nikolaj Fjodorovič, DrSc. (Belgorodskij gosudarstvennyj universitet, Belgorod, *Rossija*)

Ing. BEDNÁŘOVÁ Petra, Ph.D. (Vysoká škola technická a ekonomická, České Budějovice, *ČR*)

doc. PhDr. CABADA Ladislav, Ph.D. (Západočeská univerzita, Plzeň, *ČR*)

prof. Dr. ČUMAK Vladimír Michailovič, CSc. (Južnoukrajinskij gosudarstvennyj pedagogičeskij universitet imeni K. D. Ušinskogo, Oděssa, *Ukrajina*)

prof. Ing. DUFINEC Imrich, Ph.D. (Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, Košice, *Slovensko*)

PhDr. GREGOR Jan, Ph.D. (Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, *ČR*)

doc. PhDr. HEROLD Vilém, CSc. (Filosofický ústav AV, Praha, *ČR*)

doc. Ing. HOLÁTOVÁ Darja, Ph.D. (Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, *ČR*)

prof. Dr. JURCZEK Peter (Technische Universität, Chemnitz, *Deutschland*)

prof. zw. dr hab. JUSZCZYK Stanisław (Uniwersytet Śląski, Katowice, *Polska*)

doc. Mgr. KOROSTENSKI Jiří, CSc. (Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, *ČR*)

prof. ThDr. LÁŠEK Jan B. (Univerzita Karlova, Praha, *ČR*)

doc. PhDr. LIĐÁK Ján, CSc. (Ekonomická univerzita, Bratislava, *Slovensko*)

doc. Dr. PÁNA Lubomír, Ph.D. (Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, *ČR*)

prof. dr hab. inž. PAWEŁCZYK Marek (Wyższa Szkoła Ekonomii i Prawa im. prof. Edwarda Lipińskiego, Kielce, *Polska*)

JUDr. PETR Bohuslav, Ph.D. (Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, *ČR*)

doc. POČTOVJUK Andrij, Ph.D. (Kremenčuskij gosudarstvennyj universitet imeni Michaila Ostrogradskogo, Kremenčug, *Ukrajina*)

prof. POPOVA Tatjana Vitaljevna, DrSc. (Uralskij gosudarstvennyj techničeskij universitet - UPI imeni pervogo Prezidenta Rossiji B. N. Jelcina, Jekatěrinburg, *Rossija*)

doc. RNDr. PROCHÁZKOVÁ Dana, DrSc. (Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, *ČR*)

JUDr. Ing. PROUZA Daniel, Ph.D. (Krajský soud, České Budějovice, *ČR*)

Dr. ROUČEK Libor (Parlement européen, Bruxelles, *Belgique*)

RNDr. STOLÍN Radek, Ph.D. (Vysoká škola polytechnická, Jihlava, *ČR*)

prof. PhDr. SZARKOVÁ Miroslava, CSc. (Ekonomická univerzita, Bratislava, *Slovensko*)

doc. Ing. ŠVIHLOVÁ Dana, Ph.D. (Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, *Slovensko*)

doc. PhDr. VALEŠ Lukáš, Ph.D. (Vysoká škola evropských a regionálních studií, České Budějovice, *ČR*)

PhDr. VOBOŘIL Ladislav, Ph.D. (Univerzita Palackého, Olomouc, *ČR*)

doc. PhDr. VYCHODILOVÁ Zdeňka, CSc. (Univerzita Palackého, Olomouc, *ČR*)

doc. ThLic. PaedDr. WEIS Martin, Th.D. (Jihočeská univerzita, České Budějovice, *ČR*)

doc. PhDr. Ing. ZNOJ Milan, CSc. (Univerzita Karlova, Praha, *ČR*)

doc. MUDr. ZVĚŘINA Jaroslav, CSc. (Univerzita Karlova, Praha, *ČR*)

OBSAH

EDITORIAL	11
1 VEŘEJNÁ SPRÁVA, ŘÍZENÍ, ADMINISTRATIVA	
ZÁKLADY REFORMOVÁNÍ EKONOMICKO-PRÁVNÍCH MECHANISMŮ VYUŽÍVÁNÍ PŘÍRODNÍCH ZDROJŮ NA UKRAJINĚ	13
<i>Viktorija SEMENICHINA</i>	
METODIKA EVALUACE STUPNĚ REGIONÁLNÍHO ROZVOJE DLE PŘÍJMOVÉ SITUACE OBYVATEL	17
<i>Ladislav STEJSKAL - Jana PUSTINOVÁ</i>	
RŮST A ROZVOJ MĚST A OBCÍ JIHOČESKÉHO KRAJE	23
<i>Jiří DUŠEK</i>	
DOBROVOLNÉ SPOLEČENSTVÍ MÍSTNÍ AKČNÍ SKUPINY JAKO JEDEN Z AKTÉRŮ REGIONÁLNÍHO ROZVOJE	29
<i>Pavla VARVAŽOVSKÁ</i>	
STRATEGICKÝ PLÁN ROZVOJE OBCÍ	34
<i>Petr ŘEHOR</i>	
VÝZNAM SPOTŘEBY V EKONOMICE A JEJÍ VÝVOJ	38
<i>Josef BRČÁK</i>	
DOPADY ZAVEDENÍ EURA ZEJMÉNA S OHLEDEM NA ODOLNOST ZEMĚ VŮČI FINANČNÍM KRIZÍM A JEHO VYHLÍDKY V ČR	42
<i>Marcela CUPALOVÁ</i>	
ANALÝZA ČINNOSTI KOMODITNÍCH BURZ OBCHODUJÍCÍCH SE ZEMĚDĚLSKÝMI PRODUKTY V ČESKÉ REPUBLICE	49
<i>Martin MARŠÍK - Daniel KOPTA</i>	
OLIGOPOLNÍ KONKURENCE NADNÁRODNÍCH OBCHODNÍCH ŘETĚZCŮ V PODMÍNKÁCH INTEGROUJÍCÍ SE EVROPY	54
<i>Lucie SEVEROVÁ - Karel ŠRÉDL</i>	
FRANCHISING V REGIONÁLNÍM ROZVOJI MALOOBCHODNÍ SÍTĚ	58
<i>Aleš HES - Daniela ŠÁLKOVÁ - Marta REGNEROVÁ - Jitka PLACHÁ</i>	
PERSONÁLNÍ MARKETING V NADNÁRODNEJ FRANCHISINGOVEJ SPOLOČNOSTI V PODMIENKACH HOSPODÁRSKYCH ZMIEN	65
<i>Lenka KLIMENTOVÁ</i>	
KOMUNIKAČNÉ TOKY V NADNÁRODNEJ SPOLOČNOSTI VÝROBNÉHO CHARAKTERU	69
<i>Miroslava SZARKOVÁ</i>	
MATEMATICKÝ MODEL PLÁNOVÉ ROZVAHY PODNIKU	74
<i>Jiří ALINA - Petr HANZAL</i>	
LOGISTICKÝ CONTROLLING - JEDNA Z CEST VEDOUCÍCH K PROSPERITĚ	80
<i>Liběna KANTNEROVÁ</i>	
DLUHOVÉ ZATÍŽENÍ ZEMĚDĚLSKÝCH A.S.	86
<i>Marie VEJSADOVÁ DRYJOVÁ</i>	
K ÚČETNÍMU OCEŇOVÁNÍ KULTURNÍCH PAMÁTEK, SBÍREK MUZEJNÍ POVAHY, PŘEDMĚTŮ KULTURNÍ HODNOTY A CÍRKEVNÍCH STAVEB	89
<i>Jindřiška KOUŘILOVÁ - Miroslava VLČKOVÁ</i>	
K SOUČASNÉMU STAVU UNIVERZITNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ NA UKRAJINĚ A ZPŮSOBY JEHO REFORMOVÁNÍ	94
<i>Michail Vasiljevič ZAGIRNJAK</i>	
ROZVOJ MECHANISMŮ SPOLUPRÁCE V OBLASTI VYSOKÉHO ŠKOLSTVÍ NA UKRAJINĚ	98
<i>Andrej Borisovič POČTOVJUK</i>	
ZMĚNY V PARAMETRICKÉM NASTAVENÍ DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU ČR	101
<i>Jan BEDNÁŘ</i>	

2 POLITOLOGIE	
DESET DNÍ, KTERÉ OTŘÁSLY ČESKOSLOVENSKEM	106
<i>Lubomír PÁNA</i>	
3 VYBRANÉ PŘÍSPĚVKY Z DALŠÍCH HUMANITNÍCH OBORŮ	
MECHANISMUS STEREOTYPIZACE KONCEPTU	116
<i>Irina Nikolajevna ŠČEKOTICHINA</i>	
4 RECENZE	
KREJČÍ, M.: JAK SE „DĚLÁ“ PREZIDENT SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH	123
<i>Štěpán STRNAD</i>	
5 VARIA	
(informační texty, diskuse, zprávy z konferencí, vědeckých a odborných akcí, jubilea)	
REFLEXE NAD SPINOZOU	126
<i>Jitka RYNDOVÁ</i>	
ISLÁM VERSUS ZÁPAD: MOŽNOSTI TRANSFORMACE CIVILIZAČNÍHO KONFLIKTU V INTERKULTURNÍ DIALOG	129
<i>Jan SVOBODA</i>	
MEZINÁRODNÍ VĚDECKÁ KONFERENCE „UDRŽITELNÝ ROZVOJ V EVROPSKÝCH REGIONECH“	132
<i>Jan GREGOR</i>	
SEZNAM RECENZENTŮ VĚDECKÝCH ČLÁNKŮ DO ČASOPISU AUSPICIA Č. 1/2010 A PRŮBĚH RECENZNÍHO ŘÍZENÍ	134
CHARAKTERISTIKA ČASOPISU A POKYNY AUTORŮM	136
FORMULÁŘ NA PŘEDPLATNÉ ČASOPISU	151

CONTENTS

EDITORIAL	11
1 (PUBLIC) ADMINISTRATION	
FUNDAMENTS OF REFORMATION OF ECONOMIC AND LEGAL MECHANISMS OF SUBSOIL USE IN THE UKRAINE	13
<i>Viktoriya SEMENIHINA</i>	
METHODOLOGY OF REGIONAL DEVELOPMENT EVALUATION ACCORDING TO INHABITANTS' INCOME SITUATION	17
<i>Ladislav STEJSKAL - Jana PUSTINOVÁ</i>	
GROWTH AND DEVELOPMENT OF TOWNS AND MUNICIPALITIES IN SOUTH BOHEMIAN REGION	23
<i>Jiří DUŠEK</i>	
VOLUNTARY COMMUNITIES OF LOCAL ACTION GROUP AS ONE OF ACTORS OF REGIONAL DEVELOPMENT	29
<i>Pavla VARVAŽOVSKÁ</i>	
STRATEGIC PLAN OF DEVELOPMENT IN MUNICIPALITIES	34
<i>Petr ŘEHOR</i>	
IMPORTANCE OF CONSUMPTION IN ECONOMY AND ITS DEVELOPMENT	38
<i>Josef BRČÁK</i>	
IMPACT OF INTRODUCTION OF EURO WITH REGARD TO FINANCIAL CRISIS AND PERSPECTIVES OF ITS INTRODUCTION IN THE CZECH REPUBLIC	42
<i>Marcela CUPALOVÁ</i>	
ANALYSIS OF FUNCTION OF COMMODITIES EXCHANGES DEALING WITH AGRICULTURAL PRODUCTS IN THE CZECH REPUBLIC	49
<i>Martin MARŠÍK - Daniel KOPTA</i>	
OLIGOPOLY COMPETITION OF MULTINATIONAL FOOD BUSINESS CHAINS IN CONDITIONS OF INTEGRATING EUROPE	54
<i>Lucie SEVEROVÁ - Karel ŠRÉDL</i>	
FRANCHISING IN REGIONAL DEVELOPMENT OF RETAIL NETWORK	58
<i>Aleš HES - Daniela ŠÁLKOVÁ - Marta REGNEROVÁ - Jitka PLACHÁ</i>	
PERSONAL MARKETING IN MULTINATIONAL FRANCHISING CORPORATION DURING ECONOMIC CHANGES	65
<i>Lenka KLIMENTOVÁ</i>	
COMMUNICATION FLOWS IN MULTINATIONAL CORPORATION OF PRODUCTION CHARACTER	69
<i>Miroslava SZARKOVÁ</i>	
MATHEMATICAL MODEL OF PLANNED BALANCE OF FIRM	74
<i>Jiří ALINA - Petr HANZAL</i>	
LOGISTIC CONTROLLING - ONE WAY LEADING TO PROSPERITY	80
<i>Liběna KANTNEROVÁ</i>	
DEBT BURDEN OF AGRICULTURAL JOINT-STOCK COMPANIES	86
<i>Marie Vejsadová DRYJOVÁ</i>	
CULTURAL HERITAGE, NATURE OF MUSEUM COLLECTIONS, OBJECTS OF CULTURAL VALUE AND ECCLESIASTICAL BUILDINGS IN ACCOUNTING	89
<i>Jindřiška KOUŘILOVÁ - Miroslava VLČKOVÁ</i>	
DESCRIPTION OF MODERN CONDITION OF UNIVERSITY EDUCATION IN UKRAINE AND WAYS OF ITS REFORMATION	94
<i>Mykhaylo Vasilyevich ZAGIRNYAK</i>	
DEVELOPMENT OF MECHANISMS OF COOPERATION IN SYSTEM OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE	98
<i>Andriy Borisovich POCHTOVYUK</i>	
CHANGES IN PARAMETRIC SETTING OF PENSION SYSTEM OF THE CZECH REPUBLIC	101
<i>Jan BEDNÁŘ</i>	

2	POLITICAL SCIENCE	
	TEN DAYS THAT SHOOK CZECHOSLOVAKIA	106
	<i>Lubomír PÁNA</i>	
3	SELECTED ENTRIES FROM OTHER FIELDS IN THE HUMANITIES	
	MECHANISM OF CONCEPT STEREOTYPING	116
	<i>Irina Nikolayevna SCHEKOTIHINA</i>	
4	REVIEWS	
	KREJČÍ, M.: HOW PRESIDENT OF THE U. S. A. IS MADE	123
	<i>Štěpán STRNAD</i>	
5	VARIOUS	
	(information texts, discussion, information about conferences, scholarly and specialized activities, jubilees)	
	REFLECTION ON SPINOZA	126
	<i>Jitka RYNDOVÁ</i>	
	ISLAM VERSUS WEST: TRANSFORMATION POTENTIALITIES OF CIVILIZATION CONFLICT INTO INTERCULTURAL DIALOGUE	129
	<i>Jan SVOBODA</i>	
	INTERNATIONAL SCHOLARLY CONFERENCE SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN EUROPEAN REGIONS	132
	<i>Jan GREGOR</i>	
	LIST OF REVIEWERS OF AUSPICIA No 1/2010 SCIENTIFIC ARTICLES AND REVIEWING PROCESS	134
	CHARACTERISTICS OF THE JOURNAL AND INSTRUCTIONS TO AUTHORS	141
	JOURNAL SUBSCRIPTION FORM	152

СОДЕРЖАНИЕ

РЕДАКЦИОННАЯ СТАТЬЯ	11
1 (ОБЩЕСТВЕННОЕ) УПРАВЛЕНИЕ, АДМИНИСТРИРОВАНИЕ	
ОСНОВЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКО-ПРАВОВЫХ МЕХАНИЗМОВ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НЕДР В УКРАИНЕ	13
<i>Виктория Викторовна СЕМЕНИХИНА</i>	
МЕТОДИКА ОЦЕНКИ СТЕПЕНИ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПО ДОХОДНОЙ СИТУАЦИИ ЖИТЕЛЕЙ	17
<i>Ladislav STEJSKAL - Jana PUSTINOVÁ</i>	
РОСТ И РАЗВИТИЕ ГОРОДОВ И НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТОВ ЮЖНОЧЕШСКОГО КРАЯ	23
<i>Jiří DUŠEK</i>	
ДОБРОВОЛЬНОЕ СООБЩЕСТВО МЕСТНОЙ ОПЕРАЦИОННОЙ ГРУППЫ КАК ОДИН ИЗ ИГРОКОВ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ	29
<i>Pavla VARVAŽOVSKÁ</i>	
СТРАТЕГИЧЕСКИЙ ПЛАН РАЗВИТИЯ НАСЕЛЕННОГО ПУНКТА	34
<i>Petr ŘEHOŘ</i>	
ЗНАЧЕНИЕ ПОТРЕБЛЕНИЯ В ЭКОНОМИКЕ И ЕГО РАЗВИТИЕ	38
<i>Josef BRČÁK</i>	
ПОСЛЕДСТВИЯ ВВЕДЕНИЯ ЕВРО ГЛАВНЫМ ОБРАЗОМ С УЧЕТОМ УСТОЙЧИВОСТИ СТРАНЫ ПО ОТНОШЕНИЮ К ФИНАНСОВЫМ КРИЗИСАМ И ЕГО ПЕРСПЕКТИВЫ В ЧР	42
<i>Marcela CUPALOVÁ</i>	
АНАЛИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТОВАРНЫХ БИРЖ, ТОРГУЮЩИХ ЗЕМЛЕДЕЛЬЧЕСКИМИ ПРОДУКТАМИ В ЧЕШСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ	49
<i>Martin MARŠÍK - Daniel KOPTA</i>	
ОЛИГОПОЛЬНАЯ КОНКУРЕНЦИЯ НАДНАЦИОНАЛЬНЫХ ТОРГОВЫХ ЦЕПОЧЕК В УСЛОВИЯХ ОБЪЕДИНЯЮЩЕЙСЯ ЕВРОПЫ	54
<i>Lucie SEVEROVÁ - Karel ŠRÉDL</i>	
ФРАНЧАЙЗИНГ В РЕГИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ РОЗНИЧНОЙ СЕТИ	58
<i>Aleš HES - Daniela ŠÁLKOVÁ - Marta REGNEROVÁ - Jitka PLACHÁ</i>	
ПЕРСОНАЛЬНЫЙ МАРКЕТИНГ В НАДНАЦИОНАЛЬНОМ ФРАНЧАЙЗИНГОВОМ ОБЩЕСТВЕ В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ	65
<i>Lenka KLIMENTOVÁ</i>	
КОММУНИКАЦИОННЫЕ ПОТОКИ В НАДНАЦИОНАЛЬНОМ ОБЩЕСТВЕ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ХАРАКТЕРА	69
<i>Miroslava SZARKOVÁ</i>	
МАТЕМАТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ПЛАНОВОГО БАЛАНСА ПРЕДПРИЯТИЯ	74
<i>Jiří ALINA - Petr HANZAL</i>	
ЛОГИСТИЧЕСКАЯ КОНТРОЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ - ОДИН ИЗ ПУТЕЙ, ВЕДУЩИХ К ПРОЦВЕТАНИЮ	80
<i>Liběna KANTNEROVÁ</i>	
ДОЛГОВОЕ ОБЛОЖЕНИЕ ЗЕМЛЕДЕЛЬЧЕСКИХ АО	86
<i>Marie VEJSADOVÁ DRYJOVÁ</i>	
БУХГАЛТЕРСКАЯ ОЦЕНКА КУЛЬТУРНЫХ ПАМЯТНИКОВ, КОЛЛЕКЦИЙ МУЗЕЙНОГО ХАРАКТЕРА, ПРЕДМЕТОВ КУЛЬТУРНОГО ЗНАЧЕНИЯ И ЦЕРКОВНЫХ СТРОЕНИЙ	89
<i>Jindřiška KOUŘILOVÁ - Miroslava VLČKOVÁ</i>	
ОПИСАНИЕ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ УНИВЕРСИТЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ И ПУТИ ЕГО РЕФОРМАЦИИ	94
<i>Михаил Васильевич ЗАГИРНЯК</i>	
РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМОВ СОТРУДНИЧЕСТВА В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ	98
<i>Андрей Борисович ПОЧТОВЮК</i>	
ИЗМЕНЕНИЯ В ПАРАМЕТРИЧЕСКОЙ УСТАНОВКЕ ПЕНСИОННОЙ СИСТЕМЫ ЧР	101
<i>Jan BEDNÁŘ</i>	

2 ПОЛИТОЛОГИЯ	
ДЕСЯТЬ ДНЕЙ, КОТОРЫЕ ПОТЯСЛИ ЧЕХОСЛОВАКИЮ <i>Lubomír PÁNA</i>	106
3 ИЗБРАННЫЕ РАБОТЫ ИЗ ДРУГИХ ГУМАНИТАРНЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ	
МЕХАНИЗМ СТЕРЕОТИПИЗАЦИИ КОНЦЕПТА <i>Ирина Николаевна ЩЕКОТИХИНА</i>	116
4 РЕЦЕНЗИИ	
KREJČÍ, M.: КАК „ДЕЛАЮТ“ ПРЕЗИДЕНТА СОЕДИНЕННЫХ ШТАТОВ АМЕРИКИ <i>Štěpán STRNAD</i>	123
5 РАЗНОЕ (информационные тексты, дискуссии, новости с конференций, научных и специальных мероприятий, юбилей)	
РАЗМЫШЛЕНИЯ О СПИНОЗЕ <i>Jitka RYNDOVÁ</i>	126
ИСЛАМ ПРОТИВ ЗАПАДА: ВОЗМОЖНОСТИ ТРАНСФОРМАЦИИ ЦИВИЛИЗАЦИОННОГО КОНФЛИКТА В ИНТЕРКУЛЬТУРНЫЙ ДИАЛОГ <i>Jan SVOBODA</i>	129
МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ „УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ В ЕВРОПЕЙСКИХ РЕГИОНАХ“ <i>Jan GREGOR</i>	132
СПИСОК РЕЦЕНЗЕНТОВ НАУЧНЫХ СТАТЕЙ В ЖУРНАЛЕ „AUSPICIA“ № 1/2010 И ПРОЦЕСС РЕЦЕНЗИРОВАНИЯ	134
ХАРАКТЕРИСТИКА ЖУРНАЛА И УКАЗАНИЯ АВТОРАМ	141
БЛАНК ПОДПИСКИ НА ЖУРНАЛ	152

EDITORIAL

Vážení čtenáři našeho časopisu!

Právě držíte v rukou první letošní číslo, obsahující celkem 25 příspěvků (ve 4 jazycích), z nichž 8 je výstupem z řešeného výzkumného záměru. Těší nás, že i přes nezbytné zavedení poplatku za přijetí článku do recenzního řízení zájem o časopis neupadl, ba právě naopak: je o něj stále vyšší zájem jak ze strany odběratelů (knihovny, jednotliví odběratelé apod.), tak i ze strany spolupracujících vysokoškolských institucí (viz např. mimořádné č. 3/2009 vydané ve spolupráci s VŠTE).

Je třeba také konstatovat, že ve srovnání s dobou před několika lety je požadovaná formální stránka a struktura článků autory standardně dodržována a v mnohem vyšší kvalitě, což podstatně zrychluje práci redakce.

Jedinou větší potíží v činnosti redakce je tak někdy problém se vstřícností a (ne)reakcemi mnohých oslovovaných recenzentů, což celý proces může zbytečně prodlužovat. U některých specifických témat máme navíc problém s nedostatkem vhodných recenzentů. O to více je třeba ocenit ty z nich, kteří reagují takřka obratem a na něž je vždy spolehnutí.

Stále platí, že časopis je otevřen pro publikování všem zájemcům, kteří mohou nabídnout kvalitní příspěvky.

*Za redakci časopisu Auspicia
Jan Gregor, šéfredaktor*

1 VEŘEJNÁ SPRÁVA, ŘÍZENÍ, ADMINISTRATIVA · (PUBLIC) ADMINISTRATION

ОСНОВЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКО-ПРАВОВЫХ МЕХАНИЗМОВ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НЕДР В УКРАИНЕ

Fundamentals of Reformation of Economic and Legal Mechanisms of Subsoil Use in the Ukraine

Виктория СЕМЕНИХИНА

Kremenchug, Ukraine

РЕЗЮМЕ: В статье рассматривается процесс реформирования горнодобывающей отрасли и интенсивного использования недр, требующий постоянного совершенствования правового и нормативного обеспечения, рационализации и экологизации недропользования. Чем интенсивнее используются природные ресурсы, тем бережливее необходимо их эксплуатировать, особенно это касается невозобновляемых минеральных ресурсов: в последние годы мировое сообщество ощущает все больший дефицит невозобновляемых природных ресурсов. Автор предлагает рассматривать планомерность использования природных ресурсов как экономическую функцию государства, включающую управление и регулирование экологических и экономических отношений.

Ключевые слова: минерально-сырьевые ресурсы - недропользование, горнодобывающая отрасль - лицензия на добычу - концессия

ABSTRACT: The paper deals with the process of reformation of mining industry and intense subsoil use, which requires constant improvement of legal and norm support, rationalization and ecologization of subsoil use. The more intensely natural resources are used, the more carefully they should be mined, especially, it concerns the non-renewable resources: recently the world community has been lacking in nonrenewable natural resources. The author offers to assume the balanced use of natural resources as the state economic function including management and regulation of ecological and economic relations.

Key words: mineral-raw resources - subsoil use - mining industry - license for extraction - concession

ВВЕДЕНИЕ

Взаимодействие общества и природы в направлении использования природных ресурсов является сегодня весьма актуальными. Перед человечеством стоят две основные проблемы, тесно связанные с природопользованием вообще и недропользованием в частности: влияние ограниченности природных ресурсов на их использование и развитие общественного производства, негативное и возрастающее загрязнение окружающей среды и необходимость разработки комплекса мероприятий по ликвидации этой опасности для дальнейшего развития общества.

Наряду с вышеопределенными глобальными проблемами, проблемы охраны окружающей среды и рационального использования природных ре-

сурсов имеют ярко выраженный региональный характер и выполняют особенную роль в процессе интенсификации производства, основанного на использовании достижений научно-технического прогресса. Поэтому единственной альтернативой решения данных проблем может стать реформирование экономико-правовых механизмов использования недр.

Вопросы разработки концепции гармоничного развития продуктивных сил лежат в основе общегосударственной политики рационального природопользования. Этому вопросу уделяют внимание многие украинские ученые: И. Андриевский (2006), Б. Данилишин (2003), М. Коржнев (2006), В. Мищенко (2006), В. Костерин (2007). Однако сегодняшняя ситуация требует радикального и последовательного подхода к решению суще-

ствующих общегосударственных эколого-экономических проблем. Интерес к вопросам повышения эффективности недропользования в Украине со стороны органов власти, научных кругов в последнее время значительно возрос. Факторы рыночной экономики требуют пересмотра традиционных оценок богатств недр Украины и перспектив их эффективного использования. К сожалению, система государственного управления процессом использования недр в нашей стране на настоящий момент не отвечает требованиям рыночной экономики и имеет громоздкую структуру, отдельные элементы которой дублируются.

Необходимо также отметить, что устаревшая технико-экономическая оснащенность украинских недропользователей и экономические проблемы обуславливают необходимость либерализации процесса предоставления недр в пользование с целью возможного инвестирования внутренними и иностранными инвесторами в модернизацию горнодобывающего оборудования, внедрения наукоемких, энерго- и ресурсосберегающих технологий.

МАТЕРИАЛ И МЕТОДИКА

Проведенные исследования основываются на научных концепциях и теоретических разработках отечественных и зарубежных ученых в направлении рационального природопользования, а именно в вопросах организации рационального использования недр. Информационной базой исследований являются законодательные и нормативные документы по экономическим вопросам и вопросам государственного управления в сфере недропользования, материалы публикаций ведущих ученых по данной проблематике, статистические данные.

РЕЗУЛЬТАТЫ И ОБСУЖДЕНИЕ

В процессах экономического развития Украины весьма значимым было и остаётся рациональное использование природных ресурсов, а конкретно земельных и минерально-сырьевых ресурсов. По оценкам специалистов Совета по изучению продуктивных сил НАН Украины общая стоимость природных ресурсов Украины в мировых ценах в 1996 году составляла 5002 млрд долларов США, при этом земельные ресурсы составляли 72 %, а минерально-сырьевые - 26 %, остальные ресурсы - почти 2 % общей стоимости, поэтому для украинской экономики земельные и минерально-сырьевые ресурсы являются основополагающими. Однако это не снижает роль водных, лесных, рекреационных ресурсов, ресурсов животного и растительного мира в создании необходимых условий жизнедеятельности народа Украины и устойчивого развития государства в целом.

В годы советской власти природные ресурсы находились в так называемой „всенародной собственности“, но это не стало основой их рационального

использования. Все природные ресурсы Украины, за исключением сельскохозяйственных угодий, часть которых передана в частную собственность, являются собственностью украинского народа. Это конституционное право, закрепленное рядом нормативно-правовых актов, создающих правовую систему пользования природными ресурсами (Андриевский 2005: 195).

Украина принадлежит к регионам с высоким уровнем геологической изученности территорий, значительными запасами минеральных ресурсов и объемами их привлечения в хозяйственный оборот. На сегодня в её недрах насчитывается около 20000 месторождений 114 видов полезных ископаемых природного и техногенного происхождения. В недалеком прошлом на долю минерально-сырьевого комплекса Украины приходилась треть производственных фондов, почти 40 % годового финансирования, треть валютных поступлений, добывалось около 5 % мировых объемов минерального сырья, в то время как территория составляет только 0,4 % мировой (Коржнев 2002).

Основным нормативным документом регулирования отношений в сфере использования недр является Кодекс Украины „О недрах“, закрепивший контроль государства за использованием недр. Кодексом регулируются основные требования геологического изучения недр, учета, государственной экспертизы и оценки запасов полезных ископаемых, государственного контроля.

Кабинетом Министров Украины был принят также ряд подзаконных нормативных актов. Кроме того, использование недр, включая их геологическое изучение, регламентируется Законами Украины „О государственном регулировании добычи, производства и использования драгоценных металлов, драгоценного камня и контроль над операциями с ними“, „Горный закон“, „О нефти и газе“, „О добыче и переработке урановых руд“.

В то же время, существующее законодательство Украины отстает от потребностей регулирования отношений в рыночных условиях хозяйствования, то есть не существует однозначных экономических и юридических механизмов, способствующих широкому привлечению инвестиций в добывающую отрасль. Только этим можно объяснить такой низкий уровень иностранных инвестиций - если в промышленности Украины в 2007 году было направлено 49,8 % иностранных инвестиций от их общего объема, то в добывающую отрасль только 3,2 % (Коренюк 2001: 222).

Существуют две основные системы предоставления права пользования недрами: административная (разрешительная) и договорная система. При административной системе право пользования недрами основывается на государственном разрешении, оформленном в виде лицензий, патентов, разрешений и других документов. В данном случае

государство выступает как авторитарный субъект, предоставляющий право недропользования в административном порядке, определяющем основные условия использования недр. При договорной системе право пользования недрами предоставляется путем заключения договоров между государством и инвестором, находящихся в сфере гражданского права. Основными формами договорных отношений являются концессии, договоры о распределении продукции, аренда, различные формы контрактов.

Однако в чистом виде договорной или административной системы предоставления недр в использование в данное время не существует. В большинстве стран наблюдается процесс взаимного влияния и дополнения административной и договорной систем пользования недрами (Андриевский 2006: 46).

Во многих странах предоставление недр в пользование с целью разведки полезных ископаемых происходит на основе разрешений, тогда как добыча может происходить на договорной основе. В странах, где предоставление недр для добычи полезных ископаемых происходит на основе административной системы, недра предоставляются в пользование национальным компаниям, находящимся под контролем государства, которые, в свою очередь, с целью привлечения инвестиций заключают договора с инвесторами о совместной разработке месторождений полезных ископаемых и о распределении полученной в результате конечной продукции в натуральном и денежном выражении. По сути, этот механизм является договором о распределении продукции и характерен для таких стран, как Китай, Азербайджан, Египет, Индонезия, Нигерия, где созданы национальные нефтяные компании. Россия является единственным государством, где договоры о распределении продукции регулируются отдельным федеральным законом и стороной в договоре выступает не специально уполномоченная компания, а непосредственно государство.

Из всех возможных форм предоставления недр в пользование Украина использует только одну арендную. К величайшему сожалению, не используются и производственные договора, а законы ограничивают доступ концессионеров к природным ресурсам, что удивляет, так как концессионное пользование недрами является нормальной мировой практикой (Мищенко 2006).

Украина входит в первую десятку стран по объему добычи полезных ископаемых. Ежегодно у нас добывается полезных ископаемых на 28 млрд долларов США. При активном использовании новейших мировых технологий даже без увеличения объемов добычи наша страна дополнительно могла бы получать около 8 млрд долларов США.

По мнению автора, одним из путей решения данной проблемы является внедрение на практике концессионных отношений. Концессия - это предоставление уполномоченным государственным орга-

ном иностранному инвестору за определенную плату и на оговоренный срок исключительного права на специальное использование природных ресурсов, проведение хозяйственной деятельности, связанной с использованием объектов, находящихся в государственной собственности. Объектами концессии являются земля, недра, леса, вода, выбор концессионеров происходит, как правило, на конкурсной основе. Концессионная форма привлечения капитала широко используется в экономически развитых странах, при этом выгоду имеет и тот, кто передает объект в концессию, и сам концессионер. Так, в 80-е годы XX в. законодательство более чем 120 стран мира предусматривало предоставление концессий, среди них США, Великобритания, Китай, Мексика, Норвегия. Даже такие ведущие государства оказались не способны выделить необходимый капитал, чтобы освоить месторождения мирового океана.

Принятие закона „О концессиях“ дает возможность ускорить процесс привлечения иностранного капитала для укрепления научно-производственного потенциала, благоприятствует стабилизации экономики. Вопрос о концессии не урегулирован отечественным законодательством, а необходимость в таком законе возрастает с каждым днем. Например, на Украине разведано месторождение металлов, для которого не существует отечественной технологии добычи. Мировая практика свидетельствует, что в таком случае природные ресурсы целесообразно передать в концессию. На данном этапе это невозможно, так как не определен порядок передачи природных ресурсов в концессию: не существует закона, определяющего ответственность сторон, условия договора, порядок предоставления, порядок распределения имущества после окончания срока концессии.

Концессия остаётся одним из быстрых и „безболезненных“ для государства видом привлечения инвестиций. С её помощью государство на определенный срок передает инвестору (концессионеру) своё право владения объектом. В свою очередь концессионер (при условии подписания концессионного договора и внесения концессионных платежей) распоряжается объектом государственной или коммунальной собственности на свое усмотрение и получает от этого определенную прибыль. Предположим, инвестор берет в концессию определенное предприятие, достраивает его или налаживает производство, при этом во время действия концессионного договора вся прибыль принадлежит именно концессионеру. По окончании действия концессионного договора а инвестор возвращает все (в том числе и приобретенное оборудование) государству. Таким образом, государство, которое само не в состоянии „поднять“ предприятие, делает это за счет инвестора, уступая на время право управления определенным предприятием. При этом концессия несколько отличается от аренды. Во-первых, в кон-

цессию передаются объекты государственной или коммунальной собственности, не подлежащие приватизации. Кроме того, концессионный договор заключается на более длительный срок (согласно украинскому законодательству, договор аренды заключается не более чем на три года, срок действия концессии - не менее 10 и не более 50 лет). После окончания договора аренды предприниматель должен вернуть государству только арендуемое имущество, концессионер - объект концессии с основными средствами производства.

Закон Украины „О концессиях“ имеет свою историю. Еще в 1993 году Верховная Рада Украины предпринимала попытку его принять, но безуспешно - фракция коммунистов заблокировала этот процесс, их аргументом было - „концессия приведет к разграблению национального богатства страны“. В 1999 году Закон „О концессиях“ был принят, однако следует констатировать факт, что в нем практически отсутствует норма, которая встречается в подобном законодательстве других стран - концессия „по-украински“ не предусматривает доступ к природным ресурсам. Хотя в истории Украины концессия навсегда оставила свой след - именно так в конце XIX века был основан современный Донбасс, англичанином Джоном Юзом, заключившим договор концессии с правительством Российской империи на 24 тысячи фунтов стерлингов.

Несовершенство отечественного законодательства в сфере недропользования создает искусственные проблемы для недропользователей всех форм собственности. Именно поэтому в Украине практически приостановлено промышленное освоение новых месторождений твердых полезных ископаемых, за исключением декоративно-облицовочного камня.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Функционирование экономических механизмов пользования недрами и природоохранная деятельность возможны только при условии создания законодательной базы, обеспечивающей рациональное использование недр. Реформирование экономико-правовых механизмов пользования недрами должно базироваться на установлении таких хозяйственных отношений в минерально-сырьевом комплексе, при которых экономика страны развивалась бы стабильно, государственный бюджет пополнялся в запланированных объемах, с одновременным и обязательным обеспечением рационального использования недр, сбалансированности интересов добывающих предприятий, регионов и государства.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА И ИСТОЧНИКИ ИНФОРМАЦИИ

1. АНДРИЄВСЬКИЙ, И. - КОРЖНЕВ, М. - ПОНОМАРЕНКО, П. (2005): *Реформирование экономического механизма пользования недрами: регулятора экономической, экологической и социальной безопасности страны*. Киев: Киевский национальный университет им. Т. Г. Шевченко
2. АНДРИЄВСЬКИЙ, И. - КОРЖНЕВ, М. - ПОНОМАРЕНКО, П. (2006): Горно-геологические и экономические факторы дифференциации нормативов платы за пользование недрами. *Экономика Украины*, 3, с. 40-46.
3. КОРЕНЮК, П. (2001): *Менеджмент окружающей природной среды*. Днепропетровск: Национальная горная академия Украины.
4. КОРЖНЕВ, М. - ГАРНА, В. (2002): Оптимизация экономической системы взаимоотношений в сфере изучения и использования недр в Украине. *Нефтяная и газовая промышленность*, 5, с. 3-8.
5. МИЩЕНКО, В. (2006): Дефицит рыночных экономических критериев регулирования недропользования. *Экономика Украины*, 12, с. 4-14.

METODIKA EVALUACE STUPNĚ REGIONÁLNÍHO ROZVOJE DLE PŘÍJMOVÉ SITUACE OBYVATEL

Methodology of Regional Development Evaluation According to Inhabitants' Income Situation

Ladislav STEJSKAL - Jana PUSTINOVÁ

Brno, Czech Republic

ABSTRAKT: Příspěvek je věnován problematice hodnocení regionů v kontextu rozboru příjmové a potažmo sociální situace obyvatel. Diskutovaným nástrojem jsou analýzy výsledků šetření Životní podmínky, které je národní modifikací celoevropského projektu EU-SILC (European Union - Statistics on Income and Living Conditions). EU-SILC, díky jednotné metodice upravené Statistickým úřadem EU a OECD, oproti dříve používaným instrumentům umožňuje mezinárodní srovnání a harmonizaci získaných dat. Primárně je zaměřen na sledování vývoje příjmů a z nich vyplývajících životních podmínek domácností. První kolo šetření bylo v ČR realizováno v dubnu a květnu 2005, přičemž byly srovnávány vybrané charakteristiky s údaji získanými z jiných statistik a dostupných administrativních zdrojů.

Na základě vymezení principů realizace šetření a konstrukce výsledné podoby souboru primárních dat je v článku představeno několik dílčích analýz, vycházejících z ukazatelů polohy a variability příjmových proměnných. Příjmové proměnné vyjadřují průměrný měsíční příjem domácnosti přepočítaný na fyzického a tzv. ekvivalizovaného člena, přičemž proměnná přepočtu na fyzického člena je využita k vyjádření absolutních hodnot o příjmové situaci domácností a jejich členů (průměr a medián) a je určena především pro domácí uživatelskou veřejnost. Druhou proměnnou potom vyžaduje metodika formulovaná OECD a EUROSTATEM pro potřeby mezinárodního srovnání a k odhadu podílu tzv. příjmově ohrožených domácností. Analýzy provedené v příspěvku jsou vstupním rozbohem potenciálu, který šetření nabízí.

Klíčová slova: hodnocení rozvoje - příjmová situace domácností - EU-SILC

ABSTRACT: The paper deals with questions of evaluation of regional development in the context of the household income situation analyses. The tool disputed are analyses of the results of the „Living conditions“ inquiry. This is the national modification of all-European project EU-SILC (European Union - Statistics on Income and Living Conditions). Due to the unified methodology set by the EU's and OECD's Statistical Offices the EU SILC, compared to the previously used instruments, enables international comparisons and harmonization of gained data. It primarily focuses on monitoring the development of household incomes. The first round of inquiry in the Czech Republic was implemented in April and May 2005 whereas the selected characteristics were compared with the data obtained from other statistics and accessible administrative resources. On the basis of delimitation of principles and construction of the final primary data set several partial analyses are presented. These are based on the position indicators and the income variability parameters. Income variables represent average monthly household's income recalculated to a physical and so-called equalized member, whereas the variable representing recalculation to a physical member is used to quantify the absolute values concerning the household income situation and is intended above all to use for public presentations. The second variable is required by the methodology formulated by the OECD and EUROSTAT for needs of international comparisons and estimations of so-called socially endangered households. The analyses conducted and presented in this paper are merely a slight demonstration and just a preliminary outline of the potential the enquiry offers.

Key words: Key words: development evaluation - household income situation - EU-SILC

ÚVOD

Hodnocení vývoje z analýz spotřebních výdajů a potažmo důchodových ukazatelů je klíčovou analytickou oblastí národní ekonomiky a i ekonomiky Spo-

lečenství, jak uvádějí mimo jiné též Dušek a Skořepa (2008). Značný důraz, kladený na sledování tohoto indikátoru, v současnosti ještě vygradoval v kontextu turbulentního celosvětového ekonomického vývoje. Zájem je identifikován nejen mezi odbornou, ale

těž širokou laickou veřejností, neboť masmédiá používají dílčí či agregátní hodnoty (mnohdy bohužel poněkud zkreslené a vytržené z kontextu) k prezentaci ekonomického vývoje a hospodářské situace celé země.

Sledováním je ze zákona pověřen Český statistický úřad, který pro tyto účely zpracovává Statistiku rodinných účtů, přinášející informace o vývoji životní úrovně domácností v jednotlivých skupinách obyvatelstva. Přestože se jedná o mimořádně cenný informační zdroj, vzhledem k požadavku Evropského statistického systému, jehož je ČSÚ od r. 2004 členem, na harmonizaci sběru a zpracování získaných dat a současně vzhledem k vyšším nárokům na kvalitu dat (zejména co se týče včasnosti, přesnosti a dostupnosti), není v současnosti Statistika rodinných účtů dostačující.

Nařízením Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 1177/2003 ze dne 16. června 2003 o statistice Společenství v oblasti příjmů a životních podmínek (EU-SILC) byl spuštěn projekt zavádějící novou metodiku získávání referenčních údajů pro „analýzu příjmů a chudoby na úrovni EU“.

EU-SILC byl postupně zahájen v letech 2003 až 2005 ve všech členských státech EU a stal se zdrojem údajů pro analýzu rozdělení příjmů a sociálního začlenění na úrovni EU. V roce 2005 byly zpřístupněny průřezové údaje pro všech 25 členských států, Norsko a Island. Tyto údaje byly, dle zprávy Komise Radě a Evropskému parlamentu o provádění nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 1177/2003 (dostupné na [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0160:CS:NOT; \[cit 23. 2. 2010\]](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0160:CS:NOT;[cit 23. 2. 2010])), použity pro vytvoření společných ukazatelů pro proces sociální ochrany a sociální soudržnosti (základní ukazatele, sociální začlenění, důchody, zdravotnictví a dlouhodobá péče), které byly zahrnuty do Společné zprávy o sociální ochraně a sociálním začlenění spadající do otevřené metody koordinace.

METODIKA A CÍL

Cílem článku je představení aktuální evropské metodiky sběru a zpracování údajů o spotřebitelích a jejich domácnostech a následně provedení rozboru primárních výstupních dat.

Diskutovaným nástrojem je statistika EU-SILC, sestavovaná v rámci stejnojmenného projektu, která je v České republice aplikována formou výběrového šetření „Životní podmínky“. EU-SILC, oproti dříve používaným instrumentům, umožňuje mezinárodní srovnání a harmonizaci získaných dat v rámci Společenství a ambicí jeho tvůrců je, aby výstupy sloužily k evaluaci stupně dosaženého rozvoje v regionech a tvorbě nástrojů sociální politiky EU.

Príspevek slouží jako východisko analýz reprezentativnosti údajů např. o příjmovém rozložení jednotlivých typů domácností, též údajů o způsobu, kvalitě a finanční náročnosti bydlení, vybavení domácností předměty dlouhodobého užívání a o pracovních hmot-

ných a zdravotních podmínkách dospělých osob žijících v domácnosti a dalších.

Projekt EU SILC je zaměřen na sledování vývoje příjmů a z nich vyplývajících životních podmínek domácností. První kolo šetření bylo v ČR realizováno v dubnu a květnu 2005, přičemž byly srovnávány vybrané charakteristiky s údaji získanými z jiných statistik a dostupných administrativních zdrojů. Relativně malý rozsah šetřených jednotek a velké množství zjišťovaných informací, které se projeví komplikovanými vzájemně provázanými vazbami, ovlivnily analýzu kvality dat a následné přepočty se proto staly velmi citlivými na nepřesnosti či nesoulad. Proto bylo nutné rozšířit kalibrační proměnné a vylepšit výpočtové algoritmy a vytvořit soustavu přepočítacích koeficientů pro zpracování souborů domácností i jednotlivých osob zároveň.

Dodatečně byly stanoveny též charakteristiky týkající se obydlených bytů - domy byly rozděleny za každý kraj na rodinný a ostatní dům a odhady byly určeny na základě výsledků šetření „Sčítání lidí, domů a bytů 2001“ a upraveny o přírůstky, resp. úbytky počtu bytů v letech 2001 až 2004. Věkové skupiny, pohlaví a velikostní skupiny obcí byly zjišťovány za celou ČR k 31. 12. 2004.

Chybějící údaje byly doplněny od jiné náhodně vybrané osoby z jiné domácnosti, která vykazovala stejné charakteristiky. Podhodnocené údaje bylo možné velmi omezeně eliminovat. Takové úpravy byly možné pouze u druhů příjmů, u nichž byly dostupné věrohodné statistické údaje nebo daňové či právní předpisy. Podpurnými zdroji byla data o průměrných mzdách za rok 2004 ze statistik práce jednotlivých odvětví.

Samozřejmě, jelikož se jedná o zpracování dat získaných výběrovým šetřením, je třeba mít při interpretaci a analýze výsledků na paměti, že všechny prezentované údaje jsou zatíženy statistickou chybou.

Zjišťování se uskutečnilo ve všech krajích. Výběrový plán byl založen na náhodném dvoustupňovém výběru pro každý kraj nezávisle tak, aby celkový počet vybraných bytů byl úměrný velikosti jednotlivých krajů. Na prvním stupni byly náhodně vybrány tzv. sčítací obvody, z nichž bylo v některých z nich následně na druhém stupni vybíráno deset bytů. Před výběrem bylo nutné zajistit dosažení požadovaného pokrytí celého území ČR a zařadit i sčítací obvody s malým počtem bytů. Proto byly malé obvody (s méně než dvaceti obydlenými byty) nejprve sloučeny s jinými sčítacími obvody v rámci obce a do opory výběru byl zařazen tento sloučený sčítací obvod. Jednotkou zjišťování byl byt, a proto byly do šetření zahrnuty všechny osoby, které měly v době šetření v daném bytě obvyklé (jediné či hlavní) bydliště. Ze základního souboru byl vybrán výběrový vzorek zahrnující sedm tisíc bytových jednotek.

Po vyplnění zajistily jednotlivé krajské správy ČSÚ ověření správnosti identifikačních údajů a kódování slovně zapsaných údajů o zaměstnání, odvětví činnosti

a dalších ukazatelů. Verifikovaná a očištěná data byla převzata k centrálnímu zpracování, přičemž základní proměnnou byla výše příjmů konkrétních domácností, která byla doplněna o další proměnné umožňující logickou kontrolu správnosti a analýzu daného sociálně-ekonomického prostředí zkoumaných jednotek.

Pro rozbor datového souboru byly použity postupy navržené panem profesorem Kabátem, členem Evropského statistického poradního výboru Evropské komise. Na výzkumu tohoto analytického aparátu a jeho aplikačních možnostech se v současnosti autor přispěvkem s kolegy z PEF MENDELU spolupodílejí.

Při prvotním rozboru šetření byly vydefinovány klíčové charakteristiky domácností, jimž byly přiřazeny ukazatele A až F dle následujícího klíče:

- A Identifikace domácnosti
- A1 Typ domácnosti
- A2 Údaje o členech
- A3 Sociální charakteristiky
- B Disponibilní příjem
- C Počet fyzických členů
- D Přepočítaný počet členů
- E Průměrný příjem na jednoho člena
- F Průměrný příjem na přepočítaného člena

Identifikace A uvádí číslo, pomocí něhož lze provádět jednoduché zařazení a kontrolu prvotních údajů z různých uživatelských pozic. Údaje A1, A2 a A3 umožňují hlubší a podrobnější analýzu souboru. Údaje týkající se disponibilního příjmu domácností jsou v projektu EU SILC uváděny za celý předchozí rok, což představuje ukazatel B. Pro účely další analýzy byl proveden též přepočet disponibilního příjmu na jeden měsíc. Ukazatel C vyjadřuje počet všech členů domácnosti. Přepočítaný počet členů domácností D je získán pomocí metodiky EU, kdy míra spotřeby závisí na věku člena domácnosti. Průměrný měsíční příjem na jednoho fyzického člena domácnosti je získán podle vztahu $E = B / C / 12$. Stejně tak je zjištěn Průměrný měsíční příjem na jednoho přepočítaného člena domácnosti podle vztahu $F = B / E / 12$.

Na základě výše uvedených pravidel byly sestaveny pomocné příjmové proměnné „D-FYZ“, vyjadřující průměrný měsíční příjem domácnosti přepočítaný na fyzického člena domácnosti, a „D-EKV“, jenž zachycuje průměrný měsíční příjem domácnosti přepočítaný na ekvivalizovaného člena. Proměnná D-FYZ je využita k vyjádření absolutních hodnot o příjmové situaci domácností a jejich členů (průměr a medián) a je určena především pro domácí uživatelskou veřejnost. Druhou proměnnou D-EKV vyžaduje metodika formulovaná OECD a EUROSTATEM pro potřeby mezinárodního srovnání a k odhadu podílu tzv. příjmově ohrožených domácností.

Následně byly sestaveny ukazatele polohy a variability příjmových proměnných. Jako prahová hodnota pro odhad podílu a počtu příjmově ohrožených domácností byla využita, rovněž dle metodiky Evropského statistického úřadu, hodnota 0,6 mediánu.

VÝSLEDKY A DISKUSE

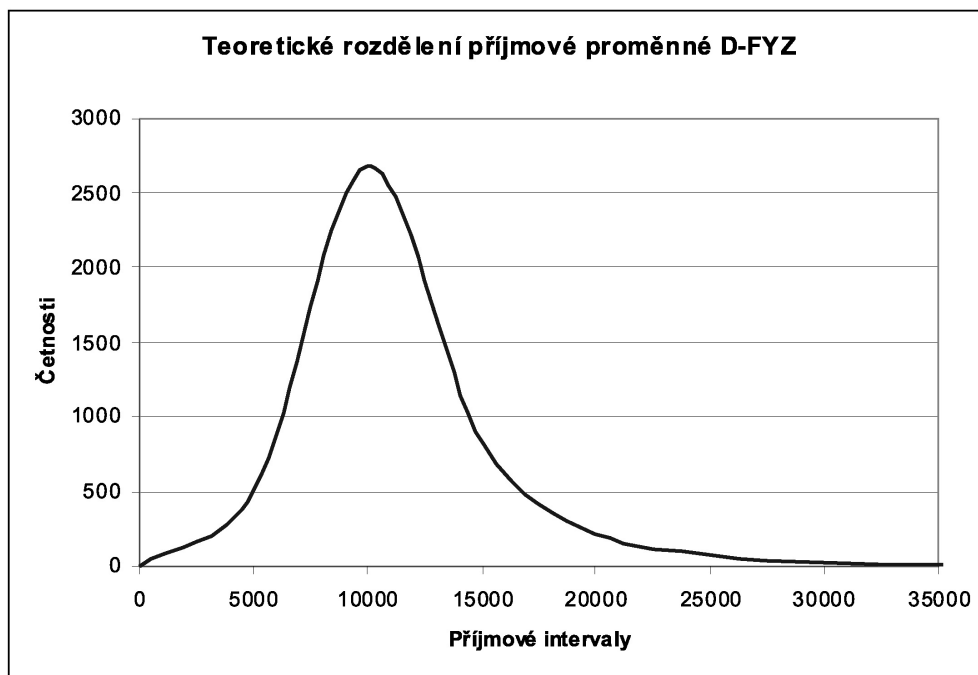
Podle výsledků šetření dosáhl průměrný měsíční příjem na jednoho fyzického člena domácnosti 9 152 Kč. Po provedení přepočtu na jednoho normalizovaného člena domácnosti činí průměrný příjem 12 232 Kč. Zajímavé výsledky přineslo určení minimálního měsíčního příjmu, neboť pro fyzického člena domácnosti i pro přepočítaného člena ve výběrovém souboru činil shodně 750 Kč. Také maximální měsíční příjem na fyzického člena domácnosti a na přepočítaného člena byl shodně 253 348 Kč. Tato skutečnost je dána jednočlenným typem domácnosti, kdy jednotlivec je současně osobou v čele, která má pro přepočet na spotřební jednotku EU hodnotu jedna, a proto disponibilní příjem dělíme shodně číslem jedna.

Interpretace výsledků vyžaduje zohlednění způsobu stanovení příjmových proměnných a při porovnání dosažených hodnot i při srovnání s reálnými hodnotami příjmů obyvatelstva, resp. domácností. Normalizovaná velikost domácnosti významně ovlivňuje statistické ukazatele polohy a variability. Hodnota příjmového mediánu na fyzického člena činila 8 037 Kč, po normalizaci pak 10 500 Kč. Pro další analýzu je důležitou veličinou pro odhad podílu příjmově ohrožených domácností prahová hodnota 60 % mediánu. Domácnosti, jejichž příjem přepočítaný na fyzického člena je nižší než prahová hodnota, byly označeny jako příjmově ohrožené. Prahová hodnota mediánu pro soubor D-FYZ se rovná 4 822 Kč, pro soubor D-EKV činí tato hodnota 6 300 Kč.

Tab. č. 1: Intervaly průměrného měsíčního příjmu fyzických členů domácností.

Interval průměrného měsíčního příjmu (Kč)	Počet domácností	%
0-5 000	502	11,54
5 001-10 000	2 678	61,55
10 001-15 000	818	18,80
15 001-20 000	218	5,01
20 001-25 000	76	1,75
25 001-30 000	21	0,48
30 001-35 000	14	0,32
35 001-40 000	9	0,21
40 001 a více	15	0,34
Součet	4 351	100

Zdroj: Vlastní výpočet.

Graf č. 1: Teoretické rozdělení příjmové proměnné D-FYZ.

Graf č. 1 znázorňuje teoretické rozdělení průměrného měsíčního příjmu. Na ose Y je uveden počet domácností, které se v šetření zařadily do příslušného intervalu měsíčního příjmu na jednoho fyzického člena domácnosti. Nejčastěji se průměrný příjem pohybuje v intervalu 5 000 až 10 000 Kč (62 % domácností). Příjem nad 25 000 Kč uvedlo pouze 1,35 % domácností. V grafu je barevně zvýrazněna prahová příjmová hodnota 0,6 mediánu příjmové proměnné, s kterou bude dále pracováno při odhadu počtu příjmově ohrožených domácností. Pro tyto účely bude v rámci následných

analytických prací proveden dopočet dalších statistických charakteristik a bude ověřena vhodnost teoretické aproximace rozdělení sledovaných proměnných modelem lognormálního rozdělení.

Následují další výsledky příjmové analýzy dle typu domácnosti a podle geografického členění. Tab. č. 2 prezentuje hodnoty průměrného příjmu dle struktury domácností. Pro výpočet byly použity údaje o ročním disponibilním příjmu dle metodiky Evropského statistického úřadu (z kterého byl proveden přepočet na měsíční hodnoty).

Tab. č. 2: Popisná statistika o příjmech domácností podle typové struktury.

Typ domácnosti	Počet		Průměrný příjem na		Počet dom. (%)		Kumul. počet (%)	
	Dom.	členů	Dom.	člena	členů	příjmu	členů	příjmu
Jednotlivec mladší 65 let	607	607	12 315	12 315	5,87	5,56	5,87	5,56
Jednotlivec, 65 let a více	621	621	8 274	8 274	6,01	3,74	11,88	9,30
Dvojice dospělých, oba mladší 65 let	791	1 582	22 425	11 213	15,31	10,12	27,19	19,42
Dvojice dospělých, aspoň jeden 65 let a více	554	1 108	16 184	8 092	10,72	7,31	37,92	26,73
Ostatní domácnosti bez dětí	391	1 274	32 494	9 973	12,33	14,67	50,25	41,40
Dvojice dospělých s 1 dítětem	362	1 086	26 096	8 699	10,51	11,78	60,76	53,18
Dvojice dospělých se 2 dětmi	527	2 108	27 846	6 962	20,40	12,57	81,16	65,75
Dvojice dospělých se 3 a více dětmi	103	536	27 373	5 260	5,19	12,36	86,34	78,11
Jeden dospělý (bez partnera, nemusí být rodič) s aspoň jedním dítětem	205	508	13 467	5 435	4,92	6,08	91,26	84,19
Ostatní domácnosti s dětmi	190	903	35 012	7 367	8,74	15,81	100,00	100,00
Součet	4 351	10 333	221 488	83 588	100	100		

Zdroj: Vlastní výpočet.

Z tab. č. 2 je zřejmé, že nejnižší průměrný příjem na člena připadá v domácnostech dvou dospělých se 3 a více dětmi. Jejich měsíční příjem na osobu činí 5 260 Kč měsíčně. Také domácnost s jedním dospělým a alespoň jedním dítětem dosahuje poměrně nízkého měsíčního příjmu, a to 5 435 Kč. Naopak v horní části příjmového spektra se nacházejí rodiny bez dětí.

Pokud jde o rozbor spotřebního chování domácností a potažmo jejich životní úrovně z geografického hlediska, je zřejmé, že budou identifikovány značné disparity mezi jednotlivými kraji. Výsledky šetření ukázaly, že rozdíly jsou výrazné pro obě příjmové proměnné, tj. D-EKV i D-FYZ.

Tab. č. 3: Přehled důchodových charakteristik respondentů podle geografického členění.

Název kraje	Počet respondentů		Průměrný měsíční příjem v ČR		Průměr k ČR	
	Abs.	%	D-EKV	D-FYZ	D-EKV	D-FYZ
Hl. město Praha	981	9,49	15 730	12 314	128,6	134,6
Středočeský kraj	1 080	10,45	13 058	9 754	106,8	106,6
Jihočeský kraj	570	5,52	11 535	8 636	94,3	94,4
Plzeňský kraj	599	5,80	12 527	9 533	102,4	104,2
Karlovarský kraj	276	2,67	11 263	8 523	92,1	93,1
Ústecký kraj	847	8,20	11 533	8 640	94,3	94,4
Liberecký kraj	432	4,18	13 340	10 123	109,1	110,6
Královohradecký kraj	546	5,28	11 624	8 603	95,0	94,0
Pardubický kraj	536	5,19	11 302	8 130	92,4	88,8
Vysočina	657	6,36	11 212	7 867	91,7	86,0
Jihomoravský kraj	983	9,51	10 336	7 793	84,5	85,2
Olomoucký kraj	765	7,40	11 494	8 353	94,0	91,3
Zlínský kraj	614	5,94	10 988	8 022	89,8	87,6
Moravskoslezský kraj	1 447	14,00	11 627	8 658	95,1	94,6
Česká republika	10 333	100,00	12 232	9 152	100,0	100,0

Zdroj: Vlastní výpočty.

Průměrný příjem v Praze je téměř o 35 % vyšší, než je celorepublikový průměr. Z ostatních krajů převyšuje měsíční příjem průměr za ČR v Libereckém, Středočeském a Plzeňském kraji. Naopak nejnižší příjmy má obyvatelstvo v Jihomoravském kraji a na Vysočině, které zaostávají za příjmovým průměrem ČR téměř o 15 %. Nejbližší k národnímu průměru jsou příjmy v Ústeckém, Jihočeském, Moravskoslezském a v Plzeňském kraji.

ZÁVĚR

Šetření EU SILC a jeho výsledky poskytují obrovské množství informací a zdrojů pro další zpracování a následnou identifikaci stupně a případně potenciálu rozvoje regionu. Klíčovou charakteristikou, od níž jsou všechny další rozborů odvislé, je příjmová a sociální situace domácností a obyvatelstva. Díky použití jednotné metodiky dle EU, resp. OECD, lze zjištěné výsledky velmi dobře porovnávat na mezinárodní úrovni. Analýzy provedené v článku jsou pouze nepatrnou ukázkou a vstupním nástrojem potenciálu, který šetření i vlastní analytický aparát nabízí a se kterým je dále pracováno.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. DUŠEK, J. - SKOŘEPA, L. (2008): Ekonomické dopady vstupu České republiky do EU. *Auspicia: recenzovaný časopis pro otázky společenských věd*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, s. 9-13. ISSN 1214-4967.
2. MLČOCH, L. - MACHONIN, P. - SOJKA, M. (2000): *Ekonomické a společenské změny v české společnosti: alternativní přístup*. Praha: Karolinum. 261 s. ISBN 80-246-0119-2.
3. ČSÚ: *Životní podmínky (EU SILC) (2010)* [online]. [cit. 2010-02-22]. Dostupný z http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zivotni_podminky_%28eu_silc%29
4. ČSÚ: *Metodické vysvětlivky EU SILC 2005 (2006)* [online]. [cit. 2010-02-23]. Dostupný z [http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/6F002A030E/\\$File/301207mc.pdf](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/6F002A030E/$File/301207mc.pdf).

Příspěvek vznikl jako součást řešení výzkumného záměru č. MSM 3215648904/03/02 „Česká ekonomika v procesech integrace a globalizace a vývoj agrárního sektoru a sektoru služeb v nových pod-

mínkách evropského integrovaného trhu“, tematického směru 03 - Vývoj vztahů obchodní sféry v souvislosti se změnami životního stylu kupního chování obyvatelstva a změnami podnikového prostředí v procesech integrace a globalizace.

ADDRESS & ©

Ing. Ladislav STEJSKAL, Ph.D.
Ústav marketingu a obchodu
Provozně ekonomická fakulta
Mendelova univerzita
Zemědělská 1, 613 00 Brno
Czech Republic
ladislav.stejskal@mendelu.cz

Ing. Bc. Jana PUSTINOVÁ
Ústav marketingu a obchodu
Provozně ekonomická fakulta
Mendelova univerzita
Zemědělská 1, 613 00 Brno
Czech Republic
jana.pustinova@mendelu.cz

RŮST A ROZVOJ MĚST A OBCÍ JIHOČESKÉHO KRAJE

Growth and Development of Towns and Municipalities in South Bohemian Region

Jiří DUŠEK

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Příspěvek se zabývá zhodnocením významu spolupráce měst a obcí Jihočeského kraje a jejího dopadu na růst a rozvoj jednotlivých měst, obcí a celého Jihočeského kraje na základě originálně vytvořené datové báze spolupráce měst a obcí Jihočeského kraje po roce 1989.

Klíčová slova: obec - regionální rozvoj - spolupráce

ABSTRACT: This contribution deals with an analysis of inter-municipality cooperation in the South Bohemian Region in the Czech Republic. The main objective of the contribution is to assess the importance of inter-municipal cooperation in the South Bohemian Region and to assess its impact on economic growth and development of individual towns, municipalities and the whole South Bohemian Region using an originally created database of cooperation of towns and municipalities in the South Bohemian Region after the year 1989.

Key words: municipality - regional development - cooperation

ÚVOD

Spolupráce je významným vztahem ve všech oblastech lidské činnosti. Umožňuje snadněji a účinněji dosáhnout potřebných výsledků, v řadě případů není možné cíle bez spolupráce vůbec dosáhnout. Její důležitost se projevuje nejen v oblasti mezilidských vztahů, ale i v oblasti činnosti a komunikace nejrůznějších subjektů. Současné pojetí regionální politiky jako činnosti, jejímž úkolem je přispívat ke snižování rozdílů mezi úrovněmi rozvoje jednotlivých regionů a zabezpečování jejich harmonického rozvoje, zdůrazňuje i vyžaduje nutnost spolupráce obcí při rozvoji daného prostoru. Uskutečňování regionální politiky je neseno především představiteli veřejné správy příslušných regionů a významně se opírá o potřebu jejich spolupráce při poznávání, pochopení a prosazování potřeb rozvoje a vytváření vhodných podmínek pro jejich praktickou realizaci. Fenomén „spolupráce měst a obcí“ se tak za určitých podmínek stává důležitým „faktorem rozvoje“ [1].

Hledání smyslu obecní spolupráce v současných podmínkách České republiky vyžaduje především změnu přístupu od pasivního praktického uplatnění zákonné možnosti sdružování k aktivnímu využití v kontextu celkových veřejných financí. Vítězství demokracie v základním střetu s efektivností pochopitelně mělo a má své ekonomické dopady - nedostatečně vybavené malé obce nejsou schopny uspokojovat veřejné potřeby svých obyvatel efektivně (snížená kvalita veřejných

statků, zanedbání dlouhodobého rozvoje obce, zvýšené nároky na dotace, narůstání municipálního zadlužení apod.). Chceme-li se vyhnout antidemokratickému řešení prostřednictvím redukce počtu obcí, obraťme se k druhé možnosti, k meziobecní spolupráci. Aktivní dobrovolná spolupráce je jednou z cest k integraci územní samosprávy a zefektivnění veřejných financí. Na základě ekonomických podnětů se vytvářejí větší celky, jejichž hranice jsou určeny efektivností aktivit v daném prostoru [5].

Spolupráce je mimo jiné významným prvkem současných institucionálních teorií regionálního rozvoje, kde se klade důraz na vzájemnou spolupráci celé škály místních či regionálních aktérů, která je založena na vzájemné důvěře. Právě míra důvěry je podle Granovettera [2] klíčovou charakteristikou ekonomiky. Důvěra se tvoří opakovanými (úspěšnými) interakcemi. Existují přitom sítě kontaktů s různou kvalitou a mírou důvěry. Z hlediska perspektiv a šancí aktérů (jednotlivců, municipalit, firem) záleží nejen na intenzitě jejich zapojení do sítí, ale i na obsahu, který sítě přenášejí [7].

V posledních letech došlo a dochází k významným společenským a ekonomickým změnám. V kontextu globalizačních a integračních procesů ve světové ekonomice se zároveň mění úloha substátních územních celků, které sehrávají stále významnější úlohu. Jedním z projevů změn je také to, že se úkoly a kompetence v oblasti místního a regionálního rozvoje přesouvají na místní a regionální instituce. Obce, města, nejrůznější

místní anebo regionální společenství již nejsou pouhými pasivními příjemci rozhodnutí investorů anebo centrálních orgánů veřejné správy, ale stávají se aktivními činiteli (skutečnými aktéry) rozvojových aktivit a strategií [4].

Spolupráce obcí je obecně považována za nástroj nejen kompenzace problémů spojených s velikostí obcí, ale i za nástroj schopný vyvažovat také globalizační tendence zasahující i lokální úroveň veřejné správy a politiky [6].

METODIKA A CÍL

Podpora „bottom-up“ přístupu, kdy je podporována lokální aktivita a kooperace jednotlivých subjektů při vzniku místně specifických inovačních systémů, představuje významný nástroj aktivizace lokálních zdrojů, což napomáhá zvýšit konkurenceschopnost regionu jako celku. Hlavním cílem tohoto příspěvku je zhodnocení významu meziobecní spolupráce v Jihočeském kraji a jejího dopadu na růst a rozvoj jednotlivých měst, obcí a celého Jihočeského kraje na základě originálně vytvořené datové báze spolupráce měst a obcí Jihočeského kraje po roce 1989, která byla zpracována za všechny města a obce kraje. Databáze charakterizuje tyto způsoby spolupráce: mikroregiony (DSO a ZSPO), místní akční skupiny, Místní agenda 21, Národní síť zdravých měst ČR (NSZM), Svaz měst a obcí ČR (SMO ČR), Svaz měst a obcí Jihočeského kraje (SMOJK), Euroregiony, přeshraniční impulsní centra (GIZ).

Metodika předkládaného příspěvku odpovídá metodám vědeckovýzkumných prací, je založena na využití

nejnovějších teoretických poznatků na základě studia odborné literatury, odborných výzkumů a studií, časopisů a materiálů jednotlivých aktérů regionálního rozvoje, na hledání a hodnocení vzájemných vztahů a souvislostí, které přispívají k objasnění řešené problematiky a odvození a formulování adekvátních závěrů, které vyplývají z této analýzy. Vzhledem k tomu, že tématem této práce je výzkum meziobecní spolupráce v Jihočeském kraji, je nezbytným předpokladem shromáždit dostatečné množství informací a dat, které by výzkum umožnily.

Nejdůležitější pro zpracování této práce je pak výběr a charakteristika ukazatelů použitých k analýze. Přestože práce staví na kvantifikovatelných ukazatelích, je zde třeba uvést, že spolupráce obcí není postavena pouze na racionálních a kvantifikovatelných procesech a faktorech. Do spolupráce obcí vstupuje stejně jako u všech dalších procesů, jejímiž aktéry jsou lidé, i celá řada sociálních vztahů, které jsou statisticky nezpracovatelné, v konečném důsledku však mohou být velmi významné.

Model hodnocení intenzity meziobecní spolupráce v Jihočeském kraji je konstruován za pomoci metody kvantifikace. Kvantitativním vyjádřením dimenze je hodnota syntetického ukazatele označovaného jako KOEFICIENT SPOLUPRÁCE (KS), pro jehož výpočet byla stanovena následující metoda (popis viz tab. č. 1):

$$K_s = \frac{\sum_{j=1}^n P_{MKR} + P_{MAS} + P_{MA21} + P_{NSZM} + P_{SMOCR} + P_{SMOJK} + P_E + P_{GIZ}}{n}$$

Tab. č. 1: Definice ukazatelů při výpočtu koeficientu spolupráce K_s .

Zkratka ukazatele	Definice ukazatele u měst a obcí Jihočeského kraje	Rozsah možných hodnot v souboru
P_{MKR}	počet členství v mikroregionech	0, 1, 2, 3
P_{MAS}	počet členství v MAS	0, 1
P_{MA21}	počet členství/zájemce v MA21	0, 1
P_{NSZM}	počet členství v NSZM	0, 1
P_{SMOCR}	počet členství ve SMO ČR	0, 1
P_{SMOJK}	počet členství ve SMOJK	0, 1
P_E	počet členství obce v euroregionech	0, 1
P_{GIZ}	počet členství obce v GIZ	0, 1, 2
n	počet měst a obcí (dle zkoumaného regionu)	0-623

Zdroj: Vlastní výpočty.

Poznámka: P_{MKR} - maximální počet členství v mikroregionech u jedné obce v Jihočeském kraji jsou tři členství, P_{GIZ} - maximální počet členství v GIZ (impulzních centrech) u jedné obce v Jihočeském kraji jsou dvě členství.

Ačkoliv se jednotlivé formy spolupráce liší svou důležitostí a významem pro rozvoj regionu, byla všem dílčím ukazatelům přiřazena stejná váha. Důvodem pro toto rozhodnutí byla skutečnost, že obce se zapo-

jují nejprve do mikroregionů či MAS, až později se zapojují do dalších „nadstandardních“ typů spolupráce. Koeficient spolupráce má pak při stanovení stejné váhy lepší vypovídací schopnost, neboť je na první

pohled zřejmé, kolikrát se město či obec zapojily do jakékoliv formy spolupráce v kraji.

Dále je využit *koeficient vybavenosti*, což je syntetický ukazatel charakterizující vybavenost obcí. Počítá se jako součet hodnot (0 = ne, 1 = ano) stanovujících existenci ZŠ, zdravotnického zařízení, vodovodu, kanalizace s ČOV a plynofikace v dané obci.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Pojmem regionální rozvoj rozumíme růst socio-ekonomického a environmentálního potenciálu a konkurenceschopnosti regionů vedoucí ke zvyšování životní úrovně a kvality života jejich obyvatel. V tomto ohledu jde o dynamický a vyvážený rozvoj regionální struktury příslušného územního celku a jeho částí (regionů, mikroregionů) a o odstraňování, popř. zmírňování, regionálních disparit [8].

Jednu z významných součástí regionální struktury územního celku tvoří úroveň občanské a technické vybavenosti, která je v práci využita jako alternativní ukazatel změny růstu a rozvoje měst a obcí v kraji, neboť jiné ukazatele (např. HDP) nejsou na této úrovni dostupné. Vybavenost měst a obcí je značně rozdílná a úzce souvisí s počtem obyvatel, neboť, čím je obec větší, tím lepší je i její vybavení.

Úroveň občanské a technické vybavenosti doznala ve svém vývoji od roku 2000 výrazných změn, velkou měrou k tomu přispěla i dotační politika státu, orientovaná na zkvalitňování životního prostředí. Zřizování, vybavení a provoz jednotlivých zařízení do jisté míry závisí na dostupných finančních prostředcích obcí a zřizovatelů zařízení, na celkové finanční situaci v regionu, sídelní struktuře, hustotě zalidnění atd. Změnu v úrovni technické a občanské vybavenosti v letech 2001-2007 (existence základní školy, zdravotnického zařízení, vodovodu, kanalizace s ČOV a plynofikace v dané obci) lze nejlépe vyjádřit pomocí koeficientu vybavenosti.

Pomocí metody shlukování metodou k-průměrů (joinings k-means) dále došlo k uspořádání proměnných dle K_s do 3 shluků, počet iterací byl 1. Shluková

analýza nám tak klasifikovala obce do tří kategorií - zatímco u shluku č. 1 ($K_s = 3,00$) a č. 2 ($K_s = 4,51$) se jedná o průměrnou, resp. nadprůměrnou úroveň meziobecní spolupráce, shluk č. 3 ($K_s = 1,48$) nám označuje „problémové“ města a obce s nízkou úrovní spolupráce.

Tab. č. 2: Průměrná změna koeficientu vybavenosti měst a obcí Jihočeského kraje v letech 2001-2007 v závislosti na shluku.

Shluk	Změna koeficientu vybavenosti
1 (<i>průměrná úroveň spolupráce</i>)	0,19760
2 (<i>nadprůměrná úroveň spolupráce</i>)	0,27615
3 (<i>podprůměrná úroveň spolupráce</i>)	0,16129
Celkový průměr	0,21509

Zdroj: Vlastní výpočty.

Z výše uvedených výsledků vyplývá, že k největším změnám v občanské a technické vybavenosti docházelo v nejvíce spolupracujících regionech shluku číslo 2. Oproti ostatním shlukům číslo 1 a 3 byla změna koeficientu vybavenosti u shluku číslo 2 vyšší o 39,7 %, resp. o 71,2 %, jedná se tedy o změnu velmi výraznou. Na takto výrazných změnách se nejvíce podepsala zejména pozitivní změna v oblasti technické infrastruktury. Je zde patrný pokles dostupnosti zdravotnických zařízení v obcích Jihočeského kraje.

K největší změně koeficientu vybavenosti dochází u měst a obcí ve vzdálenosti do 10 km od města se sídlem úřadu ORP ($\Delta +0,26$), dále u měst a obcí ve vzdálenosti nad 20 km ($\Delta +0,20$) a u měst a obcí ve vzdálenosti 10-19,9 km ($\Delta +0,185$). K největším změnám vybavenosti dochází v blízkosti správních center SO ORP, změny v ostatních částech regionu SO ORP lze považovat za rovnoměrné.

Tab. č. 3: Průměrná změna koeficientu vybavenosti měst a obcí Jihočeského kraje v letech 2001-2007 v závislosti na počtu obyvatel města/obce a shluku.

Počet obyvatel	Shluk 1	Shluk 2	Shluk 3	Celkem
do 199	0,028571	0,254902	0,008475	0,066946
200-499	0,267857	0,325301	0,230769	0,279412
500-999	0,700000	0,351351	0,739130	0,550000
1000-1999	0,166667	0,322581	0,333333	0,285714
2000-4999	0,000000	0,136364	0,000000	0,096774
5000-9999	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000
10000-19999		0,000000		0,000000
20000-49999		0,000000		0,000000
50000-99999		0,000000		0,000000
Celkový průměr	0,197605	0,276151	0,161290	0,215088

Zdroj: Vlastní výpočty.

Porovnáme-li změnu koeficientu vybavenosti a jeho závislost na počtu obyvatel města či obce, je zřejmé, že u větších municipalit nebude docházet k žádným změnám ve vybavenosti. K nejzásadnějším změnám dochází v obcích o velikosti 500-999 obyvatel, změny jsou zde o téměř 50 % větší než například v obcích o velikosti 200-499 či 1000-1999 obyvatel. Pozoruhodné je však rozdělení obcí a měst dle shluku. Tab. č. 3 prokazuje, že ve „spolupracujících“ regionech dochází k mnohem rovnoměrnější změně vybavenosti municipalit než v regionech ostatních. U shluku 1 je rozdíl mezi nejvyšší a nejnižší změnou koeficientu vybavenosti 0,7, u shluku 2 jen 0,35 a u shluku 3 je to 0,74.

Ze souhrnného vyhodnocení všech sledovaných ukazatelů jednoznačně vyplývá, že „spolupracující“ regiony zlepšují svou občanskou a technickou vybavenost mnohem více než regiony ostatní, což vede ke snižování rozdílů v rámci jednotlivých regionů SO ORP. Pozitivním jevem je i rovnoměrnější rozvoj sledovaných území.

Hlavním úkolem města či obce ve finanční oblasti je dle Holečka (2009) [3] zajistit dostatek finančních zdrojů na jí svěřené úkoly a na další rozvojové potřeby. V současném modelu financování obce ze základního souboru příjmů (daňové a nedaňové) financují běžný provoz a realizace větších rozvojových akcí je téměř vždy závislá na dotacích. Zatímco daňové příjmy jsou dané zvnějšku, nabízí příjmy nedaňové širokou škálu možných přístupů, zároveň se jejich maximalizace může ocitat na hraně plnění role obce. Jde především

o oblast podnikání či poskytování služeb za úplatu. Uvážlivé hospodaření s obecním majetkem může být vedle plnění strategických cílů významným zdrojem příjmů. Kapitálové příjmy jsou pouze nahodilé a jsou úzce spojeny s prodejem obecního majetku. Nejvýznamnějším ovlivnitelným zdrojem je oblast dotačních příjmů. V praxi se ukazuje, že na dotační příjmy (s výjimkou dotací v rámci souhrnného dotačního vztahu) mají mnohem větší vliv než ekonomické faktory vlivy mimoekonomické (spolupráce obcí, schopnosti managementu obce, informovanost, politické faktory apod.), i když schopnost spolufinancování jako základní podmínky přijetí dotace nelze opominout. Škála možností dotací je díky EU, již je ČR od roku 2004 členem, velmi široká. V souvislosti s členstvím se ČR plně vřadila do struktur EU, a to včetně dotačních možností, které za určitých podmínek z toho plynou. Dalšími významnými zdroji dotací v ČR je státní rozpočet, státní mimo-rozpočtové fondy, rozpočty jednotlivých krajů, obcí či prostředky jiných subjektů včetně soukromých.

Význam mimoekonomických vlivů potvrzují výsledky shlukové analýzy. Tab. č. 4 jasně ukazuje, že do měst a obcí shluku č. 3 směřuje pouze 6,7 % transferů přijatých obcemi v Jihočeském kraji v roce 2008, zatímco u shluku č. 1 a 2 je to 12,9 %, resp. 80,4 % prostředků. Zde je patrná obrovská disproporce - města a obce shluku č. 3 získávají pouhých 6,7 % prostředků, ačkoliv tvoří 34,8 % celkového počtu měst a obcí v Jihočeském kraji. To samozřejmě logicky vede k prohlubování disparit v jednotlivých regionech SO ORP v rámci kraje.

Tab. č. 4: Výše přijatých transferů v roce 2008 (v tis. Kč) dle ORP a shluku.

SO ORP	Shluk 1		Shluk 2		Shluk 3		Celkový součet
	Transfer	Obcí	Transfer	Obcí	Transfer	Obcí	
Blatná			89 396	26			89 396
České Budějovice	34 278	24	669 338	19	41 162	36	744 778
Český Krumlov	8 739	6	201 689	17	19 548	8	229 975
Dačice	2 743	3	103 393	8	11 774	12	117 911
Jindřichův Hradec	18 224	9	221 299	4	49 358	45	288 882
Kaplice	58	1	92 576	10	1 136	4	93 770
Milevsko	5 598	14	110 468	12			116 066
Písek	25 698	22	308 069	26	41	1	333 809
Prachatice	41 525	10	238 685	14	25 770	20	305 981
Soběslav	93 359	7	345	3	29 025	21	122 728
Strakonice	30 148	19	352 985	47	1 953	3	385 085
Tábor	63 669	33	316 986	11	24 519	35	405 174
Trhové Sviny			144 233	16			144 233
Třeboň	14 023	6	158 934	12	840	7	173 798
Týn nad Vltavou	406	2	72 144	2	30 274	10	102 824
Vimperk	167 924	6	39 693	5	24 611	10	232 228
Vodňany	2 975	5	59 174	7	3 572	5	65 720
Celkový součet	509 367	167	3 179 406	239	263 583	217	3 952 357

Zdroj: Vlastní výpočty.

Tab. č. 5: Změna vybraných ukazatelů 2001/2008 v závislosti na shluku.

Data	Shluk 1	Shluk 2	Shluk 3	Celkem
Změna počtu obyvatel 2001/2008	3 199,00	3 554,00	4 308,00	11 061,00
Průměrná změna počtu ekon. subjektů 2001/2008	19,78	59,23	11,71	32,06
Průměrná změna nedaň. příjmů 2001/08 (v tis. Kč)	141,29	1 324,24	192,79	613,04
Průměrná změna kapit. příjmů 2001/08 (v tis. Kč)	334,19	661,63	162,23	399,91
Průměrná změna přijatých transferů 2001/08 (v tis. Kč)	862,71	3 416,72	514,68	1 721,27

Zdroj: Vlastní výpočty.

Poznámka: světlá šedá/tmavá šedá barva = maximální/minimální hodnota ukazatele.

Vydeme-li z výsledků shlukové analýzy a porovnáme-li změnu vybraných ukazatelů, které mají významný vliv na rozvoj regionu, za období 2001-2008 (tzn. od zahájení meziobecní spolupráce do současnosti), je jasně patrný rozdíl mezi městy a obcemi shluku 1 (průměrná úroveň spolupráce), shluku 2 (nadprůměrná úroveň spolupráce) a shluku 3 (nízká úroveň meziobecní spolupráce, tj. „problémové území“). Abychom zobjektivizovali výsledky, byl proveden v rámci shluku přepočten na tzv. průměrnou změnu na 1 subjekt (město/obec). S výjimkou změny počtu obyvatel dochází k několika set procentním rozdílům ve všech sledovaných ukazatelích. Největší rozdíly jsou v oblasti změny nedaňových příjmů a přijatých transferů. Ačkoliv je zde i celá řada jiných závislostí, lze se oprávněně domnívat, že vyšší četnost meziobecní spolupráce vede k získávání dalších finančních zdrojů, což se následně projevuje např. v kvalitnější infrastruktuře, vyšší atraktivitě regionu apod., v důsledku čehož dochází k dalšímu zvyšování disparit mezi regiony kraje.

Pro porovnání ekvivalence rozložení přijatých transferů mezi městy a obcemi Jihočeského kraje za rok 2008 lze využít Giniho koeficient. Nezávislou proměnnou v našem případě je počet měst a obcí, závislou proměnnou je výše přijatých transferů. Přestože jsou výsledky výpočtu Giniho koeficientu částečně ovlivněny rozdílným počtem měst a obcí v daném regionu SO ORP či okresu a celkovou výší přijatých transferů, lze konstatovat, že u vyšších hodnot KS je s vyšší pravděpodobností i nižší Giniho koeficient. Z toho vyplývá předpoklad, že u regionů s vyšší četností spolupráce je rovnoměrnější rozložení přijatých transferů (například průměrný Giniho koeficient u „problémových“ shluků číslo 3 na úrovni okresů je 0,90, ačkoliv průměrný Giniho koeficient za všechny okresy kraje je 0,877).

ZÁVĚR

Pomocí koeficientu spolupráce a shlukové analýzy lze přesně definovat „problémová“ území kraje a kategorizovat města a obce Jihočeského kraje z hlediska meziobecní spolupráce na tři kategorie - města a obce spolupracující průměrně, nadprůměrně a tzv. „problémová“ území, která jsou tvořena téměř 35 % měst a obcí v kraji. Srovnáme-li změnu vybraných ukazatelů,

kteří mají významný vliv na rozvoj regionu, za období 2001-2008, jsou mezi jednotlivými kategoriemi shluků i několika set procentní rozdíly ve prospěch více spolupracujících regionů (např. změna přijatých transferů 2001/2008 - 664 %). Lze se tedy domnívat, že vyšší četnost meziobecní spolupráce vede k úspěšnějšímu získávání dalších finančních zdrojů, což se následně pozitivně projevuje v rozvoji regionu, negativním jevem je však další narůstání disparit mezi regiony kraje. Specifickým ukazatelem je počet obyvatel, protože v současnosti je zde trend migrace obyvatel z velkých měst do menších sídel, jejichž infrastruktura je ale velice blízká městu a s městem je zajištěna snadná dopravní dostupnost. Mezi další ukazatele, které naznačují význam meziobecní spolupráce, lze zařadit Giniho koeficient, pomocí kterého byla provedena analýza ekvivalence rozložení přijatých transferů mezi městy a obcemi Jihočeského kraje za rok 2008. U regionů s vyšší četností spolupráce lze nalézt rovnoměrnější rozložení přijatých transferů. Obdobné výsledky lze konstatovat i u změn občanské a technické vybavenosti municipalit jednotlivých regionů kraje v letech 2001-2007. K největším změnám v občanské a technické vybavenosti docházelo v nejvíce spolupracujících regionech (shluk 2), rozdíly mezi jednotlivými regiony činí až 71,2 %. Bylo tak prokázáno, že meziobecní spolupráce skutečně vede k významné aktivizaci místních zdrojů a tím i k rozvoji daného regionu. Analýza však vyvrátila předpoklad, že v hospodářsky méně vyspělých regionech kraje by měl být zájem o spolupráci intenzivnější než v regionech hospodářsky rozvinutých.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. GALVASOVÁ, I. et al. (2007): *Spolupráce obcí jako faktor rozvoje*. Brno: Georgetown. 140 s. ISBN 80-251-20-9.
2. GRANOVETTER, M. (1985): Economic action and social structure: the problem of embeddedness. *American Journal of Sociology*, roč. 91, č. 3, s. 481-510.
3. HOLEČEK, J. et al. (2009): *Obec a její rozvoj v širších souvislostech*. Brno: GaREP Publishing. 74 s. ISBN 978-80-904308-2-2.

4. JEŽEK, J. (2008): Podpora místního ekonomického rozvoje. In: KLÍMOVÁ, V. (2008): *Sborník z XI. mezinárodního kolokvia o regionálních vědách*. Brno: Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity, s. 320-326. ISBN 9788021046252.
5. KOTVALOVÁ, J. (2001): Meziobecní spolupráce. *Veřejná správa*, č. 6, s. 12 a 21.
6. VAJDOVÁ, Z. - ČERMÁK, D. - ILLNER, M. (2006): *Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 108 s. Edice Sociologické studie/Sociological Studies 06/02.
7. WOKOUN, R. et al. (2008): *Regionální rozvoj (Východisko regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha: Linde. 480 s. ISBN 978-80-7201-699-0.
8. *Zásady regionální politiky ČR* [online]. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2008 [cit. 2010-02-06]. Dostupný z <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvoj-regionu/zasady-regionalni-politiky-cr/1001179/46053/>.

ADDRESS & ©

Ing. Jiří DUŠEK, Ph.D.
Katedra managementu a marketingu služeb
Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.
Žižkova 4, 370 01 České Budějovice
Czech Republic
dusek@vsers.cz

DOBROVOLNÉ SPOLEČENSTVÍ MÍSTNÍ AKČNÍ SKUPINY JAKO JEDEN Z AKTÉRŮ REGIONÁLNÍHO ROZVOJE

Voluntary Communities of Local Action Group as One of Actors of Regional Development

Pavla VARVAŽOVSKÁ

Praha, Czech Republic

ABSTRAKT: Příspěvek se zabývá vymezením Místní akční skupiny (MAS) v systému programů realizovaných EU a tento pojem též vymezuje v podmínkách České republiky. Cílem praktické části práce je utřídit informace o vybraných Místních akčních skupinách, analyzovat jejich činnost, pravidla fungování a zdroje jejich financování. Závěrečný výstup zdůrazňuje prospěšnost Místních akčních skupin a důležitou skutečnost, že se jedná o dobrovolné společenství subjektů ze státní, nestátní i ziskové sféry jako jeden z důležitých aktérů místního regionálního rozvoje. Práce čerpá převážně ze studia dokumentů a výstupů nestandardizovaných a polostandardizovaných rozhovorů s představiteli vybraných subjektů. Na základě získaných poznatků je zhodnocen význam Místní akční skupiny jako jeden z prostředků pro čerpání zdrojů z Evropské unie (EU).

Klíčová slova: dobrovolné společenství - dotace - Leader - Místní akční skupina - regionální rozvoj

ABSTRACT: The paper deals with the definition of Local Action Group (LAG) anchoring the system and programs run by the EU and also defines the concept in the Czech Republic. The practical part is to sort the information on selected local action groups, analyze their activities, operating rules and sources of financing. The final output underlines the usefulness of local action groups and the important fact that it is a voluntary community organization in state or non-state sector, profit sector being one of the important actors of the local regional development. The work stems out of the study of documents and outputs and non-standardized interviews with representatives of selected organizations. Based on the evidence, the importance of local action groups as one means of drawing resources from the European Union (EU) is assessed.

Key words: voluntary community - subsidies - Leader - Local Action Group - regional development

ÚVOD

Existence a realizace Programu rozvoje venkova ČR (PRV) přispívá k dosažení cílů stanovených Národním strategickým plánem rozvoje venkova, tj. k rozvoji venkovského prostoru České republiky na bázi trvale udržitelného rozvoje, zlepšení stavu životního prostředí a snížení negativních vlivů intenzivního zemědělského hospodaření. Program dále umožňuje vytvořit podmínky pro konkurenceschopnost České republiky v základních potravinářských komoditách. Program také podporuje rozšiřování a diverzifikaci ekonomických aktivit ve venkovském prostoru s cílem rozvíjet podnikání, vytvářet nová pracovní místa, snížit míru nezaměstnanosti na venkově a posílit sounáležitost obyvatel na venkově.

Leader je zkratkou „Liaison Entre les Actions de Développement d'Économie Rurale“, neboli propojení aktivit rozvíjejících venkovskou ekonomiku. Tato iniciativa Evropské unie vznikla již roku 1991 s hlavním cílem intenzivně podporovat rozvoj venkova prostřed-

nictvím místních obyvatel - venkovanů. Evropská komise tak postupně vytvořila metodu, která venkovským komunitám umožňuje aktivně formovat vlastní budoucnost. V „původních“ členských zemích EU (tzv. 15 zemí) byly postupně od roku 1991 realizovány iniciativy LEADER I., LEADER II. a LEADER+. Na tyto aktivity plynule navazuje LEADER 2007-2013. Osa IV LEADER navazuje na iniciativu LEADER +, která byla významným programem EU v období 2000-2006 a navazuje na předcházející programy LEADER I (1991-1994) a LEADER II (1994-1999). Metoda LEADER se tak stala po třech svých programových obdobích natolik propracovaná a ověřená, že je možné její koncepci použít u hlavních programů rozvoje venkova v rozsáhlejší měřítku. Pro nové členské země, které vstoupily do EU 1. 5. 2004 (včetně ČR), ovšem nebyla iniciativa otevřena pro zkrácené programové období 2004-2006. Plně přístupná se stává až v roce 2007. Hlavní gestoři problematiky rozvoje venkova v uplynulém období - Ministerstvo pro místní rozvoj a Ministerstvo zemědělství - však zajistili pod-

mínky pro získání zkušeností s touto metodou a vytvořili podobné programy financované z národních zdrojů. Významné jsou také mnohaleté zkušenosti obcí, svazků a místních akčních skupin s programováním rozvoje a s přípravou a realizací projektů zejména v rámci Programu obnovy venkova (Ministerstvo pro místní rozvoj) a programu LEADER ČR (Ministerstvo zemědělství), i s příspěvím EU - Operační program Rozvoj venkova a multifunkčního zemědělství - podopatření 2. 1. 4. Rozvoj venkova - podopatření typu LEADER +. Metoda LEADER se řídí sedmi hlavními principy, ukotvenými v nařízení Rady (ES) č. 1698/2005, která byla vydána dne 20. září roku 2005. Podpora rozvoje venkova je definována v Evropském zemědělském fondu pro rozvoj venkova - EZFRV, článek 61: strategie místního rozvoje podle jednotlivých oblastí, určené pro řádně vymezená subregionální venkovská území, partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem na místní úrovni - tzv. místní akční skupiny (MAS), přístup zdola („BOTTOM UP“) spojený s tím, že rozhodovací pravomoc týkající se vypracování a provádění strategií místního rozvoje náleží místním akčním skupinám, více odvětvové navrhování a provádění strategie založené na součinnosti mezi subjekty i projekty z různých odvětví místního hospodářství, uplatňování inovačních postupů, provádění projektů spolupráce, vytváření místních partnerství.

Místní akční skupiny (MAS) jsou společenství obcí, svazků obcí a mikroregionů (souhrnně označovaných jako veřejná správa), subjektů soukromé sféry a nestátních neziskových organizací, které chtějí spolupracovat na rozvoji venkova a zemědělství a při získávání finanční podpory z Evropské unie a z národních zdrojů uplatňují metodu LEADER. V současné době existuje v České republice více než 150 MAS, přičemž 112 bylo vybráno pro realizaci Strategických plánů Leader dle Opatření IV.1.1. Místní akční skupina PRV. Podle LEADER (2009) musí MAS splňovat tyto základní parametry: geograficky homogenní území, počet obyvatel od 10 000 do 100 000 mimo města s počtem obyvatel větším než 25 000, hustota obyvatel do 150 obyvatel/km², účast zástupců veřejné správy v MAS je maximálně 50 % (týká se i řídicího orgánu), druhá polovina je tvořena zástupci podnikatelů a neziskových organizací, MAS dle PRV může být obecně prospěšná společnost podle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, ve znění pozdějších předpisů, občanské sdružení podle zákona č. 83/1990, o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů, zájmové sdružení právnických osob podle § 20, písm. f) zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (občanské sdružení podle § 829 zákona č. 40/1964 Sb. MAS být nemůže), MAS musí mít stanoven statut, stanovy, organizační řád, strukturu a musí být registrována u MV ČR, MAS musí projednat a schválit strategii pro území dané MAS, fungování metodou LEADER.

Zásadním úkolem úspěšných místních akčních skupin, které získaly výše uvedenou podporu, je vyhlá-

šení výzvy k předkládání projektových záměrů od žadatelů o dotaci z oblasti, ve které MAS působí. Jde o neinvestiční akce neziskových organizací, které mají oživit nějakou sféru venkovského prostředí, projekty obcí a podnikatelů.

V souladu s nařízením Rady (ES) č. 1698/2005, o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova, byla Česká republika jako ostatní členské země povinna zřídit do konce roku 2008 Celostátní síť pro venkov. Činnost sítě byla oficiálně zahájena 11. listopadu 2008. Zakládajícími členy Sítě jsou členové Monitorovacího výboru PRV a dále Národní síť Místních akčních skupin, Národní observatoř venkova, Česká zemědělská univerzita, Jihočeská univerzita a Mendelova univerzita v Brně. Hlavní myšlenkou sítě pracující na krajských i okresních úrovních je sdílení zkušeností a poznatků a jejich předávání směrem k aktérům podílejícím se na rozvoji venkova a zemědělství. Mezi její aktivity tak patří především pomoc místním akčním skupinám a prezentace metody Leader.

Kromě zajišťování finančních prostředků na činnost a naplňování strategie by měla MAS usilovat i o rozvoj komunitního a společenského života na území, kde působí. Velkým nedostatkem by bylo, pokud by v rámci činnosti místní akční skupiny nefungovalo zapojení veřejnosti do diskuse o rozvoji venkovské oblasti, o integrované strategii obcí, diskuse nad každým projektem významnějšího charakteru pro místní komunitu. Obyvatele daného území lze zapojit zejména formou pracovních seminářů, workshopů, pracovních skupin, kulatých stolů, veřejné diskuse atd. až po prosté rozhovory s občany.

CÍL A METODIKA

Úvodní část příspěvku vymezuje základní pojmy, které jsou nutné k demonstraci příkladu činnosti dvou Místních akčních skupin. Cílem jeho praktické části je utřídit informace o vybraných Místních akčních skupinách působících v rozdílných regionech. Práce čerpá převážně ze studia dokumentů, sekundární analýzy dat a výstupů nestandardizovaných i polostandardizovaných rozhovorů s představiteli vybraných státních, nestátních a podnikatelských subjektů. Na základě získaných poznatků je zhodnocen význam Místní akční skupiny jako jednoho z aktérů regionálního rozvoje. Příspěvek je referencí mnohem širšího kvalitativního šetření, z kterého v další výzkumné etapě budou stanoveny hypotézy pro kvantitativní šetření mezi veřejností pomocí ankety. Anketa se bude týkat informovanosti tamních občanů o existenci místní akční skupiny a jejich aktivitách.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Místní akční skupina Pošumaví, z.s.p.o.

Místní akční skupina Pošumaví je jednou z 11 MAS, které působí na území Plzeňského kraje. Rozkládá se na území o rozloze 1 433 km², ve kterém trvale žije

74 tisíc obyvatel, v jihozápadní části Plzeňského kraje (NUTS II - Jihozápad). Jádrem tohoto území je větší část okresu Klatovy včetně města Klatovy, které je těsně pod hranicí, stanovující, že členem MAS mohou být obce maximálně do 25 000 obyvatel. Území je dále doplněno částí okresů Plzeň - jih (Kasejovicko) a Domažlice (Kdyňsko). Počet obcí pod 500 obyvatel je 66. Veškeré území je součástí Plzeňského kraje. Průměrnou hustotou osídlení 52 obyvatel/km² patří mezi nejméně zalidněné oblasti ČR, a bez problémů tak splňuje podmínku hustoty obyvatelstva pro vznik místních akčních skupin. Území MAS Pošumaví vzniklo přirozeným způsobem zdola-nahoru v regionu, který vykazuje shodné charakteristiky a řeší totožné problémy venkovských oblastí.

Místní akční skupina Pošumaví, z.s.p.o., byla založena jako právní subjekt 18. 3. 2004. Vytvořilo ji 22 zakládajících členů, z nichž 14 bylo neziskových a podnikatelských subjektů. Hlavním počátečním motivem vzniku MAS tedy bylo otevření programů na podporu rozvoje venkova LEADER ČR a následně LEADER+, prostřednictvím kterých bylo možné získat dotace pro rozvoj daného venkovského regionu. V návaznosti byl postupně vytvořen Strategický plán LEADER MAS Pošumaví s názvem „Zlepšení života v Pošumaví“, na jehož základě byla místní akční skupina vybrána k financování z Programu rozvoje venkova - osa IV. LEADER. V roce 2008 byla Místní akční skupina Pošumaví vybrána v prvním kole jako jedna ze 48 skupin, které budou podpořeny z osy 4 programu rozvoje venkova a které mohou realizovat v období 2008-2013 svoji rozvojovou strategii - SPL. MAS tak může čerpat ročně přibližně 11 mil. Kč na investiční projekty žadatelů. Podle typu projektu mohou být žadateli obce, podnikatelé, neziskové organizace, církve a další subjekty uvedené v SPL. V srpnu téhož roku tak MAS Pošumaví mohla vyhlásit první výzvu k předkládání projektů. Nejvíce žádostí (celkem 16) bylo podáno ve fichi č. 4 - Zlepšení kvality života na venkově, 2 žádosti ve fichi č. 5 - Ochrana a rozvoj kulturního dědictví venkova a po jedné žádosti ve fichi č. 3 a č. 6. Fiche č. 1 a 2 zůstaly zcela nevyužity. Podpořeno jich bylo nakonec jen 13 - z nichž jen u 2 se jednalo o projekty neziskových organizací (Občanské sdružení Šumava bez hranic s projektem „Zvyšování informační gramotnosti místních obyvatel k zachování kulturního dědictví venkova“ a TJ Sokol Představ s projektem „Rekonstrukce budovy sokolovny“) a pouze 1 podnikatelský (Jiří Zelený s projektem „Stavební úpravy rodinného domu na krátkodobé ubytování“). Jeden projekt pocházel od Římskokatolické farnosti Plánice a zbylých 9 projektů podaly obce. Mezi projekty byla rozdělena částka 10 336 589 Kč. Dne 20. března 2009 vyhlásila MAS Pošumaví druhou výzvu na předkládání žádostí o dotace. Z 19 došlých žádostí bylo vybráno k financování 12 projektů - z nichž se ve 3 případech jednalo o projekty neziskových organizací (Sdružení přátel Dlažovska, o. s. s projektem „Živá vesnice“, Otisk, o. s. - „Oprava opěrných zdí a obnova

rampy s přístupovými cestami u bývalého kostela sv. Wolfganga“ a TJ Sokol Hradešice s projektem „Stavební úpravy šaten TJ Sokol Hradešice“). Jeden projekt podala Římskokatolická farnost Plánice a zbylých 8 projektů obce. Mezi úspěšné žadatele bylo ve druhé výzvě rozděleno 9,8 milionu Kč, tj. dvě třetiny alokace z celkové částky určené pro dvě výzvy v roce 2009, která činila 14,5 mil. Kč. Dne 3. srpna 2009 vyhlásila MAS 3. výzvu, ve které rozdělila zbytek finančních prostředků na projekty pro rok 2009 - více než 4,7 milionu Kč. Žádosti o dotace se však mohly podávat jen ve fíchách 1-4, jelikož ve fíchách 5 a 6 už byly prostředky vyčerpány. Vybráno bylo 8 projektů, z nichž jeden byl neziskové organizace (Úhlava, o. p. s. s projektem „Zázemí pro vzdělávací a osvětovou činnost zaměřenou na děti a mládež“) a jeden podnikatelský. V roce 2010 vyhlásí MAS dvě výzvy - v březnu a v srpnu, na které bude určena částka přibližně 16 mil. Kč.

Kvalitativním šetřením pomocí rozhovorů bylo zjištěno, že bez mezisektorové spolupráce se příliš neobejdou neziskové organizace, které většinou nemají dostatečné vlastní prostředky na financování vlastních projektů. Obecně lze konstatovat, jak uvádí V. Majerová (2003), že neziskovým organizacím chybí profesionální manažerské dovednosti a finanční prostředky. Vedení spolků pak většinou tvoří lidé, kteří se neziskovým aktivitám věnují ve svém volnu po zaměstnání a většinou nemají čas na přípravu projektů a zejména administrativu s nimi spojenou. Pokud se však nezisková organizace rozhodne spolupracovat s obcí či s podnikatelským subjektem, oba tyto handicapu mohou být odstraněny. Z rozhovorů dále vyplynulo, že MAS Pošumaví se nyní hodlá vedle zprostředkovávání dotací na vybrané projekty více zaměřit na aktivity, které povedou ke zkvalitnění propagace cestovního ruchu v rámci svého zájmového území. To by mohlo přinést sjednocení dosavadní roztržštěné a nahodilé propagace v novou ucelenou a cílenou propagaci i zkvalitnění poskytovaných služeb cestovního ruchu na zájmovém území. Ve výsledku pak k nárůstu zájmu návštěvníků o dané území.

Místní akční skupina České středohoří, o.s.

Území MAS České středohoří leží v jihovýchodní části Ústeckého kraje severovýchodně od soutoku Labe a Ohře. Na jihu na MAS navazuje území Mikroregionu Roudnicko, na západě pak MAS Integro. Má rozlohu více než 328 km², ve 29 obcích žije celkem 38 125 obyvatel (k 31. 12. 2006). Hustota osídlení přepočtena na počet obyvatel na 1 km² dosahuje v průměru 122 obyvatel. Na základě vládního usnesení č. 1005 ze dne 20. října 2004 je celé území MAS zahrnuto mezi regiony se soustředěnou podporou státu, a to v rámci regionů s vysoce nadprůměrnou nezaměstnaností. Výše nezaměstnanosti v regionu dosahovala na konci roku 2006 10 %. Na celkové rozloze území se téměř třemi čtvrtinami podílí zemědělská půda, z ní pak při-

padá na půdu ornou 82 %. Nezemědělská půda je z více než poloviny tvořena půdou lesní.

Posláním občanského sdružení je realizace aktivit a činností směřujících k rozvoji úže vymezeného regionu Českého středohoří, zejména s ohledem na zlepšování kvality života a životního prostředí ve venkovských oblastech prostřednictvím aktivního získávání a rozdělování prostředků. Organizace sdružuje a podporuje partnerství mezi subjekty veřejné správy, zemědělskými i nezemědělskými podnikateli, nestátními neziskovými organizacemi a jednotlivci. Jejich potřeby sdružení systematicky sleduje a vyhodnocuje je pomocí koncepčních dokumentů, které jsou směrodatné pro aktivity sdružení. Místní akční skupina České středohoří, o. s. je otevřenou organizací a vítá nové členy, kteří mají zájem spolupracovat. Členy se mohou stát fyzické i právnické osoby - podnikatelé, sdružení, neziskové organizace, zástupci místní samosprávy a další subjekty, které působí na vymezeném území. Cílem sdružení je příprava a realizace rozvojové strategie Místní akční skupiny Českého středohoří směřující ke zlepšování kvality života a životního prostředí ve venkovských oblastech prostřednictvím aktivního získávání a rozdělování prostředků a prostřednictvím vlastní činnosti. MAS iniciovala administraci výzvy č. 1 k předkládání žádostí o dotaci z Programu rozvoje venkova ČR na období 2008-2013, osy IV. - LEADER, opatření IV. 1. 1. a IV. 1. 2. - Strategický plán LEADER pro období 2008-2013. Výzva byla vyhlášena na fiche č. 1 - Vybavenost pro rozvoj lidských zdrojů, volný čas a zajištění sociálních potřeb, fiche č. 2 - Vzhled obcí a kvalita prostředí, fiche č. 3 - Péče o kulturní dědictví Českého středohoří a fiche č. 6 - Podpora tvorby místních produktů. Výzva byla vyhlášena 1. 9. 2009 a ukončení příjmu žádostí bylo k 30. 9. 2009. Dne 28. 12. 2009 byla vyhlášena 2. a zatím poslední výzva občanského sdružení s ukončením příjmu žádostí k 12. 2. 2010. Alokace byla určena na fiche č. 1 - Vybavenost pro rozvoj lidských zdrojů, volný čas a zajištění sociálních služeb, fiche č. 2 - Vzhled obcí a kvalita prostředí, fiche č. 3 - Péče o kulturní dědictví Českého středohoří, fiche č. 4 - Infrastruktura cestovního ruchu, fiche č. 5 - Podpora služeb cestovního ruchu v Českém středohoří a fiche č. 6 - Podpora tvorby místních produktů. Do výzvy č. 1 bylo podáno celkem 25 žádostí v celkové výši 11 067 937,- Kč. Všechny 25 žádostí bylo výběrovou komisí Programového výboru MAS schváleno a doporučeno k předání žádostí na SZIF. Z 25 žádostí podaných MAS České středohoří bylo ke schválení ze strany SZIF vybráno k financování 19 žádostí, což lze považovat za úspěch.

Výsledky kvalitativního šetření pomocí rozhovorů byly vzájemně porovnány. K tématu všeobecného povědomí respondenti nejčastěji uváděli nutnost dodržování propagace MAS Strategického plánu LEADER na období 2008-2013, která je realizována dle Komunikční strategie schválené Programovým výborem. K propagaci má být využito dostupných moderních nástrojů a marketingových postupů, zejména webo-

vých stránek MAS. K šíření obecných a specifických informací má být využito vlastních vytvořených adresářů založených na komunikaci se členy, partnery, žadateli, dobrovolnými spolupracovníky a zástupci zájmových skupin. Dále spatřují oslovení zlepšení povědomí o MAS navenek v pořádání společensko-kulturních akcí, medializaci MAS a spolupráci s obcemi. Zejména respondenti z řad nestátních neziskových organizací a podnikatelů zase doporučují do budoucna obrátit alespoň do určité míry strukturu vedení MAS České středohoří. Od začátku je tato MAS, podobně jako MAS v celé České republice, vedená zástupci obcí - starosty. Ve vedení občanského sdružení by měli být občané, soukromí podnikatelé a ti by měli mít podporu ze strany obcí. Zde je tomu naopak. Při rozhovorech byla často zaznamenána kritika směrem ke starostům obcí sedícím v orgánech MAS. Obce jsou mezi žadateli zastoupeny nejvíce do obou vyhlášených výzev k podávání žádostí. Z podnětů starostů obcí jsou žádány finance z iniciativy LEADER na projekty typu: oprava střechy na kulturním domě. Taková aktivita však není dostatečně inovativní a nenaplnuje myšlenky iniciativy LEADER. Z důvodu toho, že je do výzvy podáno málo žádostí, které jsou navíc z 90 % podávány obcemi, takový projekt uspěje, protože je formálně správný. Jednotliví starostové si projekty prosadí a návrh je ještě použijí jako svůj volební program. Členové MAS z řad starostů často navrhovali oslovit i další starosty obcí k podání přihlášky do MAS.

ZÁVĚR

Pro dobré fungování MAS je nutný kvalitně zpracovaný Strategický plán LEADER, na jehož vytvoření se podíleli společně zástupci neziskového, soukromého i státního sektoru. Nutností je také dobrá a správně cílená propagace MAS. K tomu lze využít celou řadu prostředků - od internetové prezentace přes reklamní předměty, tištěné zpravodaje až po informace v médiích. Jak však ukázalo šetření, nesmí být zapomináno na akce s osobním kontaktem. To vše má vliv na množství a kvalitu předkládaných projektů i na jejich lepší aktivní podíl mezi 3 výše uvedenými sektory (tzv. princip partnerství). Výzvou do budoucna je pro MAS jistě rozvrstvit alespoň do určité míry strukturu vedení, ze starostů jednotlivých členských obcí na nestátní neziskové organizace, občanská sdružení působící v regionu, místní podnikatele a soukromé zemědělce, neboť realizace rozvoje venkova a každodenní činnost venkovanů řízená zezdola (tzv. BOTTOM-UP) prohloubí zapojení co největšího počtu aktérů daného území a tím se zvýší i všeobecné povědomí o MAS, protože zájem o osobní a místní rozvoj nelze diktovat shora. Místní aktéři však musí sami chtít a být přesvědčení o významu svého přístupu. V rámci místní rozvojové strategie se daří oživit aktivity regionu, podpořit místní ekonomiku, služby, kulturní a společenský život. Stále důležitější je také členství v Národní síti MAS ČR, protože je možné spolupracovat a komunikovat s dalšími subjekty za-

bývajících se problematikou venkova a metodou LEADER. Členství také dává možnost zajištění recipročního přenosu poznatků a zkušeností na úrovni spolupráce mezi členskými zeměmi EU a jejich MAS a dále tuto myšlenku šířit do dalších zemí, které ve venkovském prostoru chtějí tuto metodu používat.

Poděkování patří paní Zuzaně Bejblové a panu Martinu Křížovi za to, že umožnili vstup do prostředí vybraných Místních akčních skupin.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. LEADER (2009) - budoucnost venkova. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR. ISBN 978-80-7084-856-2.
2. MAJEROVÁ, V. a řešitelský kolektiv (2003): *Český venkov 2003 - situace před vstupem do EU*. Praha: CREDIT. ISBN 80-213-1121-5, s.87.
3. PĚLUCHA, M. et al. (2006) *Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 v kontextu reforem SZP EU*. Praha: IREAS, Institut pro strukturální politiku. ISBN 80-86684-42-3.
4. Program rozvoje venkova České republiky na období 2007-2013, leden 2010. [online] [cit. 2010-3-24] Dostupný z <http://eagri.cz/public/eagri/file/40890/PRV>.
5. Strategie MAS České středohoří pro program LEADER. [online]. 2007 [cit. 2010-03-08]. Dostupný z http://www.mascs.cz/download/strategie/zamer_MASCS_pro_LEADER.pdf.
6. Základní informace o Celostátní síti pro venkov 2009-2010, [online] 2009 [cit. 2010-12-01]. Dostupný z <http://www.eagri.cz/public/eagri/venkov/o-celostatni-siti-pro-venkov/>.
7. Zpráva z výzkumného projektu 2007-2008 (2008): Metodika dobré praxe místních akčních skupin v České republice. Plzeň: Centrum pro komunitní práci (CpKP) západní Čechy. ISBN 978-80-86902-74-6.
8. Zpravodaj MAS POŠUMAVÍ, 3/2009, s. 7-9.
9. Zpravodaj MAS POŠUMAVÍ, 5/2009, s. 5.
10. Zpravodaj MAS POŠUMAVÍ, 6/2009, s. 4.

Poznatky uváděné v příspěvku vyplynuly z řešení VZ MSM 6046070906 „Ekonomika zdrojů českého zemědělství a jejich efektivní využívání v rámci multifunkčních zemědělskopotravinářských systémů“.

ADDRESS & ©

Ing. Pavla VARVAŽOVSKÁ
Katedra humanitních věd
Provozně ekonomická fakulta
Česká zemědělská univerzita
Kamýcká 129, 165 21 Praha 6-Suchbátov
Czech Republic
varvazovska@pef.czu.cz

STRATEGICKÝ PLÁN ROZVOJE OBCÍ

Strategic Plan of Development in Municipalities

Petr ŘEHOŘ

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Strategický plán rozvoje obcí představuje základní orientaci rozvoje obce do určitého roku a je strategickým dokumentem, pomocí něhož lze ve stanoveném časovém horizontu zabezpečovat samosprávu obce koordinací strategických aktivit, které významným způsobem ovlivňují život obyvatel obce. Článek popisuje, co všechno by takový plán měl obsahovat.

Klíčová slova: plán - strategie - obec - rozvoj - veřejnost

ABSTRACT: Strategic plan of development in municipalities presents basic orientation of development in municipalities to certain year. With this strategic document it is possible (in given time horizon) to ensure the autonomy of municipality by coordination of strategic activities that influence life of inhabitants in municipality. The paper describes the structure of this plan.

Key words: plan - strategy - municipality - development - public

ÚVOD

Od druhé poloviny 90. let se v České republice (dále jen ČR) neustále prohlubuje deficit státního rozpočtu. Nejinak je to i u mnoha obcí, které jsou nuceny hospodařit s deficitem svého rozpočtu. Zatím ojediněle se zadlužováním jsou na tom kraje, přesto veřejný dluh stále narůstá. Avšak v souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie (dále jen EU) v roce 2004 se nám - občanům, podnikatelským subjektům, státním organizacím, neziskovým organizacím a jiným institucím - otevřely hranice s volným vstupem do zahraničí a tím i finanční hranice. Především se jedná o možnost čerpání finančních prostředků z fondů EU na určené operační programy. Pro období 2007-2013 si ČR vyjednala 26 operačních programů, které schvaluje Evropská komise. Máme tak nyní možnost čerpat prostředky prostřednictvím Ministerstva zemědělství ČR, Státního zemědělského intervenčního fondu ČR (přes Místní akční skupinu), Státního fondu životního prostředí ČR a v neposlední řadě také přes územně vymezené Regionální rady soudržnosti. Každý fond pro dané období má oblasti (programy) podpory, kam se potenciální žadatel může přihlásit se svou žádostí o dotaci. Pro úspěšné podání žádosti o dotaci je potřeba v první řadě předložit projekt, s nímž jsou spojena určitá kritéria a podmínky přijatelnosti žádosti o dotaci. Jedním z bodových hodnocení (kritérií) projektu je také mít zpracován a schválen Strategický plán rozvoje obce. Ten představuje ucelený koncepční plán rozvoje obce v podobě písemného

dokumentu, který je základem pro další směry rozvoje obce s návazností na rozvoj regionu či větších územních celků.

METODIKA A CÍL

Je nasnadě položit si otázku: „*Jak dobře a úspěšně sestavit strategický plán rozvoje obce? Jaké je vymezení (obsah) strategického plánu rozvoje obce?*“ Článek si klade za cíl na takovéto otázky dát odpověď. Před započítím analýz a efektivním sestavením strategického plánu je zapotřebí si uvědomit a pochopit základní pojmy související s touto problematikou, které byly získány na základě provedené literární rešerše, a to zejména z náhodně vybraných strategických plánů obcí, které jsou přístupné na internetu. Také bude zhodnocen přínos strategického plánu pro obce a jeho aktualizace. Následně bude věnována pozornost samotnému procesu sestavování plánu s návrhem na jeho strukturu.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Plánem rozumí celá řada našich či zahraničních autorů psaný dokument, specifikující akce, které musí firma uskutečnit. Taktéž popisují členění plánů a dle úrovně řízení rozlišují i plán strategický [více např. 1, 2, 11, 12]. V něm jsou konkretizovány strategické záměry organizace, a takovýto plán by měl s delším časovým výhledem celkově určovat vývoj organizace [upraveno dle 11]. Z toho můžeme odvodit, že strategický plán obce je dokument, který formuluje nej-

důležitější vize a aktivity (rozvoj) obce v delším časovém horizontu.

Úkolem strategického plánu rozvoje obce je:

- definovat společné zájmy obce, jejich obyvatel a podnikatelských subjektů;
- definovat předpoklady realizace těchto zájmů včetně zajištění zdrojů jejich financování, optimalizovat podmínky pro život a podnikání v obci;
- koordinovat vynakládání veřejných investic, definovat dlouhodobé záměry politiky obce, posilovat sounáležitost a odpovědnost za rozvoj obce u obyvatel a podnikatelů [upraveno dle 7].

Každý strategický plán rozvoje obce musí korespondovat s danými cíli mikroregionu, regionu či kraje a být v souladu s národními strategiemi, zejména se Strategií udržitelného rozvoje ČR pro léta 2007-2013, která je základním rozvojovým dokumentem na národní úrovni. Dále strategický plán zohledňuje regionální strategii, kterou je Program rozvoje územního obvodu krajů ČR a Regionální operační program NUTS II. Strategický plán obce, obdobně jako uvedené národní a regionální strategie, je postaven na předpokladu udržitelného rozvoje ekonomiky ČR a regionů [upraveno dle 3].

Na zpracování plánu se může podílet řada odborníků z různých oblastí, politických představitelů obce, ale i zástupci nejširší laické veřejnosti rekrutující se z aktivních obyvatel, kteří se zapojili do činnosti některé z pracovních skupin. Mohou být přizváni i zástupci místních podnikatelů, představitelé škol a státní správy, členové zastupitelstva a zástupci dalších institucí působících v obci či regionu. Veškeré návrhy by měly projít procesem připomínkování, v rámci kterého se může kdokoliv k předloženým návrhům vyjádřit. Veškeré podněty a připomínky se zodpovědně posuzují a ve většině případů i zohledňují. Tento přístup ke zpracování Strategického plánu přispěje k tomu, že je zpracována strategie podchycující veškeré problémy a potřeby obyvatelstva, místních podnikatelů a organizací, které jsou obcí ovlivnitelné, a stanovena opatření pro jejich budoucí řešení [upraveno dle 6].

Proces sestavování plánu

Při sestavování strategického plánu je potřeba mít pojem o plánování, strategii, jakým směrem se chce obec ubírat, čeho chce v určitém období dosáhnout, jak má obec v budoucnosti v ideálním případě vypadat. V první fázi sepsání plánu se zaměřujeme na získání konkrétních údajů o obci. Zpracovává se tzv. Profil obce, který souhrnně charakterizuje dosavadní vývoj a současný stav obce ve všech základních sociálně-ekonomických souvislostech. Profil představuje souhrn informací o historii a současném obrazu obce z pohledu administrativního, demografického, občanského, ekonomického a územně-technického a je dokumentem účelově vypracovaným jako výchozí poznatková základna. Někdy se profil obce nazývá též „socio-ekonomická analýza“ [upraveno dle 3, 4, 8]. Mezi vý-

znamnými podnikatelskými subjekty a obyvateli by se měl v další fázi provést průzkum podnikatelského a společenského prostředí. Cílem těchto šetření je zjistit, jaký je postoj podnikatelů a občanů k obci, které problémy považují za nejzávažnější a jaké jsou jejich plány do budoucna [upraveno dle 3].

Významnou součástí strategického plánu rozvoje obce je analýza vnitřních podmínek dosavadního vývoje obce (jeho slabých a silných stránek) a znaky a tendence vnějšího prostředí, které mohou bezprostředně nebo v blízké budoucnosti ovlivnit další vývoj obce a představují z tohoto pohledu pro obec rozvojové příležitosti nebo naopak hrozby [upraveno dle 4, 9]. Na základě výstupu profilu obce a SWOT analýz sledovaných oblastí se určí vize obce. Tou rozumíme jednoduchý a výstižný text, který naznačuje, jakým směrem se bude obec v příštích letech rozvíjet. Tento text je mottem celého strategického plánu. Dále se stanoví prioritní (problémové) oblasti rozvoje, kterými je nutné se zabývat především pro to, aby bylo možné naplnit vizi a zajistit potřeby a předpoklady pro další ekonomický a územní rozvoj či rozvoj lidských zdrojů a infrastruktury obce [upraveno dle 3]. U těchto oblastí je třeba popsat stávající stav a jasně definovat výhled ve stanoveném horizontu. Obce většinou sestávají strategické plány rozvoje obce na období 10 let. Mezi prioritní oblasti obce často zahrnují: technickou infrastrukturu, komunikující město, kulturní dědictví, cestovní ruch a využití volného času, životní prostředí, rozvoj vzdělávání, podporu malého a středního podnikání, rozvoj podmínek pro bydlení, dopravní dostupnost, sociální integrace sociálně znevýhodněných osob atd.

V každém strategickém plánu se definují cíle, které vyjadřují, čeho chce obec dosáhnout, a to zejména v dlouhodobém horizontu. K tomu, aby bylo možné stanovit cíle obce, je potřeba provést analýzu území (mikroregion, region), kdy hlavní priority daného území by měly vypovídat, být shodné s cíli obce. Nejdůležitějším výstupem strategického plánu jsou nadefinované priority, opatření k jejich řešení a konkrétní aktivity s určením zúčastněných subjektů, předpokládaného termínu realizace a způsobu financování [upraveno dle 3, 4].

Na vypracovaný strategický plán by měla bezprostředně navazovat implementační fáze, tj. stanovení kroků k postupné realizaci podle přijatých priorit a časového určení a realizování jednotlivých rozvojových aktivit [upraveno dle 10]. Završením celého procesu strategického plánování je zpracování akčního plánu. Jedná se o stanovení konkrétních aktivit nutných pro realizaci dílčích cílů včetně odpovídajících termínů, konkrétní odpovědnosti a podmínek nezbytných pro jejich splnění [5, 8]. Určení a přijetí přímých institucionálních, ale i personálních odpovědností za dílčí plnění navržených úkolů se stává zcela zásadní pro úspěšnou realizaci strategického plánu [6]. Princip zpětné vazby a monitoringu vyhodnocování vytyčených cílů a naplňování jednotlivých rozvojových úkolů

také patří mezi důležité prvky celého procesu strategického plánování [upraveno dle 4].

Strategický plán by tedy měl mít následující části:

1. předmluva (úvodní slovo starosty) - účel strategického plánování a jeho význam pro danou obec;
2. struktura a metodika strategického plánu - postup prací při přípravě strategického plánu, základní pojmy;
3. shrnutí profilu obce - historický vývoj, základní charakteristiky, obyvatelstvo, bydlení a domácnosti, územní plán a rozvojová území, technická infrastruktura, ekonomika, podpora podnikání a cestovní ruch, trh práce (zaměstnanost a životní úroveň), sociální a kulturní infrastruktura, životní prostředí, školství a vzdělávání, kvalita života, veřejné a podnikatelské mínění (rozvoj obce z pohledu veřejnosti a podnikatelských subjektů);
4. souhrnná SWOT analýza - analýza silných a slabých stránek, příležitostí a ohrožení;
5. strategická vize a prioritní oblasti rozvoje obce - výchozí základna strategie, východiska strategie, vize a strategie regionu (mikroregionu), strategická vize rozvoje obce, globální cíl rozvoje, prioritní oblasti strategie (krizové oblasti);
6. strategický plán rozvoje - cíle a priority strategického plánu, charakteristika aktivit strategického plánu, formulace cílových skupin plánu;
7. opatření k naplnění strategických cílů - návrh opatření, podrobná specifikace navržených opatření, vazba SWOT analýzy na opatření strategického plánu;
8. realizace strategického plánu - volba ukazatelů, kritérií hodnocení průběhu a výsledků uskutečňování strategických cílů a založení monitoringu, systému měření a vyhodnocování průběhu a výsledků uskutečňování cílů strategického plánu, harmonogram plnění, propagace záměrů strategického plánu, institucionální zabezpečení, zdroje financování, zajištění zpětné vazby;
9. závěr - obsahující doložku o schválení zastupitelstvem a době platnosti plánu;
10. seznam příloh - seznam účastníků, kteří se podíleli na zpracování, dotazníková šetření (u podnikatelů, veřejnosti).

Strategický plán není jednou provždy uzavřený materiál, ale je materiálem živým s možností jeho neustálých aktualizací podle měnících se vnitřních a vnějších podmínek života celé obce. Jeho vypracováním by se měla nastartovat činnost aktivní spolupráce mezi státně-správním a soukromě-veřejným sektorem, mezi vedením obce a podnikatelskou sférou působící v obci a občany ku prospěchu rozvoje celé obce a regionu [upraveno dle 4].

ZÁVĚR

Strategický plán přispívá k vytvoření lepší konkuren-

ceschopnosti obce při řešení konkrétních rozvojových projektů, které umožní ekonomický a územní rozvoj a přispějí ke zvýšení kvality života jeho občanů. Zapojením soukromého sektoru a ostatních institucí ve městě se vytváří partnerství a zlepšuje spolupráce nejenom při hledání shody na tom, co je pro město nejdůležitější při vypracování strategie, ale zejména při následné realizaci konkrétních aktivit a projektů tohoto strategického plánu.

Strategický plán je také prostředkem k maximálnímu využití potenciálu města (zpracované dokumenty, lidské zdroje atd.) k posílení jeho schopnosti absorbovat finanční prostředky Evropské unie (a tím i zvýšit jeho konkurenceschopnost v tomto směru) a díky tomu získat co nejvíce těchto prostředků na realizaci projektů, které přispějí k naplnění stanovených cílů.

Plnění strategického plánu se odvíjí od současné finanční situace obce a od toho, jaké finanční dotace (možnosti) se obci podaří získat. Získá-li naplánované finanční dotace, realizace aktivit, plynoucích ze strategického plánu rozvoje obce, by neměla být ohrožena. Aktualizace strategického plánu rozvoje obcí připadají v úvahu až po termínu komunálních voleb, které se budou konat na podzim 2010. Není zaručeno, že současní starostové obce budou znovu zvoleni a z tohoto důvodu by noví starostové mohli chtít změnit současné plány a cíle obcí. Nelze tudíž přesně ani odhadem určit, jaké případné nové vize a cíle by chtěli noví starostové ve své funkci realizovat.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. DONNELLY, J. H. - GIBSON, J. L. - IVANCEVICH, J. M. (2004): *Management*. Praha: Grada Publishing. 821 s. ISBN 80-7169-422-3.
2. ROBBINS, S. P. - COULTER, M. (2004): *Management*. Praha: Grada. 600 s. ISBN 80-247-0495-1.
3. *Strategický plán Opava* (2009). [online]. [cit. 2010-03-17]. Dostupný z <<http://www.opava-city.cz/strategickyplan/aktuality/>>
4. *Strategický plán rozvoje města Cheb* (2009). [online]. [cit. 2010-03-12]. Dostupný z <http://www.mestocheb.cz/vismo/osnova.asp?id_org=5091&id_osnovy=16832&p1=15437>
5. *Strategický plán rozvoje města Hradec Králové* (2009). [online]. [cit. 2010-03-12]. Dostupný z <<http://www.hradeckralove.org/urad/strategicky-plan>>
6. *Strategický plán rozvoje města Litoměřice* (2009). [online]. [cit. 2010-03-17]. Dostupný z <<http://zdravemesto.litomerice.cz/dokumenty/rozvoje-dokumenty/65-strategicky-plan-rozvoje-mesta.html>>
7. *Strategický plán rozvoje města Litomyšl* (2009). [online]. [cit. 2010-03-14]. Dostupný z <http://www.litomysl.cz/php/index/index.php?co=strategicky_plan>

8. *Strategický plán rozvoje města Nové Hradky* (2009). [online]. [cit. 2010-03-20]. Dostupný z<http://www.novehrady.cz/vismo/zobraz_dok.asp?id_org=10625&id_ktg=1132&p1=2629>
9. *Strategický plán rozvoje města Prachatice* (2005). [online]. [cit. 2010-03-12]. Dostupný z<http://www.prachatice.cz/mesto/n_mu_sprm.html>
10. *Strategický plán rozvoje města Prostějova* (2009). [online]. [cit. 2010-03-15]. Dostupný z <<http://www.mestopv.cz/cz/obcan/mestsky-urad/struktura-uradu/odbor-koncepce-rozvoje/dokumenty/strategicky-plan-rozvoje-mesta-prostejova.html>>
11. VEBER, J. et al. (2009): *Management*. Praha: Management Press. 734 s. ISBN 978-80-7261-200-0.
12. VODÁČEK, L. - VODÁČKOVÁ, O. (2009): *Moderní management v teorii a praxi*. Praha: Management Press. 324 s. ISBN 978-80-7261-197-3.

Zjištěné výsledky byly získány s finanční podporou VZ MSM 6007665806.

ADDRESS & ©

Ing. Petr ŘEHOŘ, Ph.D.
Katedra řízení
Ekonomická fakulta
Jihočeská univerzita
Studentská 13, 370 05 České Budějovice
Czech Republic
rehor@ef.jcu.cz

VÝZNAM SPOTŘEBY V EKONOMICE A JEJÍ VÝVOJ

Importance of Consumption in Economy And Its Development

Josef BRČÁK

Praha, Czech Republic

ABSTRAKT: Příspěvek se zabývá vývojem české ekonomiky a vývojem spotřeby domácností, jejich vzájemným vztahem, jak spotřeba domácností ovlivňuje vývoj HDP, strukturou spotřeby atd. Poznatky uvedené v daném příspěvku vyplynuly z řešení výzkumného záměru MSM 6046070906 „Ekonomika zdrojů českého zemědělství a jejich efektivní využívání v rámci multifunkčních zemědělskopotravinářských systémů“.

Klíčová slova: vývoj ekonomiky - hrubý domácí produkt - spotřeba domácností - ekonomický růst - struktura spotřeby

ABSTRACT: The article deals with problems of the development of Czech economy and consumption of households, their mutual relationships, how households' consumption influences the development of GDP, the structure of consumption etc. The pieces of knowledge introduced in this paper resulted from the solution of the institutional research intention MSM 6046070906 „Economics of resources of Czech agriculture and their efficient use in frame of multifunctional agri-food systems“.

Key words: development of economy - gross domestic product - consumption of households - economic growth - structure of consumption

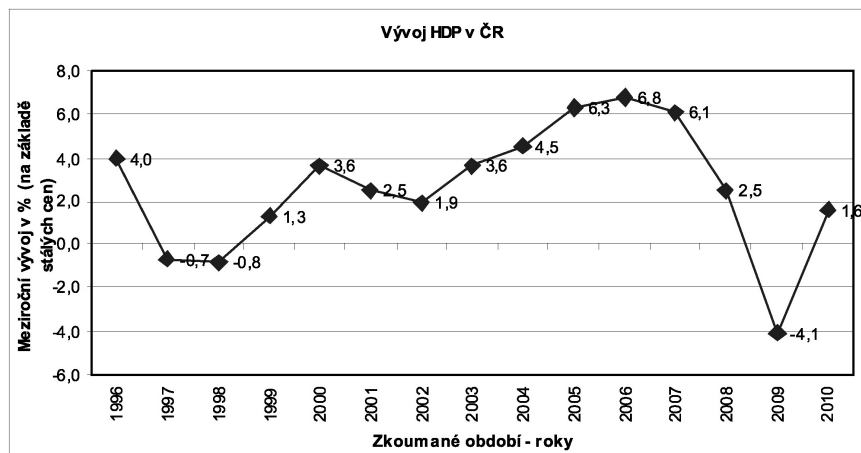
ÚVOD

Základním měřítkem úspěšnosti rozvoje každé země je schopnost dané ekonomiky zabezpečit pro své obyvatele potřebnou úroveň požadovaných statků a služeb. Z tohoto pohledu pak nejdůležitějším makroekonomickým agregátem, na základě kterého měříme a posuzujeme výkonnost ekonomiky a její vývoj, je ukazatel hrubého domácího produktu a vývoj tohoto ukazatele v jednotlivých letech.

V posledních letech prochází naše ekonomika ob-

dobím recese. V roce 2009 došlo k obrovskému propadu ve vývoji hrubého domácího produktu (HDP), a to o 4,1 %. Přitom naopak v letech 2005 až 2007 jsme dosáhli největších přírůstků ekonomiky (růst HDP o více než 6 % ročně) a česká ekonomika byla v uvedených třech letech jednou z nejdynamičtější se rozvíjejících ekonomik zemí Evropské unie. Podívejme se tudíž, jak je to s problematikou ekonomického růstu české ekonomiky, na čem je ekonomický růst závislý, co vše tedy růst ekonomiky ovlivňuje.

Graf č. 1: Vývoj HDP v ČR (meziroční změny).

Zdroj: Vytvořeno na základě údajů www.czso.cz.

METODIKA A CÍL

Hrubý domácí produkt (HDP) představuje tržní hodnotu všech finálních statků a služeb vyrobených v dané ekonomice za dané časové období [3]. Růst HDP však znamená nejen zvyšování množství vyráběných statků, ale i zvyšování jejich kvality, neboť se tím zvyšuje jejich užitek pro spotřebitele [2].

Hrubý domácí produkt můžeme vypočítat několika způsoby. Jednou z nejdůležitějších forem výpočtu HDP je výdajová forma zjišťování HDP, kdy tento souhrnný ukazatel výstupu ekonomiky vyjádříme jako souhrn všech výdajů vynaložených na výrobu finálních statků a služeb, tj. zahrnujeme sem:

- spotřební výdaje domácností = výdaje domácností na zboží a služby s výjimkou koupě nových bytů;
- investice (investiční výdaje) = výdaje na kapitálové vybavení, stroje a zařízení, koupi nových bytů a domů atd.;
- vládní výdaje = vládní nákupy statků a služeb;
- čistý export = rozdíl exportu a importu.

Základem metodiky je rozčlenění HDP do skupin dle výdajů jednotlivých sektorů a analýza vývoje daných skupin, k jakým změnám v daném období došlo, zejména pak konkrétní analýza vývoje spotřeby.

Hlavním cílem pak bylo stanovit, co nejvíce ovlivňuje vývoj hrubého domácího produktu, proč má spotřeba v ekonomice takový význam, proč tak výrazně ovlivňuje HDP. A dále pak, jaký byl vývoj HDP a spotřeby v období ekonomické krize (rok 2009).

VÝSLEDKY A DISKUSE

Podívejme se nyní, jaké jsou základní trendy ve vývoji HDP, a analyzujeme hlavní faktory, které se na růstu (poklesu) HDP podílely. Naše statistika uplatňuje při sledování HDP výše uvedenou výdajovou metodu, avšak jednotlivé položky výdajové metody uvádí jinými názvy:

- výdaje domácností na konečnou spotřebu (= spotřební výdaje domácností);
- tvorba hrubého kapitálu (= investice);
- výdaje na konečnou spotřebu vlády a neziskových institucí (= vládní výdaje);
- vývoz výrobků a služeb minus jejich dovoz (= čistý export).

Je zřejmé, že spotřeba domácností tvoří rozhodující složku hrubého domácího produktu, jak vyplývá z tab. č. 1. Podíl se cca 50 % na hrubém domácím produktu a významně ovlivňuje jeho výši a tudíž i vývoj celé naší ekonomiky. Její podíl zůstává v dlouhodobém vývoji dominující, i přes nepatrný pokles v posledních letech. Index růstu spotřeby v daném období (2009/1995) dosáhl hodnoty přes 245 %.

Druhou nejvýznamnější položku ovlivňující HDP představuje tvorba hrubého kapitálu (výdaje na kapitálové vybavení, stroje, nové byty a domy aj.). V dlouhodobém průměru se tato položka podílela na HDP zhruba 28 %, ale v posledních letech se její podíl výrazně snižoval, až v roce 2009 představovala již jen necelých 22 %.

Podíl vládních výdajů na konečnou spotřebu se z dlouhodobého hlediska nepatrně zvyšuje a dnes se vládní výdaje podílejí na tvorbě HDP cca 23 %. Zbytek pak je podíl čistého exportu, tj. rozdíl exportu a importu.

Tab. č. 1: Vývoj HDP a jeho složek v mld. Kč (běžné ceny).

Rok	HDP	Spotřeba domácností	Podíl na HDP	Tvorba hrubého kapitálu	Podíl na HDP	Výdaje vlády	Podíl na HDP	Čistý export	Podíl na HDP
1995	1 467	736	50,2	478	32,6	316	21,6	-64	-4,3
1996	1 683	862	51,2	567	33,7	352	20,9	-98	-5,8
1997	1 811	960	53,0	552	30,5	393	21,7	-94	-5,2
1998	1 997	1 037	52,0	567	28,4	414	20,7	-22	-1,1
1999	2 081	1 087	52,2	564	27,1	455	21,8	-24	-1,2
2000	2 189	1 135	51,8	645	29,5	476	21,7	-66	-3,0
2001	2 352	1 207	51,3	694	29,5	510	21,7	-59	-2,5
2002	2 464	1 248	50,6	704	28,6	564	22,9	-51	-2,1
2003	2 577	1 317	51,1	700	27,2	618	24,0	-59	-2,3
2004	2 815	1 399	49,7	774	27,5	639	22,7	2	0,1
2005	2 984	1 443	48,4	766	25,7	680	22,8	95	3,2
2006	3 222	1 537	47,7	863	26,8	712	22,1	110	3,4
2007	3 536	1 659	46,9	955	27,0	746	21,1	176	5,0
2008	3 689	1 804	48,9	934	25,3	784	21,2	168	4,6
2009	3 627	1 804	49,8	781	21,5	834	23,0	208	5,7

Zdroj: www.czso.cz

Spotřeba domácností je tudíž nejdůležitější položkou tvorby HDP. Domácnosti v posledních dvou letech vynaložily na spotřebu přes 1,8 bilionů korun. Se spotřebou úzce souvisí i vytváření úspor domácností i ochota a možnost půjčit si na tuto spotřebu, tedy ochota lidí zadlužovat se. Poměrně značné bankovní půjčky domácností a podniků v období ekonomického růstu se v období finanční krize výrazně omezily, a přispěly tak ke snížení spotřeby (zejména dlouhodobých spotřebních statků).

Podívejme se dále na vývoj ukazatele míry hrubých úspor domácností (tab. č. 2). Tento ukazatel zachycuje poměr hrubých úspor domácností k hrubému disponibilnímu důchodu domácností. Vyjadřuje tedy mezní sklon k úsporám [1]. Jak vyplývá z údajů dané tabulky, výše mezního sklonu k úsporám se v posledních letech postupně - s rozvojem ekonomiky a růstem mezd - zvyšovala.

Tab. č. 2: Vývoj disponibilního důchodu a úspor domácností v ČR.

Rok	2000	2003	2005	2006	2007	2008
Hrubý disponibilní důchod (mld. Kč)	1 231	1 409	1 551	1 675	1 833	1 987
Hrubé úspory (mld. Kč)	104	105	128	161	200	207
Míra hrubých úspor domácností %	8,44	7,42	8,22	9,61	10,93	10,43

Zdroj: www.czso.cz

Na základě údajů výše (tab. č. 2) je pak možné učinit závěr, že, **zvyšuje-li se míra hrubých úspor domácností, se zvyšuje mezní sklon k úsporám a klesá mezní sklon ke spotřebě, což negativně ovlivňuje růst hrubého domácího produktu.**

V této souvislosti vyvstává další otázka, jak je to se vztahem HDP a spotřeby v podmínkách současné globální finanční krize. Z údajů z grafu č. 1 vyplývá, že v ČR došlo v roce 2009 k poklesu HDP o 4,1 %. Z tabulky č. 1 pak plyne, že HDP v roce 2009 klesl, ale spotřeba byla stejná jako v roce předchozím. Oproti tomu tvorba hrubého kapitálu v daném roce výrazně poklesla (o více než 150 mld. Kč).

Pokud jde o spotřebu, při podrobnějším rozboru její struktury zjistíme, že spotřeba statků krátkodobé spotřeby rostla i v daném roce (období krize), rovněž tak rostla i spotřeba služeb, zato spotřeba statků střednědobé spotřeby a zejména pak předmětů dlouhodobé spotřeby výrazně klesla.

Pokud jde o tvorbu hrubého kapitálu, je třeba tuto položku podrobit důkladnější analýze. Nejdůležitější složku tvorby hrubého kapitálu představuje položka tvorby hrubého fixního kapitálu (tab. č. 3), dále změna zásob a čisté pořízení cenností.

Tab. č. 3: Tvorba hrubého fixního kapitálu - věcná struktura (v mld., b.c.).

Název	1995	2000	2005	2007	2008	2009
Tvorba hrubého fixního kapitálu	462	612	742	890	883	822
Hmotná fixní aktiva	448	584	706	847	836	771
Obydlí	39	74	88	136	131	118
Ostatní budovy a stavby	210	202	291	310	321	339
Dopravní prostředky	31	68	106	137	135	108
Ostatní stroje a zařízení	163	235	216	260	245	202
Pěstovaná aktiva	4	5	5	4	4	4
Nehmotná fixní aktiva	13	27	34	41	45	51

Zdroj: www.czso.cz

Hrubý fixní kapitál tvoří také položky, které se spotřebou úzce souvisí. Například položka „obydlí“ zahrnuje výdaje na pořízení obydlí (investice do bytů, domů aj.). Vidíme, že zde došlo v roce 2009 k poměrně značnému poklesu této položky. A tento propad je ještě výrazně větší, uvědomíme-li si, že řada bytů byla sice pořízena (postavena), avšak developři mají

obrovské problémy s jejich prodejem. Jen v Praze se trh s novými byty v roce 2009 propadl o 43 %.

Totéž platí o položce „dopravní prostředky“ (investice podniků do jejich výroby). Zde opět zjistíme její značný propad. A opět můžeme odvodit, že za tímto propadem stojí finanční krize, kvůli které mají podniky problémy s prodejem automobilů atd.

ZÁVĚR

Za uplynulých 14 let vzrostl vývoj hrubého domácího produktu v nominálním vyjádření zhruba dvaapůlnásobně. Naše ekonomika tak postupně snižovala určité zaostávání, do kterého se v průběhu minulé centrálně řízené ekonomiky dostala.

Výrazný vliv na růst hrubého domácího produktu měla spotřeba domácností, která se podílí cca 50 % na jeho tvorbě a je tudíž rozhodujícím faktorem ovlivňujícím jeho výši, jeho vývoj a tudíž i vývoj celé naší ekonomiky. V posledním období se naše ekonomika, stejně tak jako ekonomika světová, dostala do ekonomické krize. Ta způsobila výrazné omezení možností a ochoty lidí zadlužovat se. Časté a vysoké bankovní půjčky domácností a podniků v období ekonomického

růstu se v období krize značně omezily, a tudíž výrazným směrem omezily rozvoj spotřeby (zejména nákup dlouhodobých spotřebních předmětů), ale i investice podniků.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. BRČÁK, J. - SEKERKA, B. (2010): *Makroekonomie*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk. 2010. 292 s. ISBN 978-80-7380-245-5.
2. HOLMAN, R. (2002): *Ekonomie*. Praha: C. H. Beck. 714 s. ISBN 80-7179-681-6.
3. MANKIW, N. G. (2000): *Zásady ekonomie*. Praha: Grada Publishing. 764 s. ISBN 80-7169-891-1.
4. www.czso.cz

Poznatky uvedené v daném příspěvku vyplynuly z řešení výzkumného záměru MSM 6046070906 „Ekonomika zdrojů českého zemědělství a jejich efektivní využívání v rámci multifunkčních zemědělskopotravinářských systémů“.

ADDRESS & ©

doc. Ing. Josef BRČÁK, CSc.
Katedra ekonomických teorií
Provozně ekonomická fakulta
Česká zemědělská univerzita
Kamýcká 129, 165 21 Praha
Czech Republic
brcak@pef.czu.cz

DOPADY ZAVEDENÍ EURA ZEJMÉNA S OHLEDEM NA ODOLNOST ZEMĚ VŮČI FINANČNÍM KRIZÍM A JEHO VYHLÍDKY V ČR

Impact of Introduction of EURO with Regard to Financial Crisis And Perspectives of Its Introduction in the Czech Republic

Marcela CUPALOVÁ

Praha, Czech Republic

ABSTRAKT: V souvislosti se světovou ekonomickou krizí a jejími výrazně negativními dopady na některé malé otevřené ekonomiky začaly tyto země zvažovat zavedení eura jako určité ochrany proti turbulencím na světových finančních trzích. Článek nejprve stručně hodnotí pozitiva a negativa zavedení eura obecně, poté se zaměřuje na funkci eura jako ochrany proti finančním krizím. Na základě této analýzy a empirických dat z jednotlivých zemí postižených krizí se pokouší vyvodit doporučení pro ČR, vyzdvihnout hlavní problémy a zmapovat vyhlídky zavedení společné měny.

Klíčová slova: euro - finanční krize - asymetrický šok - schodek rozpočtu

ABSTRACT: As a consequence of the world economic crisis, many small open economies have experienced serious economic problems. In response to this fact, they have begun to consider the introduction of the common currency to be protected against turbulences on financial markets. The study briefly evaluates the positive and negative implications of the euro introduction generally, then it focuses on the function of euro as a shield against consequences of financial crises. On the basis of this analysis and empirical data from individual countries hit by the crisis, it strives to make a recommendation for the Czech Republic, stress the main problems and map the perspectives of the euro introduction in the Czech Republic.

Key words: euro - financial crisis - asymmetrical shock - public deficit

ÚVOD

Diskuse o případném přijetí společné měny euro probíhá v České republice již poměrně dlouhou dobu. Nestabilní vývoj kurzu české koruny a důsledky současné ekonomické krize tyto diskuse opět oživily. Rychlé přijetí jednotné evropské měny podporuje část ekonomů a především představitelé reálné ekonomiky (podniky a zástupci průmyslu), včetně jejich sdružení (Hospodářská komora ČR a Svaz průmyslu a dopravy ČR), a to zejména kvůli nestabilnímu kurzu koruny a s tím spojenému kurzovému riziku. Řada ekonomů i Česká národní banka ovšem naopak před unáhleným přechodem na euro varují a upozorňují na možné negativní dopady na ekonomiku. Většinou také zdůrazňují, že v době krize je výhodnější mít nezávislou měnu a měnovou politiku¹ a že naše relativně samostatná měnová politika nám zatím dovolila eliminovat nej-

tvrdší dopady finanční krize.² Argumentovali také tím, že kurz české koruny dlouhodobě aprecioval, což umožňovalo České republice dohánět cenovou hladinu eurozóny bez zvyšování inflace. Bývalá vládní koalice ODS, KDU-ČSL a Strany zelených, která také nepatřila mezi stoupence rychlého zavedení eura, zdůvodňovala oddalování jeho přijetí také tím, že je nutné nejprve provést reformy, které zajistí dlouhodobou stabilitu a udržitelnost českých veřejných financí a flexibilitu české ekonomiky (zejména trhu práce), aby nevýhody vstupu do eurozóny nepřevážily nad výhodami. V souvislosti s ekonomickou krizí a jejími důsledky změnil svou pozici vůči euru také jeho hlavní politický obhájce - ČSSD, která již nepokládá zavedení eura za svou prioritu a předseda ČSSD je dokonce označil v tuto dobu za nerealistické.

Některé země s menší otevřenou ekonomikou, které nejsou součástí eurozóny (Dánsko, Island) a byly eko-

¹ Jahn proti Tůmovi: Český průmysl potřebuje euro, 2. 4. 2009, Ihned.cz, <http://ekonomika.ihned.cz/cl-36598560-jahn-proti-tumovi-cesky-prumysl-potrebuje-euro>

² Česko neplní maastrichtská kritéria. Kdy bude euro?, 15. 4. 2009, Byznystyden.cz, http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/cesko-neplni-maastrichtska-kriteria-kdy-bude-euro_114918.html

nomickou krizí výrazněji zasaženy, již ovšem změnilo svůj postoj vůči euru a projevil dokonce zájem o jeho zavedení.³ Také Mezinárodní měnový fond (MMF) v únoru 2009 vyzval krizi postižené země střední a východní Evropy k rychlému zavedení eura i v případě nesplnění konvergenčních kritérií (nemohly by pak ale počítat se zastoupením v ECB - šlo by tedy o jakési kvazi-členství). Podle MMF by tento krok pomohl obnovit důvěru v dané ekonomiky, takže by bylo snadnější obstarat si externí financování deficitu veřejných financí nebo pokrýt nerovnováhu v platební bilanci.⁴ Za těmito úvahami stojí představa, že euro bude působit jako pojistka nebo ochrana proti turbulencím na měnových, finančních a kapitálových trzích, zejména když vlastní měna - zvláště u malých a otevřených ekonomik - již tuto funkci plnit nemůže.⁵ Budoucí vývoj měnových kurzů lze jen stěží odhadnout s větší pravděpodobností, euro by tak mělo omezit kurzové riziko, které dopadá na všechny subjekty zapojené do finančních transakcí s dalšími zeměmi. Tento článek se pokusí analyzovat právě výhody a nevýhody přijetí společné měny především z hlediska odolnosti vůči turbulencím na finančních trzích a na základě toho vyvodit závěrečná doporučení pro Českou republiku.

Výhody a nevýhody zavedení eura obecně

Výhody a nevýhody zavedení eura již byly dostatečně analyzovány v jiné literatuře, proto na tomto místě pouze shrneme hlavní aspekty. Za přínosy zavedení eura je možné jednoznačně považovat odstranění nákladů směny a již zmíněnou eliminaci variability měnového kurzu. Odstranění transakčních nákladů je v podstatě okamžitým, trvalým a jedním z nejlépe kvantifikovatelných přínosů. Samotná výše úspory ovšem není ve všech zemích stejná - závisí na objemu a frekvenci využití dané národní měny jako mezinárodní platební jednotky, otevřenosti ekonomiky, efektivnosti směnárenských služeb a na variabilitě měnového kurzu národní měny. Proto lze očekávat vyšší přínosy u malých otevřených ekonomik.⁶ Dopady zavedení eura na podnikový sektor byly na základě analýzy vztahu mezi posilováním kurzu koruny a zisko-

vostí podniků (přínosy z omezení kurzového rizika) odhadnuty na 1,4 %.⁷ Zavedení eura také odstraňuje kurzové riziko v rámci eurozóny. Ponechává ovšem kurzové riziko vůči měnám států mimo měnovou unii. Společná měna tedy nadále představuje riziko pro podnikatelské subjekty obchodující se zahraničními trhy mimo eurozónu (např. na trzích, kde platby probíhají v dolarech nebo v měnách na dolary vázaných). Zajišťování proti kurzovému riziku by ovšem bylo levnější, neboť trh euro-dolar je likvidnější než trh koruna-dolar. Zvláště loňský vývoj kurzu, který s českými fundamentálními veličinami neměl příliš společného, spolu se zvýšeným rizikem držení vlastní měny v dnešních turbulentních časech jen umocňují význam odstranění kurzového rizika. K této problematice se ještě vrátíme v další části příspěvku.

Co se týká dalšího argumentu pro přijetí eura, tj. vyšší transparentnosti cen, zavedení společné měny sice přináší možnost jednoduššího srovnání cen, avšak v důsledku existence národních trhů, jejich segmentace, existence dopravních nákladů a především v důsledku nižší ochoty spotřebitelů vyhledávat informace a nedůvěry v bezproblémovost takové obchodní transakce nelze ovšem očekávat úplné odstranění cenových disparit. Efekt vyšší cenové transparentnosti je diskutabilní, výhody lze předpokládat až ve střednědobém či dlouhodobém horizontu.⁸ Zkušenosti ze zemí, které zavedly euro v roce 2002, zatím neukazují podstatné sblížení cenových hladin ani jejich případné snížení.⁹ Další argumenty pro jsou také spornějšího charakteru. Často se argumentuje urychlením ekonomického růstu. Přestože předpovědi urychlení vzájemného obchodu a ekonomického růstu v eurozóně byly původně velmi optimistické (očekávaly nárůst obchodu o několik desítek procent),¹⁰ ukázalo se, že ekonomický růst ČR, Slovenska, Norska, Švédska a Velké Británie je mnohem dynamičtější než v zemích eurozóny. Navíc, pokud promítneme vývoj vzájemné obchodní výměny k vývoji HDP, zjistíme, že vývoj vzájemné výměny je spíše konstantní a méně dynamický než vývoj HDP. Proto lze konstatovat, že propojení mezi oběma veličinami a tedy také přínos z integrace zemí do měnové

³ Zájem již vyjádřil dánský premiér Rasmussen, který potvrdil záměr, že v průběhu svého funkčního období (tj. do roku 2011) zorganizuje referendum o přijetí společné měny. Také islandští odpůrci členství (např. ministr pro rybářství Gudfinnsson) zmírnili svůj odpor k členství, přičemž jedním z hlavních důvodů bylo přijetí eura. Kurz tamní koruny totiž dlouhodobě klesá a v době finanční krize se pohyboval v rekordně nízkých hodnotách. Mnozí Islandci, kteří si dříve pořídili půjčky či hypotéky v zahraničních měnách, protože tehdejší kurz byl velmi výhodný, tak po letech splácení dluží více než na začátku (Dožene finanční krize Island do náručí Evropské unie?, 21. 10. 2008, <http://aktualne.centrum.cz>, Dánsko vraj platí daň za to, že nepřijalo euro, Sme.sk, 15. října 2008, <http://ekonomika>).

⁴ Šéf EBRD: Česko by mělo co nejrychleji přijmout euro, Byznystyden.cz, 4. 2. 2009, http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/sef-ebird-cesko-by-melo-co-nejrychleji-prijmout-euro_103782.html.

⁵ MALÝ, J. (2008): Oddalování zavedení eura: politika v rozporu se zájmy České republiky. In: *České národní zájmy v procesu evropské integrace*. Praha: Newton College, s. 57.

⁶ Viceguvernér ČNB M. Singer odhaduje úsporu transakčních nákladů v ČR ve výši 0,5 % HDP, Slovenská národní banka ji odhadla na 0,36 % HDP, Maďarská národní banka na 0,18-0,30 % HDP a Polská národní banka na 0,21 % HDP (Lacina, L. et al. (2008): *Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR*. Bučovice: Martin Stříž, s. 8-9).

⁷ Zákasník (2007), M.: Dopad zavedení eura na podnikový sektor. In: *Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR*, Brno, s. 81.

⁸ Lacina, L. et al. (2008): *Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR*. Bučovice: Martin Stříž, s. 10.

⁹ Evropská komise (2007): Price dispersion in the internal market, s. 22.

¹⁰ Lacina, L. et al. (2008): *Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR*. Bučovice: Martin Stříž; nebo ROSE, A. K. (2000): One Money, One Market: Estimating the Effects of a Common Currency on Trade. *Economic Policy*, 16, s. 7-45.

unie v dosažení růstu vzájemné obchodní výměny není patrný.¹¹

Toto je ovšem dosti sporné téma, což se projevilo i v sérii článků, která byla loni zveřejněna v časopise Euro (ČNB versus jiní ekonomové) a jejichž vyznění bylo mnohdy zcela opačné. Je také nutné vzít v úvahu argument, že příspěvek eura k dlouhodobému ekonomickému růstu bude serióznější hodnotit až v rámci podstatně delšího časového období, až i systémové předpoklady pro toto vyhodnocení budou vyladěnější.¹² Zároveň je třeba zohlednit fakt, že ekonomický růst se v jednotlivých zemích eurozóny dosti lišil. To, že eurozóna rostla o něco pomaleji, bylo dáno především vahou Německa a Itálie, kde dynamika růstu zpomalila.

Jako další argument pro bývá zmiňována integrace finančních trhů se stabilní jednotnou měnou, která by mohla přispět k udržení vysoké úrovně investic v ČR nebo dokonce ke zvýšení jejich přílivu. Zároveň by integrace kapitálových trhů mohla vyústit ve vyšší likviditu a rozvoj nových finančních nástrojů denominovaných v euru, což by mohlo snížit finanční náklady společností a zvýšit konkurenci na bankovním trhu. Další výhodou je získaný podíl na ražebném ECB, který bude vzhledem k rozsahu zastoupení eura v mezinárodních rezervách převyšovat ztrátu ražebného ČNB. Nevýhodou ovšem může být - zvláště v souvislosti s finančními krizemi - to, že prioritním cílem ECB je především udržení cenové stability - udržuje proto inflaci (a tím i úrokové míry) na nízké úrovni, což obvykle zvyšuje dostupnost levných bankovních úvěrů. Při rozmachu levných úvěrů však roste také pravděpodobnost neschopnosti splácet úvěry a narůstá zranitelnost finančních institucí s celkově negativními důsledky pro finanční stabilitu země.

Zvláště v naší současné situaci pak také nelze opomenout určitý disciplinární vliv, kdy nutnost plnit konvergenční kritéria s sebou přináší potřebu provádění nutných strukturálních reforem, podporujících dlouhodobě udržitelný hospodářský růst, a především potřebu konsolidace veřejných financí. Pokud by jasný harmonogram pro přijetí společné měny pomohl ČR udržet fiskální disciplínu, bylo by to další velké plus pro euro. Četné zkušenosti ze zemí eurozóny sice ukazují, že ani vstup do eurozóny nemusí zajistit udržení fiskální disciplíny, přesto jsou ale země eurozóny v rámci Paktu stability a růstu minimálně pod určitým tlakem a mohou jim zde přinejmenším hrozit i určité sankce. Další zmiňovaný přínos, a sice to, že jednotná

měna zajišťuje, aby nebyl měnový kurz používán jako domácí politický nástroj, není pro ČR relevantní, protože centrální banka necíluje měnový kurz. Podobně je tomu u argumentu, že euro zajistí participaci na řízení a rozhodování v EU, protože vliv ČR na toto rozhodování bude minimální a není podstatný rozdíl mezi členstvím v eurozóně a EU.¹³

Co se týká nákladů plynoucích ze zavedení eura, zde je třeba vyzdvihnout především ztrátu samostatné měnové a kurzové politiky. Zároveň je ovšem třeba vzít v úvahu, že centrální banka je pouze jedním hráčem na kapitálových a devizových trzích, který dokáže výrazněji ovlivnit množství peněz v ekonomice nebo úroveň měnového kurzu. Zvláště v tak malé a otevřené ekonomice, jakou je ČR, mají mnohem větší dopad přílivy a odlivy zahraničních investic.¹⁴ Na druhou stranu, ve spojitosti se ztrátou samostatné měnové politiky existuje riziko, že země, zasažená tzv. asymetrickým šokem, nebude schopna zvládnout negativní dopady plynoucí z rozdílného domácího a zahraničního ekonomického vývoje. Monetární politika přenesená na ECB nemusí vždy směřovat ve prospěch všech členských zemí, a to díky různým požadavkům jednotlivých zemí při výskytu ekonomických šoků. Asymetrické šoky se mohou vyskytovat v různých formách a s různým dopadem na jednotlivé členské země měnové unie. V případě asymetrických šoků tak postižené země zůstávají k dispozici pouze nástroje fiskální politiky a samovyrovňovací tržní mechanismy, a sice prostřednictvím flexibility trhu práce, mezd a cen. Vzhledem k rigiditě trhů práce v EU a zákazu provádění expanzivní fiskální politiky (kvůli požadavku plnění konvergenčních kritérií, střednědobě vyrovnaných veřejných rozpočtů a dalších pravidel Paktu stability a růstu) má využití těchto mechanismů každopádně velmi omezenou účinnost. Proto je důležitá synchronizace hospodářských cyklů jako jedna z podmínek minimalizace rizik vstupu země do měnové unie, která by snižovala potřebu existence autonomní měnové politiky.

Neexistuje ovšem shoda na tom, zda po vstupu země do měnové unie dojde k urychlení sladění hospodářského cyklu s cyklem členů eurozóny. Vedle sebe stojí dva zcela odlišné přístupy. Evropská komise vychází z předpokladu, že pokračující integrací se snižuje divergence hospodářských cyklů, což povede k tomu, že většina poptávkových šoků bude působit na jednotlivé země stejně, tzn. že šoky by byly symetrické (tento přístup vychází z teorie vnitropodnikového obchodu).¹⁵ Naopak Krugmanova teorie výrokové spe-

¹¹ Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/government_finance_statistics/data/database

¹² Zahradník, Petr: Netřeba podléhat skepsi, Euro 21, 25. května 2009, opačný názor pak viz Hampl, M. - Skořepa, M. (2009): Řízený experiment, Euro, 23, 8. 6 2009; nebo Experiment bez výsledku, Euro, 19, 11. 5. 2009.

¹³ MITTNER, Jiří: Aplikace teorie optimálních měnových oblastí na problematiku přijetí eura v České republice, <http://www.jirimittner.cz/research/euro.pdf>, s. 5-7.

¹⁴ Lacina, L. et al. (2008): *Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR*. Bučovice: Martin Stříž, s. 11; dále např. MALÝ, Jiří (2008): Oddalování zavedení eura: politika v rozporu se zájmy České republiky. In: *České národní zájmy v procesu evropské integrace*. Praha: Newton College, s. 49.

¹⁵ Evropská komise: Introduction of the Euro in the New Member States, listopad 2005.

cializace se sektorově specifickými šoky předpokládá, že s integrací dochází ke zvýšení divergence hospodářských cyklů.

Další často zmiňovaný negativní efekt zavedení eura bývá růst cenové hladiny. Zde se ovšem jednalo spíše o riziko vnímané inflace než inflace skutečné, ukazatel harmonizovaného indexu spotřebitelských cen se v dotyčných zemích zvýšil podstatně méně.¹⁶ Nyní se konkrétně zaměříme na roli eura jako určité pojistky proti turbulencím na světových finančních trzích, zvláště v souvislosti s jeho zavedením v ČR.

Zavedení eura jako pojistka proti turbulencím na světových trzích

V období finanční krize jsou obecně více ohroženy malé, otevřené ekonomiky s vlastní národní měnou

než malé otevřené ekonomiky integrované v měnové unii nebo ekonomiky velké, které mají větší manévrovací prostor ve své hospodářské politice, včetně monetární.¹⁷ Jednotná evropská měna tak může být určitou pojistkou či ochranou proti turbulencím na měnových, finančních a kapitálových trzích. Monetární politika malých otevřených ekonomik má jen omezený prostor, jak svými nástroji adekvátně reagovat na nepříznivé výkyvy ekonomiky, a tak ji stabilizovat. Česká republika je navíc silně provázána s ekonomikou eurozóny. Podíl exportu a importu na HDP České republiky činil podle údajů Českého statistického úřadu v roce 2008 celkem 132 %, přičemž země eurozóny včetně Slovenska se na českém vývozu podílely 65,9 %. Vzhledem k malé velikosti, značné otevřenosti a výrazné provázanosti české ekonomiky

Tab. č. 1: Růst HDP (v %).

	Změna vůči předchozímu čtvrtletí				Změna vůči stejnému čtvrtletí předchozího roku			
	2008		2009		2008		2009	
	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2
Belgie	0,0	-1,7	-1,7	-0,4	1,1	-0,1	-3,1	-3,8
Bulharsko	-	-	-	-	6,8	3,5	-3,5	-
Česká republika	0,6	-1,8	-3,4	-	3,1	-0,1	-3,4	-4,9
Dánsko	-0,9	-2,0	-1,1	-	-1,7	-3,7	-4,3	-
Německo	-0,3	-2,4	-3,5	0,3	0,8	-1,8	-6,7	-7,1
Estonsko	-2,8	-5,3	-6,1	-3,7	-3,5	-9,7	-15,1	-16,6
Irsko	0,6	-5,4	-1,5	-	-1,2	-8,0	-8,4	-
Řecko	0,4	0,3	-1,2	0,3	2,7	2,4	0,3	-0,2
Španělsko	-0,3	-1,0	-1,9	-	0,9	-0,7	-3,0	-
Francie	-0,2	-1,4	-1,3	0,3	0,1	-1,6	-3,4	-2,6
Itálie	-0,8	-2,1	-2,7	-0,5	-1,3	-3,0	-6,0	-6,0
Kypr	0,1	0,2	-0,6	-0,5	3,3	2,5	0,8	-0,7
Lotyšsko	-1,8	-4,9	-11,0	-1,6	-5,8	-10,8	-18,6	-18,2
Litva	-0,3	-1,4	-10,2	-12,3	2,0	-1,3	-11,6	-22,6
Lucembursko	-0,6	-3,6	-1,5	-	-0,9	-5,0	-5,4	-
Maďarsko	-1,0	-1,9	-2,6	-2,1	0,3	-2,2	-5,6	-7,4
Malta	-0,3	-1,1	-1,3	-	2,1	-0,3	-2,4	-
Nizozemí	-0,4	-1,0	-2,7	-0,9	1,9	-0,7	-4,5	-5,1
Rakousko	-0,3	-1,0	-2,7	-0,4	2,2	0,2	-3,5	-4,4
Polsko	0,7	0,0	0,4	-	4,9	2,6	1,9	-
Portugalsko	-0,5	-1,8	-1,8	0,3	0,3	-2,0	-3,9	-3,7
Rumunsko	-0,1	-2,8	-4,6	-1,2	9,2	2,9	-6,2	-8,8
Slovinsko	0,8	-4,1	-6,4	-	3,7	-0,9	-9,0	-
Slovensko	1,8	2,1	-11,0	2,2	6,6	2,5	-5,6	-5,3
Finsko	-0,9	-2,1	-2,7	-	0,7	-2,6	-6,0	-
Švédsko	-0,5	-5,0	-0,9	0,0	0,2	-5,1	-6,3	-6,3
Velká Británie	-0,7	-1,8	-2,4	-0,8	0,5	-1,8	-4,9	-5,6

Zdroj: Eurostat.

¹⁶ Ukazatel harmonizovaného indexu spotřebitelských cen se zvýšil mnohem méně. Aucremanne, L. - Collin, M. - Stratier, T. (2007): *Assessing the Gap between Observed and Perceived Inflation in the Euro Area: Is the Credibility of the HICP Stake?* National Bank of Belgium, Research Series Nr. 2007-04-24.

¹⁷ MALÝ, Jiří (2008): Oddalování zavedení eura: politika v rozporu se zájmy České republiky. In: *České národní zájmy v procesu evropské integrace*. Praha: Newton College, s. 56, 57.

s ekonomikou eurozóny proto českou ekonomiku výrazně ovlivňují ekonomické události v zahraničí - a především pak v eurozóně - a na tyto podněty musí reagovat také česká hospodářská politika, včetně monetární, což do velké míry omezuje její autonomii. Možnosti autonomního rozhodování ČNB dále oslabuje skutečnost, že se kurz české koruny utváří primárně na zahraničních trzích a česká monetární politika pak musí reagovat na pohyby kurzu české měny vyvolané v zahraničí. Značný vliv na pohyb kurzu české koruny tak mají spekulace na zahraničních trzích, které způsobují nestabilitu kurzu a jejím prostřednictvím mohou vnést nestabilitu i do domácí ekonomiky.¹⁸

Odpůrci rychlého zavedení eura v ČR často vydvíhují, že existence samostatné české měny do jisté míry imunizuje náš bankovní a finanční systém od zbytku světa a brání okamžitému přelévání krize do ČR. Pravda je, že ČR nebyla finanční krizí zasažena téměř vůbec, ačkoli lze argumentovat, že bankovní sektor je zdravý především z jiných důvodů. Pokud se obrátíme k empirickým datům pro vyhodnocení dopadů krize na reálnou ekonomiku (zvolen byl ukazatel HDP, který sice nepostihuje vše, ale je pro naše účely zřejmě nejlepším kvantifikovaným a porovnatelným údajem, použitelným pro hodnocení dopadů krize), vidíme (tab. č. 1), že i ekonomická krize u nás proběhla

mírněji než v jiných evropských ekonomikách, jako například ve Velké Británii, Švédsku a Německu. Na druhou stranu lze najít malé otevřené ekonomiky s vlastní národní měnou, které důsledky krize pocítily velmi výrazně. Nelze proto jednoduše tvrdit, že samostatná národní měna brání přelévání finanční krize do domácí ekonomiky. Výraznou roli zde hrají jiné faktory.

Jak již bylo zmíněno výše a jak vyplývá z tabulky č. 1, některé malé otevřené ekonomiky byly krizí zasaženy výrazněji. Jednalo se přitom jak o země, které mají vlastní národní měnu (Maďarsko, Rumunsko), tak i o země, které svou měnu k euru fixují (pobaltské země, především Lotyšsko). Tyto země mají společně zejména to, že v posledních letech vykazovaly buď výrazný schodek běžného účtu platební bilance nebo vysoké deficity veřejných financí a také výrazný nárůst zadlužení, především v zahraničních měnách.¹⁹ Ačkoli veřejný dluh zemí střední a východní Evropy (SVE) často nedosahuje výše zadlužení některých západoevropských zemí (které v minulosti naakumulovaly výrazný veřejný dluh), důležitý je trend zadlužování v posledních letech, na základě kterého ratingové agentury a investoři hodnotí danou zemi. Je také pravda, že země SVE jsou investory stále bohužel nahlíženy poněkud jinou optikou než západoevropské země.

Maďarsko (v % HDP)

	2005	2006	2007	2008	2009 (f)	2010 (f)
Bilance běžného účtu PB	-7,8	-7,4	-6,2	-8,4	-5,0	-4,8
Veřejný deficit	-7,8	-9,2	-4,9	-3,4	-3,4	-3,9
Veřejný dluh	61,7	65,6	65,8	73,0	80,8	82,3

Zahraniční dluh (3Q 2008): 127 % HDP

Lotyšsko (v % HDP)

	2005	2006	2007	2008	2009 (f)	2010 (f)
Bilance běžného účtu PB	-12,5	-22,5	-22,5	-13,6	-1,5	-1,9
Veřejný deficit	-0,4	-0,5	-0,4	-4,0	-11,1	-13,6
Veřejný dluh	12,4	10,7	9,0	19,5	34,1	50,1

Zahraniční dluh (3Q 2008): 125 % HDP

Rumunsko (v % HDP)

	2005	2006	2007	2008	2009 (f)	2010 (f)
Bilance běžného účtu PB	-8,9	-10,6	-13,5	-12,3	-7,4	-6,1
Veřejný deficit	-1,2	-2,2	-2,5	-5,4	-5,1	-5,6
Veřejný dluh	15,8	12,4	12,7	13,6	18,2	22,7

Zahraniční dluh (3Q 2008): 32 % HDP

¹⁸ MALÝ, Jiří (2008): Oddalování zavedení eura: politika v rozporu se zájmy České republiky. In: *České národní zájmy v procesu evropské integrace*. Praha: Newton College, s. 50, 51.

¹⁹ Eurostat, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/government_finance_statistics/data/database.

Česká republika (v % HDP)

	2005	2006	2007	2008	2009 (f)
Bilance běžného účtu PB	-1,3	-2,6	-3,2	-3,1	-1
Veřejný deficit	-3,6	-2,6	-0,7	-2,7	-5,9
Veřejný dluh	29,7	29,4	29	30	35,4

Zdroj: Evropská komise.

Zavěšení národní měny na euro v Lotyšsku sice v minulosti chránilo před nárůstem zadlužení země. Na druhou stranu, cesta k zotavení ekonomiky při absenci možnosti oslabení měny může být mnohem delší a bolestivější než v zemích s volně plovoucím kurzem. Pokud by Lotyšsko mělo volně plovoucí měnu, oslabení měny by mohlo napomoci snížení deficitu běžného účtu. Protože se však lotyšská vláda rozhodla udržovat pevný kurz, návrat ekonomiky do rovnováhy musí zabezpečit cenový kanál pomocí poklesu cen a mezd, což je ovšem opatření přijímané se značnou nelibostí veřejnosti a může být doprovázeno sociálními nepokoji. Lotyšská vláda přesto trvá na udržení pevného kurzu, protože i menší devalvace měny by vzhledem k vyšší zadlužení v zahraničních měnách mohla vyvolat neúnosný nárůst nákladů na dluhovou službu a mohla by vést až k dluhové krizi. Ani fixace měny však problém s vysokým zahraničním dluhem příliš neřeší, protože, jakmile začnou klesat ceny a mzdy, se stane jejich splácení podstatně obtížnější a celý proces přizpůsobování ekonomiky může být ještě mnohem delší a bolestivější. Samozřejmě, že i země, které svou měnu k euru nefixují (viz např. Maďarsko), se kvůli oslabení měny mohou dostat do vážných problémů, pokud jejich závazky denominované v zahraniční měně, přesáhnou únosnou míru (jak se také stalo).

Závěry a vyhlídky pro ČR

Je zřejmé, že, ačkoli společná měna může - zvláště u malých otevřených ekonomik - přispívat k jejich odolnosti vůči turbulencím na finančních trzích, o tom, jak výrazně bude země zasažena finanční krizí rozhodují především jiné faktory, a to stav veřejných financí (především zadlužení v zahraničních měnách) a schodek běžného účtu platební bilance.

V případě nesladnosti ekonomického cyklu s eurozónou (která i přes dosažení značné míry konvergence stále přetrvává) přináší společná měna také nevýhodu ztráty monetární politiky, která je přece jen určitým nástrojem obrany proti asymetrickým šokům (i přes výše zmíněnou omezenou autonomii, zvláště malých ekonomik). Tyto šoky se mohou vyskytovat v různých formách, s různým dopadem na jednotlivé členské

země měnové unie. Monetární politika přenesená na ECB nemusí vždy směřovat ve prospěch všech členských zemí, a to kvůli různým požadavkům jednotlivých zemí při výskytu ekonomických šoků. Zavedení eura může mít tedy jak pozitivní, tak negativní dopad z hlediska odolnosti země vůči turbulencím na finančních trzích. Samotné zavedení eura každopádně nezajistí odolnost země vůči finančním krizím, pokud země nesleduje rozumnou fiskální politiku a neúměrně se zadlužuje.²⁰ Samotný přechod země na euro problém zahraničního dluhu neřeší. Může pouze odstranit kurzové riziko a ztlumit krátkodobý tlak na ekonomiku. Pokud se ovšem trhy domnívají, že je nějaká země předlužená, úrokové míry z dalších půjček přirozeně rostou.

Zdravé veřejné finance spolu s udržováním rozumné míry deficitu běžného účtu platební bilance jsou hlavními předpoklady, které napomáhají zvýšit odolnost ekonomiky vůči turbulencím na finančních trzích. Pokud je fiskální pozice země dobrá, což se odrazí i v hodnocení ratingových agentur, nejsou investoři tolik motivováni opustit danou zemi, jako v případě zemí, které agentury vyhodnotí jako rizikové (např. Maďarsko), a investoři se zde mohou oprávněně obávat ztrát. V souvislosti s těmito skutečnostmi je pro Českou republiku v současnosti nejvíce znepokojivým problémem především stav českých veřejných financí. Ačkoli letošní enormní schodek státního rozpočtu je z velké části způsoben ekonomickou krizí, veřejný dluh rostl i v dobách konjunktury a má stále rostoucí tendenci. V souvislosti s tím také výrazně narůstá dluhová služba.^{21 22} Rychlý růst veřejného zadlužení a s tím spojených výdajů na dluhovou službu pak může do budoucna nejen výrazně ohrožovat finanční stabilitu země, ale bude také výrazně komplikovat snižování deficitu tak, abychom v nejbližších letech plnili maastrichtská konvergenční kritéria nutná pro vstup do eurozóny. Jen stěží lze věřit v realizaci plánu MMF (přijetí eura i přes neplnění konvergenčních kritérií), protože ECB je při přijímání členů velmi konzervativní. Nemluvě o tom, že při neplnění konvergenčních kritérií by z výše uvedených důvodů negativa vstupu pravděpodobně výrazně převážila pozitiva.

²⁰ Jak známo, mnohé země eurozóny nedodržují fiskální konvergenční kritéria, ačkoli na ně nesporně mají určitý disciplinární vliv.

²¹ Podle prognózy Ministerstva financí ze srpna 2009, která ještě počítala s deficitem 230 mld. Kč, by se náklady na obsluhu dluhu zvýšily z letošních 50 mld. až na 70 mld. Kč v roce 2010 a v dalších letech by se pak dále zvyšovaly minimálně o 10 mld. Kč každý rok. V roce 2012 bychom tak platili jen na úrocích 90 mld. Kč ročně (8 % předpokládaných výdajů rozpočtu), v roce 2015 pak 120 mld. Kč. Pokud by došlo k jakýmkoli dalším negativním událostem, rozpočet by se dostal do ještě horší situace (Lidové noviny, 31. srpna 2009).

²² Lidové noviny, 4. ledna 2010, s. 1.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. AUCREMANN, L. - COLLIN, M. - STRATIER, T. (2007): Assessing the Gap between Observed and Perceived Inflation in the Euro Area: Is the Credibility of the HICP Stake?, *National Bank of Belgium Research Series*, č. 200704-24.
2. EUROSTAT (2009). [cit. 28. 12. 2009]. Dostupný z <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>
3. EVROPSKÁ KOMISE (2009) [cit. 29. 12. 2009]. Dostupný z http://ec.europa.eu/index_en.htm
4. KLVAČOVÁ, E. - MALÝ, J. - DOSTÁLOVÁ, I. - MRÁČEK, K. - WAWROSZ, P.: (2008): *České národní zájmy v procesu evropské integrace*. Praha: Professional Publishing.
5. LACINA, L. et al. (2008): *Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR*. Bučovice: Martin Stříž.
6. MACH, P. - JANÁČKOVÁ, S. - KLAUS, V. (2007): *Euro dříve, nebo později?* Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku.
7. Ministerstvo financí ČR (2007): *Sekundární analýza k tématu zavedení eura v České republice*. Praha: [cit. 26. 12. 2009]. Dostupný z <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/Sekundarni_analyza_EURO_pdf.pdf>
8. PEČÍNKOVÁ, I. (2007): *Euro versus koruna: rizika a přínosy jednotné evropské měny pro ČR*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
9. ROSE, A. K. (2000): One Money, One Market: Estimating the Effects of a Common Currency on Trade. *Economic Policy*, č. 1.
10. ZÁKLASNÍK, M. (2008): Dopad zavedení eura na podnikový sektor. In: LACINA, L. (eds.): *Studie vlivu zavedení eura na ekonomiku ČR*. Bučovice: Martin Stříž, s. 62-90.

Studie vznikla v rámci grantu IGA VŠE „Ekonomická analýza dopadů přijetí EURa na ekonomické subjekty v ČR a doporučení“.

ADDRESS & ©

Ing. Marcela CUPALOVÁ, Ph.D.
Parlamentní institut PSP ČR
Katedra politických a společenských věd
Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů
U Santošky 17, 150 00 Praha 5
Marcelacu@seznam.cz

ANALÝZA ČINNOSTI KOMODITNÍCH BURZ OBCHODUJÍCÍCH SE ZEMĚDĚLSKÝMI PRODUKTY V ČESKÉ REPUBLICE

Analysis of Function of Commodities Exchanges Dealing with Agricultural Products in the Czech Republic

Martin MARŠÍK - Daniel KOPTA

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Článek analyzuje stav dvou největších komoditních burz - Plodinové burzy Brno (PBB) a Obchodní burzy Hradec Králové (OBHK) - působících v České republice a zabývajících se obchodováním s rostlinnými a živočišnými produkty. Dále je v příspěvku porovnán vývoj cen u komodity pšenice potravinářské na PBB a cen placených zemědělským prvovýrobcům dle ČSÚ v časovém období let 2005-2009. Ve stručnosti je nastíněna situace obdobných burz ve středoevropském regionu v tzv. „nových tržních ekonomikách“.

Klíčová slova: komodity - burzy - komoditní burzy - zemědělské komodity - ceny - obchodování

ABSTRACT: The article analyzes the state of the two largest commodities exchanges - Brno Commodities Exchange (PBB) and Mercantile Exchange Hradec Králové (OBHK) - that operate in the Czech Republic and deal with plant and animal products. Further, there is compared the development of prices of bread wheat at PBB and prices that were paid to farmers and primary producers by ČSÚ in the time period 2005-2009. It also briefly outlines the situation of similar exchanges in the Central European region in so-called „new free economies“.

Key words: commodities - stock exchanges - commodities exchanges - agricultural commodities - prices - trading

ÚVOD

Zákon o komoditních burzách č. 229/1992 Sb. ze dne 23. dubna 1992 říká, že „Komoditní burzou je právnická osoba zřízená podle uvedeného zákona k organizování burzovních obchodů se zbožím, deriváty vztahujícími se ke komoditám, které jsou předmětem obchodování na komoditní burze, pokud nejsou investičním nástrojem podle zvláštního právního předpisu, nebo se zemědělským skladním listem podle zvláštního právního předpisu“ [1, 2].

Spekulace, tj. nákup a prodej zemědělských komodit za účelem zisku, patří mezi oblasti, na které se soustředí investoři ze všech sfér podnikání. Jedná se ve světovém měřítku o rizikové obchody, ale zároveň obchody s velmi dobrou likviditou [3].

V České republice můžeme v současné době evidovat několik funkčních komoditních burz. V zásadě lze komoditní burzy v České republice rozdělit do dvou hlavních skupin - na burzy specializující se na zprostředkování prodeje zemědělských produktů, a to jak rostlinné, tak i živočišné produkce, a na burzy obchodující s ostatními produkty, jako jsou energie, kovy, dřevní hmota atd.

V závěru článku jsou zmíněny i hlavní komoditní burzy v zemích „nových tržních ekonomik“ [4].

METODIKA A CÍL

Cílem příspěvku je rozbor činnosti komoditních burz obchodujících v České republice se zemědělskými produkty. Se zemědělskými produkty obchodují v ČR Plodinová burza Brno a Obchodní burza Hradec Králové [5, 6] a donedávna i Komoditní burza Praha [7]. Porovnávají jsou podmínky obchodování, a to jak z hlediska nákladů pro dražitele produktů, tak i z hlediska počtu obchodních seancí za rok. V dalším kroku jsou porovnávány tržní ceny placené zemědělským prvovýrobcům, dle databáze Českého statistického úřadu [8], u produktu pšenice potravinářské v Kč za tunu s cenami kótovanými na Plodinové burze Brno v období od roku 2005 do konce roku 2009.

V článku byly použity standardní a všeobecně známé statistické metody, které není nutné podrobněji specifikovat.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Mezi burzy, které zaměřují svou specializaci na prodej a nákup zemědělských produktů, patří zejména:

- **Plodinová burza Brno**, která je nejstarší českou komoditní burzou. Byla založena zakladatelskou smlouvou ze dne 8. prosince 1992 a specializuje se

výhradně na obchodování se zemědělskými komoditami.

- **Obchodní burza Hradec Králové**, obchodující s produkty rostlinné, živočišné výroby a produkty vzniklé jejich zpracováním.
- Druhou již zmíněnou skupinou burz jsou burzy zaměřující se na obchodování zejména s dřevní hmotou, kovy, palivy, chemickými přebytky, energií atd. Mezi tyto burzy můžeme zařadit následující subjekty:
- **Českomoravská komoditní burza Kladno**, která byla založena v roce 1995 a tento podnikatelský subjekt obchoduje převážně se dřevem, uhlím, palivy, elektrickou energií a odpady.
- **Komoditní burza Praha**, která vznikla v roce 2002 a od počátku své existence zprostředkovávala nákupy a prodeje produktů živočišné a rostlinné výroby a později i dříví. Od roku 2005 se specializuje pouze na obchody s dřevní hmotou.
- **Komoditní burza Říčany** se zaměřuje na obchody s nerostnými surovinami, včetně upravených rud, a dále na výrobky zhotovené z výše uvedených surovin a materiálů.

Komoditních burz je na území České republiky evidováno samozřejmě více. V našem příspěvku se zaměříme na analýzu dvou hlavních a největších burz specializujících se na obchodování se zemědělskými produkty, tj. na Plodinovou burzu Brno a na Obchodní burzu Hradec Králové.

Podrobný popis Plodinové burzy Brno a Obchodní burzy Hradec Králové

Jak již bylo řečeno v úvodu článku, v současné době v České republice existují dva dominantní subjekty zabývající se obchodováním se zemědělskými produkty dle zákona č. 229/1992 Sb. a pozdějších aktualizací. Jedná se o Plodinovou burzu Brno a Obchodní burzu Hradec Králové.

Plodinová burza Brno (PBB) - dle výpisu ze statutu uvedené burzy je možné konstatovat, že „*předmětem burzovního obchodování jsou komodity a komoditní deriváty, produkty rostlinné a živočišné výroby a výrobky vzniklé jejich zpracováním, jakož i výrobky používané v souvislosti s jejich výrobou, přemísťováním (zpracováním nebo prodejem, zejména: obiloviny; luštěniny, olejnin, okopaniny, výrobky z chovu skotu, drůbež, ovoce a zelenina, zemědělské výrobky tropického a subtropického pásma a výrobky, vzniklé zpracováním dříve uvedených produktů, hnojiva, herbicidy a jiné ochranné prostředky)*“. Na základě zveřejněných informací o ceně obchodovaných komodit (kurzovní listy z období 2005-2009) bylo ale zjištěno, že Plodinová burza Brno obchoduje pouze s následujícími sedmi zemědělskými komoditami: pšenice potravinářská, pšenice krmná, ječmen sladovníkový, ječmen krmný, kukuřice, hrách krmný a řepka ozimá. O ostatní plodiny či produkty není u zákazníků zájem, tudíž neexistuje dostatečná nabídka či poptávka. Na burze je možné uzavírat následující druhy obchodů -

promptní kupní smlouvy (s dobou plnění do 30 dnů), termínové kupní smlouvy (s dobou plnění do 270 dnů), opční a pomocné, tj. zejména pojišťovací, přepravní, zasilatelské a skladovací. Nejvyšší objem obchodů v analyzovaných letech 2005-2009 zaznamenaly obchody promptní. Dále je možné obchodovat ve dvou základních paritách - parita FCA a parita DDP. Parita FCA zahrnuje cenu, kdy dopravu na místo určení zobchodované komodity hradí kupující, který určuje i dopravce. Parita DDP naopak zahrnuje cenu, kdy dopravu hradí prodávající, který určuje i dopravce komodity. V tabulce č. 1 je zobrazen počet burzovních seancí na PBB v letech 2005 až 2009.

Tab. č. 1: Počet obchodních seancí v letech 2005-2009 na Plodinové burze Brno.

Rok	Počet seancí/Rok	Rok	Počet seancí/Rok
2005	23	2008	25
2006	25	2009	25
2007	24	Celkem (2005-09)	122

Zdroj: Plodinová burza Brno.

Ke konci roku 2009 měla Plodinová burza Brno celkem 22 členů, kteří byli oprávněni obchodovat na PBB přímo, tj. svým jménem a na svůj účet. Stejným způsobem, tj. přímo, může obchodovat na PBB i státní intervenční fond, státní hmotné rezervy. Tato možnost vyplývá přímo z již zmíněného zákona č. 229/1992 Sb.

Za zprostředkování obchodu si Plodinová burza Brno účtuje režijní poplatky dle objemu uskutečněného obchodu ve výši, kterou znázorňuje tabulka č. 2.

Tab. č. 2: Poplatky hrazené kupujícím zúčtovacímu centru PBB.

Objem uskutečněného obchodu bez DPH	Částka poplatku z objemu uskutečněného obchodu
Do 100 000,- Kč	0,5 %
Od 100 001,- Kč do 500 000,- Kč	0,3 %
Od 500 001,- Kč do 1 000 000,- Kč	0,2 %
Nad 1 000 000,- Kč	0,1 %

Zdroj: Plodinová burza Brno.

Obchodní burza Hradec Králové (OBHK) - vznikla zápisem do obchodního rejstříku dne 7. září 1995. Předmětem burzovních obchodů jsou produkty rostlinné a živočišné výroby a produkty vzniklé jejich zpracováním, jakož i výrobky používané v souvislosti s jejich výrobou, přemísťováním (zpracováním nebo prodejem). Burza má 16 členů a z tohoto počtu jsou 3 členové jmenováni ministerstvem zemědělství do

burzovní komory. Podle zákona č. 229/1992 Sb. jsou tyto subjekty zároveň členy burzy. Na obchodní burze je možné uzavírat následující zprostředkovatelskou činnost - obchody promptní, termínové, opční a dále obchody pomocné. Mezi pomocné obchody řadíme zejména obchody pojišťovací, přepravní, zasilatelské a skladovací. Obchodní burza Hradec Králové má zřízeny dvě obchodní místa v Praze a Litoměřicích. V Praze (Americká 18, Praha 2) jsou obchodovány zejména produkty rostlinné výroby. V Litoměřicích (v mrazárnách) jsou naopak nabízeny k prodeji i nákupu živočišné produkty.

V roce 2009 se na OBHK uskutečnilo 47 burzovních shromáždění, na nichž se obchodovalo zejména s řepkovými výlisky, řepkovým šrotem a s jatečnými prasaty. V roce 2008 bylo provedeno celkem 47 obchodních seancí.

Analýza situace na komoditních burzách zemědělského zaměření v ČR

První komoditní burzy v období po roce 1989

vznikaly až po přijetí federálního zákona č. 229/1992 Sb. ze dne 23. dubna 1992. Teoreticky mohou tyto obchodní subjekty existovat již 18 let. I přes relativně dlouhou dobu existence uvedených dvou burz (PBB - doba existence 17 let, KBHK - 14 let) nedošlo k výraznému rozvoji těchto subjektů tak, aby hrály důstojnou roli v obchodování s komoditami. Hlavní problém není dle našeho názoru jen v informovanosti odborné veřejnosti, nebo v propagaci komoditních burz v médiích. Zemědělští prvovýrobci jsou navyklí na tradiční způsoby obchodování, tj. prodej svých produktů tradičním partnerům, jako jsou podniky zemědělského výkupu, přímí zpracovatelé jejich produktů (např. mlýny), a zároveň mají obavy, že by mohli své produkty prodat za méně výhodných podmínek. Kupujícím (zpracovatelům) současný stav, tj. tradiční uzavírání obchodů, vyhovuje. Pravda je, že při nákupu přes komoditní burzu by docházelo ještě k navýšení cen o burzovní poplatky (viz tab. č. 2), které ale zřejmě celkovou cenu výrazným způsobem neovlivní.

Tab. č. 3: Rozdíl ceny placené zem. prvovýrobci dle ČSÚ a ceny na PBB u potravinářské pšenice v Kč/t za období let 2005-2009.

Měsíc	Rozdíl cen (ČSÚ - PBB)				
	Rok 2005	Rok 2006	Rok 2007	Rok 2008	Rok 2009
Leden	-228	107	182	-10	-35
Únor	-37	42	233	-21	-41
Březen	-220	-20	120	-21	49
Duben	-117	38	-3	-103	-12
Květen	-170	-22	-7	-213	-45
Červen	-81	14	5	-247	-5
Červenec	6	18	26	-157	-64
Srpen	51	86	61	66	90
Září	12	-5	-87	-88	30
Říjen	-1	-9	364	-212	-163
Listopad	-83	96	79	-190	-13
Prosinec	96	143	48	-255	-12
Měs. max. rozdíl	-228	143	364	-255	-163
Měs. min. rozdíl	-1	-5	-3	-10	-5
Měs. prům. rozdíl	-64,3	40,7	85,1	-121	-18,4

Zdroj: Plodinová burza Brno, ČSÚ.

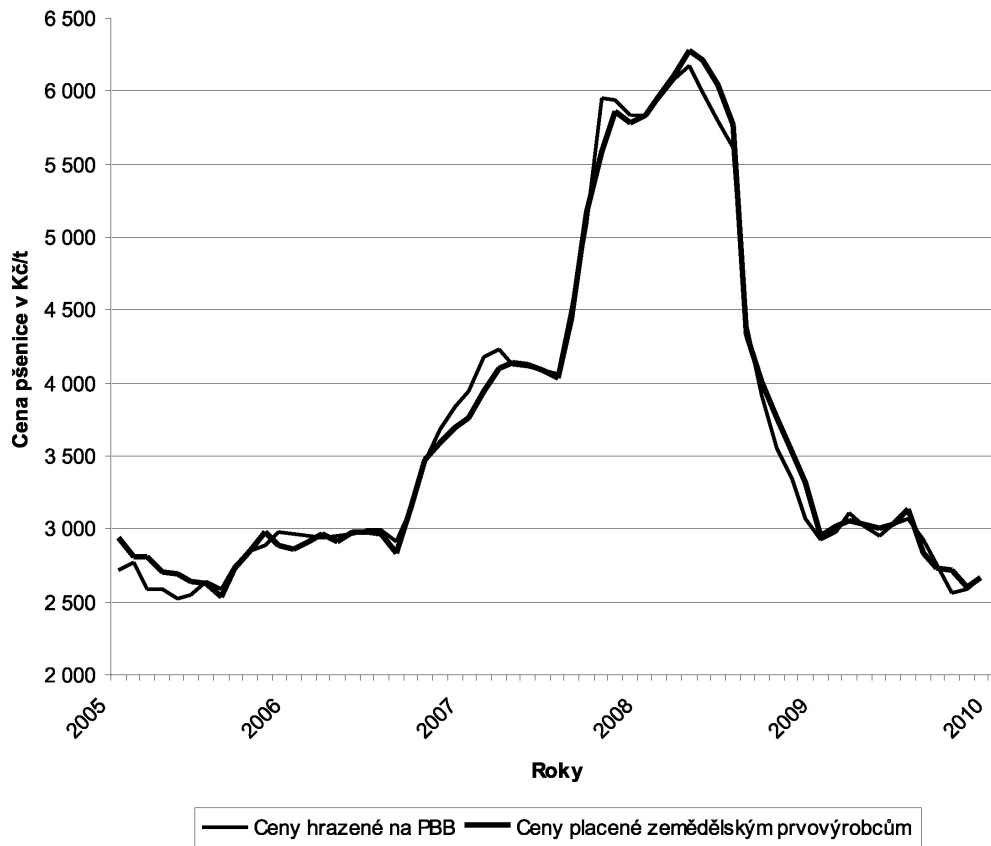
Na uvedený problém, tj. nedůvěru prodejců a vyhovující současný stav pro stranu kupujících, pak logicky navazuje zásadní problém, jímž je nízká velikost objemů obchodů. Např. v roce 2005 objemy obchodů na PBB činily 975 835 278,- Kč (neověřený zdroj). Při takto malém objemu obchodů může snadno docházet k nečekaným výkyvům cen obchodovatelných komodit a v neposlední řadě i k uskutečnění malého počtu obchodních seancí v roce. Obchody, které se na komoditních burzách v České republice uzavřou, jsou

nejčastěji promptní, protože spekulativní prvek je při takto malém množství objemů obchodů znemožněn. Pro ilustraci vývoje cen v ČR na PBB a na tradičním trhu reprezentovaném cenami placenými zemědělským prvovýrobci dle ČSÚ jsme zvolili jednu z nejdůležitějších rostlinných komodit - pšenici potravinářskou. Časová řada obsahuje rozdíl obou cen za období od roku 2005 do roku 2009. Za uvedené analyzované pětileté období byla dle tab. č. 3 zjištěna nejvyšší cenová diference u pšenice potravinářské v prosinci

2005, kdy cena placená na PBB převyšovala cenu placenou zemědělským prvovýrobcům o 255,- Kč.

K maximální opačné situaci došlo v září 2007, kdy tento rozdíl činil 364,- Kč.

Graf č. 1: Vývoj cen pšenice potravinářské na PBB a CPZP v letech 2005-2009.

Zdroj: PBB a ČSÚ.

Na grafu č. 1 je znázorněn vývoj cen u vybrané komodity pšenice potravinářské placené na PBB v porovnání s cenami placenými zemědělským prvovýrobcům za období 2005-2009 v ČR. Z uvedeného grafu je zřejmé, že ceny na plodinové burze jsou téměř shodné a oscilují okolo cen placených zemědělským prvovýrobcům dle údajů ČSÚ. Hlavní otázkou ale zůstává, jaká je likvidita obchodů na Plodinové burze Brno. Představitelé burzy odmítli z důvodů obchodního tajemství sdělit objemy obchodů za jednotlivé roky. Pokud budeme brát již zmíněný obrat (975 835 tis. Kč) na PBB za rok 2005 jako obrat pravdivý a pokud bychom za tuto cenu obchodovali hypoteticky pouze pšenicí potravinářskou s průměrnou roční cenou 2 701,- Kč za tunu, pak by na PBB odpovídal uvedený obrat zobchodování pouze 361 286 tun této komodity. V roce 2005 bylo ale v České republice sklizeno pšenice ozimné a pšenice jarní 4 145 tis. tun. Toto množství by zhruba odpovídalo pouze 12 % obratu obchodů s touto komoditou. Vzhledem k tomu, že na PBB se obchoduje celkem se sedmi komoditami, mohl by objem ročních obchodů u pšenice potravinářské po-

klesnout k hodnotě mezi jedno až čtyři procenta z celkového množství vyrobeného v ČR. Tento objem obchodů představuje z hlediska pohledu celé naší republiky zanedbatelné množství. S největší pravděpodobností panuje obdobná situace i na Obchodní burze v Hradci Králové, kde se přes veškerou snahu autorů nepodařilo získat informace ani o orientačním, přibližném objemu obchodů.

Obdobné problémy jako mají české komoditní burzy, zaměřené na obchodování se zemědělskými produkty, tj. nízké objemy obchodů a problematickou likviditu nabízených produktů, mají i burzy v okolních zemích nových tržních ekonomik. V Polské republice mají komoditní burzy pouze regionální charakter a jsou kapitálově slabé a nehrají v polské ekonomice výraznější úlohu. Na Slovensku je největší burzou tradiční Komoditná burza Bratislava a tato burza hraje ve slovenské ekonomice podobně zanedbatelnou úlohu jako komoditní burzy v ČR a Polsku. Jednoznačně nejprogresivnější a kapitálově nejsilnější je maďarská Budapešť Commodity Exchange, která byla založena již v roce 1989. Tato burza převzala způsoby ob-

chodování a vypořádání obchodů od americké Chicago Exchange. Budapešť Commodity Exchange se stala součástí Budapešť Stock Exchange a trvale vykazuje nejvyšší likviditu v celém středo- a východoevropském regionu.

ZÁVĚR

Závěrem je možné konstatovat, že i téměř dvacetiletá, resp. patnáctiletá, existence komoditních burz, zaměřujících se na zemědělské produkty, neprokázala jejich životaschopnost v systému ekonomiky České republiky. Obě analyzované největší české burzy se dle všech dostupných informací nacházejí ve stavu existenčního přežití a jejich další rozvoj a možnosti zvýšení objemu obchodů v současném stavu nejsou reálné. Na „vině“ je existující fungující systém výkupu zemědělských produktů, kde si můžou zemědělci v dostatečném předstihu zajistit odbyt svých produktů. Pokud tedy burzy nenabídnou tzv. vyšší přidanou hodnotu ke svým službám, je trh České republiky na tyto kapitálové produkty příliš malý a rozkvětu burzovních obchodů se zemědělskými komoditami se zřejmě v dohledné době nedočkáme.

ADDRESS & ©

Ing. Martin MARŠÍK, Ph.D.
Katedra ekonomiky a financí
Ekonomická fakulta
Jihočeská univerzita
Studentská 13, 370 05 České Budějovice
Czech Republic
marsik@ef.jcu.cz

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. DĚDIČ, J. (1992): *Burza cenných papírů a komoditní burza*. Praha: Prospektrum. 295 s. ISBN 80-85431-62-9.
2. DĚDIČ, J. - BARTÁK, J. - ZAGAR, T. (1992): *Zákon o komoditních burzách (komentář)*. Praha: SEVT. 205 s. ISBN 80-7049-043-8.
3. NESNÍDAL, T. - PODHAJSKÝ, P. (2005): *Obchodování na komoditních trzích: průvodce spekulanta*. Praha: Grada Publishing. 136 s. ISBN 80-247-1499-X.
4. KAVINA, P. (2006): *Komoditní burzy v Evropě* [online]. 12. 1. 2006, [cit. 2006-05-10]. Dostupný z <http://www.mpo.cz/dokument4631.html>
5. *Komoditní Burza - hlavní stránka* [online]. c2002, poslední revize 4. 2. 2010. Dostupný z <http://www.cmkbk.cz>
6. *Plodinová burza Brno* [online]. c2006, poslední revize 12. 1. 2010. Dostupný z <http://www.pbb.cz>
7. *Komoditní burza Praha / Údaje o burze* [online]. c2002, poslední revize 10. 1. 2010. Dostupný z <http://www.kbp.cz>
8. *Český statistický úřad / sekce zemědělství* [online]. c2010. Dostupný z <http://www.csu.cz>

Ing. Daniel KOPTA, Ph.D.
Katedra účetnictví a financí
Ekonomická fakulta
Jihočeská univerzita
Studentská 13, 370 05 České Budějovice
Czech Republic
kopta@ef.jcu.cz

OLIGOPOLNÍ KONKURENCE NADNÁRODNÍCH OBCHODNÍCH ŘETĚZCŮ V PODMÍNKÁCH INTEGROJÍCÍ SE EVROPY

Oligopoly Competition of Multinational Food Business Chains in Conditions of Integrating Europe

Lucie SEVEROVÁ - Karel ŠRÉDL

Praha, Czech Republic

ABSTRAKT: Oligopol můžeme definovat jako model trhu typu nedokonalé konkurence, pro který je charakteristický malý počet firem v odvětví a poměrně vysoký stupeň vzájemné závislosti jejich rozhodování. Uvažuje-li oligopolní firma o změně ceny (množství) své produkce, bude brát v úvahu nejen reakci poptávajících, ale také reakci konkurenčních firem. Musí počítat s tím, jak v důsledku její volby změní konkurent cenu (množství) svého výstupu. Jednání nabízejícího jsou ovlivněna nejen tím, co činí konkurenti nyní, ale také tím, co se od nich očekává. Firmy v oligopolu navzájem reagují nejen na změnu ceny produkce, ale i na změnu jejího množství, kvality, reklamy aj. u každé z konkurenčních firem. Ve Sweezyho modelu oligopolu předpokládáme, že firmy vyrábějí diferencovaný (odlišený) produkt a firma očekává, že konkurent nebude reagovat na zvýšení její tržní ceny, ale bude reagovat na snížení její tržní ceny také snížením. Cílem příspěvku je poukázat na oligopolní chování firem v podmínkách strnulých (rigidních) cen u obchodních řetězců. Obchodní řetězce letos rozšiřují nabídku výrobků, které prodávají pod vlastní značkou. Očekávají, že poptávka po privátních výrobcích, které vyjdou levněji než značkové zboží, se zvýší.

Klíčová slova: oligopol - konkurence - trh - potraviny - potravinářský obchodní řetězec

ABSTRACT: We can define oligopoly as a market model type of imperfect competition, which is characterized by a small number of companies in the sector and by a relatively high degree of interdependence of their decisions. If the oligopolistic firm thinks about the change of price (or amount) of its production, it will take into account not only the reaction of prospective purchasers, but also the response of competing firms. The oligopolistic firm must take into account how, as a result of their choice, the competitor changes the price (quantity) of its output. Reactions of that firm are affected not only by what competitors are doing now, but also what the firm is expecting of them. Firms in oligopoly react not only with each other to change the prices of production, but also to change their quantity, quality, advertising, etc. for each of the competing firms. The Sweezy's oligopoly model assumes that firms produce a differentiated product and the firm expects that a competitor will not respond to an increase in its market price, but will respond to reducing its market price by decreasing the price either. The goal of this paper is to highlight the behaviour of oligopolistic firms in terms of rigid prices of food business chains. This year the food business chains expand the offer of products sold under its own brand. They expect the higher demand for goods with their own brand which are cheaper than the branded goods.

Key words: oligopoly - competition - market - food - food business chain

ÚVOD

Oligopol můžeme definovat jako model trhu typu nedokonalé konkurence, který předpokládá existenci pouze několika firem v odvětví, z nichž alespoň některé mají významný podíl na trhu a mohou tedy ovlivňovat cenu produkce na trhu. Při oligopolním chování nabízející firma ovlivňuje tržní poptávku a nabídku celého odvětví, a musí proto při své volbě nabídky na trhu počítat kromě poptávky jednak s reakcí konkurenta na její volbu, jednak sama reaguje na volbu nabídky konkurentů. Očekávanou reakci konkurenta včlenění do své funkce očekávané poptávky.

METODIKA A CÍL

Při zkoumání oligopolních struktur nacházíme řadu modelů oligopolu, které se vzájemně odlišují především v charakteru chování konkurenčních firem. Přesto se tyto odlišné modely shodují v několika následujících předpokladech [5]:

- **Existence malého počtu firem v odvětví**

Jedná se většinou o velké firmy s rozhodujícím podílem v nabídce odvětví; některé modely popisují pouze chování dvou firem na sledovaném trhu (duopol), jiné několika stejně silných firem (kartel), další uvažují,

že jedna z firem se nachází v dominantním postavení na trhu apod.

- **Charakter vyráběné produkce**

V oligopolních odvětvích mohou firmy vyrábět buď homogenní nebo heterogenní (substituční) produkci. Vytvářejí-li statky blízké homogenním, jde o **homogenní** (nebo-li čistý) oligopol. V takovém odvětví vytváří konkurence tendenci k jednotné rovnovážné tržní ceně statku, neboť je zde zvlášť silná vzájemná závislost firem, a tedy i sebemenší změna ceny jednou z nich ovlivní výrazně chování ostatních firem. Často uváděným příkladem homogenního oligopolu je oligopolní konkurence v produkci zemědělských plodin (kukuřice, banány, káva apod.), kdy několik velkých firem produkuje téměř identický statek.

Pokud firmy v oligopolu vytvářejí diferencované statky a služby, navzájem substituční, jde o **heterogenní** oligopol s diferencovanými tržními cenami. Rozdíly mezi produkty jednotlivých oligopolních firem nejsou zpravidla podstatné, jedná se o blízké substituty. Jako příklad výroby diferencovaného produktu v potravinářství lze uvést odvětví výroby masa a masných výrobků, pečiva, cukrovinek apod.

- **Možnost každé firmy v odvětví činit reálné odhady o reakcích a akcích konkurentů**

Tato možnost je dána skutečností, že v odvětví působí jen několik málo velkých firem na rozdíl od monopolistické konkurence, a souvisí s tím, že každá firma je schopna změnami své nabídky působit na změnu celkové nabídky odvětví.

- **Omezení (bariéry) vstupu nových firem do odvětví**

Umožňuje v odvětví trvaleji existenci několika málo velkých firem. Typickými formami omezení vstupu nových firem do oligopolních odvětví jsou relativně vysoké náklady kapitálu na zavedení nové firmy, patentová omezení, preference spotřebitelů v relaci k existujícím firmám a úmluvy a dohody mezi existujícími firmami. Jestliže představují překážku vstupu do oligopolního odvětví úspory z rozsahu, potom každá firma, usilující o vstup do odvětví, by měla dosahovat při produkci svých výrobků stejně nízkých průměrných nákladů jako již existující firmy v odvětví. Část bariér však není nepřekonatelná; můžeme tak předpokládat situaci, kdy po překonání uvedených překážek vstoupí do oligopolního odvětví jiné firmy.

Cílem příspěvku je poukázat na oligopolní chování firem v podmínkách strnulých (rigidních) cen u obchodních řetězců. Obchodní řetězce letos rozšiřují nabídku výrobků, které prodávají pod vlastní značkou. Očekávají, že poptávka po privátních výrobcích, které vyjdou levněji než značkové zboží, se zvýší.

VÝSLEDKY A DISKUSE

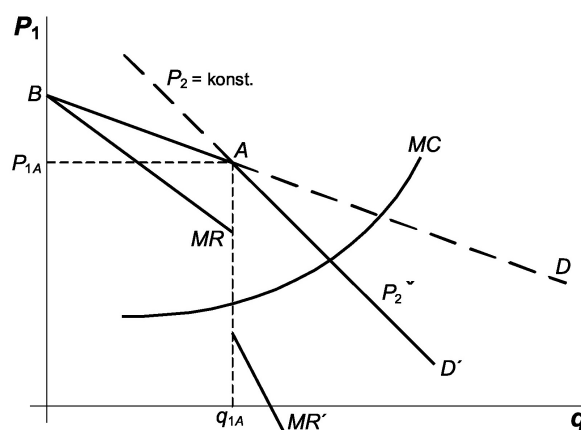
Sweezyho model oligopolu (též model se zalomenou poptávkovou křivkou)

Při analýze modelů duopolu většinou vycházíme

z předpokladu, že firmy v oligopolu vyrábějí homogenní produkci, kterou pak nabízejí za stejnou tržní cenu.

Ve Sweezyho modelu oligopolu předpokládáme, že firmy vyrábějí diferencovaný (odlišený) produkt a firma očekává, že konkurent nebude reagovat na zvýšení její tržní ceny, ale bude reagovat na snížení její tržní ceny také snížením [4].

Graf č. 1: Sweezyho model.

Na grafu č. 1 vidíme dvě poptávkové křivky D a D' . První poptávková křivka (D) vychází z předpokladu, že konkurent nebude následovat změnu ceny (P) realizovanou první z firem duopolu. Druhá poptávková křivka (D') je založena na předpokladu, že konkurenční firma bude následovat změnu ceny, kterou uskuteční první firma.

Je-li existující úroveň tržní ceny první firmy P_{1A} , pak při $P_1 > P_{1A}$ funkce očekávané poptávky bude mít mírnější sklon (větší cenová pružnost poptávky) při ceně konkurenta $P_2 = \text{konst.}$, neboť i malé zvýšení P_1 vyvolá větší snížení množství poptávky q_1 vlivem většího odlivu počtu kupujících. A naopak při snižování ceny $P_1 < P_{1A}$ bude mít funkce poptávky strmější sklon (nižší cenovou pružnost), neboť na snížení P_1 bude konkurent reagovat také snížením P_2 , takže příliv kupujících bude menší než jejich odliv při růstu P_1 . Platí vztah:

$$\frac{\partial P_2}{\partial P_1} = 0 \quad \text{pro} \quad P_1 > P_{1A}$$

$$\frac{\partial P_2}{\partial P_1} > 0 \quad \text{pro} \quad P_1 < P_{1A}$$

Výsledkem tohoto chování konkurenčních firem je zalomená poptávková křivka složená ze dvou částí: jedna její část (méně elastická) vyjadřuje reakci konkurenta na snížení ceny první firmou, druhá část (elastičtější) absenci reakce konkurenta na zvýšení ceny první firmou.

Zlom poptávkové křivky BAD' se nachází v bodě A . Vzhledem ke zvláštnímu tvaru poptávkové křivky

není křivka mezního příjmu (MR , MR') spojitá. Dále nás bude zajímat, při jakém množství produkce q bude firma maximalizovat zisk. Zavedeme-li do grafu křivku mezních nákladů MC , zjistíme, že k rovnosti mezních příjmů (MR) a mezních nákladů (MC) nedojde při žádné velikosti produkce (q).

Za optimální množství produkce (q) proto budeme považovat výstup q_1 ; pokud bude firma nabízet větší produkci než q_1 , pak by růst příjmů firmy byl menší než růst jejích nákladů a opačně [3].

Sweezyho model duopolu se zalomenou poptávkovou křivkou vznikl v důsledku potřeby vysvětlit tendenci ke strnulým (rigidním) cenám, které se projevily na některých oligopolních trzích, ale neobjasňuje, jak vznikají samotné ceny. Model oligopolu se zalomenou poptávkovou křivkou a nespojitou křivkou mezního příjmu lze použít i pro analýzu oligopolní tržní situace, při níž se v tržní struktuře nachází více než dvě firmy, například u potravinářských obchodních řetězců.

Závěr plynoucí z uvedeného modelu je, že při změně nákladu firem se nemění ceny produktů a právě v tom spočívá rigidita cen na oligopolních trzích ve Sweezyho modelu.

Vzhledem k tomu, že většina zemědělských prvovýrobců byla dlouhodobě ve ztrátě, došlo v minulém období k podstatné redukci zemědělské produkce v důsledku snížení stavu skotu, vepřů apod. To se projevilo ve zvýšení cen zpracovatelům agroprodukce, kteří pak promítli tento cenový růst do cen svým obchodním odběratelům. Obdobně v uplynulém období došlo k téměř třetinovému nárůstu cen pohonných hmot, který též významně zvyšuje náklady na dopravu uvedených komodit. Vzhledem k tomu, že obchodní řetězce se orientují především na prodej výrobků běžnému spotřebiteli, je třeba vzít v úvahu, že v současnosti dvě třetiny zaměstnané populace pobírají nižší než průměrnou mzdu, a proto nelze promítnout zvýšení nákupních cen do cen určených konečnému spotřebiteli, aniž by došlo k omezení prodeje zboží i jinak ohroženého ekonomickou recesí.

Vzhledem k nereálnosti zvyšování cen v tomto modelu oligopolní konkurence obchodní řetězce letos rozšiřují nabídku výrobků, které prodávají pod vlastní značkou. Očekávají, že poptávka po privátních výrobcích, které vyjdou levněji než značkové zboží, se zvýší. Například Ahold, který v Česku provozuje supermarkety Albert a hypermarkety Hypernova, letos hodlá na pulty svých obchodů Albert umístit celkem 1000 nových výrobků prodávaných pod privátní značkou. Začátkem roku 2008 přitom nabízel v prodejnách Albert a Hypernova pouze 550 výrobků vlastních značek; Euro Shopper přichází s nejnižšími cenami a Albert Quality je značka zaručující vysokou kvalitu. Právě v současné ekonomické situaci lze sledovat zvýšený zájem o sortiment výrobků vlastních značek, které jsou v poměru kvality a ceny dobrou alternativou tzv. značkových výrobků. Z vlastních značek je podle prodejců největší zájem o komoditní

potraviny, tedy o mléko, olej, rýži a mouku. Nejvyšší podíl zboží vlastní značky je v kategorii maso, kde dosahuje 80 procent veškerého sortimentu.

Obchodní řetězec Tesco nabízí letos 648 výrobků značky Tesco výhodný nákup a téměř 1900 výrobků Tesco Standard. Jejich počet meziročně roste přibližně o třetinu, nyní tvoří téměř 25 procent celkového sortimentu potravin v obchodech Tesco Stores ČR.

Privátní značky obchodních řetězců podle loňského průzkumu pravidelně nakupuje více než polovina Čechů. Je to ale méně než například v Maďarsku či na Slovensku.

Jak zvýšit obrat obchodním řetězcům? (nové metody)

Několik měsíců stagnující maloobchod čeká další pokles v důsledku globální krize. Maloobchod s potravinami ale dosud nepocítil finanční krizi tak, aby chom zásadně zaregistrovali pokles odbytu zboží; ani do budoucna nepředpokládáme v tomto smyslu žádný negativní vývoj. Prostor pro pokles cen určitě existuje, zejména u potravin a téměř veškerého zboží z dovozu, které si lidé stále více zvykají nakupovat výhodněji v zahraničí, například v Polsku.

Navíc obvyklé věci, jako je pečivo, máslo, mléko, kterými zákazníci plní své nákupní vozíky v tuzemských supermarketech, rozšiřuje nově další, méně tradiční sortiment. Na pultech tuzemských supermarketů je možné najít třeba dovolené či služby mobilních operátorů. Diskont Lidl nedávno uvedl do prodeje jízdenky Českých drah. Makro zase ve spolupráci s O₂ nabízí různé tarify pro volání z mobilů. S konceptem zahraničních zájezdů v únoru 2009 do Česka dorazily supermarkety Billa; díky poměrně husté síti obchodů se nabídka katalogů společnosti ITS Billa Travel dostává do 174 obchodů.

Podobně jako na Slovensku i v Česku Tesco nabízí osobní půjčku, spotřebitelský úvěr a kreditní kartu, partnerem je GE Money Multiservis. To, že by se Češi mohli dočkat i pojistek v regálu mezi potravinami či elektronikou, rozhodně nelze vyloučit. Další rozšíření finančních služeb Tesco plánuje, ale o jaké produkty se konkrétně jedná, nechce společnost v současné době z konkurenčních důvodů upřesnit. Tesco se při prodeji pojistek inspirovalo v domovské Velké Británii, kde je nabízí již od roku 1997 a údajně již uzavřelo přibližně 2,4 milionu smluv.

O měsíc dříve Tesco než na Slovensku přišel v Česku s nabídkou pojištění řetězec Makro. Lidé si tu mohou (ve spolupráci s Allianz) pojistit automobil, majetek anebo své cesty do ciziny. Vedle toho samozřejmě Makro svým zákazníkům umožňuje vyřídit v obchodech splátkový prodej, profi úvěr či leasing až do výše 1,3 milionu korun. Výhodou je, že tyto produkty nabízí tzv. „zlatým zákazníkům“ (měsíční obrat přesahuje 40 tisíc korun bez DPH) za velmi zajímavé ceny s dalšími slevami, což je nejen silná motivace, ale především další podpora v podnikání [1].

V zahraničí je praxe, že řetězce prodávají téměř cokoliv, běžná a tento trend se logicky přenesl i do České republiky a na Slovensko. Obchody se prostě snaží vměstnat co nejvíce produktů pod jednu střechu, což jim kromě provize může přinést i konkurenční výhodu. Spolupracující firmy zase prostřednictvím obchodních řetězců dokáží poměrně lehce zasáhnout více regionů a jejich obyvatel. Jsou však i řetězce, v nichž podobné služby nenajdete; například Ahold, trojka českého trhu provozující markety Albert, žádné finanční produkty v současné době nenabízí.

ZÁVĚR

Finanční krize a zpomalující ekonomika by se mohly na tržbách obchodních řetězců projevit v letošním roce. Pokud se krize výrazně podepíše na příjmech obyvatel, nezaměstnanosti a celkovém ekonomickém prostředí, nákupní chování Čechů se může výrazně změnit. Lidé například mohou více nakupovat privátní značky obchodních řetězců, které jsou levnější než klasické značkové zboží. Může dojít k tomu, že se více obrátí k diskontním řetězcům. Možná třeba ani ne proto, že by měly o tolik levnější zboží, ale že je tam poměrně malý nákupní košík, takže domácnosti jako by tolik nespotřebují.

Zájem o finanční a další specifické služby, nakupované v obchodních řetězcích, se stále zvyšuje; jak velký podíl představují na celkových prodejkách firmy, ře-

tezce nezveřejňují, chtějí ale lákadla na zákazníky dále rozšiřovat. Příkladem může být nabídka firmy Tesco: „Kdykoliv jsou před vámi u pokladny více než dva zákazníci, otevřeme pro vás pokladnu novou. Fronty rozhodně nejsou tím, co by vás v našich obchodech mohlo zdržet.“

V období hospodářské krize je pro spotřebitele důležitý sortiment kvalitního zboží za přiměřenou cenu a to vlastní (privátní) značky diskontních obchodních řetězců splňují. Problémem i nadále zůstává nákup spotřebitelů v sídlech bez těchto řetězců a nedostatečné dopravní obslužnosti.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. FILIPOVÁ, H. (2009): Pro pojistku do obchodu. *Ekonom*, č. 44, s. 27.
2. *Incoma research* (2009). [online]. [cit. 5. 12. 2009]. Dostupný z <http://www.incoma.cz/cz/>
3. Kolektiv KET (2009): *Učební texty z mikroekonomie - 2. část*. Praha: PEF ČZU.
4. MACH, J. et al. (1999): *Mikroekonomie*. Praha: PEF ČZU.
5. SOUKUPOVÁ, J. - HOŘEJŠÍ, B. - MACÁKOVÁ, L. - SOUKUP, J. (2006): *Mikroekonomie*. Praha: Management Press.
6. Zpravodajství ČTK.

ADDRESS & ©

PhDr. Ing. Lucie SEVEROVÁ, Ph.D.
Katedra ekonomických teorií
Provozně ekonomická fakulta
Česká zemědělská univerzita
Kamýcká 129, 165 21 Praha
Czech Republic
severova@pef.czu.cz

doc. PhDr. Ing. Karel ŠRÉDL, CSc.
Katedra ekonomických teorií
Provozně ekonomická fakulta
Česká zemědělská univerzita
Kamýcká 129, 165 21 Praha
Czech Republic
sredl@pef.czu.cz

FRANCHISING V REGIONÁLNÍM ROZVOJI MALOOBCHODNÍ SÍTĚ

Franchising in Regional Development of Retail Network

Aleš HES - Daniela ŠÁLKOVÁ - Marta REGNEROVÁ - Jitka PLACHÁ

Praha, Czech Republic

ABSTRAKT: Budoucnost franchisingu v maloobchodě s potravinami je neodmyslitelně spjata s výší nákladů, jež poskytovatel a nabyvatel výkonu práv vynakládají. Pro srovnání byly v článku vypracovány strukturované ukazatele, které dávají pohled na rozdílnost nákladovosti běžného maloobchodu s potravinami a maloobchodu s potravinami v rámci franchisingu a tím umožňují objasnit i pohled na budoucnost franchisingu v maloobchodě s potravinami v regionálním prostředí. Příspěvek byl zpracován v rámci VZ MSM 6046070906 „Ekonomika zdrojů českého zemědělství a jejich efektivní využívání v rámci multifunkčních zemědělskopotravinářských systémů“ Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity v Praze.

Klíčová slova: franchising - franchisor - franchisant - maloobchod - spotřebitel

ABSTRACT: The future of franchising in the retail trade of food is inextricably linked with the amount of costs that incur franchisor and franchisee. For comparison, the processing parameters which give insight into the diversity of costs of the current retail grocery and food retailing in the franchise were formed. The contribution aims at an objective view on the future of franchising in the retail trade with food in a regional development of retail network. This contribution was processed within the Research Project of MSM 6046070906 „The economics of Czech agricultural resources and then effective use within multifunctional systems of agriculture and food“ of Faculty of Economics and Management of Czech University of Life Sciences in Prague.

Key words: franchising - franchisor - franchisant - retail - consumer

ÚVOD

Trh nabízí svým účastníkům stále nové možnosti a příležitosti, jak efektivněji podnikat. Jednou z nich se stal franchising založený na vyzkoušené koncepci a známé značce, jež může účastník po uzavření franchisingové /též franchisové/ smlouvy využít. Česká republika nestála u zrodu prvních franchisingových společností a s franchisingovým systémem podnikání se začala seznamovat až v roce 1996. Franchisingové společnosti našly uplatnění zejména v oblasti rychlého občerstvení, marketů pro kutily či kosmetiky. S postupným rozvojem trhu a rostoucí konkurencí dochází k nárůstu franchisingových sítí realitních kanceláří, kaváren nebo stavebních firem. Z původních 40 franchisingových společností v roce 1996 jejich počet v roce 2008 stoupl na 130. Mezi jednou z posledních oblastí, ve kterých si franchising našel své místo také na českém trhu, je maloobchod s potravinami. Čeští spotřebitelé se na dlouhé roky nechali lákat nabídkou supermarketů, které v předchozích letech znali pouze z časopisů západních zemí a nyní je mohou využívat i v blízkosti svého bydliště. Rok 2008 se zapsal do historie ekonomiky jako začátek velké ekonomické krize. Tato situace donutila většinu spotřebitelů zvažo-

vat své nákupy a rozmanitosti, a to i v oblasti nákupů potravin. Mnozí zákazníci dávají stále větší přednost menším diskontním prodejnám, jež nenabízí tak bohaté služby jako velké markety, ale jejichž ceny jsou nižší a nákup není natolik ovlivňován reklamou a impulzivními výrobky. Přesto právě toto období se může stát velkou příležitostí pro rozvoj franchisingu, který představuje „bezpečnější“ formu podnikání oproti ostatním formám malého podnikání. Skutečnost, že v ČR dochází k nárůstu počtu franchisingových smluv nabízených franchisory, a tudíž i franchisantů, stvrzují i data České správy sociálního zabezpečení. Počet osob samostatně výdělečně činných vzrostl za rok 2008 o dvacet tisíc. Franchisantem se však nemusí vždy stát pouze fyzická osoba, která koupí franchisu. Příkladem toho je firma Asko Nábytek, která zakoupila licenční smlouvu na provozování kaváren Gloria Jean's Coffees. Australská kavárna Gloria Jean's Coffees představuje druhou největší síť kaváren na světě. Dnes dochází k nárůstu informovanosti podnikatelů, kteří projevují stále větší zájem o tento způsob podnikání. Ke zvyšování znalostí a poskytování všech zásadních informací napomáhá Česká asociace franchisingu (ČAF), která pořádá Franchising Forum, či společnost Veletthy Brno pořádající me-

zinárodní veletrh franchisových příležitostí Franchise Meeting Point.

CÍL A METODIKA

Hlavním cílem článku je vyhodnocení ekonomické náročnosti podnikání - porovnání obchodu s potravinami ve franchise s konvenčním prodejem potravin. V r. 2009 byl proveden kvantitativní průzkum prostřednictvím dotazníkového šetření mezi účastníky Franchising Forum 2009, kteří byli osloveni náhodným výběrem a kteří byli jako velmi vhodnými respondenty pro vyplnění dotazníků. Zúčastnilo se jich 50. Dotazník byl v rozsahu 9 otázek. Na jeho základě byla provedena analýza a komparace získaných údajů. Ty byly doplněny ještě o výsledky z kvalitativního průzkumu, který byl proveden formou osobních nestandardizovaných rozhovorů. Oba průzkumy byly realizovány přímo na setkání Franchising Forum 2009, které se konalo 12. a 13. 10. 2009 v Kongresovém centru v Praze. K naplnění hlavního cíle byly stanoveny dvě hypotézy:

1. Nákladovost prodeje potravin ve franchise je menší než samostatné konvenční podnikání pod vlastní značkou a jménem.
2. Franchisant (nabyvatel výkonu práva) vstupuje do franchisi především pro získání zákazníků díky známé značce.

Metodicky je článek koncipován jako systémově strukturovaný s částmi výkladovými a výsledkovými. Hlavní metody, které byly v článku použity, jsou: deskriptivní analýza, komparativní syntéza a logická dedukce.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Základním právním předpisem pro franchising je zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník ve znění pozdějších úprav, kterým se řídí i samotná franchisingová smlouva. V ČR doposud chybí zákonná úprava franchisingu, proto je nutné ve smlouvách uvést veškeré aspekty svého vzájemného vztahu. Oběma stranám je dána možnost dohodnout se volně bez vázání na předepsané povinné náležitosti. Doporučení týkající se obsahu franchisingové smlouvy uvádí Evropský kodex etiky franchisingu, který jsou povinni přijmout členové České asociace franchisingu. Franchisingová smlouva je dvoustranným právním úkonem, vymezuje vzájemná práva a povinnosti související s předměty duševního vlastnictví. Rovněž ukládá poskytovateli franchisy povinnost poskytovat příjemci veškeré informace související s poskytovanou franchisou po celou dobu trvání smlouvy.

Franchisingová smlouva obsahuje prvky smlouvy licenční, smlouvy o využití know-how, nájemní smlouvy, leasingové smlouvy o obchodním zastoupení aj.

Obchodní zákoník umožňuje uzavřít dva typy smluv:

1. smlouvy tzv. pojmenované;
2. smlouvy tzv. nepojmenované.

Typy pojmenovaných smluv, které jsou upraveny zákonem, obsahuje část třetí obchodního zákoníku. Nepojmenované smlouvy nejsou obchodním zákoníkem jako smluvní typ upraveny, avšak dle § 269 odst. 2 Obchodního zákoníku je možné takovou smlouvu uzavřít. Jestliže však účastníci dostatečně neurčí předmět svých závazků, smlouva uzavřená být nemůže. Doporučuje se uzavřít franchisingovou smlouvu v písemné formě vzhledem k neexistenci samostatné franchisingové smlouvy v české právní úpravě. Uzavření franchisingové smlouvy znamená pro poskytovatele neboli franchisora řadu výhod i nevýhod. Důvody pro uzavření takovéto smlouvy mezi dvěma nezávislými subjekty jsou různé. Nejčastějším důvodem však bývá snaha rychlého proniknutí na trh a rychlé expanze podniku. To je možné díky franchisingu splnit, kdy franchisor i jednotliví franchisanti vstupují na trh pod stejným jménem a stejnou značkou. Takto dokáže franchisor vytvořit širokou strukturu odbytových sítí. Franchisor může pomocí franchisingu pokrýt trh s minimálními vlastními náklady a rozdělit jej na dílčí oblasti, aniž by si jednotliví franchisanti konkurovali. Většina nákladů na zřízení nových podniků je hrazena franchisantem, který si buduje svůj podnik z vlastního kapitálu.

Franchising se však neřídí pouze obchodním zákoníkem. Důležitou roli zde hraje také zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších úprav, a to především z hlediska ochrany osobnosti fyzické osoby a ochrany právnické osoby před neoprávněným použitím jejího názvu a dobré pověsti. Tímto zákoníkem se právnická osoba řídí v případě, kdy dojde k neoprávněnému použití názvu či neoprávněnému zásahu do dobré pověsti právnické osoby. Dle § 19b odst. 2 a 3 Občanského zákoníku je možné se při neoprávněném použití názvu právnické osoby domáhat u soudu, aby se neoprávněný uživatel zdržel jeho užívání a odstranil závadný stav. Je možné se též domáhat přiměřeného zadostiučinění, které může být požadováno i v penězích.

Další důležitou právní úpravou zasahující do vztahu mezi franchisorem a franchisantem je zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, který udává způsob a rozsah vedení účetnictví pro podnikatele. Dle tohoto zákona je možné vést účetnictví formou daňové evidence při splnění všech zákonem stanovených podmínek či podvojným účetnictvím. Pro franchisanta je doporučováno vést účetnictví formou podvojného účetnictví z důvodů přehledného stavu a pohybu majetku, závazků, aktiv, pasiv či zjištění hospodářského výsledku za stanovené účetní období. Tento způsob vedení účetnictví zajišťuje franchisorovi lepší kontrolu.

Charakteristika vybraných franchisingových maloobchodů s potravinami

PONT

PONT představuje síť maloobchodních prodejen umístěných na frekventovaných místech, jako jsou

nádraží, letiště, pěší zóny či dopravní uzly. Jedná se o provozovny společnosti JPService a.s. Název PONT v sobě ukrývá zkratku sloganu firmy, který zní: „Pohodlný obchod na trase“. Charakteristickými barvami společnosti se stala žlutá a modrá, jež koresponduje s logem firmy. Prodejny jsou určeny především k rychlým nákupům. Velký důraz je kladen na přehlednost umístěného zboží a rychlost obsluhy. Prodejny mají rozlohu 60-120 m², jsou klimatizované, s bezbariérovým přístupem a zákazník si může vybrat z více než 4 000 položek zboží. Jen v roce 2008 obsloužily obchody pod značkou PONT bezmála 7 milionů zákazníků na 22 místech v celé ČR. Pro možnost uzavření franchisingové smlouvy je zapotřebí disponovat cca 1,5 mil. Kč, což představuje celkovou investici vlastních zdrojů franchisanta. Vstupní poplatek činí 300 000,- Kč, depozit 100 000,- Kč a průběžný poplatek z tržeb, odváděný franchisorovi, jsou 3 % bez DPH. Návratnost investic pro franchisanta je předpokládána v období 3-5 let.

ŽABKA, a.s.

První prodejna byla otevřena v roce 2008 v Praze. Jedná se o polský koncept, jež koupila investiční skupina Penta Investment. Žabka, a.s., se zaměřuje na vybudování sítě prodejen typu „Convenience Stores - pohodlných prodejen“, jejichž prioritou je široký sortiment potravin, čerstvého zboží a ostatních výrobků každodenní potřeby. Každý měsíc je otevřena nová provozovna nesoucí název Žabka, ve svém logu má

nákupní košík. Do konce roku 2010 by se franchisingová síť měla rozrůst celkem na 100 provozoven a do roku 2014 až na 500 provozoven. Společnost Žabka, a.s., neposkytuje zcela klasický franchisingový systém. Žabka, a.s., nevyžaduje od svých provozovatelů žádné vstupní ani průběžné poplatky, pouze vratnou kauci ve výši 150 000,- Kč, splatnou v období 2,5 let. Provozovatelům je poskytnuta zcela vybavená prodejna včetně zboží. Zboží je dodáváno výhradními dodavateli, kteří poskytují velkoodběratelskou slevu ve výši 7 %. Marže k nákupní ceně je ve výši 30 %. Společnost Žabka, a.s., hradí provozovateli také nájem provozovny. Provozovatel je povinen hradit mzdy zaměstnanců a drobné provozní náklady. Provozovatelé prodejny společnosti Žabka, a.s., jsou povinni odvádět své tržby centrále, která je stálým vlastníkem zboží a manažer pouze zprostředkovává jeho prodej. Za toto zprostředkování mu náleží odměna ve výši až 12 % z tržby.

BĚŽNÝ MALOOBCHOD S POTRAVINAMI

Běžný maloobchod nemá povinnost hradit poplatky za marketing či za poskytování jakýkoli dalších služeb. Jako zcela samostatný subjekt neprovádí objemné marketingové kampaně, jaké si mohou dovolit franchisingové společnosti. V modelových situacích nejsou započítány marketingové náklady v takové výši, jaká by odpovídala úrovni aktivit při stejné výši franchisingových společností. Běžný maloobchod nakupuje zboží od svých dodavatelů bez velkoodběratelských slev. Přírůžka k nákupní ceně je 30 %.

Tab. č. 1: Srovnávané subjekty v nákladovosti.

	BĚŽNÝ MALOOBCHOD	ŽABKA, a.s.	PONT
FIXNÍ NÁKLADY			
Nájem	24 000,-	0,-	24 000,-
Mzdy	30 000,-	30 000,-	30 000,-
Průběžný poplatek	0,-	0,-	0,-
VARIABILNÍ NÁKLADY			
Zboží	70 % z tržby	0,-	70 % z tržby (-7 % sleva)
Ostatní	5 % z tržby	5 % z tržby	5 % z tržby
Průběžný poplatek	0,-	0,-	3 %
Marketing. poplatek	0,-	0,-	1 %
Odvod z tržby	0,-	88 %	0,-
VSTUPNÍ NÁKLADY			
Koupě prodejny	2 mil. nebo nájem	0,-	600 000,- nebo nájem
Vstupní poplatek	0,-	0,-	300 000,-
Depozit	0,-	150 000,-	100 000,-

Zdroj: Vlastní zpracování.

Tab. č. 2: Součet a komparace nákladů u zkoumaných subjektů.

Předpokládaný výnos	BĚŽNÝ MALOOBCHOD	ŽABKA, a.s.	PONT
500 000,-	54 000 + 375 000 = 429 000	30 000 + 46 5000 = 495 000	54 000 + 350 500 + 12 000 + 4 000 = 420 500
400 000,-	54 000 + 300 000 = 354 000	30 000 + 37 2000 = 402 000	54 000 + 280 400 + 9 600 + 3 200 = 347 200
350 000,-	54 000 + 262 500 = 316 500	30 000 + 32 5500 = 355 500	54 000 + 245 350 + 8 400 + 2 800 = 310 550
250 000,-	54 000 + 187 500 = 241 500	30 000 + 232 500 = 262500	54 000 + 175 250 + 6 000 + 2 000 = 237 250
150 000,-	54 000 + 112 500 = 166 500	30 000 + 13 9500 = 169 500	54 000+ 105 150 + 3 600 + 1 200 = 163 950
100 000,-	54 000 + 75 000 = 29 000	30 000 + 93 000 = 123 000	54 000 + 70 100 + 3 000 + 1 000 = 128 100

Zdroj: Vlastní zpracování.

Pro porovnání úrovně nákladovosti lze použít kalkulační metodu variabilních nákladů, která zajistí úroveň údajů, při jakých fixních a variabilních nákladech je možné dosáhnout zisku, či kdy se podnik potýká se ztrátou. Kalkulace poslouží především budoucím podnikatelům či franchisantům k rozhodnutí o výhodách či nevýhodách jednotlivých způsobů podnikání.

Postup propočtu:

1. Výnosy z prodeje v daném období - variabilní náklady.

2. Celkový příspěvek na úhradu fixních nákladů v daném období - fixní náklady podniku za dané období.
3. Zisk (ztráta) za dané období.

Např. při aplikaci kalkulace u zkoumaných subjektů při výši tržby 220 000,- Kč a 500 000,- Kč je zřetelná závislost variabilních a fixních nákladů na výši zisku. V případě srovnání běžného maloobchodu s potravinami s franchisovými koncepty je zřejmý dopad na zisk při různých výších variabilních a fixních nákladů (srov. tab. č. 3, tab. č. 4).

Tab. č. 3: Srovnání běžného maloobchodu s potravinami s franchisovými koncepty s dopadem na zisk při různých výších variabilních a fixních nákladů při tržbách 220 000,- Kč.

Běžný maloobchod	Žabka, a.s.	PONT
220 000-165 000	220 000-203 600	220 000-162 020
55 000	15 400	56 980
- 54 000	- 30 000	- 540 000
+ 1 000	- 14 600	+ 2 980
zisk	ztráta	zisk

Tab. č. 4: Srovnání běžného maloobchodu s potravinami s franchisovými koncepty s dopadem na zisk při různých výších variabilních a fixních nákladů při tržbách 500 000,- Kč.

Běžný maloobchod	Žabka, a.s.	PONT
500 000-350 000	500 000-40 000	500 000-326 500
- 25 000	- 25 000	- 25 000
		- 540 000
125 000	35 000	133 500
- 54 000	- 30 000	- 54 000
+ 71 000	+ 5 000	+ 79 500
zisk	zisk	zisk

Franchisingový koncept zaručuje svými smluvními dodavateli nižší variabilní náklady v souvislosti s nákupem zboží do prodejny. Tyto slevy do jisté míry pokrývají náklady spojené s poplatky, které je franchisant povinen hradit franchisorovi, a to především tehdy, pokud se odvíjí procentuálně od výše tržby. V případě, kdy poplatky franchisorovi jsou stanoveny fixní sazbou, mohou zapříčinit při určité výši tržby ztrátu pro franchisanta, jak je zřejmé u konceptu Žabka při tržbách ve výši 220 000,- Kč. V tomto případě vysoký fixní průběžný poplatek převyšil cenu výhod, jež franchisor poskytuje franchisantovi. Franchisingový koncept PONT nemá stanoven průběžný poplatek fixní sazbou, ale procentuálním výpočtem z tržeb, což vede k dosažení zisku při tržbách ve výši 220 000,- Kč.

Samozřejmě se jedná pouze o výhody, které je možné peněžně vyjádřit, jako jsou např. slevy od dodavatelů, nikoli výhody image, know-how aj. Výhody některých konceptů v podobě větších zisků oproti běžnému maloobchodu s potravinami se projevují až při vyšších tržbách. Společnost Žabka, a.s., hradí svým franchisantům nájem, který tvoří velkou část fixních nákladů ostatních společností. Franchisant nehradí ani průběžný či marketingový poplatek, avšak zisk ve výši 12 % z prodaných výrobků nepostačuje ani na krytí mzdových výdajů u názorné výše tržeb 220 000,- Kč. Při zvýšení tržeb na 500 000,- Kč se zřetelně projevují výhody, jež franchisor společností poskytuje, protože výše poskytnutých slev převyšuje franchisingové náklady. Přesto společnost Žabka, a.s., nedosahuje optimální míry zisku ani při této výši tržeb. Procento odváděné z tržeb centrále je příliš vysoké na to, aby provozovatel pokryl své náklady i přesto, že nehradí nájem jako jiné společnosti.

Při vstupu do franchisingového vztahu je vždy důležité uvědomit si, jaké náklady budou hrazeny bez ohledu na výši zisku a zda je opravdu v silách franchisanta požadované minimální výše zisku vždy dosáhnout. Většina franchisingových sítí požaduje poplatky s ohledem na výši tržeb. To dává franchisantovi větší jistotu úspěšného podnikání s ohledem na skutečnost, že výše poskytovaných slev od dodavatelů je téměř vždy procentuálně větší než výše poplatku franchisorovi. Při provozování maloobchodu bez pomoci franchisora je zapotřebí si uvědomit nutnost dalších nákladů, které nebyly v modelu započítávány. Těmito náklady jsou především peněžní prostředky vynaložené na marketing. V modelovém případě nebylo s těmito náklady počítáno, přičemž lze říci, že tržby, kterých by podnik dosahoval, by nikdy nedosáhly takové výše, kdyby se na stejné pozici ocitl běžný maloobchod s potravinami. V modelové situaci byly započítány pouze ostatní provozní náklady v částce 10 000,- Kč, o kterých nelze předpokládat, že by pro marketingové aktivity podniku byly dostačujícími.

Pokud by běžný maloobchod chtěl dosáhnout stejné image, úrovně a známosti v povědomí svých zákazníků, musel by vynaložit nemalé finanční prostředky

na reklamu a propagaci. V současné ekonomické situaci lze předpokládat větší zájem o podnikání s větší mírou jistoty a úspěšnosti podniku, kterou franchising dokáže nabídnout.

Základním motivem podnikání a tím důležitým kritériem pro rozhodování je zisk. Nejdůležitějším momentem je tzv. bod zvratu. Bod zvratu stanovuje objem prodaných výkonů, při kterém dosažené výnosy uhradí vynaložené náklady.

Bod zvratu zjistíme pomocí rovnice:

$$Q_{BZ} = \frac{FN}{c_j - v_j} \quad [1.1]$$

FN = fixní náklady

c_j = cena (cena v uvedeném příkladě je cena 1 nákupu při dosažení 100 000,- Kč tržeb)

v_j = průměrné variabilní náklady

Běžný maloobchod Žabka, a.s.

$$\frac{54\,000}{100\,000 - 75\,000} = 2,16 \quad \frac{30\,000}{100\,000 - 93\,000} = 4,29 [1.2., 1.3.]$$

tj. při tržbách $\geq 216\,000,-$ Kč tj. při tržbách $\geq 429\,000,-$ Kč

PONT

$$\frac{54\,000}{100\,000 - 74\,100} = 2,09 [1.4.]$$

tj. při tržbách $\geq 209\,000,-$ Kč

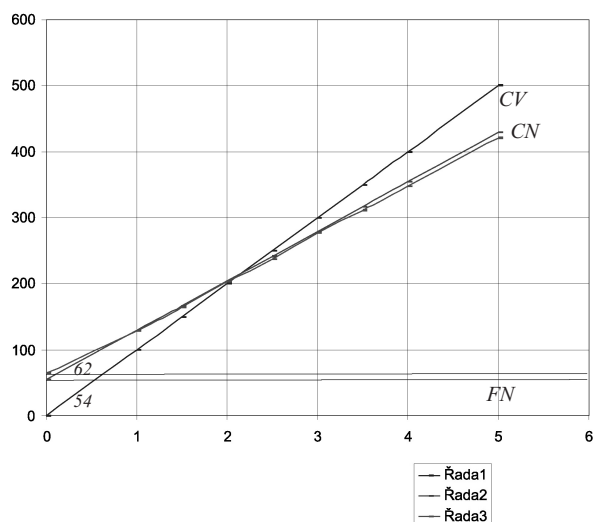
Bod zvratu vzniká v průsečíku přímky tržeb a přímky nákladů.

Řada 1 = tržby

Řada 2 = náklady běžného maloobchodu s potravinami

Řada 3 = náklady maloobchodu PONT

Graf č. 1: Bod zvratu.

Zdroj: Vlastní zpracování.

Z uvedeného příkladu je možné snadno odvodit, do jaké míry zisku je vhodné zvolit běžnou formu podnikání či se stát účastníkem franchisingové sítě. Další metodou určující, který způsob podnikání je výhodnější s ohledem na finanční prostředky, je nákladovost. Ukazatel nákladovosti zachycuje vztah celkových nákladů a tržeb. Z jejich poměru vyplývá úspěšnost podniku. Pokud je ukazatel menší než jedna, jedná se o ziskový podnik.

Z výše porovnávaných 4 subjektů při stanovených tržbách 100, 150, 250 a 350 tisíc vyplývá následující:

1. Běžný maloobchod je ziskovým při výši tržeb od 250 000,- Kč.
2. Společnost Žabka, a.s., se stává ziskovou při výši tržeb od 350 000,- Kč.
3. Společnost JPServis s.r.o. s prodejny PONT je ziskovou při výši tržeb od 250 000,- Kč.

V situaci, kdy: 1 = běžný maloobchod, 2 = franchisingový maloobchod,

$$\frac{VN_1 + FN_1}{T_1} \geq \frac{VN_2 + FN_2}{T_2} \quad [1.5.]$$

přináší menší nákladovost a tím větší ziskovost volba franchisingového podnikání.

Tím se jistým způsobem potvrzuje tvrzení první hypotézy, že nákladovost prodeje potravin ve franchise je menší než v samostatném konvenčním podnikání pod vlastní značkou a jménem za podmínek, jsou-li u franchisantů dosahovány odpovídající tržby.

Vyhodnocení dotazníkového šetření

Dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že 100 % respondentů, kteří byli osloveni na Franchising Fórum 2009, jsou zájemci o franchising. Tato skutečnost i přesto, že nebyla záměrnou, zajistila zajímavý dopad na výsledky šetření.

Více než 5 let se o franchising zajímá pouhých 12 % dotazovaných. Před pěti lety nebyl franchising natolik známým, aby u podnikatelů vzbuzoval větší pozornost.

54 % respondentů se pojmem franchising zabývá v rozmezí 1-5 let. Méně než jeden rok se o franchising zajímá 34 % respondentů. Tato skutečnost jasně dokazuje stále větší a rostoucí zájem o podnikání v rámci franchisingového systému. Ke zvýšení zájmu mohlo dojít díky větší propagaci a rozšíření franchisingu v Čechách, ale také díky aktuální ekonomické krizi, která nepřeje konvenčním obchodníkům. Převážná část respondentů, tj. 66 %, se pro vstup do franchisingového vztahu rozhoduje z obav z nezvládnutí finanční krize. Malí či střední podnikatelé jsou nuceni učinit opatření, s nimiž dokáží zvládnout i takto obtížné situace. Firma tak dostává novou tvář, nový koncept a jistoty dané franchisorem. Ani jeden z dotazovaných respondentů se o franchising nezačal zajímat ihned při zahájení podnikání. Jako jeden z důvodů se nabízí počáteční nadšení pro podnikání, při kterém si podnikatel neuvědomuje všechna rizika a nástrahy trhu a snaží se

splnit si své sny. Podnikatel je přesvědčen, že vše zvládne sám bez pomoci zkušenějších. 34 % respondentů o možnosti franchisingu uvažuje po neúspěšném podnikání. Nepříznivý stav jejich podnikání mohla zapříčinit neznalost trhu a pohybování se na něm, špatná strategie podnikání či mnoho jiných aspektů. Rovněž 34 % dotázaných respondentů označilo jako důvod svých obav ze strany franchisora nemožnost vlastní iniciativy. Každý podnikatel jde do svého podnikatelského záměru s jasnými představami, jak by měl jeho podnik vypadat a fungovat. Po vstupu do franchisingového vztahu se těchto představ musí vzdát a přizpůsobit se požadavkům franchisora. Zde však musí důkladně zvážit, zda je schopen svůj podnik vést sám a být konkurenceschopným, či se vzdát vlastní iniciativy a zajistí podniku prosperitu a jistotu fungování na trhu. 18 % respondentů se obává přílišné preciznosti ze strany franchisora. Preciznost vyplývá z obav ze ztráty dobré pověsti a pozice na trhu. Nepsaným pravidlem trhu je, že jeden spokojený zákazník řekne o své spokojenosti třem ostatním, ale jeden nespokojený zákazník o této skutečnosti řekne deseti dalším. Této řetězové reakci se franchisor svou precizní kontrolou snaží předejít. V opačném případě by došlo k nezájmu o jeho franchisu a další vývoj by byl zcela zastaven. Překvapivě vysoké procento dotazovaných (48 %) nemá obavy ani z přílišné preciznosti franchisora a ani z nemožnosti vlastní iniciativy. Podnikatelé si již zřejmě uvědomili, že požadavky dnešního trhu a jeho rychlého vývoje si vyžadují určitou kooperaci a přizpůsobení se. Velký počet dotazovaných, tvořící 49 % z jejich celkového počtu, očekává po případném vstupu do franchisingového vztahu výrazné navýšení zisku, 51 % respondentů pak očekává od vstupu do franchisingového vztahu mírné navýšení zisku. Zde lze usuzovat o úrovni dosavadního fungování jejich podniku, avšak i o pocítění stále se zvětšující konkurence a tlaku trhu.

Většina respondentů, celkem 58 % z dotázaných, předpokládá vývoj maloobchodu s potravinami v oblasti franchisingu jako velmi náročný. Maloobchody s potravinami obtížně hledají své uplatnění ve velkoměstech, na jejichž okrajích se nacházejí velké obchodní zóny nabízející širokou škálu produktů, nejen z oblasti potravin. Maloobchody s potravinami své uplatnění najdou především v menších městech, či v hustě zastavěných zónách velkoměsta, kde nebyl vystavěn žádný z hypermarketů. Pouze 21 % předpokládá konkurenceschopnost maloobchodu s potravinami v oblasti franchisingu. Zde by mohlo dojít k uplatnění především diskontních prodejen nabízejících levnější potraviny, které by využily franchisingového systému.

Většina výsledků získaných zpracováním odpovědí od respondentů zcela nepotvrdila druhou hypotézu, že *franchisant (nabyvatel výkonu práva) vstupuje do franchisi především pro získání zákazníků díky známé značce*. Spíše mají franchisanti zájem podnikat bez větších rizik a se zaběhnutou a ověřenou prodejní

technologii, která je při dosažení určité úrovně tržeb pro podnikatele ekonomicky zajímavá.

ZÁVĚR

Výsledky provedených průzkumů, na jejichž základě lze předpokládat pozitivní rozvoj franchisingu v maloobchodě s potravinami, ukazují výhodnost podnikání v rámci franchisingového smluvního vztahu. I přes překážky, jež franchising franchisantům klade, se jedná o formu podnikání založenou na větší ziskovosti a jistotě. Závěry vypracovaných nákladových metod tuto skutečnost dokládají. Především při rozvoji maloobchodu s potravinami bude sváděn velký boj o získání zákazníka a bude třeba nabídnout přidanou hodnotu prodávanému zboží. Franchisingové koncepty disponují silnějšími marketingovými nástroji díky spojené síle většího počtu podnikatelů a mají i větší možnosti k prozkoumání trhu a následnému zavedení potřebných opatření. Náklady spojené s franchisingem nepředstavují větší hrozbu pro jeho budoucí rozvoj. Při rozhodování podnikatele je nutné si uvědomit velikost především fixních nákladů, jejichž výše je vázána na obrát či zisk. V případě dosažení nízkých výnosů

a při stanovení vysokých fixních nákladů může dojít k finanční ztrátě. Také vysoké variabilní náklady, napojené na výši zisku, mohou znamenat pro franchisanta ztrátu.

Avšak známá značka a osvědčený koncept podnikání do jisté míry zaručují větší návštěvnost a ziskovost, než je tomu při běžném podnikání pod vlastním jménem.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. ČAF, 2008: *Franchising v ČR*. Praha: Česká asociace franchisingu. 147 s. ISBN 978-80-254-2136-9.
2. FILIPOVÁ, H. (2009): Na Česko se valí vlna franšíz. *Ekonom*, online: <http://ekonom.ihned.cz/c1-37564610-na-cesko-se-vali-vlna-fransiz>, cit. 25. 7. 2009.
3. ŘEZNIČKOVÁ, M. (2004): *Franchising: podnikání pod cizím jménem*. Praha: C. H. Beck. 205 s. ISBN 80-7179-894-0.
4. STAŇKOVÁ, A. (2007): *Podnikáme úspěšně s malou firmou*. Praha: C. H. Beck. 199 s. ISBN 978-80-7179-926-9.

Příspěvek byl zpracován v rámci VZ MSM 6046070906 „Ekonomika zdrojů českého zemědělství a jejich efektivní využívání v rámci multifunkčních zemědělskopotravinářských systémů“ Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity v Praze.

ADDRESS & ©

doc. Ing. Aleš HES, CSc.
Ing. Daniela ŠÁLKOVÁ, Ph.D.
Ing. Marta REGNEROVÁ, CSc.
Bc. Jitka PLACHÁ
Katedra obchodu a financí
Provozně ekonomická fakulta
Česká zemědělská univerzita
Kamýcká 129, 165 21 Praha 6 Suchbátka
Czech Republic
hes@pef.czu.cz
salkova@pef.czu.cz
regnerova@pef.czu.cz

PERSONÁLNY MARKETING V NADNÁRODNEJ FRANCHISINGOVEJ SPOLOČNOSTI V PODMIENKACH HOSPODÁRSKÝCH ZMIEN

Personal Marketing in Multinational Franchising Corporation During Economic Changes

Lenka KLIMENTOVÁ

Trnava, Slovak Republic

ABSTRAKT: Personálny marketing chápaný ako „moderný“ spôsob získavania pracovnej sily nie je stabilná koncepcia. Mení sa pod vplyvom kvalitatívnych aj kvantitatívnych zmien, ktoré je potrebné zakomponovať pri prezentácii pracovnej príležitosti, resp. pri predaji / prenájme pracovného miesta. Rozhodujúcim sa javia byť komunikačné nástroje, ktorými spoločnosť neprezentuje len pracovné miesta, ale aj samú seba a vytvára si dobré zamestnávateľské meno.

Kľúčová slova: personálny marketing - obsahová analýza - komunikačné nástroje

ABSTRACT: Personal marketing understood as a „modern“ way to recruit the labour is not the fixed conception. It varies under the influence of quantity and quality changes which must be applied during job opportunity presentations or during sale/hire of the workplace. The communication instruments are predominant because they represent the workplaces as well as the company itself and its employment image.

Key words: personal marketing - content analysis - communication instruments

ÚVOD

Personálny marketing (Meier 1991) vznikol ako samostatná oblasť v personálnych činnostiach tým, že sa vyčlenil z činností personálneho manažmentu¹. Jeho teoretické prvopočiatky sú späté s dvomi javmi, ktoré vyvolal extenzívny rozvoj ekonomiky v prvých vývojových etapách presadzujúcich sa globalizačných procesov. Prvým javom bol nový pohľad na pracovnú silu, ktorá sa začala chápať ako ľudský kapitál podniku. Druhým javom bola určitá „vyčerpanosť“ a nedostatočnosť klasických postupov a metód používaných na získavanie kvalitnej pracovnej sily pre podnik. Tento jav (Buchholz 1991) sa všeobecne v odbornej literatúre považuje za príčinu vzniku personálneho marketingu². Súčasná odborná a vedecká literatúra poskytuje množstvo rôznych vymedzení a definícií podstaty per-

sonálneho marketingu, často sporných a protichodných názorov na vymedzenie jeho obsahu, štruktúry a hlavne prienikov s ostatnými vedeckými disciplínami, predovšetkým s personálnym manažmentom³. Prienik oboch disciplín tak v teoretickej, ako aj v praktickej oblasti vyplýva predovšetkým z aplikácie rovnakých prístupov a metód skúmania, výsledkom čoho je vymedzenie znakov a črt, ktoré sú spoločné tak pre personálny marketing, ako aj pre personálny manažment. Personálny marketing v teórii aj v praxi je chápaný ako koncepcia (Maier - Fröhlich 1992), ktorá umožňuje podniku optimalizovať svoje postupy a metódy na trhu práce pri ponuke a predaji / prenájme pracovného miesta, čo je v koncepcii personálneho manažmentu chápané ako získavanie kvalitnej a strategickým záujmom podniku zodpovedajúcej pracovnej sily⁴. V podstate ide o ten istý proces, ale s využitím

¹ MEIER, W. (1991): Strategisches Personalmarketing: Analyse - Konzeption - Instrumente. In: MAIER, W. - FRÖHLICH, W.: *Personalmanagement in der Praxis*. Wiesbaden: Gabler Verlag, s. 65. ISBN 3-409-13852-8.

² BUCHHOLZ, U. (1991): Personalrekrutierung in schierigen Beschaffungsmärkten. In: MAIER, W. - FRÖHLICH, W.: *Personalmanagement in der Praxis*. Wiesbaden: Gabler Verlag, s. 73. ISBN 3-409-13852-8.

³ SZARKOVÁ, M. - KLIMENTOVÁ, L. (2009): K otázkam vymedzenia personálneho marketingu a jeho funkcií v globálnom konkurenčnom prostredí = To questions of delimitations in personal marketing and its functions in global competitive environment. *Auspicia: recenzovaný časopis pro otázky společenských věd*, 6, č. 1, s. 61-67.

⁴ MAIER, W. - FRÖHLICH, W. (1992): *Personalmanagement für Klein- und Mittelbetriebe*. Heidelberg: Sauer Verlag, s. 129. ISBN 3-7938-7069-3.

obsahovo a spôsobom odlišných postupov a metód použitých v časovej súslednosti. Obidva uvedené procesy sa však vysoko prelinajú, čo sa odráža aj v obtiažnom ohraničení predmetov skúmania personálneho marketingu a personálneho manažmentu.

Ponuka a predaj / prenájom pracovného miesta je determinovaný vývojom na trhu práce. Tie podmieňujú potrebu vzniku nových prístupov a metód, resp. nových spôsobov aplikácie starých prístupov a metód pri ponuke a predaji / prenájme pracovných miest pracovnej sile pohybujúcej sa na trhu práce. Spoločnosti so zahraničnou účasťou, hlavne franchisingové spoločnosti, boli prvé, ktoré personálny marketing priniesli (ako know-how materských firiem) na slovenský trh. Postupne sa táto koncepcia udomáčkuje a personálny marketing začína nadobúdať strategický význam aj pre slovenské spoločnosti.

METODIKA A CIEĽ

Cieľom príspevku je stručné vyhodnotenie primárneho výskumu v oblasti personálneho marketingu s akcentom na komunikačné nástroje sledovanej spoločnosti. Objektom výskumu bola dcérska spoločnosť nadnárodnej franchisingovej spoločnosti, konkrétne jej prevádzky (analyzovalo sa 100 % prevádzok sledovanej spoločnosti v SR v počte 8) i franchisingový partneri (výskum pokryl 37,5 % všetkých pobočiek dcérskej spoločnosti na slovenskom trhu v počte 3: Trnava, Banská Bystrica a Košice). Predmetom výskumu boli rôznorodé zdroje informácií (verejné i neveřejné informácie spoločnosti, výstupy štruktúrovaných rozhovorov a iné) v celkovom počte 68 kusov. Výskum bol realizovaný v rokoch 2007 až 2009.

Vo výskume boli použité logické aj empirické metódy a tento bol realizovaný ako kvantitatívny aj kvalitatívny. Použité metódy slúžili na zistenie stavu komunikačných nástrojov personálneho marketingu a jeho trendov v sledovanej spoločnosti. Hlavné aspekty boli diskutované vo forme obsahovej analýzy. Táto metóda je charakterizovaná ako metóda založená na skúmaní a vyhodnocovaní obsahov rôznych druhov ko-

munikátov⁵ (Hradiská 2004: 15), podľa J. Janouška (1986: 122) je to štruktúrovaná analyticko-dokumentačná technika⁶, D. Hlinková (2007) charakterizuje obsahovú analýzu ako metódu na objektívny opis a analýzu rozsiahlych súborov informácií⁷. Podľa M. Nakonečného (1999: 370) je obsahová analýza definovaná ako kvantitatívno-kvalitatívna analýza⁸, ktorá má široké možnosti použitia, a teda aj v oblasti personálneho marketingu. Umožní analyzovať texty a dokumenty všetkých foriem komunikácie v podniku na základe vopred určených záznamových kategórií a jednotiek. Prostredníctvom vhodne zvoleného systému kvantifikácie je možná hĺbková deskripcia dokumentov, ktorá vedie od popisu ich obsahu k určeniu trendov či tendencií. Predovšetkým sa jedná o výskumnú techniku (Nakonečný 1999: 366), ktorú v roku 1954 vypracoval americký sociológ B. Berelson⁹. Podľa jeho definície¹⁰ obsahová analýza ponúka objektívny, systematický, kvantitatívny popis obsahu komunikácie¹¹. Obsahová analýza komunikačných nástrojov v sledovanej spoločnosti bola realizovaná v dvoch časových obdobiach (pred hospodárskou krízou a počas nej), kde porovnávala frekvenciu a kvalitu sledovaných znakov (komunikačných nástrojov na trhu práce).

VÝSLEDKY

Komunikáciu chápeme ako kľúčový nástroj personálneho marketingu a efektívne použitie jednotlivých jej súčastí podstatne ovplyvní nákup pracovnej sily (PS), prezentáciu pracovnej príležitosti, ako aj budovanie dobrého zamestnávateľského mena sledovanej spoločnosti na trhu práce. Konkrétne bol výskum zameraný na sledovanie nasledujúcich komunikačných nástrojov: používanie inzercie, internetu (resp. tzv. moderných komunikačných nástrojov) a komunikovanie prostredníctvom úradu práce. Charakter a množstvo použitých komunikačných nástrojov v prvom sledovanom období sa v jednotlivých pobočkách odlišovali (pozri Tab. č. 1).

⁵ KOLLÁRIK, T. - SOLLÁROVÁ, E. et al. (2004): *Metódy sociálnopsychologickej praxe*. Bratislava: Pegas, s. 15. ISBN 80-551-0765-3.

⁶ JANOUŠEK, J. et al. (1986): *Metódy sociální psychologie*. Praha: SPN, s. 122. ISBN 14-465-86.

⁷ HLINKOVÁ, D. (2007): *Sociológia a prostriedky masovej komunikácie*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 86-87. ISBN 978-80-223-2275-1.

⁸ NAKONEČNÝ, M. (1999): *Sociální psychologie*. Praha: Academia, s. 370. ISBN 80-200-0690-7.

⁹ NAKONEČNÝ, M. (1999): *Sociální psychologie*. Praha: Academia, s. 366. ISBN 80-200-0690-7.

¹⁰ Berelson nazýva obsahovú analýzu aj formalizovanou alebo explicitnou obsahovou analýzou, pretože prebieha algoritmicky, podľa explicitne definovaných pravidiel, a umožňuje tak kvantifikáciu výsledku. Implicitná obsahová analýza je subjektívna, výskumník v nej vyberá a vynecháva údaje podľa nevedomovaných sympatií, averzií či skrytých predpokladov (pozn. autora).

¹¹ Objektívnosť je zabezpečená jasným stanovením kategórií, aby obsahovú analýzu mohli realizovať viacerí analytici pokiaľ možno s vysokou mierou spoľahlivosti (pozn. autora).

Tab. č. 1: Charakter komunikačných nástrojov používaných vybranými pobočkami sledovanej spoločnosti na trhu práce v roku 2007.

Pobočka / kom. nástroje	Klasické (printové)	Moderné (elektronické)	Úrad práce	Iné
Bratislava	veľmi zriedka - letáky	Internet - profesia. sk, job. sk	NIE priestory pobočky	interné panely,
Trnava	veľmi zriedka - letáky	Internet - profesia. sk zdrav. postihnutím	ÁNO - len pre uchádzačov so	interné panely, priestory pobočky
Banská Bystrica	ÁNO - Pardon (= reg. noviny)	NIE	NIE priestory pobočky	interné panely,
Košice	ÁNO - regionálne noviny	Internet - job. sk	ÁNO priestory pobočky	interné panely,

Zdroj: Vlastný výskum, spracované podľa interných materiálov sledovanej spoločnosti.

Jednoznačne možno skonštatovať, že používanie klasických komunikačných nástrojov bolo ojedinele a printové médiá sa ako komunikačné prostriedky používali zriedka. Náklady na takúto formu komunikácie nie sú vysoké, pokiaľ sa jedná o regionálne médiá. Problémom však bola podľa vyjadrení manažérov dlhá, resp. nedostatočná odozva voľnej pracovnej sily na ponuku sledovanej spoločnosti. Ako účinná komunikácia s trhom práce sa osvedčili informačné panely, letáky a oznamy prezentované priamo v priestoroch jednotlivých pobočiek, ktoré minimalizovali náklady spoločnosti na komunikáciu s trhom práce. Pobočky sledovanej spoločnosti tiež aktívne využívali moderné komunikačné prostriedky - najmä internet. Táto forma sa veľmi osvedčila, a to nie len svojou nízkou cenou,

ale najmä rýchlou návratnosťou (takto boli schopné pobočky získať dostatočne veľký počet uchádzačov na pracovnú pozíciu v pomerne krátkom čase). Len v dvoch prípadoch sa vyskytol spôsob prezentácie pracovnej príležitosti prostredníctvom Úradu práce (bolo potrebné pokryť pracovnú pozíciu pracovnou silou so zdravotným postihnutím).

Používané komunikačné nástroje boli v prvom období vhodne nastavené, o čom svedčila bezproblémová komunikácia (a spätná väzba) s interným aj externým trhom práce. Vzhľadom na turbulentné ekonomické prostredie, poznačené nie len hospodárskou krízou, ale najmä globalizáciou, dochádza v ďalšom období k rýchlym zmenám (obnove) používaných komunikačných nástrojov (pozri Tab. č. 2).

Tab. č. 2: Charakter komunikačných nástrojov používaných vybranými pobočkami sledovanej spoločnosti na trhu práce v rokoch 2008 a 2009.

Pobočka / kom. nástroje	Klasické (printové)	Moderné (elektronické)	Úrad práce	Iné
Bratislava	NIE - nie je dôvod - PS sa hlási sama	Internet - profesia. sk, job. sk	NIE	Interné panely, priestory pobočky
Trnava	NIE - nie je dôvod - PS sa hlási sama	NIE - po jednom pokuse bol enormný záujem	NIE	Interné panely, priestory pobočky
Banská Bystrica	NIE	Internet - profesia. sk, job. sk	ÁNO - len pre uchádzačov so zdrav. postihnutím	Interné panely, priestory pobočky
Košice	NIE	NIE	NIE	Interné panely, priestory pobočky

Zdroj: Vlastný výskum, spracované podľa interných materiálov sledovanej spoločnosti.

Postupne sa upúšťa vo všetkých vybraných pobočkách od klasických foriem komunikácie (dokonca nie sú potrebné, pracovná sila sa často ponúka a informuje o voľnom pracovnom mieste sama), a priestor preto dostávajú moderné komunikačné nástroje. Dôvody nie sú len ekonomické (nižšia cena), ale i praktické: potenciálna pracovná sila a najväčší segment na trhu

práce sú mladí ľudia, ktorým je moderná komunikácia bližšia. Ak spoločnosť chce získať pracovnú silu, musí sa prispôsobiť jej povahe, štruktúre a charakteru - potom možno očakávať pozitívnu odozvu v podobe zvýšeného záujmu pracovných síl o sledovanú spoločnosť ako svojho budúceho zamestnávateľa.

ZÁVER

Zmeny na trhu práce spôsobené súčasnou globálnou situáciou a hospodárskou krízou ovplyvňujú okrem iného aj používané marketingové nástroje pri náboře pracovnej sily a v personálnom marketingu vôbec. Pri používaní komunikačných nástrojov sa stráca masový charakter ponuky pracovného miesta a dôraz sa kladie na kvalitu ľudského kapitálu v podniku. Niektoré nástroje sa používajú menej - ide o tzv. klasické alebo „papierové“ komunikačné nástroje, iné zasa pri obsadzovaní pracovného miesta získavajú na dôležitosť. Do popredia sa dostávajú moderné komunikačné nástroje využívajúce informačné technológie - ide napríklad o využívanie internetu, internetovej stránky, elektronickej pošty, krátkych textových správ a iných. Výhodou je okamžitá schopnosť náborových pracovníkov reagovať na potreby a požiadavky náboru, a teda na potreby a požiadavky zamestnávateľa pri obsadzovaní pracovného miesta. Ďalšou výhodou je rýchlosť a skrátenie času samotného procesu náboru, a to pre zamestnávateľa i budúceho zamestnanca. Medzi nevýhody moderných komunikačných nástrojov patrí slabá informačno-technologická vybavenosť niektorých spoločností, resp. neochota investovať do informačných technológií, ktorých existencia je nevyhnutná pre používanie moderných komunikačných nástrojov.

ADDRESS & ©

Ing. Lenka KLIMENTOVÁ
Katedra propedeutiky právnických predmetov
Právnická fakulta
Trnavská univerzita
Hornopotočná 23, 918 43 Trnava
Slovak Republic
lkliment@truni.sk

POUŽITÁ LITERATÚRA A INFORMAČNÉ ZDROJE

1. BUCHHOLZ, U. (1992): Personalrekrutierung in schierigen Beschaffungsmärkten. In: MAIER, W. - FRÖHLICH, W. (1991): *Personalmanagement in der Praxis*. Wiesbaden: Gabler Verlag, s. 73.
2. HLINKOVÁ, D. (2007): *Sociológia a prostriedky masovej komunikácie*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 86-87.
3. JANOUŠEK, J. et al. (1986): *Metody sociální psychologie*. Praha: SPN, s. 122.
4. KOLLÁRIK, T. - SOLLÁROVÁ, E. et al. (2004): *Metody sociálnopsychologickej praxe*. Bratislava: Pegas, s. 15.
5. MAIER, W. - FRÖHLICH, W. (1992): *Personalmanagement für Klein- und Mittelbetriebe*. Heidelberg: Sauer Verlag, s. 129.
6. MEIER, W. (1991): Strategisches Personalmarketing: Analyse - Konzeption - Instrumente. In: MAIER, W. - FRÖHLICH, W.: *Personalmanagement in der Praxis*. Wiesbaden: Gabler Verlag, s. 65.
7. NAKONEČNÝ, M. (1999): *Sociální psychologie*. Praha: Academia, s. 366-370.
8. SZARKOVÁ, M. - KLIMENTOVÁ, L. (2009): K otázkam vymedzenia personálneho marketingu a jeho funkcií v globálnom konkurenčnom prostredí. *Auspicia: recenzovaný časopis pro otázky spoločenských vied*, 6, č. 1, s. 61-67.

KOMUNIKAČNÉ TOKY V NADNÁRODNEJ SPOLOČNOSTI VÝROBNÉHO CHARAKTERU

Communication Flows in Multinational Corporation of Production Character

Miroslava SZARKOVÁ

Bratislava, Czech Republic

ABSTRAKT: Komunikačné toky sú jedným zo základných vektorov vnútropodnikovej komunikácie. V podstate tvoria relatívne samostatnú zložku systému vnútropodnikovej komunikácie, ktorá sa aktívne podieľa na formovaní vnútropodnikového komunikačného prostredia. Ich úlohou je rýchla, presná a adresná distribúcia vnútropodnikových informácií, správ a materiálov, ktoré sú nevyhnuté na zabezpečenie fungovania vnútropodnikových procesov zameraných na plnenie stanovených cieľov podniku. Príspevok charakterizuje vnútropodnikové komunikačné toky v nadnárodných spoločnostiach, ktorých dcérske spoločnosti podnikajú vo výrobnom sektore v SR. Ukazuje ich vývojové metamorfózy v súvislosti s uplatňovaním komunikačnej stratégie nadnárodných spoločností pri diverzifikácii výroby do dcérskych spoločností v hostiteľských krajinách všeobecne a v SR zvlášť. Sprístupňuje parciálne výsledky výskumu, ktorý sa v tejto oblasti realizuje v rámci projektu VEGA 1/0415/10.

Kľúčová slova: vnútropodniková komunikácia - komunikačné toky - komunikačný systém - nadnárodná spoločnosť - dcérska spoločnosť

ABSTRACT: The communication flows are some of the basic vectors within the intracompany communication. In principle, they form a relatively separate component of intracompany communication that takes part actively in the formation of intracompany environment. Their function is to contribute to a quick, precise and address distribution of intracompany information and to administration of materials which are inevitable for functioning intracompany processes focused on the fulfilment of already set objectives. The contribution characterizes communication flows in multinational corporations, of which affiliates run business in the production sector of the Slovak Republic. It also opens up the basic results of the research which is carried out in this area within the VEGA project.

Key words: inner-enterprise (internal) communication - communication flows - communication system - multinational corporation - affiliate of multinational corporation

ÚVOD

Komunikácia sa v nadnárodných spoločnostiach realizuje prostredníctvom komunikačného systému, ktorý tvoria okrem iných zložiek aj komunikačné toky. Komunikačné toky predstavujú určité kanále na distribúciu vnútropodnikových informácií, údajov a správ. Komunikačne spájajú jednotlivých manažérov na jednotlivých stupňoch riadenia ako aj jednotlivé pracovné skupiny a zamestnancov, ktorí tvoria spoločnosť. Zabezpečujú tak fungovanie spoločnosti ako celku. Z tohoto aspektu sa skúmaniu úrovne, charakteru a typu vnútropodnikových komunikačných tokov v súčasnosti venuje široká pozornosť tak v teórii, ako aj v praxi. Do popredia diskusie sa v súčasnosti dostávajú otázky optimalizácie fungovania komunikačných tokov v komunikačnom systéme, skúma sa ich funkčnosť a efektívnosť, miera ich „priepustnosti“ vo väzbe na strategické ciele spoločnosti v konku-

renčnom boji, hľadajú sa cesty ich zdokonalenia a skvalitnenia.

1 Vplyv stratégie, vývojových faktorov a pripravenosti hostiteľského prostredia na formovanie komunikačných tokov v nadnárodných spoločnostiach výrobného charakteru pôsobiacich formou dcérskych spoločností v SR

(Materiál a metodika)

Cieľom hlavného výskumu, ktorý bol realizovaný v septembri a novembri 2009 na vzorke desiatich nadnárodných spoločností, ktorých dcérske spoločnosti podnikajú vo výrobnom sektore v SR, bolo zistiť hlavné zložky vnútropodnikového systému, charakterizovať ich a popísať ich všeobecné a špecifické črty. V rámci uvedeného výskumu jedným z parciálnych cieľov bolo získať čo najviac informácií o jednej zo základných zložiek - vektora komunikačného systému - formálnych aj neformálnych komunikačných tokoch. Dôraz

v prvej fáze výskumu bol položený na získanie obrazu o fungovaní formálnych komunikačných tokov v charakterizovaných spoločnostiach. Predovšetkým nás zaujalo, či formálne komunikačné toky kopírujú organizačnú štruktúru, či a ktorý typ stratégie ovplyvňuje formovanie komunikačných tokov vo výrobných spoločnostiach, či a ako sa komunikačné toky menia, modifikujú v jednotlivých etapách vývoja spoločnosti, či a ako podmieňuje úroveň komunikačných zručností dcérskych manažmentov formovanie komunikačných tokov medzi materskou a dcérskou spoločnosťou. Na základe toho boli formulované viaceré čiastkové hypotézy na overenie ktorých boli použité analytické metódy, najmä metóda obsahovej analýzy a metóda historická, komparatívne metódy, metóda syntézy, deskripcie, ako aj metódy matematicko-štatistické a štatistické programy.

2 Výsledky výskumu a diskusia

Na základe obsahovej analýzy, komparácie a matematicko-štatistického vyhodnotenia získaných informácií a údajov o vnútropodnikovej komunikácii a o fungujúcich vnútropodnikových komunikačných systémoch vo vybraných nadnárodných spoločnostiach výrobného charakteru, podnikajúcich v SR, bolo zistené, že skúmané spoločnosti uplatňujú globálnu podnikateľskú stratégiu. V praxi sa tento typ stratégie vyznačuje uplatňovaním **etnocentrického (globálneho) riadiaceho konceptu**, ktorý sa vzťahuje aj na tvorbu a fungovanie komunikačného systému. V ekonomickej rovine je etnocentrická, globálna stratégia založená na minimalizovaní nákladov, hlavne nákladov na pracovnú silu [4], čo znamená, že materské spoločnosti, ktoré ju vo svojich aktivitách uplatňujú, vyhľadávajú pre svoje investície lokality so vzdelaním, vekom, pracovnými a komunikačnými návykmi vyhovujúcou pracovnou silou, ktorú potom zamestnávajú / obsadzujú v dcérskych spoločnostiach aj do manažérskych pozícií. Od „národných / lokálnych“ manažérov sa očakáva jednak schopnosť v krátkom časovom horizonte prijať a stotožniť sa s určujúcimi princípmi, normami a hodnotovými systémami vnútropodnikového prostredia materskej spoločnosti [3, 8] a jednak schopnosť / zručnosť „vniest“ / implementovať tieto princípy, normy a hodnotové systémy do formujúceho sa vnútropodnikového prostredia dcérskej spoločnosti, v ktorej pôsobia a zabezpečiť ich fungovanie, dodržiavanie a uplatňovanie na všetkých riadiacich a výrobných úrovniach spoločnosti a vo všetkých pracovných postupoch. V oblasti komunikácie to predpokladá ich pripravenosť a schopnosť osvojiť si komunikačné vzorce, komunikačné stereotypy a komunikačné nástroje, ktoré sa používajú v materskej spoločnosti a ktorých používanie v komunikačnom systéme podmieňuje kvalitu komunikačného procesu

v spoločnosti ako celku a hlavne v komunikácii materskej spoločnosti s každou konkrétnou dcérskou spoločnosťou. Výsledkom skúmania tohto procesu na vzorke nami vybratých nadnárodných spoločností, ktoré vychádzali a v podnikateľských aktivitách uplatňovali etnocentrickú stratégiu, je potvrdenie prvej hypotézy: uplatňovaná stratégia sa premietla do tvorby vnútropodnikových komunikačných systémov skúmaných spoločností a zároveň mala veľký vplyv aj na formovanie formálnych komunikačných tokov medzi materskou spoločnosťou a jej dcérskymi spoločnosťami. Podrobnejšia obsahová analýza vnútropodnikových materiálov skúmaných spoločností ukázala, že v rámci uvedenej stratégie boli už v etape vyhľadávania vhodnej lokality na umiestnenie dcérskej spoločnosti medzi iným testované aj komunikačné stereotypy a komunikačné návyky potenciálnej pracovnej sily nachádzajúcej sa v danom prostredí. Pomerne dôkladnej analýze bola podrobená zručnosť manažérov používať formálne komunikačné vzorce v písomnej komunikácii, ktoré tvoria chrbtovú kosť každej vnútropodnikovej komunikácie. V počiatočných testoch (testovala sa korešpondencia, formálne náležitosti, používanie vnútropodnikových termínov, presnosť vyjadrenia problému) v priemere až 84,12 % slovenských manažérov vykázalo veľmi dobré až výborné zručnosti používať formálne komunikačné vzorce v písomnej komunikácii. Len necelé 2 % slovenských manažérov malo významné nedostatky v zručnosti používať formálne komunikačné vzorce v písomnej komunikácii. Na margo uvedeného výsledku však treba uviesť, že táto zručnosť nie vždy súvisí so zručnosťou používať formálne komunikačné vzorce v aktívnej verbálnej / ústnej komunikácii, ktorá kladie oveľa vyššie nároky nielen na aktívnu znalosť materinského, aj cudzieho jazyka ale aj na striedanie komunikačných rolí, čo naopak mnohým slovenským manažérom už v počiatočných etapách v konkrétnom komunikačnom procese robilo najväčšie problémy¹. Získané informácie o úrovni komunikačných zručností manažérov hostiteľskej krajiny, v tomto prípade SR, boli využité v ďalších etapách zakladania dcérskej spoločnosti na vypracovanie určitej komunikačnej stratégie, ktorá obsahovala návrh možných formálnych komunikačných tokov s vymedzením ich „komunikačného rádiusu“ [5, 9], ako aj postupnosť krokov implementácie základných komunikačných vzorcov nevyhnutných na zabezpečenie efektívnej vnútropodnikovej komunikácie v novovznikajúcej dcérskej spoločnosti.

Komunikačné toky medzi materskou a dcérskou spoločnosťou na začiatku fungovania spoločnosti ako celku boli budované duplicitne s dôrazom na spätnú väzbu. Do rizikových uzlov boli v komunikačných tokoch zabudované tzv. čistiace komunikačné filtre, ktorých úlohou bolo kontrolovať obsah prenášaných /

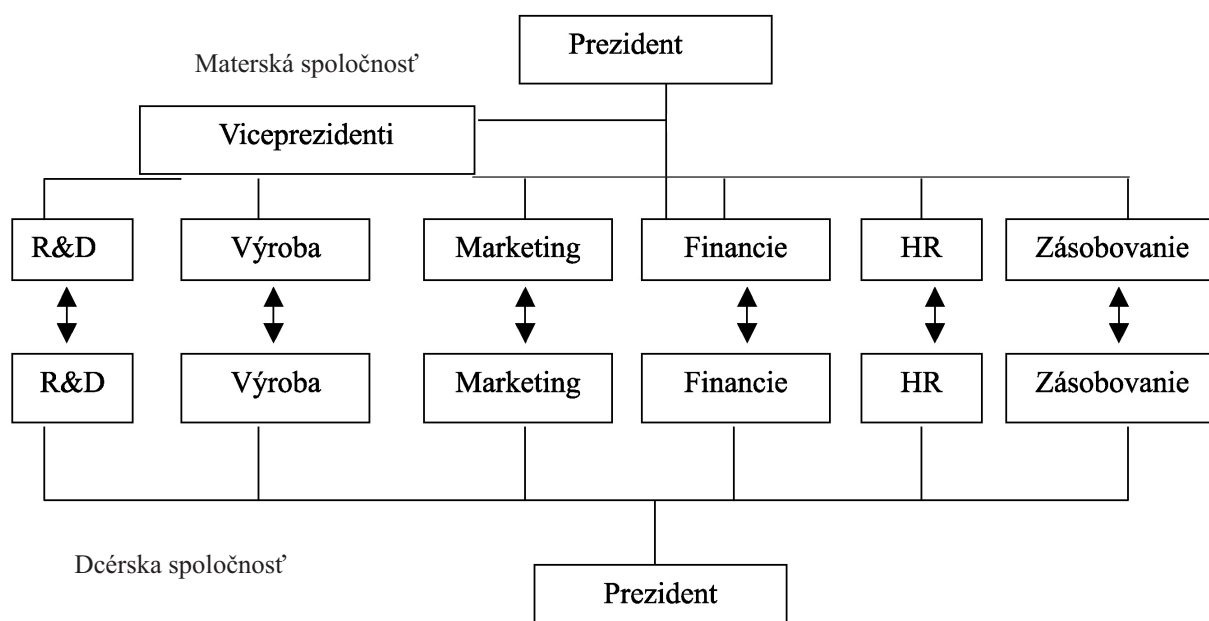
¹ Poznámka: Tomuto problému sme venovali samostatný výskum, ktorého výsledky v súčasnosti spracúvame.

distribovaných informácií, údajov a správ v komunikačných tokoch s cieľom postrehnúť / zachytiť každú odchýlku, modifikáciu, resp. posun v ich obsahu. Sústavne sa zisťoval a vyhodnocoval podiel komunikačného toku na modifikovaní sprostredkúvanej / distribuovanej informácie, údaje či správy. Na základe skúseností bol vo vnútropodnikových materiáloch skúmaných spoločností stanovený ukazovateľ tzv. prípustná odchýlka / modifikácia informácie v komunikačných tokoch - 10 %, čo na desaťbodovej škále predstavovalo bod 1. V počiatočných etapách fungovania všetky skúmané spoločnosti vykazovali v porovnaní s uvedeným ukazovateľom trojnásobne vyšší podiel (33,2 %) komunikačného toku na modifikovaní / skresľovaní distribuovaných informácií, čo na desaťbodovej škále predstavovalo bod 3,5. Hlbšou analýzou uvedeného výsledku bolo zistené, že komunikačné toky nie sú dobre vybudované, sú buď priepustné, t. j. prenikajú do nich rôzne informácie „z boku“, alebo zlyhávajú tzv. čistiace komunikačné filtre. Získané informácie boli v ďalších etapách fungovania dcérskych spoločností využité na dobudovanie komunikačných tokov, čo sa prejavilo vo výsledkoch pri opakovanom výskume, v ktorom podiel komunikačných tokov na modifikovaní / skresľovaní distribuovaných informácií klesol približne o polovicu na 15,8 %. Vzhľadom na dosiahnuté ukazovatele charakterizujúce vnútropodnikové komunikačné prostredie skúmaných dcérskych spoločností možno predpokladať, že podiel komunikačných tokov na modifikovaní / skresľovaní distribuovaných informácií bude ďalej klesať a v určitom časovom horizonte dosiahne materskými spoločnosťami

stanovenú hodnotu - 10 %, alebo ešte nižšiu, čo by malo veľký význam pre efektívne fungovanie spoločnosti ako celku. Ideálnym stavom by bolo dosiahnuť absolútnu čistotu komunikačných tokov a ich nulový podiel na modifikovaní/skresľovaní distribuovaných informácií.

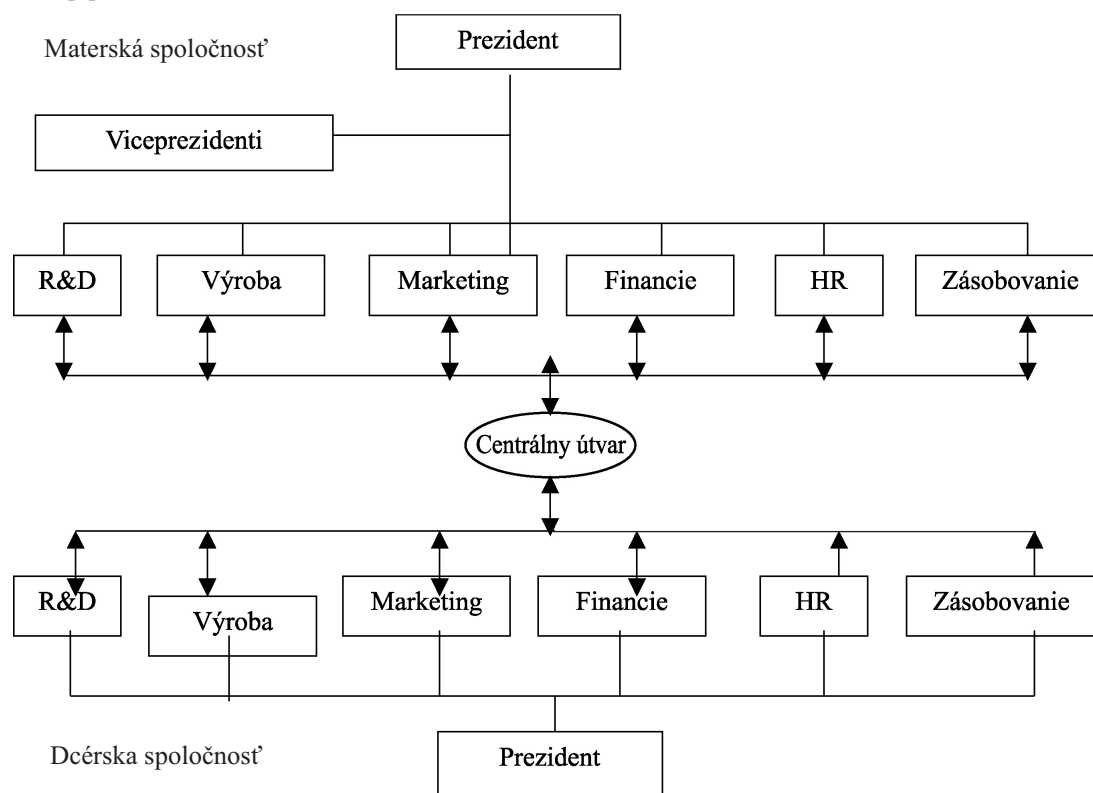
Analýza štruktúry komunikačných tokov v skúmaných spoločnostiach tiež ukázala, že komunikačné toky, ktoré komunikačne spájajú materskú a dcérske spoločnosti, neprebíhali lineárne, ale sa zbiehali do komunikačného útvaru - centra, ktorého úlohou bolo obojsmerne „filtrovať a diverzifikovať informácie do tých komunikačných tokov, ktorými mali prebiehať z hľadiska ich účelnosti“ [9]. Tento výsledok výskumu korešponduje s výsledkami dosiahnutými v iných výskumoch, ktoré analyzovali stratégie nadnárodných spoločností [2, 7], z ktorých niektoré dospeli k poznaniu, že „nadnárodné spoločnosti, ktoré aplikujú etnocentrickú stratégiu, vytvárajú centrá, ktoré sú navzájom nezávislé, sú priamo riadené materskou spoločnosťou“ [1] a tvoria akési komunikačné premostenie medzi materskou a dcérskymi spoločnosťami. Podľa našich zistení sú tieto centrá pevnou zložkou komunikačného systému v type nadnárodných spoločností, ktoré sa vo svojich podnikateľských aktivitách riadia etnocentrickou stratégiou, počas celej ich existencie. Na porovnanie uvádzame klasickú štruktúru formálnych komunikačných tokov nadnárodnej spoločnosti, ktorá kopíruje organizačnú štruktúru nadnárodnej spoločnosti (obr. č. 1) a štruktúru formálnych komunikačných tokov spoločností riadiacich sa etnocentrickou stratégiou (obr. č. 2).

Obr. č. 1: Formálne vnútropodnikové komunikačné toky založené na kopírovaní organizačnej štruktúry materskej spoločnosti dcérskou [9].

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Obr. č. 2: Formálne vnútropodnikové komunikačné toky nadnárodnej spoločnosti s využitím centrálného útvaru [9].

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Druhým dôležitým výsledkom je zistenie, že formálne komunikačné toky nadnárodnej spoločnosti sa vyvíjajú a môžu sa v jednotlivých etapách vývoja spoločnosti meniť a modifikovať. Na základe aplikovania historickej metódy a obsahovej analýzy bolo zistené, že vývoj formálnych komunikačných tokov má minimálne tri etapy: prvá etapa vývoja komunikačných tokov súvisí s obdobím prenikania nadnárodných spoločností na zahraničné trhy formou zakladania dcérskych spoločností. V tejto etape materská spoločnosť vyberá vhodný komunikačný systém, testuje a zisťuje možnosti a riziká jeho implementácie a adaptácie. V druhej etape sa komunikačné toky rozvíjajú extenzívne, v súlade s rozvojom organizačných, manažerských a komunikačných potrieb fungovania spoločnosti. Vznikajú duplicitné formálne komunikačné toky, ale tiež formálne komunikačné toky mimo organizačnej štruktúry. Jednotlivé nadnárodné spoločnosti sa snažia optimalizovať komunikačné systémy prispôbovaním komunikačných tokov konkrétnym podmienkam lokálnych trhov, na ktoré prenikli a na ktorých začali podnikat' prostredníctvom svojich dcérskych spoločností. To sa odrazilo aj v prispôbení a následnej modifikácii vnútropodnikových komunikačných tokov, čo možno označiť za tretiu etapu vo vývoji formálnych komunikačných tokov v nadnárodných spoločnostiach výrobného charakteru.

Tretím významným výsledkom realizovaného výskumu bolo zistenie, že všetky nami skúmané sub-

jekty pri výbere manažérov do riadiacich pozícií dbali na úroveň ich komunikačných zručností. Všetci uchádzači na jednotlivé pracovné pozície vykonali v rámci výberových konaní testy komunikačných zručností a na základe dosiahnutých výsledkov boli zaradení buď do kurzov rozvíjajúcich komunikačné zručnosti, ktoré realizovala materská spoločnosť pre novoprijatých manažérov všetkých svojich dcérskych spoločností mimo domovských krajín, alebo do jazykovej prípravy, ktorá sa realizovala v dcérskej spoločnosti [9]. Cieľom týchto kurzov a školení bolo zjednotiť úroveň pripravenosti jednotlivých zamestnancov správne vstupovať do formálnych komunikačných tokov, osvojiť si základné komunikačné vzorce a kódy a používať ich v prospech fungovania spoločnosti.

ZÁVER

Komunikačné toky sú súčasťou vnútropodnikového komunikačného systému. Ich kvalita výrazne ovplyvňuje vnútropodnikovú komunikáciu v nadnárodných spoločnostiach. Priepustnosť, resp. nízka miera kvality komunikačných tokov, umožňuje prienik komunikačných šumov, dezinformácií a falošných správ do komunikačných vnútropodnikových systémov a v poslednom rade môže úplne znefunkčovať vnútropodnikový komunikačný systém a tým ohroziť výrobné ciele celej spoločnosti. Na tento moment upozornili aj výsledky uvedeného výskumu, ktoré zároveň načrtli smery, ktorými by sa mal výskum v tejto oblasti uberať.

POUŽITÁ LITERATÚRA A INFORMAČNÉ ZDROJE

1. FERENČÍKOVÁ, S. - CHOVANEC, R. (2008): Stratégie multinacionálnych korporácií na trhoch strednej a východnej Európy. *Studia commercialia Bratislavensia*, roč. 1, č. 1, s. 5-23. ISSN 1337-7493.
2. FUZYOVÁ, Ľ. - SRŠŇOVÁ, J. - ROBY, Z. (2000): *Medzinárodný manažment a medzinárodné podnikanie: faktografické údaje a prípadové štúdie*. Bratislava: Ekonóm, s. 167.
3. GERTLER, P. - GERTLER, Ľ. (2005): Vplyv vybraných dlhodobých faktorov na rast zamestnanosti v Slovenskej republike. *Ekonomické rozhlady*, roč. XXXIV., č. 4, s. 483-491. ISSN 0323-262X.
4. LASSERE, P. (1998): *Global Strategic Management*. New York: Palgrave and McMillan.
5. REŽŇÁKOVÁ, M. (2005): Má komunikace význam pro finanční řízení? *Marketingová panoráma*, č. 1-2, s. 6-8.
6. SOUČEK, Z. - MAREK, J. (1998): *Strategie úspěšného podniku*. Ostrava: Montanex, s. 48-51.
7. SZARKOVÁ, M. (2008): *Komunikačné nástroje v systéme riadenia podniku*. Bratislava: Ekonóm. ISBN 978-80-225-2525-1.
8. SZARKOVÁ, M. et al. (2009): *Metodologické východiská výberu komunikačných nástrojov v podnikateľských aktivitách malých a stredných podnikov v SR v podmienkach interkultúrneho trhu EÚ*. Bratislava: Ekonóm. ISBN 978-80-225-2791-0.
9. Vnútropodnikové materiály skúmaných spoločností.

Príspevok sprístupňuje parciálne výsledky výskumu, ktorý sa v tejto oblasti realizuje v rámci projektu VEGA 1/0415/10.

ADDRESS & ©

prof. PhDr. Miroslava SZARKOVÁ, CSc.
Katedra manažmentu
Fakulta podnikového manažmentu
Ekonomická univerzita
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava
Slovak Republic
szarkova@euba.sk

MATEMATICKÝ MODEL PLÁNOVÉ ROZVAHY PODNIKU

Mathematical Model of Planned Balance of Firm

Petr HANZAL - Jiří ALINA

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Cílem práce je prokázání správnosti funkce modelu plánové rozvahy podniku na prakticky realizovaných projektech informačních systémů (IS) v podnicích regionů České a Slovenské republiky, jako součást studia vnějších regionálních ekonomických vztahů na úrovni podnikatelských subjektů. Model odvození výkazu plánové bilance vychází z plánového výkazu zisku a ztrát a z plánového výkazu peněžních toků při existenci ostatních podnikových plánů - plánu výroby, pořízení investic, nákupu zboží a materiálu, plán bankovních úvěrů a splátek atd. Definováním matematických vazeb mezi těmito plány a jejich přepočtem je možné získat poměrně přesný odhad vývoje jednotlivých položek plánové rozvahy nejenom v krátkém, ale i v dlouhém období.

Klíčová slova: výkaz plánové rozvahy - informační systém (IS) - manažerské účetnictví - controlling - vnější regionální ekonomické vztahy z pohledu podnikatelských subjektů

ABSTRACT: The aim of this paper is to prove the functionality of the model of planned balance of a firm within the real implementation of information systems (IS) of entrepreneurial units in the Czech and Slovak republics, as a part of the study of the external regional economic relations at the level of entrepreneurial subjects. The result of the model of planned balance presumes the existence of the following plans - budget, production plan, capital spending plan, merchandise plan, amortisation schedule etc. The definition of mathematical equations among these plans and their recalculation brings the possibility of formation of the accurate estimation of planned balance in short and long term overview.

Key words: planned balance sheet - information system (IS) - managerial accounting - controlling - external regional economic relations in a view of entrepreneurial subjects

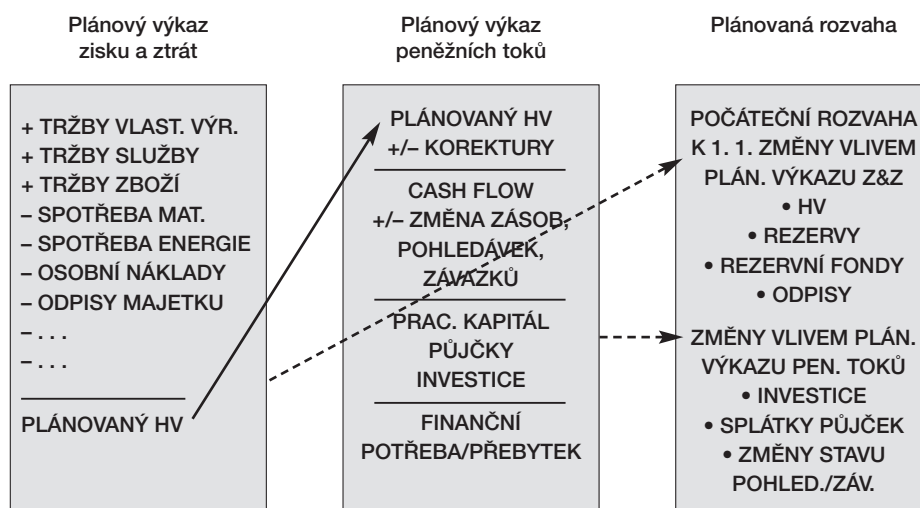
ÚVOD

Plánová rozvaha je východiskem pro řízení struktury aktiv a pasiv podniku. Je často požadována při hodnocení podnikatelského záměru v procesu schvalování bankovních úvěrů a je spolu s plánovým výkazem zisku a ztrát jedním z hlavních podnikových plánů. Často ovšem nebývá součástí standardního plánovacího procesu malých a středních firem, a to právě pro svou náročnost na sestavení a z důvodu existence pouze teoretických návodů na její sestavení.

MATERIÁL A METODIKA

Základní princip odvození plánové rozvahy vychází z plánového výkazu zisku a ztrát a z plánového výkazu peněžních toků při existenci ostatních podnikových plánů. Jde o aplikaci takzvaného tříbilančního principu, který definuje vazby mezi jednotlivými finančními výkazy. Transformací nákladově výnosových položek vycházejících z plánovaného výkazu zisku a ztrát na příjmově výdajové položky dostaneme plánované cash-flow, které upravuje počáteční rozvahu na stranách aktiv i pasiv. Tímto dostaneme konečný stav plánové rozvahy dle následujícího schématu:

Obr. č. 1: Schéma odvození plánové rozvahy.

Předpokladem fungování této metody je existence těchto ostatních finančních výkazů:

- plán nákladů a výnosů;
- plán výroby;
- plán pořízení investic;
- plán nákupu zboží/materiálu;

- plán bankovních úvěrů a splátek;
- plán ostatních příjmů a výdajů.

Logické vysvětlení funkce modelu plánové rozvahy:

Mějme firmu ABC, která je měsíčním plátcem DPH s následujícími plánovanými údaji:

Tab. č. 1

Popis	Měsíc	Částka
Plánované výnosy bez DPH	1-4	200 (50 každý měsíc)
Plánované náklady bez DPH	1-4	100 (25 každý měsíc)
Poskytnutí bankovního úvěru	1	50
Splátky bankovního úvěru	1-4	40 (10 každý měsíc)
Úroky z bankovního úvěru	1-4	0
Plánovaná investice bez DPH	1	12
Odpisy investice	1-4	4 (1 každý měsíc)

Firma dostává v průměru 50 % pohledávek zaplacenou v následujícím období po fakturaci a 50 % pohledávek v dalším období.

Firma platí v průměru 60 % závazků v následujícím

období po fakturaci a 40 % závazků v dalším období. Sazba DPH je 19 %.

DPH je splatná v následujícím měsíci po vykázaných výkonech.

Tab. č. 2: Počáteční rozvaha firmy k 1. 1. je v následující struktuře:

AKTIVA	Poč. zůstatek	PASIVA	Poč. zůstatek
Nehmotná aktiva	0	Závazky	0
Hmotný investiční majetek	0	Krátkodobé bankovní závazky	0
Suma fixní aktiva	0	Dlouhodobé bankovní závazky	0
Zásoby	10	Suma závazku	0
Likvidní prostředky	10	Kapitál	20
Pohledávky	0	Rezervní fondy	0
Ostatní pohledávky	0	Rezervy	0
Suma aktiva celkem	20	Suma pasiva celkem	20

Obr. č. 2: Vypočtený plánový výkaz peněžních toků firmy ABC za měsíc 1-4.

Firm ABC (202006 / 200901)

	Led.	Úno.	Bře.	Dub.
1. Příjmy z výnosu				
60410 Tržby za zboží 19%	0	30	60	60
Vypočítaná DPH vstup	0	7	5	5
Vypočítaná DPH výstup	0	-10	-10	-10
	0	27	55	55
2. SUMA PRÍJMU	0	27	55	55
3. Nákup materiálu/ zboží				
13100 Pořízení zboží	0	-18	-30	-30
	0	-18	-30	-30
4. SUMA AKTUÁL. VÝDEJU	0	-18	-30	-30
5. Půjčky/Kredity				
47900 Jiné dlouhodobé závazky	40	-10	-10	-10
	40	-10	-10	-10
6. Investice				
04100 Pořízení dlouhodobého nehmot.majet.	-14	0	0	0
	-14	0	0	0
7. Mezisoučet	26	-10	-10	-10
8. FINANČNÍ POTREBA(-)/ PREBYTEK(+)	26	-1	15	15
9. Vývoj bankovních stavů				
UN-počít.zůstatek	10	0	0	0
Potřeba/přebytek finančních prostředků	26	-1	15	15
	36	35	50	65

Obr. č. 3: Vypočtená rozvaha bilance firmy ABC za měsíc 1-4.

Firm ABC (202006 / 200901)

	Led.	Úno.	Bře.	Dub.
1. Hmotný investiční majetek				
02200 Dlouhodobého hmot.majet.	12	12	12	12
08200 Oprávky HNIM	-1	-2	-3	-4
	11	10	9	8
2. Suma fixní aktiva	11	10	9	8
3. Zásoby				
13210 Zboží na skladě 19%	10	10	10	10
	10	10	10	10
4. Likvidní prostředky				
22100 Banka CZK	10	10	10	10
Potřeba/přebytek finančních prostředků	26	25	40	55
	36	35	50	65
5. Pohledávky				
Vypočítaná DPH vstup	7	5	5	5
Změna stavu pohledávek	60	90	90	90
	67	95	95	95
6. Suma obežná aktiva	113	140	155	170
7. Suma aktiva celkem	124	150	164	178
8. Závazky				
Vypočítaná DPH výstup	-10	-10	-10	-10
Změna stavu závazků	-30	-42	-42	-42
	-40	-52	-52	-52
9. Dlouhodobé bankovní závazky				
47900 Jiné dlouhodobé závazky	-40	-30	-20	-10
	-40	-30	-20	-10
10. Suma závazku	-80	-82	-72	-62
11. Kapitál				
41100 Základní kapitál	-20	-20	-20	-20
Výsledek dle rozvahy a výsledovky	-24	-48	-72	-96
	-44	-68	-92	-116
12. Suma pasiva	-124	-150	-164	-178

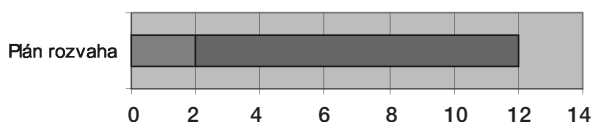
Vysvětlení jednotlivých řádků vypočtené plánové rozvahy za měsíc 1-4

- Hmotný investiční majetek.** Hodnota pořízeného majetku v počáteční rozvaze byla 12, každý měsíc je proveden odpis ve výši 1. Konečný zůstatek řádku na konci dubna je tedy 8.
- Suma fixní aktiva** je rovna hodnotě investičního majetku.
- Zásoby.** Hodnota zásob v počáteční rozvaze byla 10, každý měsíc je nákup i prodeje ve výši 10. Celkový zůstatek je tedy také 10.
- Likvidní prostředky.** Výsledný řádek plánového výkazu peněžních toků. Celkový zůstatek likvidních prostředků na konci dubna je tedy 45.
- Pohledávky.** Mimo DPH na vstupu z nákupu zboží a investice v lednu je započtena změna pohledávek následujícím způsobem:
Leden = výnosy ve výši 50 + DPH ve výši 9,50 \approx 60.
Únor = výnosy ve výši 50 + DPH ve výši 9,50 \approx 60 - 30 (30 představuje zaplacených 50 % z pohledávek ledna). Kumulovaný výsledek za únor je tedy 90.
- Suma oběžná aktiva** je rovna součtu předchozích řádků od řádku 3.
- Suma aktiva celkem** je rovna součtu řádků 2 a 6.
- Závazky.** Mimo DPH na výstupu je započtena změna závazků následujícím způsobem:
Leden = náklady ve výši 25 + DPH ve výši 4,75 \approx 30.

- Únor = náklady ve výši 25 + DPH ve výši 4,75 \approx 30 - 18 (18 představuje zaplacených 60 % závazků z ledna). Kumulovaný výsledek za únor je tedy 52.
- Dlouhodobé bankovní závazky.** Počáteční výše bankovního úvěru je 50 minus splátky v jednotlivých měsících. Výsledek na konci dubna je tedy 10.
 - Suma závazků** je součtem předcházejících řádků od řádku 7.
 - Kapitál.** Základní kapitál plus plánovaný HV z plánové výsledovky (24 každý měsíc). Výsledek na konci dubna je tedy 116.
 - Suma pasiva** je součtem řádků 10, 11 a 12.

Na obr. č. 4 je znázorněna plánová rozvaha na 12 období dopředu v případě, kdy se nacházíme na začátku třetího období a již jsou účetně ukončené první dva měsíce. Dochází tak k nahrazení části plánu skutečností prvních dvou měsíců a zároveň k zpřesnění odhadu konečného stavu plánové bilance ve dvanáctém období.

Obr. č. 4: Roční plánová rozvaha po uplynutí prvních dvou měsíců.

Definice matematického modelu plánové rozvahy:

Definice matematického modelu plánové rozvahy v období n , pro stav účetnictví ukončeného do období m .

V obecném modelu plánové rozvahy platí pro všechny položky aktiv i pasiv následující vztah:

$$\text{POLOŽKA}_{n,m} = \text{POLOŽKA}_m + \Delta \text{POLOŽKA}_{n,m} \quad (1)$$

Plánovaný stav položky v období n pro stav účetnictví ukončeného do období m je roven skutečnému stavu položky v období m a plánované změně stavu za položky od období m do období n .

Takto definovaný vztah je sice z věcného hlediska správný, nicméně nevnaší do celé problematiky nic nového. Proto je nutné u většiny položek plánové rozvahy definovat přesnější matematický model.

- Stav investičního majetku v období n pro stav účetnictví ukončeného do období m

$$\text{IM}_{n,m} = \text{IM}_m + \text{PIM}_{n,m} - \text{UIM}_{n,m} - \text{OIM}_{n,m} \quad (2)$$

IM_m - stav investičního majetku na konci období m

$\text{PIM}_{n,m}$ - plánované přírůstky investičního majetku od období m do období n

$\text{UIM}_{n,m}$ - plánované úbytky investičního majetku od období m do období n

$\text{OIM}_{n,m}$ - plánované odpisy investičního majetku od období m do období n

Operand $\text{OIM}_{n,m}$ lze za předpokladu lineárních měsíčních odpisů rozepsat na následující výraz:

$$\text{OIM}_{n,m} = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^{n-m} \text{HIM}_{i,j+m}^p * K_i \quad \text{pro majetek, pro který platí} \quad \text{HIM}_{i,j+m}^p * K_i > \text{ZIM}_{i,j+m}^p$$

$$+ \sum_{i=1}^k \text{ZIM}_{i,j+m}^p \quad \text{pro majetek, pro který platí} \quad \text{HIM}_{i,j+m}^p * K_i \leq \text{ZIM}_{i,j+m}^p \quad (3)$$

i = i-tý investiční majetek

k = celkový počet IM

$HIM_{i,j+m}^P$ = plánovaná pořizovací hodnota i-tého majetku v období $j + m$

K_i = měsíční procentní sazba odpisů i-tého majetku v desetinném vyjádření.

$ZIM_{i,j+m}^P$ = plánovaná zůstatková hodnota i-tého IM v období $j + m$

2. Finanční prostředky v období n pro stav účetnictví ukončeného do období m

$$FP_{n,m} = FP_m + CPVD_{n,m} + CPV_{n,m} - CVND_{n,m} - CVN_{n,m} + CPDPH_{n,m} - CVDPH_{n,m} + CPO_{n,m} - CVO_{n,m} \quad (4)$$

$FP_{n,m}$ - stav finančních prostředků v období n pro stav účetnictví ukončeného do období m

FP_m - stav finančních prostředků v období m

Ostatní operandy kumulované od období 0 do n pro stav účetnictví ukončeného do období m :

$CPVD_{n,m}$ - cash-flow účinné příjmy z výnosů podléhající DPH

$CPV_{n,m}$ - cash-flow účinné příjmy z výnosů nepodléhající DPH

$CVND_{n,m}$ - cash-flow účinné výdaje vyvolané náklady, pořízení investic, zboží a materiálu podléhající DPH

$CVN_{n,m}$ - cash-flow účinné výdaje vyvolané náklady, pořízení investic, zboží a materiálu nepodléhající DPH

$CPDPH_{n,m}$ - příjmy z DPH na vstupu

$CVDPH_{n,m}$ - výdaje z DPH na výstupu

$CPO_{n,m}$ - příjmy ostatní, včetně příjmů z poskytnutých úvěrů

$CVO_{n,m}$ - výdaje ostatní, včetně splátek z poskytnutých úvěrů

Dále je nutné definovat takzvané **platební klíče**. Platební klíč je vektor plateb, který definuje časový posun mezi platbou a událostí, která danou platbu vyvolala.

Příklad platebního klíče pro výnosy:

$KV = (0,1;0,4;0,49)$ - ve stejném měsíci období, kdy byla provedena fakturace, je zapláceno 10 % pohledávek, v následujícím 40 % pohledávek a v dalším 49 % pohledávek. 1 % pohledávek tedy zůstává nedobytných. Při konstrukci matematického modelu je nutné uvažovat jak se skutečnými výnosy (pro účetnictví ukončené do období m), tak s plánovanými výnosy (od období m do období n) - viz obr. 4.

Příklad:

- skutečné výnosy podléhající DPH v období m .

- plánované výnosy podléhající DPH pro období $m + 1$ až n .

Potom lze jednotlivé operandy vzorce finančních prostředků rozvést do následujících tvarů:

$$CPVD_{n,m} = \left(\sum_{j=1}^{k-1} VD_{m-k+j+1}^S * KV_{k-j+1} + \sum_{j=m+1}^n \sum_{j=1}^{n-i+1} VD_{-j+1}^P * KV_j \right) * (1+t) \quad (5)$$

$$CPV_{n,m} = \left(\sum_{j=1}^{k-1} V_{m-k+j+1}^S * KV_{k-j+1} + \sum_{j=m+1}^n \sum_{j=1}^{n-i+1} V_{-j+1}^P * KV_j \right) \quad (6)$$

$$CVND_{n,m} = \left(\sum_{j=1}^{k-1} ND_{m-k+j+1}^S * KN_{k-j+1} + \sum_{j=m+1}^n \sum_{j=1}^{n-i+1} ND_{-j+1}^P * KN_j \right) * (1+t) \quad (7)$$

$$CVN_{n,m} = \left(\sum_{j=1}^{k-1} N_{m-k+j+1}^S * KN_{k-j+1} + \sum_{j=m+1}^n \sum_{j=1}^{n-i+1} N_{-j+1}^P * KN_j \right) \quad (8)$$

$$CPDPH_{n,m} = (ND_m^S + \sum_{i=m+2}^n ND_{i-1}^P) * t \quad (9)$$

$$CVDPH_{n,m} = (VD_m^S + \sum_{i=m+2}^n VD_{i-1}^P) * t \quad (10)$$

$$CPO_{n,m} = \sum_{i=m+1}^n PO_i^P \quad (11)$$

$$CVO_{n,m} = \sum_{i=m+1}^n VO_i^F \quad (12)$$

k - celkový počet prvků platebního klíče

t - sazba DPH v desetinném vyjádření

3. Stav pohledávek v období n pro stav účetnictví ukončeného do období m

$$P_{n,m} = P_m + \left(\sum_{j=m+1}^n VD_j^P - \sum_{j=1}^{k-1} VD_{m-k+j+1}^S * KV_{k-j+1} - \sum_{i=m+1}^n \sum_{j=1}^{n-i+1} VD_{i-j+1}^P * KV_j \right) * (1 + t) + (ND_m^S + \sum_{i=m+1}^n ND_i^P) * t \quad (13)$$

$P_{n,m}$ - stav pohledávek v období n pro stav účetnictví ukončeného do období m
 P_m - stav pohledávek na konci období m
 k - celkový počet prvků platebního klíče

4. Stav závazků v období n pro stav účetnictví ukončeného do období m

$$Z_{n,m} = Z_m + \left(\sum_{j=m+1}^n ND_j^P - \sum_{j=1}^{k-1} ND_{m-k+j+1}^S * KN_{k-j+1} - \sum_{i=m+1}^n \sum_{j=1}^{n-i+1} ND_{i-j+1}^P * KN_j \right) * (1 + t) + (VD_m^S + \sum_{i=m+1}^n VD_i^P) * t \quad (14)$$

$Z_{n,m}$ - stav závazků v období n , pro stav účetnictví ukončeného do období m
 Z_m - stav závazků na konci období m
 k - celkový počet prvků platebního klíče

DISKUSE

Při diskusi se není možné nevěnovat otázce platebních klíčů. Lze namítnout, že jejich definice je obtížná a leckdy není možné postihnout všechny aspekty platební morálky odběratelů. I na tuto otázku existuje odpověď. Buďto necháme uživatele stanovit klíče

dle vlastního uvážení, nebo mu nabídneme možnost vypočítat klíče z historických dat za několik let zpět. Platební klíče lze definovat pro všechny oblasti peněžních toků (výnosy z prodeje služeb, zboží, vlastních výrobků, nákupy investic, nákupy služeb apod.).

Tab. č. 3: Příklad vypočítaných historických platebních klíčů pro příjmy z výnosů ze služeb

Účet. č.	Akt. měsíc	%	po 1 měs.	%	po 2 měs.	%	po 3 měs.	%	po 4+ měs.	%
60212	58 414,58	10,2	325 033,26	56,76	160 478,22	28,02	23 229,42	4,05	5 394,5	0,97

Na rozdíl od ostatních modelů, uváděných v literatuře, je tento doplněn o podrobnou matematickou definici klíčových položek aktiv a pasiv, který umožňuje plnou algoritimizaci a následné počítačové zpracování. Navíc je upřesňován aktuálním skutečným stavem účetnictví po každém uzavřeném měsíci.

ZÁVĚR

Plánová bilance je velmi důležitou součástí manažerského účetnictví a controllingu každého středního a velkého podniku. Celá definice matematického modelu plánové rozvahy nebyla dosud nikde prezentována a byla autory příspěvku sestavena samostatně.

Výhodou je i skutečnost, že bylo provedeno ověření funkčnosti modelu v praxi při implementaci ekonomických informačních systémů u několika podnikatelských subjektů v České a Slovenské republice.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. Provozní dokumentace BMD Controlling.
2. SEDLÁČEK, J. (2003): *Cash-flow*. Brno: Computer Press. 190 s. ISBN 80-7226-875-9
3. SEDLÁČEK, J. (2005): *Účetnictví pro manažery*. Praha: Grada. 225 s. ISBN 80-247-1195-8.
4. SCHICK, A. (2007): Performance Budgeting and Accrual Budgeting: Decision Rules or Analytic Tools? *OECD Journal on Budgeting*, Paris, Vol. 7, Iss. 2, p. 109-138 (30 pp.)
5. STOCKTON, Billy G. Jr. (2008): GENERAL LEDGER BUDGETING: CREATING AND USING ANNUAL BUDGETS AS A ROADMAP FOR FINANCIAL PROGRESS *Construction Accounting & Taxation*. Boston: Jul/Aug. Vol. 18, Iss. 4, p. 37-45 (9 pp.)

ADDRESS & ©

Ing. Jiří ALINA
 Katedra ekonomiky
 Ekonomická fakulta
 Jihočeská univerzita
 Studentská 13, 370 05 České Budějovice
 Czech Republic
jalina@ef.jcu.cz

Ing. Petr HANZAL
 Katedra ekonomiky
 Ekonomická fakulta
 Jihočeská univerzita
 Studentská 13, 370 05 České Budějovice
 Czech Republic
hanzal@kit.cz

LOGISTICKÝ CONTROLLING - JEDNA Z CEST VEDOUCÍCH K PROSPERITĚ

Logistic Controlling - One Way Leading to Prosperity

Liběna KANTNEROVÁ

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Článek se zabývá problematikou logistiky a logistického controllingu v různých podmínkách firemního prostředí v ČR. Zahrnuje výsledky první fáze dotazníkového šetření provedeného v rámci výzkumu týkajícího se této oblasti.

Klíčová slova: logistika - controlling - dotazníkové šetření

ABSTRACT: The paper shows problems in the logistics and logistics controlling in condition of companies in the CR. It includes results of the first period of the research within this field.

Key words: logistics - controlling - questionnaire research

ÚVOD

V době recese do popředí vždy vystoupí i malé a dlouho opomíjené problémy. Firmy při hledání nových strategií pro udržení se na trhu hledají a zkoušejí nové metody, které by pomohly zachránit firemní existenci, prosperitu a pracovní místa.

Jednou z možností je i věnování většího prostoru logistice a logistickým činnostem, kde může být skryt potenciál úspory nákladů nebo racionálního zvýšení výkonů. Změny v logistických činnostech, souvisejících zejména s objednávkami a expedicí, mohou zvýšit spokojenost odběratelů a tím i jejich loajalitu. Outsourcing logistických činností může přinést stejný efekt.

Významnou roli hraje i controlling a jeho zavedení do firemních procesů. Kreativní využití účetních, finančních, marketingových a výrobních informací může být cestou, jak včas rozpoznat vznikající problém a připravit vhodné strategie a nástroje k jejich eliminaci včetně úprav plánu.

Kromě těchto hlavních cílů podnikání je dnes nutné, aby management zaměřil své úsilí také na udržení pozice na trhu, spokojenost zákazníků, zachování existence podniku a jeho potenciální růst. Důležitým faktorem je také zainteresovanost samotných zaměstnanců na plnění podnikových cílů, které lze dosáhnout budováním vhodné firemní kultury a podporou jejich profesního i osobního rozvoje.

Na rozdíl od vyspělých zemí, jako jsou USA a většina západoevropských zemí, je logistika a logistický controlling v naší republice často opomíjen. Jen některé firmy, zpravidla ty větší, případně pobočky firem ze zahraničí, se této problematice významněji věnují. Proto

sleduje toto šetření vzorek firem bez předchozí selekce podle velikosti či zaměření firem, aby bylo možné srovnávat zájem o logistické problémy ve všech sektorech.

CÍLE

1. Rozbor stavu sledování kritérií souvisejících s logistikou v daném souboru podniků.
2. Rozbor vztahu velikosti firmy, obratu a počtu zaměstnanců k využívání těchto kritérií (Podnikům byl dán jednak základní soubor kritérií, jednak možnost tento soubor rozšířit o specifická kritéria, kterými se jejich firma zabývá).
3. Zjistit, jak často - a zda vůbec - firmy pracují na zlepšování dodavatelsko-odběratelských vztahů.

MATERIÁL A METODIKA

Výchozím předpokladem bylo zjištění stavu v souboru 104 podniků v r. 2008-2009. Pro šetření byl sestaven dotazník zaměřený na klíčové oblasti logistiky a logistického controllingu.

Šetření se týkalo převážně firem v Jihočeském kraji - 68 %. Převažovaly firmy zaměřené na výrobu - 45 %, dále se jednalo i o firmy služeb - 33 %, obchodní - 10 %, případně s kombinovanou náplní. Firem zaměřených na výrobu i obchod bylo v souboru 5 %, výrobu a služby - 2 %, na všechna 3 odvětví (výroba, obchod, služby) - 2 %.

Data byla zpracována unimodálními ordinačními metodami - korespondenční analýzou (CA) a kanonickou korespondenční analýzou (CCA). Hlavním smyslem těchto metod není statistické testování hy-

poté, nýbrž zorientování se v tak rozsáhlém datovém souboru, jako je 104 dotazníků se - v součtu - 132 možnými odpověďmi na všechny otázky.

Výsledkem těchto analýz je ordinační diagram zobrazující body v ordinačním prostoru tak, že vzdálenost bodů odpovídá jejich nepodobnosti. Body vyjadřují odpovědi na otázky dotazníku. Byla-li odpověď na otázku v dotazníku kvalitativního charakteru, je v diagramu znázorněn bod pro každou odpověď. Byla-li odpověď kvantitativního charakteru, je v diagramu zobrazen bod pro maximum. Ordinační diagram čteme tedy tak, že, je-li v diagramu bod A blízko bodu B, pak, pokud firma zaškrtnula v dotazníku odpověď A, s velkou pravděpodobností zaškrtnula zároveň i odpověď B. Je-li bod A na opačné straně diagramu než bod B, potom, pokud firma zaškrtnula v dotazníku odpověď A, zpravidla již nezaškrtnula odpověď B. Je-li na jedné straně diagramu bod vyjadřující otázku kvantitativního charakteru (obrat, stáří firmy, počet zaměstnanců, výrobků, dodavatelů...), potom ostatní body na této straně diagramu můžeme vztahovat k firmám s vysokou hodnotou dané veličiny, body na opačné straně diagramu pak k firmám s nízkou hodnotou. Leží-li bod uprostřed diagramu, pak na tuto otázku odpovídaly všechny firmy se stejnou pravděpodobností.

Odpovědí na kvalitativní otázky byla při výpočtu snížena váha tak, aby součet vah odpovědí na jednu otázku byl vždy roven 1. Kvantitativní odpovědi byly logaritmičtě transformovány.

Vysvětlující proměnné v CCA byly vybírány postupným výběrem (stepwise forward selection) ze souboru proměnných, vyjadřujících velikost firmy a její logistické uspořádání (ot. č. 1, 3, 4, 8 a 14; tab. č. 3).

Pro zpracování dat ordinačními metodami byl použit program Canoco for Windows (Braak - Šmilauer 2002).

Nejprve jsme pro celkovou orientaci v datech vytvořili ordinační diagram CA.

Dále jsme spočetli, jaký podíl firem kontroluje jednotlivá kritéria (ot. č. 24; tab. č. 3).

Vzájemné vazby sledovaných kritérií a jejich vztah k velikosti firmy a jejímu logistickému uspořádání jsme zkoumali pomocí CCA. Proměnné s průkazným vlivem ($\alpha = 0,05$) byly použity aktivně, ostatní byly promítnuty pasivně.

U vybraných otázek na téma dodavatelsko-odběratelských vztahů jsme spočetli procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí.

Vzájemné vazby dodavatelsko-odběratelských vztahů a jejich vztah k velikosti firmy a jejímu logistickému uspořádání jsem zkoumala pomocí CCA. Proměnné s průkazným vlivem ($\alpha = 0,01$) byly použity aktivně, ostatní byly promítnuty pasivně.

VÝSLEDKY A DISKUSE

V ordinačním diagramu CA (obr. č. 1) je patrný trend, kdy na levé straně jsou firmy se samostatným oddělením logistiky (ot. č. 10) a napravo bez něj

(ot. č. 9). Mají-li vlastní logistické oddělení, mají také zpravidla vlastní controllingové oddělení (21b), logistické činnosti sledují průběžně (14a) a dodavatele informují o pozitivních i negativních výsledcích (20NA, 20NP). Také se zpravidla věnují využívání logistických metod, uvedených v ot. č. 13 (např. EDI - 13a, Quick Response - 13b, KANBAN - 13e, ABC - 13g, benchmarking - 13k, hledání úzkých míst - 13m a analýzy konkurence - 13p).

Oproti tomu menší firmy bez samostatného logistického oddělení své dodavatele o výsledcích neinformují (ot. č. 20PN, 20NN), logistické činnosti neřeší průběžně (14b), nemají certifikát jakosti (7N), výrobků obměňují každoročně více (32) a objednávky přijímají převážně telefonicky nebo osobním stykem (30a, 30d). Funkce logistického oddělení jsou předána na jiná oddělení - obchodní odd. (9a), odd. dopravy (9d), jiné oddělení (9e). Ta se pak zabývají logistickými činnostmi, jako jsou: vyřizování objednávek od zákazníků (11a), operativní řízení výroby (11b), problematika balení a expedice (11f) nebo jiné činnosti (11k).

První skupina firem je celkově větší, co se týče počtu výrobků (ot. č. 1), počtu zaměstnanců (3), ročního obrátu (4) a počtu dodavatelů (15).

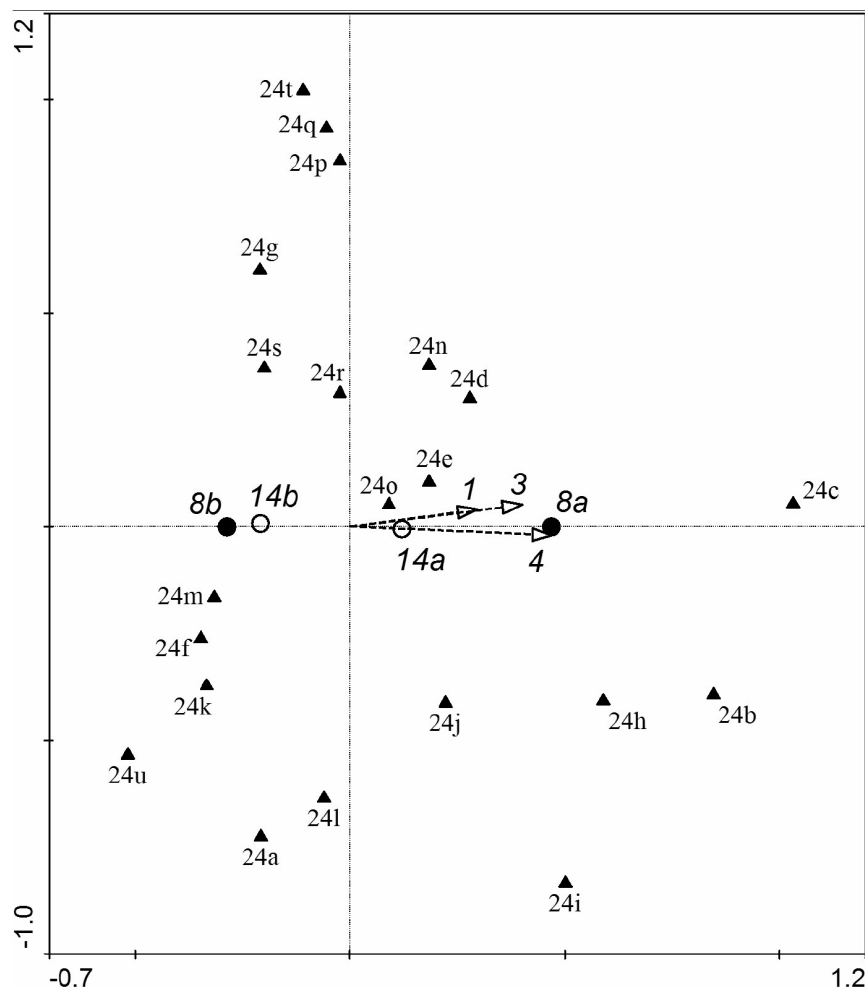
Nejvíce firem sleduje kontrolu splatnosti faktur, což je logický jev, vyplývající z toho, že toto patří k jedněm ze základních položek firemního účetnictví (tab. č. 1).

Jediný faktor, který má průkazný vliv na vzájemné vazby sledovaných kritérií, je vyčlenění samostatného oddělení (proměnná 8; $F = 1,944$; $p = 0,012$), ostatní zkoumané proměnné jsou s ním pozitivně korelovány. Větší firmy se samostatným logistickým oddělením sledují zejména průměrné náklady na skladové místo (ot. č. 24c), výši pracovního kapitálu v logistických činnostech (24b), náklady vzniklé poklesem hodnoty zásob (24h) a počet obrátek zásob za rok (24i). Naopak menší firmy bez samostatného logistického oddělení více sledují kontrolu splatnosti faktur (24u), počet vyexpedovaných položek na pracovníka za jednotku času (24k), náklady na pořízení zásob (24f) a průměrný stav zásob (24m) (obr. č. 2).

Přesto je ve vztazích sledovaných kritérií velká část variability, kterou nelze vysvětlit velikostí firem ani jejich logistickým uspořádáním. Na jedné straně je to shluk kritérií: náklady na jednotku objemu nakupovaného / expedovaného zboží (24t), počet chyb v dodávkách na celkovém objemu (24q), využití kapacity dopravy (24p) a náklady pořízení kapitálu na logistické činnosti / úrok z úvěru (24g). Naproti němu stojí kritéria: kapitál vázaný v zásobách (24a), podíl nákladů na skladování na celkových nákladech podniku (24l) a doba obrátu zásob (24j).

Obr. č. 2: Ordinační diagram CCA (ordination diagram of canonical correspondence analysis).

První dvě ordinační osy dohromady vysvětlují 5,5 % variability v datech (první, horizontální, osa vysvětluje 3,8 % variability). Plnými kolečky jsou znázorněny aktivní proměnné. Vysvětlivky popisů viz tab. č. 3.

Na otázku, jak často a jakým způsobem vyhodnocujete spolupráci se svými dodavateli (100 % = 103 firem), odpovědělo 56 % respondentů, že se schůzky konají 1x ročně, 23 % pořádá schůzky čtvrtletně a pouze 20 % respondentů odpovědělo, že se schůzky konají častěji.

O výsledcích svého šetření informuje své dodavatele 84 % firem (100 % = 104). O negativních výsledcích je informují všechny tyto firmy, o pozitivních výsledcích jen část z nich (tab. č. 2).

Tab. č. 2: Na otázku: informujete své dodavatele o výsledcích svého šetření, odpovědělo 104 firem (104 companies answered the question about informing their suppliers about the results of their investigation).

PA + NA (říkají vše)	70 %
PA + NN (říkají jen pozitivní).	0 %
PN + NA (říkají jen negativní.)	14 %
PN + NN (neříkají nic)	16 %

Vzájemné vztahy vysvětlujících proměnných lze z ordinačních diagramů charakterizovat takto (obr. č. 3): proměnné vyjadřující velikost firmy a její logistické uspořádání (ot. č. 3, 4, 8, 14) jsou vzájemně pozitivně korelovány s výjimkou počtu typů výrobků / zboží / služeb (ot. č. 1), který je na předchozím trendu nezávislý až slabě negativně korelovaný. Firmy, zabývající se službami, jsou různě velké s menším množstvím typů služeb. Obchodní firmy jsou menší, ale stejně jako výrobní firmy nabízejí větší počet typů zboží.

Velké firmy s vyšším obratem a samostatným logistickým oddělením bez ohledu na počet typů výrobků přijímají objednávky zpravidla „jinak“ a samy objednávají často faxem nebo také jinak (obr. č. 3).

Malé firmy mění nejčastěji v rámcových smlouvách svým odběratelům splatnosti faktur a kvalitu dodávaných produktů, objednávají nejčastěji telefonem a k dopravě používají výhradně silniční dopravu (obr. č. 3).

Firmy, dodávající hodně široké portfolio výrobků, dodávají zpravidla do maloobchodu a objednávky přijímají přes internetový portál (obr. č. 3).

Naopak firmy s malým počtem výrobků v nabídce dodávají nejčastěji do velkoobchodu, konečným spotřebitelům nebo jiným odběratelům (obr. č. 3).

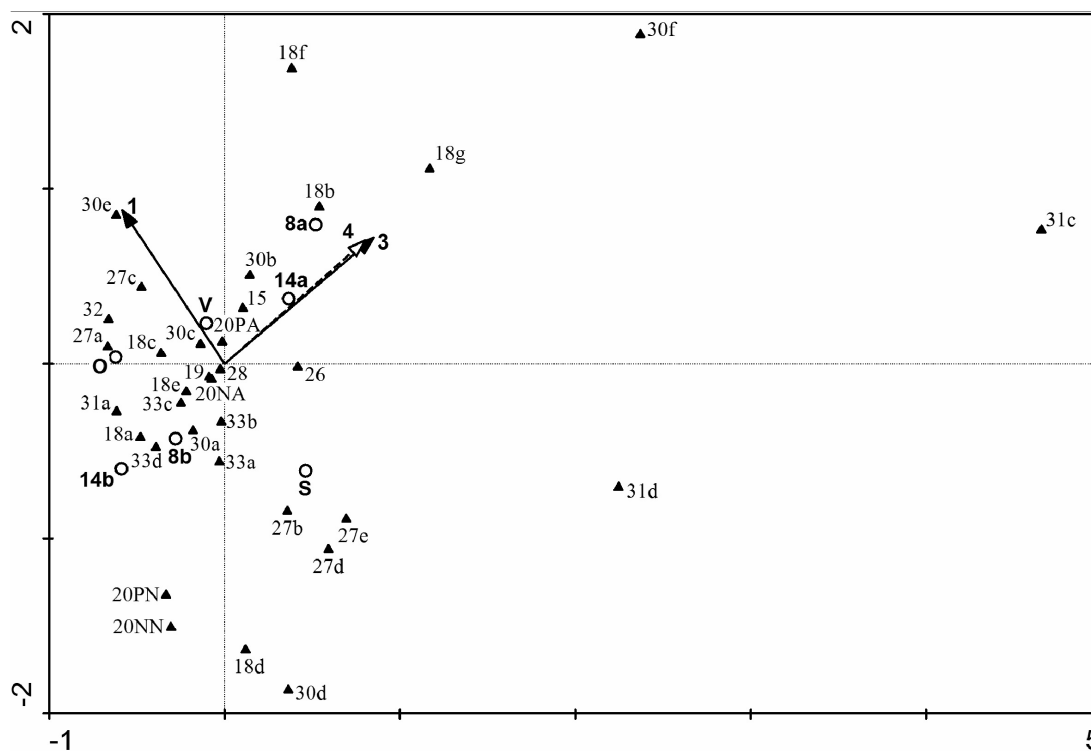
Malé firmy, které mají současně i málo výrobků v nabídce, přijímají i dělají objednávky nejčastěji

osobním stykem, což je poněkud překvapivé s ohledem na vyšší náklady. Navíc neinformují své dodavatele ani o pozitivních, ani o negativních projevech v jejich vztazích (obr. č. 3).

Obr. č. 3: Ordinační diagram CCA (ordination diagram of the CCA).

Vyneseny jsou první dvě ordinační osy, které dohromady vysvětlují 5,5 % variability v datech. První (horizontální) osa vysvětluje 3,8 % variability. Test

signifikance prvních dvou os: $P = 0,002$; $F = 2,96$. Plnými šipkami jsou znázorněny aktivní proměnné. Vysvětlivky popisků viz tab. č. 3.

Tab. č. 3: Vysvětlivky popisků symbolů použitých v ordinačních diagramech (comments to diagrams).

1	Počet typů výr. / zboží / služeb
3	Počet zaměstnanců
4	Obrat v r. 2007
8a	Existuje odd. logistiky
8b	Neexistuje odd. logistiky
9	Na která odd. byly předány logistické kompetence
11	Jakými činnostmi se odd. logistiky ve Vašem podniku zabývá
12	Zajišťuje pro Váš podnik specializovaná firma některou z log. čin. dodavately
13	Které logistické technologie a metody jste ve Vašem podniku zavedli
14a	Logistické činnosti jsou sledovány průběžně a zapracovány do strategie firmy
14b	Logistické činnosti se řeší pouze operativně, pokud vznikne potřeba
15	Průměrný počet dodavatelů
18a	Objednávání telefonem
18b	Objednávání faxem
18c	Objednávání e-mailem
18d	Objednávání osobně

18e	Objednávání prostřednictvím internetu
18f	Objednávání prostřednictvím EDI
18g	Jinak
19	Četnost vyhodnocování vztahu
20NA	Poskytování pouze negativní inf. dodavateli
20NN	Neposkytování negativní inf. dodavateli
20PA	Poskytování pouze pozitivní inf. dodavateli
20PN	Neposkytování pozitivní inf. dodavateli
26	Průměrný počet odběratelů
27a	Dodávky pro výr. podniky
27b	Dodávky pro velkoobchod
27c	Dodávky pro maloobchod
27d	Dodávky konečnému spotřebiteli
27e	Dodávky jiným odběratelům
28	Délka vztahu s největším odběratelem
30a	Odběratelé objednávají telefonem
30b	Odběratelé objednávají faxem
30c	Odběratelé objednávají e-mailem
30d	Odběratelé objednávají osobně
30e	Odběratelé objednávají prostřednictvím internetu
30f	Odběratelé objednávají jinak
31a	Transport dodávek po silnici
31b	Transport dodávek po železnici
31c	Transport dodávek kombinovanou dopravou
31d	Jiný způsob dopravy
32	% výměny sortimentu
33a	Změny v množství v rámcových smlouvách s odběrateli
33b	Změny v ceně v rámcových smlouvách
33c	Změny kvality v rámcových smlouvách
33d	Změny splatnosti faktur v rámcových smlouvách

ZÁVĚR

Tento příspěvek se věnuje problematice logistiky a logistického controllingu jako potenciálnímu zdroji úspor a nalezení cest ke zlepšení organizace a funkce podniku. Jako metody bylo zvoleno dotazníkové šetření, provedené ve dvou fázích. Zde publikované výsledky jsou výsledky první fáze šetření. Soubor firem představoval 104 podniků v různých odvětvích podnikání. Pro statistické vyhodnocení bylo použito programu Canoco for Windows verze 1998 a 2002.

Výsledky prokázaly fakt, že ve větších firmách se sledované problematice více věnují, ať již vytvářením informačních zdrojů, či zřizováním specializovaných oddělení. Větší firmy také věnují větší pozornost udržování a zlepšování dodavatelsko-odběratelských vztahů, které s logistickými činnostmi úzce souvisejí a které jsou dalším zdrojem výhod a zisků pro podniky, které tyto metody využívají.

V logistice a logistickém controllingu lze využívat běžně využívané manažerské metody s cíleným účin-

kem právě na sledované kategorie. Lze konstatovat, že cílů této práce bylo dosaženo.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. BRAAK, C. J. F. - ŠMILAUER, P. (2002 a 1998): *CANOCO Reference Manual and User's Guide to Canoco for Windows: Software for Canonical Community Ordination*. Version 4. 5 Microcomputer Power. New York: Ithaca.

ADDRESS & ©

Ing. Liběna KANTNEROVÁ
 Katedra účetnictví a financí
 Ekonomická fakulta
 Jihočeská univerzita
 Studentská 13, 370 05 České Budějovice
 Czech Republic
kantner@ef.jcu.cz

DLUHOVÉ ZATÍŽENÍ ZEMĚDĚLSKÝCH A. S.

Debt Burden of Agricultural Joint-stock Companies

Marie VEJSADOVÁ DRYJOVÁ

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Předmětem článku je posouzení zadluženosti zemědělských společností po vstupu ČR do EU za léta 2004-2007. Studie zobrazuje vývoj ukazatele zadluženosti v souladu s čerpanými dotačními tituly z EU. Lze se domnívat, že zadluženost se zvyšujícími se podporami postupně klesala, což vyvolalo změnu finanční struktury podniků ve prospěch zvyšujících se vlastních zdrojů. Zvyšující se míra hrubého zisku vyvolala postupný růst dluhové složky dlouhodobých bankovních úvěrů. I přes růst dlouhodobých bankovních úvěrů zadluženost přesto klesala, což lze vysvětlit rychlejším růstem hrubého zisku. Dluhové financování nevyvolalo rozptyl rentability vlastního kapitálu, poněvadž rozkolísanost tržeb nebyla potvrzena. Ze studie lze vyvodit závěr, že podniky pro potřeby financování preferovaly vnitřní zdroje financování, čímž dosáhly jisté finanční nezávislosti.

Klíčová slova: finanční struktura - zadluženost - samofinancování

ABSTRACT: The aim of the paper is to study the assessment of debt of agricultural enterprises in 2004-2007, after the Czech Republic accessed to the European Union. The study shows the development of indebtedness indicators according to the support from the EU subsidy programs. It is shown that the debt gradually declined with an increase of support, triggering a change in the financial structure of enterprises in favour of increasing their own resources. The increasing level of earnings before tax generated gradual growth of debt component of long-term bank loans. Debt gradually declined despite the growth of long-term bank loans, which may explain the rapid increase in earnings before tax. Debt financing did not induce any scatter of return on equity, because the volatility of sales has not been confirmed. The paper revealed that enterprises preferred internal sources of financing, whereby they achieved a sort of financial independence.

Key words: financial structure - debt - self-financing

ÚVOD

Vedle faktorů, jako jsou například ceny vstupů a výstupů, úvěrová a daňová politika apod., ovlivnila hospodářskou činnost zemědělských podniků zejména dotační politika Evropské unie. Od okamžiku vstupu ČR do EU se celkové výdaje finančních prostředků ve formě nově vzniklých zemědělských programů a přímých plateb na podporu agrokomplexu ČR začaly zvyšovat a nabírat formu rostoucího trendu. Otázkou zůstává, zda bude tento trend udržen i pro další roky hospodaření.

MATERIÁL A METODIKA

Studie byla provedena na výběrovém vzorku obsahujícím 94 zemědělských podniků s právní formou a.s. za jednotlivá léta 2004-2007. Jednalo se o zemědělské a.s. se zaměřením na rostlinnou výrobu kombinovanou se živočišnou výrobou, kde poměr specializace činil méně než 66 %, tzn., že jeden nebo druhý typ činnosti dosahuje maximálně 66 % a není tedy zcela převažující. Šetření bylo provedeno na základě účetních výkazů v následujícím postupu:

1. Analýza zadluženosti

Pro analýzu zadluženosti bylo účelné nalézt vhodný ukazatel, který by dostatečně charakterizoval danou problematiku. Byl zvolen ukazatel zadluženosti z Metodiky výpočtu finančního zdraví pro OP Zemědělství, v čitateli tak zůstaly významné složky cizího kapitálu, a ukazatel zadluženosti tak poskytuje věrnější zobrazení [2].

2. Vývoj vybraných základních faktorů ovlivňujících finanční strukturu podniku

Velikost a stabilita podnikového zisku

Čím vyšší je pravděpodobnost dosažení zisku a jeho stability, tím vyšší míru cizího kapitálu si může podnik dovolit využívat. Studie analyzovala vztah podnikového zisku a zadluženosti.

Volatilita tržeb

V závislosti na volatilitě tržeb dochází k výkyvům hrubého zisku, což ovlivňuje rentabilitu vlastního kapitálu. Dluhové financování vyvolá větší rozptyl rentability vlastního kapitálu [3].

Portfolio aktiv

Podnikový kapitál by měl odpovídat stupni likvidity jednotlivých druhů majetku, portfoliu aktiv. V teo-

retické rovině je prosazována myšlenka, že vlastní kapitál by měl být kryt pouze dlouhodobá aktiva typická pro podnik [1].

VÝSLEDKY A DISKUSE

1. Analýza zadluženosti včetně struktury dluhů

Čerpané dotační tituly jsou externím zdrojem. Jedná se tedy o situaci, jak by se podnik zachoval, pokud by nemohl čerpat dotační tituly a prostředky na financování své činnosti a byl by nucen je získávat prostřednictvím např. dluhového financování formou bankovního úvěru. Se vstupem ČR do EU zemědělské podniky začaly pobírat finanční prostředky, jejichž výše se neustále navyšovala. Oproti roku 2004 se celkové přijaté finanční prostředky z EU v roce 2005 zvýšily o 15 %, tj. na 32 301 mil. Kč. V roce 2006 se celkové výdaje podpor zemědělských podniků opět zvýšily na 35,8 mld. Kč, oproti roku 2005 se jedná o nárůst o 16,2 %. Rostoucí trend podpor byl zachován i pro rok 2007, kdy podpory zemědělským podnikům vyšplhaly na částku 36,7 mld. Kč [4]. Následující tab. č. 1 již zachycuje vývoj průměrné zadluženosti za jednotlivá léta, která byla kvantifikována aritmetickým průměrem.

Tab. č. 1: Průměrné hodnoty zadluženosti zkoumaných zemědělských a.s.

	2004	2005	2006	2007
Průměrná zadluženost	31,26 %	30,88 %	29,92 %	28,87 %

Zdroj: Vlastní šetření.

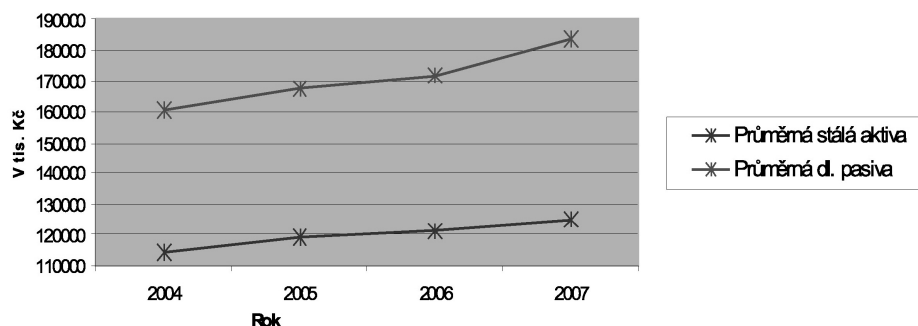
Zadluženost za analyzovaná léta pozvolna klesala. Hlavní příčina je přisuzována čerpaným dotacím. Neméně se na poklesu zadluženosti podepsal vliv rostoucího vlastního kapitálu.

Tab. č. 2: Vývoj vlastního kapitálu v tis. Kč.

	2004	2005	2006	2007
Vlastní kapitál	127 705,5	131 684,4	136 479,8	146 955,2

Zdroj: Vlastní šetření.

Graf č. 1: Vývoj průměrných stálých aktiv a dlouhodobých pasiv v letech 2004-2007.

Zdroj: Vlastní šetření.

2. Vývoj vybraných základních faktorů ovlivňujících finanční strukturu podniku

Velikost a stabilita podnikového zisku před zdaněním (EBT)

Cizí kapitál roste v podobě dlouhodobých bankovních úvěrů a v podobě krátkodobých závazků, ostatní dluhové složky zůstávají téměř neměnné. Růst těchto dluhových složek pasiv při rychlejším růstu zisku vyvolal pokles zadluženosti. Bylo tedy prokázáno, že se zvyšující se velikostí zisku podniky využívaly více cizího kapitálu ve formě dlouhodobých bankovních úvěrů. Vývoj průměrného EBT a dluhových složek zobrazuje tab. č. 3.

Tab. č. 3: Vývoj dluhových složek v tis. Kč a EBT v tis. Kč v letech 2004-2007.

	2004	2005	2006	2007
EBT	5 560,213	4 690,755	5 079,957	11 824,78
Krátkodobé závazky	21 743,60	22 686,62	22 622,42	24 017,27
Dlouhodobé bankovní úvěry	16 085,16	17 906,99	17 853,50	20 093,22

Zdroj: Vlastní šetření.

Volatilita tržeb

Rostoucí průměrné celkové tržby v zásadě kopírují vývoj průměrného zisku. Tab. č. 4 nepotvrzuje výraznější rozkolísanost tržeb v daném období, ale růst za poslední tři roky, proto ani dluhové financování nebude vyvolávat větší rozptyl rentability vlastního kapitálu.

Tab. č. 4: Vývoj průměrných celkových tržeb v letech 2004-2007 (v tis. Kč).

	2004	2005	2006	2007
Průměrné tržby	116 824,8	115 748,5	120 159,0	132 092,7

Zdroj: Vlastní šetření.

Portfolio aktiv

Vývoj průměrných celkových stálých aktiv a dlouhodobých pasiv (vlastního kapitálu a dlouhodobých složek kapitálu cizího) za analyzovaná léta je graficky zobrazen v grafu č. 1.

Na základě uvedeného grafu lze konstatovat, že zemědělské akciové společnosti financovaly svá stálá aktiva dlouhodobými pasivy. Lze tedy potvrdit, že u analyzovaných společností bylo za daná léta dodrženo pravidlo zlatého financování, kdy dlouhodobý vázaný majetek ve společnostech byl kryt dlouhodobými zdroji. Při používání krátkodobých zdrojů na financování přírůstku nebo obnovy dlouhodobého majetku by se podniky mohly dostat do finančních problémů kvůli splatnosti krátkodobých zdrojů.

ZÁVĚR

Zemědělství vykazuje jakožto prvovýroba podstatně vyšší podíl vlastního kapitálu k celkovým zdrojům a tento stav lze vysvětlit charakterem základního kapitálu. Tuto skutečnost potvrdilo i výše provedené šetření, kdy bylo zjištěno, že zadluženost za analyzované období postupně klesala spolu s růstem hrubého zisku, jež neovlivnila ani volatilita tržeb. Hodnota a využitelnost vlastního kapitálu v čase rostla, podniky prefe-

rovaly vnitřní zdroje financování před vnějšími. Samofinancování tak tvořilo podstatnou část z celkové míry financování. Současně bylo potvrzeno, že s rostoucí mírou hrubého zisku rostla úroveň dluhového financování ve formě dlouhodobých bankovních úvěrů. Veškeré analyzované faktory se odrazily v portfoliu aktiv, kde se potvrdilo pravidlo zlatého financování.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. KISLINGEROVÁ, E. et al. (2007): *Manažerské finance*. Praha: C. H. Beck.
2. Ministerstvo zemědělství ČR, Pravidla pro žadatele z OP Zemědělství - Příloha 19, Metodika výpočtu finančního zdraví.
3. STŘELEČEK, F. (2006): *Proporciování nákladů na výrobu, provozní a finanční páka*. České Budějovice: ZF JCU.
4. www.mze.cz, Zprávy o stavu zemědělství za rok 2005, 2006, 2007.

ADDRESS & ©

Ing. Marie VEJSADOVÁ DRYJOVÁ
Katedra účetnictví a financí
Ekonomická fakulta
Jihočeská univerzita
Studentská 13, 370 05 České Budějovice
Czech Republic
vejsadova@ef.jcu.cz

K ÚČETNÍMU OCEŇOVÁNÍ KULTURNÍCH PAMÁTEK, SBÍREK MUZEJNÍ POVAHY, PŘEDMĚTŮ KULTURNÍ HODNOTY A CÍRKEVNÍCH STAVEB

To Accounting Valuation of Cultural Heritage, Nature of Museum Collections,
Objects of Cultural Value and Ecclesiastical Buildings

Jindřiška KOUŘILOVÁ - Miroslava VLČKOVÁ

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Podle zákona č. 304/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, jsou vlastníci nebo správci kulturních památek, sbírek muzejní povahy, předmětů kulturní hodnoty a církevních staveb, povinni vést v účetnictví jako majetek také kulturní památky, sbírky muzejní povahy a předměty kulturní hodnoty. Tím nepochybně dochází ke zlepšení evidence. Nicméně zůstává řada důvodů, proč se tématu věnovat i nadále a diskutovat možnosti dalšího vývoje. Příspěvek je věnován novelizaci legislativy a některým momentům týkajícím se evidence a podmínek oceňování tohoto druhu majetku. Cílem příspěvku je prezentovat navrhované úpravy, diskutovat jejich současnou podobu, aplikaci při platnosti základních účetních zásad, dodržení věrného a poctivého obrazu účetnictví a potřebě zdůraznit praktický význam majetku tohoto druhu pro rozvoj regionu.

Klíčová slova: účetnictví - oceňování - kulturní památka - Centrální evidence sbírek - IPSASs

ABSTRACT: According to Act No. 304/2008 Coll. Amending Act No. 563/1991 Coll. Accountancy, owners or managers of cultural sites, nature of museum collections, objects of cultural values and religious buildings are required to keep assets in the accounts as well as cultural heritage and the nature of museum collections of objects of cultural value. This certainly has improved registration. However, there are still many reasons why a given topic continues to discuss possibilities for further development. The paper is devoted to the amendment of laws and certain moments relating to registration and conditions of this kind of property valuation. This paper aims to present the proposed modifications, discuss their current form, the application of basic accounting principles, compliance with fair and honest picture of accounting and need to emphasize the practical importance of this kind of property for development of the region.

Key words: accounting - valuation - cultural heritage - Central Register of Collections - IPSASs

ÚVOD

Zákon č. 304/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, nabyl účinnosti 1. 1. 2009 (stejně jako v jiných státech EU); v některých částech nabývá účinnosti až k 1. 1. 2010. Ocenění jsou však účetní jednotky povinny provést do 3 let ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, tedy do 1. 1. 2012. Toto ustanovení by mělo zajistit dostatečný časový prostor pro ty účetní jednotky, které mají velký počet tohoto majetku.

Cílem zákona je vytvořit účetnictví státu s účinností od 1. 1. 2010, a to tak, aby bylo možné účtování nejen o peněžních prostředcích, ale evidovat též náklady a výnosy, které nejsou spojeny s úbytkem peněžních prostředků; zvýšit tak i nároky na oceňování majetku a závazků. Důsledkem toho je změna ustanovení v § 25, odst. 1, písm. k) zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví,

spočívající v doplnění nového ustanovení, dle kterého se kulturní památky, sbírky muzejní povahy, předměty kulturní hodnoty a církevní stavby, pokud není známa jejich pořizovací cena, ocení paušální částkou.

Ke změnám dochází i v § 29 odst. 4, který se dotýká požadavků na organizační zajištění a způsob provedení inventarizace u těchto vybraných účetních jednotek, a v § 30 odst. 5, týkajícím se inventarizace kulturních památek, sbírek muzejní povahy a archeologických nálezů.

Úpravy v legislativní oblasti nepochybně přinesou zlepšení. Do jaké míry jsou a budou otevřeny další otázky, lze usoudit z platné účetní legislativy a současně i ze znění oprávněných požadavků doby na ochranu jedinečného majetku státu - coby určité formy goodwillu, tzn. svým způsobem i jeho dobré pověsti, stejně jako na zhodnocení regionu nebo obce.

MATERIÁL A METODIKA

Východním bodem je v tomto případě analýza stávající a navrhované úpravy legislativy, zejména účetní. Na základě dosavadních poznatků z oblasti účetnictví byly porovnány návrhy a současný stav legislativy a praxe, identifikovány některé zajímavější momenty a uváženy způsoby řešení v konkrétních situacích.

Pro tento účel je východiskem základní legislativa, již je zákon č. 304/2008 Sb., prezentující způsob ocenění, kterým se mění zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy, vyhláška č. 275/2000 Sb. a vyhláška č. 410/2009 Sb., která nahrazuje vyhlášku č. 505/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví. V další části je porovnávána s legislativními předpisy a účetními metodami obecně a Mezinárodními účetními standardy pro veřejný sektor (IPSASs). Ilustrativně bylo přihlédnuto i k zahraničním materiálům. Zde lze uvést např. *Bewertung von mobilem Kulturgut* (2007) s velmi zajímavou informační hodnotou z konkrétního způsobu oceňování a k fázi problematiky k roku 2009; tzn. tam, kde se přibližně naše instituce nachází.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Evidence

Pro nakládání se sbírkami muzejní povahy přednostně platí zákon č. 122/2000 Sb., dle kterého jsou sbírky evidovány; dá se usoudit, že - teoreticky dostatečným způsobem. Tento zákon je ve vztahu k zákonu č. 563/1991 Sb., o účetnictví, zákonem speciálním, což znamená, že povinnost vedení evidence a inventarizace sbírkových předmětů podle tohoto zákona není novelou zákona o účetnictví dotčena. Inventarizovat se bude ve lhůtách stanovených vyhláškou č. 275/2000 Sb. a tyto lhůty taktéž nejsou novelou zákona dotčeny. To znamená, že podléhá povinnosti dodržení věrného (odpovídá skutečnému stavu) a poctivého (odpovídá pravidlům a zákonným úpravám) obrazu účetnictví, přičemž věrný obraz má přednost.

Vyhláška č. 410/2009 Sb., která nahrazuje vyhlášku č. 505/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, pro účetní jednotky, které jsou územními samosprávnými celky, příspěvkovými organizacemi, státními fondy a organizačními složkami státu, ve znění pozdějších předpisů a která vyšla dne 11. listopadu 2009, má pro muzea a galerie spravující sbírky muzejní povahy ve vlastnictví státu a územních samosprávných celků naprosto zásadní význam, jelikož upravuje oceňování souboru majetku. Z této vyhlášky vyplývá, že sbírka muzejní povahy je definována zákonem č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy. Tento soubor majetku je tudíž vymezen zvláštním zákonem a zápisem do Centrální evidence sbírek (CES), což se týká všech sbírek ve vlastnictví státu a územních samosprávných celků.

Ocenění kulturních památek, sbírek muzejní po-

vahy, předmětů kulturní hodnoty a církevních staveb podle Mezinárodních účetních standardů pro veřejný sektor (IPSASs).

V rámci mezinárodních účetních standardů pro veřejný sektor (IPSASs) je tento problém řešen ve standardu IPSAS 17 - Property, Plant and Equipment (Pozemky, budovy a zařízení). V tomto standardu se pro kulturní památky, sbírky muzejní povahy, předměty kulturní hodnoty, církevní stavby a další obdobný majetek používá přiléhavý termín „heritage assets“ (aktiva národního dědictví). Tato aktiva mají historický, vědecký, umělecký, geofyzikální a ekologický charakter a jsou přínosem pro kulturu a poznání. Vyznačují se těmito znaky:

- jsou nenahraditelná;
- lze zakázat nebo omezit jejich prodej;
- jejich cena může růst, a to i v případě jejich chátrání;
- jejich využitelnost v čase je nejasná.

V případě, že by byl tento majetek držen za jiným účelem, který by přinášel peněžní užítky, pohlíželo by se na tento majetek jako na běžnou budovu, pozemek, zařízení.

Příkladem může být historická budova, která by byla pronajímána jako obchodní dům. Zde, pokud bychom byli zcela důslední, by se nabízel otázka např. posuzování budovy chrámu sv. Víta použitá k výdělečným účelům, pokud by prostředky vybrané za vstupenky jako dobrovolný příspěvek nešly plně zpět do běžné údržby. Částečně snad zřejmější je provoz vinárny v prostorách bývalé či stávající církevní stavby či kulturní památky (ovšem podpořen problematikou odepisování - nájmu - kalkulace cen, případně technickým zhodnocením).

Při ocenění podle IPSASs se vychází buď z aktivačního nebo neaktivačního přístupu. Aktivační přístup předpokládá vykazání majetku v rozvaze (aktivech) na základě pořizovacích nákladů nebo reálné hodnoty. Tento postup je doporučován především u majetku, který je schopen přinášet peněžní přírůstky a jedná se o nově pořizovaný majetek, jehož náklady na pořízení se výrazně neliší od reálné hodnoty.

Neaktivační přístup se použije v případě, kdy výše uvedený přístup nelze použít nebo by takto stanovená cena nebyla spolehlivá. Daný majetek pak není uveden přímo ve výkazu o finanční pozici, ale dodatečné údaje o něm by měly být zveřejňovány v samostatném výkazu, který doplňuje účetní závěrku.

Pro to, jakým způsobem se uvede tento majetek v účetních výkazech podle IPSASs, je prioritní schopnost spolehlivě tento majetek ocenit.

Ocenění kulturních památek, sbírek muzejní povahy, předmětů kulturní hodnoty a církevních staveb podle české právní úpravy

Co se týče české právní úpravy, tak oceňování dle novely zákona č. 304/2008 Sb. neuvažuje identické přístupy jako IPSASs, ale majetek, o kterém se dosud neúčtovalo nebo který byl evidován pouze na podroz-

vahových účtech v ceně nekvalifikovaného odhadu, se ocení ve výši 1 Kč; použije se tzv. fiktivní cena (spíše by vyhovoval pojem symbolická cena). Přitom ocenění 1 Kč se netýká majetku, jehož pořizovací cena je prokazatelná, nýbrž pouze toho, který v účetnictví dosud nebyl zachycen. Tzn. tedy obdobně jako v zemích Evropské unie se zaváděnou výší 1 € pro tyto účely (např. německy uváděná jako Erinnerungswert jakási vzpomínková cena, překládaná i jako sentimentální).

Mělo by se jednat o zjednodušení metodiky oceňování. Znamená to tedy případ, kdy je tento majetek veden v majetkovém registru územně samosprávného celku, příspěvkové organizace nebo organizační složky státu, ale není známa jeho pořizovací cena a nebylo o něm účtováno, a tak se do účetnictví zavede v ocenění ve výši 1 Kč. Například k evidovaným sbírkám muzejní povahy v Centrální evidenci sbírek na Ministerstvu kultury ČR bude pořizována ještě účetní evidence v účetnictví muzeí a galerií. Pokud již o tomto majetku bylo v účetnictví účtováno a byl oceněn např. reprodukční pořizovací cenou, pak se tento majetek nepřeceňuje. Takováto účetní evidence samozřejmě nemá odpovídající vypovídací schopnost, jedná se spíše o potřebné zlepšení evidence.

Lze souhlasit s tím, že při množství sbírkových předmětů v galeriích a muzeích je provedení ocenění všech těchto sbírek v dané lhůtě nereálné a též administrativně náročné. Pro muzea a galerie to znamená nárůst jak personálního, potažmo finančního zabezpečení pro zajištění inventarizace. Stejně jako v jiných státech jsou zdroje hledány obtížně, ale veřejný zájem je bez jakýchkoliv diskusí.

Postup při oceňování majetku

V prvním kroku se bude muset majetek nejprve identifikovat a registrovat. Toto může činit problémy především organizačním složkám státu, které disponují množstvím těchto aktiv. Požadovaná registrace zahrnuje inventarizaci a dohledání nabývacích titulů, účetních dokladů apod.

Dalším krokem pro zaevidování tohoto majetku do účetnictví je vyhotovení účetního dokladu, tedy průkazného účetního záznamu dle zákona o účetnictví. Nezbytnou podmínkou pro zavedení majetku do účetnictví je pak jeho ocenění. Je-li známa pořizovací cena majetku, tj. cena, za kterou byl majetek současnou účetní jednotkou pořízen, zaúčtován jako výdaj, a existuje-li k tomuto výdaji doklad, pak se na účetním dokladu uvede tato cena. V případě, že cena je známa, ale neexistuje k ní doklad, tak se taková cena nebere v úvahu. Obdobně se nebere v úvahu ani cena, ke které doklad existuje, ale neprošel účetnictvím současně účetní jednotky, nýbrž účetnictvím jejího právního předchůdce. V těchto případech se na účetním dokladu uvede cena 1 Kč.

V případě souboru věcí se tento soubor ocení taktéž 1 Kč. Pokud dojde k rozšíření nebo zúžení souboru, který je oceněn touto 1 Kč, o další věc, pak není nutné

vytvářet účetní doklad, protože rozšířením nebo zúžením souboru se cena nemění. Stejně tak se cena nemění ani v případě rozšíření souboru o věc, jejíž pořizovací cena je známa, jelikož pořizovací cena celého souboru je neznámá.

Pokud by byla pořizovací cena sbírky muzejní povahy, tedy celého souboru majetku tak, jak je zapsán v Centrální evidenci sbírek, známa (bylo by to v případě, že stát, kraj či obec koupí od soukromého sběratele soubor věcí a požádá o jeho zapsání do Centrální evidence sbírek, případně koupí sbírku muzejní povahy již v Centrální evidenci sbírek zapsanou), je sbírka muzejní povahy oceněna touto pořizovací cenou. V případě, že by došlo ke změně rozsahu tohoto souboru, pak se ocenění sbírky upraví o ocenění věci, které se změna týká.

V praxi to znamená, že účetní jednotky (územní samosprávné celky, organizační složky státu či příspěvkové organizace) zavedou do účetnictví všechny sbírky muzejní povahy, u kterých jsou v Centrální evidenci sbírek vedeny jako vlastníci nebo správci a obdrželi o zapsání do Centrální evidence sbírek osvědčení od Ministerstva kultury.

Vypovídací schopnost účetnictví při rozdílném způsobu ocenění se pak zajistí v rámci analytické evidence, kdy bude tento majetek rozčleněn podle ocenění tzv. fiktivní cenou, tedy 1 Kč a podle ocenění pořizovací cenou. Následně pak budou v příloze k účetní závěrce uvedeny vysvětlující informace k této skutečnosti. Hovoří-li se o pořizovací ceně, měla by tato cena vycházet ze způsobu pořízení pouze nákupem, nikoliv reprodukcí či ve vlastních nákladech; pak by šlo spíše o vstupní cenu.

Nelze rovněž opomenout, že tento majetek nemá hodnotu pouze finanční, ale jeho hodnota neustále roste a majetek se stává součástí národního kulturního dědictví. Mezi základní zásady v účetnictví patří zásada opatrnosti (možné pouze snížení ocenění stávajícího majetku, nikoliv naopak), která v tomto případě nemůže být dodržena. Otázkou zůstává, zda-li by nebyl lepší alespoň ve významnějších případech přece jen tzv. nekvalifikovaný odhad (je definován dostatečně pro tyto případy kvalifikovaný odhad?) či tržní hodnota, odhadnutá výše pojistky apod. V novele zákona navíc není nijak zmiňován případ zničení, ztráty či odcizení majetku, který nebude oceněn na základě tržní ceny či znaleckých posudků. Toto by mohlo vést též k nárůstu kriminality na tomto majetku a může to mít i negativní vliv na vnímání tohoto majetku společností. Při trestném činu do výše 5 000,- Kč se jedná pouze o přestupek.

Je zde i otázka zvýšení majetku státu a regionů; vazba na rozpočty, potenciální cestovní ruch, zaměstnanost. Některé regiony, turisticky atraktivní, mohou být svým nízkooceňovým majetkem relativně chudé. Vynaložené prostředky pak mají adekvaci v obhospodařovaném majetku, který většinou nabývá v čase na hodnotách.

Pokud není majetek reálně odpovídajícím způsobem oceněn (problémy s absencí odpisové politiky, ale také tvorby opravných položek), není dost dobře možné využít zaváděné tzv. akruální účetnictví veřejného sektoru. To je chápáno jako obdoba podvojného účetnictví pro podnikatele s určitými specifiky pro účetnictví veřejného sektoru. Výhodou tohoto účetnictví je evidence příjmů a výdajů, ale také nákladů, které přímo neznamenají úbytek peněžních prostředků. Tento faktor je velmi podstatným pro sledování cash flow obcí a slouží též ke kontrole subjektů čerpajících prostředky ze státního rozpočtu. Navíc data získaná z tohoto účetnictví mohou být zdrojem informací při rozpočtovém vyjednávání, dotacích apod.

Protože není možné použít běžný postup, tzn. přičítat náklady na technické zhodnocení do vstupní ceny majetku a odepisovat z ní, je nutné tuto situaci ošetřit legislativou, jejíž znění pro úplnost uvádíme.

Dle vyhlášky č. 410/2009 Sb., která nahrazuje vyhlášku č. 505/2002 Sb., se neodpisují kulturní památky, sbírky muzejní povahy a předměty kulturní hodnoty, které jsou oceněny ve výši 1 Kč, soubory tohoto majetku a technické zhodnocení tohoto majetku. Výjimku tvoří technické zhodnocení nemovitých kulturních památek a církevních staveb, které se odpisují v případě, kdy ocenění jedné položky převyšuje 40 000,- Kč. Technické zhodnocení, o kterém účtuje jiná účetní jednotka, než je vlastník majetku, odpisuje v průběhu užívání technického zhodnocení tato účetní jednotka. Odpisování technického zhodnocení majetku, který je pořizován formou finančního leasingu, zahájí účetní jednotka uvedením technického zhodnocení do stavu způsobilého k užívání.

ZÁVĚR

Cílem příspěvku byl náhled užívaného účetnictví na novou legislativu oceňování kulturních památek, sbírek muzejní povahy, předmětů kulturní hodnoty a církevních staveb. Oceňování diskutovaného majetku s hodnotou nejen finanční, ale zejména historickou, je rovněž záležitostí kulturně politickou, etickou, finanční, provozně technickou apod. Vložení majetku do účetní evidence je chvályhodným počinem, avšak určitě by měl pokračovat vývoj směrem k objektivizaci. Dohodnuto je ocenění ve výši fiktivní či spíše symbolické ceny 1 Kč, jestliže u památek a majetku je za určitých okolností (např. přílišné množství sbírek v muzeích) neefektivní nebo problematické ocenit tento majetek skutečnou hodnotou. Avšak lze konstatovat, že, najdou-li se finanční prostředky na prokazatelně méně efektivní aktivity, se jistě najdou i pro případ uchování majetku s historickou a kulturní hodnotou

do budoucnosti státu. Do jisté míry je symbolickým oceněním porušen i věrný obraz účetnictví, není-li využita tzv. spolehlivá hodnota, např. cena sběratelská, znalecké vyjádření, odhad výše pojistné náhrady, cena, za kterou by se pořídil exponát jinde atd. Návazně na to je pak obtížné se vypořádat s kalkulacemi, riziky fiskálními, důsledky krádeží, jednání o rozpočtu, dotacích apod.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. *Bewertung von mobilem Kulturgut, Hessischer Museumsverband, Kassel im Juni 2007.* [online]. [cit. 20. 3. 2010]. Dostupný z http://www.museumsbund.de/de/aktuelles/presse_kurzmitteilungen/2007/?STIL=
2. KOMÁRKOVÁ, A. (2009): *Zavedení sbírek muzejní povahy v muzeích a galeriích do účetní evidence.* [online]. [cit. 10. 3. 2010]. Dostupný z <http://www.cz-museums.cz/amg/faces/web/amg/titulni/-art-/Zavedeni%20sbirek%20muzejni%20povahy%20v%20muzeich%20a%20galeriich%20do%20ucetni%20evidence;jsessionid=06CF0D9D0C20692758DF191F1162561E>
3. REGIS (2009): *Změna zákona o účetnictví - důležité pro muzea, galerie a památky.* [online]. [cit. 15. 3. 2010]. Dostupný z <http://www.nipos-mk.cz/?p=2673>
4. VODÁKOVÁ, J. (2009): *Oceňování ve výši 1 Kč. Účetnictví neziskového sektoru, č. 10, s. 3.*
5. Vyhláška č. 410/2009 Sb., která nahrazuje vyhlášku č. 505/2002 Sb.
6. WIESNER, T. (2009): *Zákon o účetnictví a sbírky muzejní povahy.* [online]. [cit. 20. 3. 2010]. Dostupný z <http://www.cz-museums.cz/amg/faces/web/amg/titulni/-art-/zakon%20o%20ucetnictvi%20a%20sbirky%20muzejni%20povahy;jsessionid=E42333D531E42BA64D977D8A25FBD-CCF>
7. WIESNER, T. (2009): *Zákon o účetnictví a sbírky muzejní povahy II.* [online]. [cit. 20. 3. 2010]. Dostupný z <http://www.cz-museums.cz/amg/faces/web/amg/titulni/-art-/zakon%20o%20ucetnictvi%20a%20sbirky%20muzejni%20povahy%20II>
8. WIESNER, T. (2009): *Zákon o účetnictví a sbírky muzejní povahy.* [online]. [cit. 17. 3. 2010]. Dostupný z http://knihovnam.nkp.cz/docs/Zakon_o_ucetnictvi_a_sbirky_muzejni_povahy_19_5_09.pdf?PHPSESSID=31037599612ad17c918797d56b007d56b
9. Zákon č. 304/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví.
10. Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy.

ADDRESS & ©

doc. Ing. Jindřiška KOUŘILOVÁ, CSc.
Katedra účetnictví a financí
Ekonomická fakulta
Jihočeská univerzita
Studentská 13, 370 05 České Budějovice
Czech Republic
kourilova@ef.jcu.cz

Ing. Miroslava VLČKOVÁ
Katedra účetnictví a financí, externí doktorandské studium
Ekonomická fakulta
Jihočeská univerzita
Studentská 13, 370 05 České Budějovice
Czech Republic
mvlckova02@ef.jcu.cz

DESCRIPTION OF MODERN CONDITION OF UNIVERSITY EDUCATION IN UKRAINE AND WAYS OF ITS REFORMATION

Описание современного состояния университетского образования в Украине и пути его реформации

Mykhaylo Vasilyevich ZAGIRNYAK

Украина, Ukraine

ABSTRACT: The problems of the development of Ukrainian higher education on the background of the social economic situation, taking place in the country, are considered. Supposed directions of further progress of the higher school legislative and the methodological basis (provision of an equal and fair access to the quality of education, development of the „Textbook“ program, creation of a new pattern of the university economic activity, coordination of the system of higher education with the requirements of Bologna Declaration, improvement of the competitiveness of Ukrainian science) are described.

Key words: higher education reformation - accreditation system - academic ranking

АБСТРАКТ: Рассмотрены проблемы развития высшего образования в Украине на фоне происходящей в стране социально-экономической ситуации. Описаны предполагаемые пути дальнейшего развития законодательной и методической базы высшего образования (обеспечение равного и справедливого доступа к качеству образования, разработка программы „Учебник“, создание новой модели экономической деятельности университета, координация системы высшего образования с требованиями Болонской Декларации, повышение конкурентоспособности украинской науки).

Ключевые слова: реформа высшего образования - система аккредитации - академическое ранжирование

INTRODUCTION

Education, as the largest sphere of Ukrainian society, employing the greatest number of workers, is a determining factor of its political, social, economic, cultural and scientific organization. Nowadays, as never before, it should present a strategic resource of improvement of people's welfare, provision of national interests, strengthening the prestige of our country at the international scene, establishment of Ukraine at the world high tech market.

Generalizing the priorities of Ukrainian Government activity in 2008 in the sphere of education and science, first of all, it is possible to determine the following:

- provision of an equal and fair access to the quality of education, in particular, by means of introduction of general independent out-of-school estimation of progress of those school-leavers who wish to enter universities;
- development of the „Textbook“ program to improve the quality of educational literature for higher school, provide universities with modern Ukrainian-language textbooks;
- creation of a new pattern of the university economic

activity based on joint participation of the state, business sphere and citizens;

- coordination of the system of higher education with the requirements of Bologna Declaration, expansion of the autonomy of universities as the necessary precondition of the integration of Ukrainian education into European educational space;
- improvement of the competitiveness of Ukrainian science and its integration into the world scientific process.

Naturally, higher education reformation is aimed, first of all, at the realization of further stages of implementation of Bologna Declaration norms and, accordingly, at Euro-Atlantic tendency of Ukraine.

RESULTS AND DISCUSSION

At present 920 higher educational institutions of all the levels of accreditation and forms of ownership exist in Ukraine (Table No. 1). The number of universities and academies has been growing in Ukraine till now (from 156 in 1992 to 351 this year) and universities of private form of ownership (from 25 in 1992 to 127 in 2008).

At the same time, during the years passed after Ukraine regained its independence, the contingent of students has increased from 1.7 to 2.8 million people, including 2.3 million people who study at higher educational institutions of III-IV accreditation levels, and 1.3 million people who study full-time. Now the number of students per every ten thousand people in Ukraine is 606.

Table No. 1: Ukrainian higher educational institutions of I-IV accreditation levels.

Type of higher educational institution	Form of ownership	
	State	Private
Universities	146	38
Academies	50	9
Institutes	45	80
Colleges	144	55
Technical schools	196	14
Vocational schools	140	3
Total	721	199

Source: Zagirnyak, Mykhaylo (2008).

That is why one of the main tasks of the development of higher education at the modern stage of creation of Ukrainian state consists in reformation of the system of education management, taking into account close interaction with the civil society components formed simultaneously with the establishment of a legal state.

As it is proved by the practice of many European countries, strengthening of the responsibility of the universities for the results of their activity, by means of broadening their activity democratic grounds and intensification of the universities autonomy as well, is one of the conditions of improvement of the quality of higher education.

At present the autonomy of universities in Ukraine and academic freedoms are regulated by the law of Ukraine „About higher education“ which defines the limits of the autonomy and self-government of universities in various spheres of their activity.

At the same time we are still to solve the problems of extension of the rights of universities as to bankroll allocation, clarity and access of civil and state control over their academic and financial activity.

Taking all the above mentioned into account, the Ministry made provisions for significant extension of the rights of Ukrainian universities in the recently developed draft of alterations in the Law of Ukraine „About higher education“.

Universities will be able to carry out joint educational activity with corresponding foreign educational institutions according to approved curricula, issue documents certifying higher education, as well as reapportion the norms of research and educational staff

number among branches (specialties); redistribute licensed number, train staff according to experimental curricula and syllabi.

Universities may also be given additional rights: to award academic degrees of Doctor of Philosophy, Doctor of Sciences; to award academic statuses of adjunct, associate professor, professor.

A completely new structure of higher education has been developed at the legislative level. This structure includes a three-stage training scheme: Bachelor - Master - PhD. It should be mentioned that training at the third stage will be provided exclusively on the full-time basis.

New forms of post-diploma education have been defined.

The system of higher education standards has been strengthened.

The following types of higher educational institutions have been defined: university (classical, technical, technological, special); academy; college; professional college.

The draft of the Law of Ukraine „About higher education“ establishes new requirements, including quantity, to the universities of different types as to their right to train specialists in certain educational-qualification levels, the number of students studying full-time, branches of education and scientific specialties (Table No. 2).

Table No. 2: Types of higher educational institutions.

Name	Number of students	Number of branches of education	Number of scientific specialties
University			
Classical	≥ 6000	≥ 8	≥ 8
Technical	≥ 5000	≥ 5	≥ 5
Technological	≥ 5000	≥ 5	≥ 5
Special	≥ 3000	≥ 4	≥ 3
Academy	≥ 2000	≥ 1-2	≥ 2
College	≥ 1000		
Professional college	≥ 500		

Source: Zagirnyak, Mykhaylo (2008).

The Ministry has started development of a national qualification system adapted to European qualification network. New lists of branches and specialties for training specialists having higher education at the levels of a Junior Specialist, Bachelor, Master, have been worked out and introduced.

However, the number of existing educational institutions for 46 million Ukrainian population, that decreases every year, is too large, which is a regrettable source of distrust to the quality of education in our country on the part of the world community and forms such an image of the Ukrainian nation that leaves much

to be desired. The situation is complicated due to other factors as well. Higher educational institutions are subordinated to 26 ministries and departments, which is also far from being optimal. An average number of students at a higher educational institution in Ukraine is 6.6 thousand people. In half of the institutions this figure is smaller than the average one. There is a widespread network of separate structural subdivisions, the number of which exceeds the number of the educational institutions themselves. Long-term duplication of training in certain branches and specialties within a definite region is also a serious problem of the existing network of higher educational institutions.

Thus, an urgent problem consists in a cardinal review of the network of higher educational institutions, in which case the condition and quality of rendering educational services and carrying out scientific research will be the determinant criterion.

With this purpose in view, the following is planned in the first place:

- to carry out a step-by-step transfer of higher educational institutions subordinated to other ministries and departments to the sphere of control of the Ministry of Education and Science;
- to optimize the network of higher educational institutions by joining them and creating efficient universities, taking the regional and state needs for specialists with higher education into consideration, during the years 2009-2010.
- It will make it possible:
- to create regional research universities where high level scientific, teaching, methodological and educational potential will be concentrated;
- to solve the problems of filling up universities with high quality personnel for scientific research and educational process;
- to avoid duplication of training excessive number of specialists in certain brunches and specialties.

With that end in view, the Ministry introduces a **principally new accreditation system**, in particular, by means of creation of the National Educational Accreditation Center. At present the top-priority measures of the Ministry already include ensuring the proper clarity and openness of the **licensing and accreditation** processes, provided that the requirements to the quality of educational services are improved. It will increase the responsibility of higher educational institutions for the quality of their educational services, will promote general improvement of the quality of education, and give the society the truthful information about real educational levels in different universities.

The quality of provided educational services is the most important factor for determination of the **university ranking indices** as well. The purpose of the ranking system of the management of higher education consists in evaluation of the effectiveness of a higher educational institution activity, its priorities according to certain indicators, determination of its integral rank-

ing in the system or a branch group (Table No. 3). The ranking system meets the condition of clarity for independent estimation of higher educational institutions activity and provides the opportunities to inform the society about the condition of higher education functioning and the level of higher educational institution achievements and to correct the basic strategies of higher education development. Experimental ranking of higher educational institutions, subordinated to the Ministry of Education and Science, published in 2005, certified positive perception of ranging and ranking expediency by higher educational institutions.

In 2008 the Ministry developed „Higher School Textbook“ program which is a plan of actions in this sphere of educational policy for the next three years. The aim of this program consists in improvement of the quality of educational literature for higher school, provision of universities with modern Ukrainian-language textbooks, first of all for natural, mathematical and engineering-technical specialties.

To sum it up, the following should be mentioned. Undoubtedly, Ukraine has made a great step towards European and world community. At the same time, we realize that a lot of tasks are ahead.

Table No. 3: Ranking model structure according to subject area.

No.	Subject area
1.	Presentation of achievements at the international level
2.	Presentation of achievements at the national level
3.	Access, scope, effectiveness
4.	Organization structure and management
5.	Research and educational potential
6.	Training research and research educational personnel
7.	Integration of science and higher education
8.	Bankroll
9.	Education, information and social resources

Source: Zagirnyak, Mykhaylo (2009).

CONCLUSION

However, high-quality and clear strategic and tactical plans, perceived by Ukrainian community, as to preservation and augmentation of the achievements of higher education and science, provision of our citizens with high-quality educational services, will promote active work for the future of Ukraine and integrated Europe.

LITERATURE USED AND INFORMATION SOURCES

1. ДОБРЯНСКИЙ, И. (2004): Сучасні тенденції розвитку вищої школи: соціокультурний, регіональний та особистісний аспекти. *Вища школа*, 1, с. 17-21.
2. DRUCKER, P. F. (1973) *Management: Tasks, Responsibilities, Practices*. New York: Harper & Row.
3. ЗАГИРНЯК, М. В., ПОЧТОВІЮК, А. Б. (2009): Управление маркетингом в сфере высшего образования Украины: региональный аспект. In: *Эффективность управления социально-экономическим развитием в условиях глобализации экономики*. Новочеркасск: с. 36-41.
4. КРАСИЛЬНИКОВА, М. Д. (2008): Кризис профессионального образования - тревожит ли он работодателей? *Экономика образования*, 2, с. 68-74.

ADDRESS & ©

rector, D.Sc. (Eng.), professor Mykhaylo V. ZAGIRNYAK
Kremenchuk Mykhaylo Ostrogradskiy State University
Vul. Pershotravneva, 20,
39614 Kremenchuk
Ukraine
mzagirn@polytech.poltava.ua

РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМОВ СОТРУДНИЧЕСТВА В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Development of Mechanisms of Cooperation in System of Higher Education
in Ukraine

Андрій Борисович ПОЧТОВІЮК

Kremenchug, Ukraine

РЕЗЮМЕ: В статье рассматривается проблема формирования инфраструктуры сотрудничества в сфере высшего образования с целью повышения эффективности управления, сбалансированности и востребованности выпускников, соответствия квалификационных и компетентностных характеристик специалистов. Авторы предлагают реализовывать процесс привлечения средств, необходимых для финансирования системы высшего образования, через создание и развитие отлаженной системы взаимодействия учреждений высшего образования и предприятий-работодателей, заинтересованных в специалистах, которые соответствуют их требованиям и обладают необходимыми знаниями и умениями.

Ключевые слова: система высшего образования, рынок образовательных услуг, интеграционное взаимодействие

ABSTRACT: The paper deals with the problem of formation of infrastructure of cooperation in the sphere of higher education with the aim of increasing the efficiency of management, equilibrium and demand for graduates, correspondence of specialists' qualification and competence characteristics. The authors offer to realize the process of attraction of the funds, necessary for higher education system financing by creation and development of a refined system of interaction of higher educational institutions and enterprises-employers interested in specialists meeting their requirements and possessing the necessary knowledge and skills.

Key words: higher education system, market of educational services, integration interaction

ВВЕДЕНИЕ

Прогрессирующая роль интеграционных процессов развития социально-экономических систем требует формирования новых моделей коммуникаций, функционирующих в рамках уже существующих и вновь возникающих институциональных структур.

Современные информационно-коммуникационные технологии, основанные на возможностях глобальных систем и телекоммуникаций, повышают актуальность внедрения новых форм сотрудничества экономических и социальных субъектов. Любая экономическая модель прямо или косвенно отражает взаимодействия, лежащие в основе функционирования экономики. Если поведение субъектов напрямую не специфицировано в модели, то взаимодействия передаются косвенным образом в виде взаимовлияния ресурсных и стоимостных переменных (Паринов 1999: 198).

В исследованиях, посвященных тенденциям развития системы высшего образования отечественных и зарубежных авторов К. Хаксвера (2002),

Б. Рендера (2002), Р. Рассела (2002), Р. Мердика (2002), в работах М. А. Масыча (2005), В. М. Попова (2001), Б. Ю. Сербинковского (2007) выделяется ряд существенных проблем, среди которых детально рассматриваются аспекты, связанные с собственно системой профессионального образования, с потребителями образовательных услуг - домашними хозяйствами как потребителями услуг и предприятиями-работодателями как потребителями конечного продукта, т.е. трудовых ресурсов, государством и общественными организациями как заинтересованными субъектами. Кроме того, существуют проблемы, затрагивающие всех субъектов, действующих в организационном поле системы высшего образования, среди которых особое внимание следует уделить отсутствию согласованности управленческих решений, принимаемых различными субъектами, что приводит к структурным сдвигам в подготовке специалистов, качественному и количественному дисбалансу выпускаемых трудовых ресурсов.

Отсутствие системы взаимодействия высших учебных заведений с предприятиями, представляю-

щими собою базу для набуття досвіду і практичних навичок, привело до зниження якості навчального процесу, зменшенню практичної складової в системі підготовки спеціаліста, розриву теоретичних знань і практичної області діяльності.

МАТЕРІАЛ І МЕТОДОЛОГІЯ

В якості методології рішення поставлених проблем використовуються загальнонаукові і прикладні методи досліджень: систематизації - в процесі класифікації причин пасивності потребителів освітніх послуг; аналізу ієрархій - в процесі синтезу суб'єктів взаємодії професійної освіти і ринку праці. Інформаційною базою досліджень стали законодавчі і нормативні документи, матеріали публікацій провідних учених в області ефективного функціонування системи вищої освіти.

РЕЗУЛЬТАТИ І ОБСУЖДЕННЯ

Процеси диверсифікації джерел фінансування установ вищої освіти актуалізували необхідність залучення інвестицій за рахунок підприємств-роботодавців і населення. Розвиток цих процесів підкріплений рядом змін - розвитком системи законодавства, переходом освітніх установ в автономні, що повинно сприяти розвитку самостійності установ освіти, формуванню системи фінансування, відповідної сучасним економічним умовам.

Для зменшення диспропорцій на ринку праці потрібна система формування державного замовлення і розподілу державних інвестицій по освітнім напрямкам в відповідності з прогнозованою структурою потреб в кадрах різної кваліфікації і відповідного набору компетенцій, можливість реалізації якої тісно пов'язана з адекватною інформаційно-комунікаційною системою взаємодії вищої освіти і держави.

Существенним недоліком є чітка спрямованість існуючих пропозицій в сторону однієї з сфер діяльності вузів - або на трудоустрою і підвищення якості підготовки випускників системи вищої освіти, або на здійснення взаємодії в напрямку реалізації інноваційного розвитку, інтеграційних процесів при здійсненні наукових досліджень і розробок, що суперечить об'єктивно існуючим залежностям в здійсненні підготовки кваліфікованих трудових ресурсів.

Критичні зауваження в адресу системи професійної підготовки кадрів стали традиційними, недолік кваліфікованих ра-

ботників і в прямому сенсі, і в сенсі якості підготовки відзначається як керівниками підприємств, так і експертами (Інформаційно-аналітичні матеріали засідання колегії МОН України 2005: 78). При цьому основна маса роботодавців залишається пасивним споживачем складних послуг системи вищої освіти по ряду причин: у роботодавців немає внятої системи формальних вимог, на основі яких би відбувся вибір працівників на ринку праці; незважаючи на складну ситуацію, інтерес керівників підприємств до співпраці з системою професійної освіти зменшується; підтримка вузів систематичних зв'язей (як формальних, так і неформальних) з бізнесом до сих пор залишається рідким явищем; в порівнянні з більшістю розвинутих країн українські вузи не розглядаються як важливі науково-дослідницькі і інноваційні центри (Загірняк - Почтовюк 2009: 93).

Для груп суб'єктів системи взаємодії професійної освіти і ринку праці встановлена наступна логічна взаємозалежність:

- ефективно організована і діюча система вищої освіти випускає кваліфікованого спеціаліста, що володіє необхідними характеристиками і компетенціями, востребованого на ринку праці;
- спеціаліст, востребований на ринку праці, що відповідає вимогам роботодавця, що володіє необхідними знаннями, навичками і компетенціями забезпечує ефективну діяльність будь-якого підприємства, являючись важливим ресурсом управління і виробництва, і, крім того, впевнений в своїй економічній безпеці і соціальному благополуччю;
- ефективна діяльність підприємств і впевненість в економічній і соціальному благополуччю спеціаліста призводить до соціально-економічного розвитку суспільства і, як наслідок, до економічного благополуччю держави;
- економічно благополучне і соціально і економічно стійке державство розвиває ефективну систему освіти, в тому числі професійної;
- асоціації, союзи і інші громадські організації отримують ефект і пов'язані або з підприємствами (торгово-промислова палата, асоціація роботодавців і ін.), або з вищою освітою (союз ректорів, асоціації випускників, центри по співпраці з трудоустроєм), або трудовими ресурсами (профсоюзи), з державою (центри зайнятості).

Управління системою вищої освіти як соціально-економічної системою, повинно бази-

роваться на принципах сотрудничества всех заинтересованных субъектов, с учетом общественных, экономических и социальных интересов.

Следует признать, что система взаимодействия рынка труда и образовательных услуг - понятие нечеткое, поскольку, во-первых, невозможно разграничить субъектов социальных и экономических групп, выступающих на данных рынках; во-вторых, невозможно четко выделить границы рынков; в-третьих, взаимосвязь и взаимодействие этих двух рынков существует априори, не требует доказательств и лежит в основе их развития.

Говоря о слабом взаимодействии рынков труда и образовательных услуг, исследователи понимают, что разрушена система партнерских отношений образовательных учреждений и конкретных предприятий-работодателей, существовавшая в период плановой экономики (Добрянский 2004: 72).

Для снятия противоречий, связанных с существенными характеристиками категорий „взаимодействие“, „партнерство“ и „сотрудничество“, представим определения, уточненные в данной статье.

Особенностью взаимодействия в рассматриваемой предметной области является его формирование вследствие интеграционных процессов, происходящих в экономике. Вопросам интеграции, интеграционного взаимодействия в современной литературе уделено большое внимание, поэтому возникает необходимость в определении сущности интеграционного взаимодействия в контексте данной проблемной области.

Интеграция - устранение искусственных преград экономической деятельности и целенаправленное внедрение элементов согласованной или единой экономической политики (Прытков 2007: 35).

Интеграция (integration) - взаимосвязанность, системное соединение в единое целое и, соответственно, процесс установления таких связей, сближение, объединение организаций, отраслей, регионов или стран (Румянцева 2005: 101).

Интеграция (лат. integer - целый) - объединение экономических субъектов, углубление их взаимодействия, развитие связей между ними (Райзберг 2005: 205).

Таким образом, следует определить интеграционное взаимодействие как процесс установления и развития связей между экономическими субъектами с целью осуществления согласованной деятельности в соответствии с индивидуальными и общими интересами, а также достижения синергетического эффекта.

Сотрудничество - объединение экономических субъектов с целью более успешной и эффективной реализации своих интересов на основе совместных действий, направленных на решение общих задач при достижении общих целей.

Партнерство - форма сотрудничества. В отношении системы взаимодействия правомочно говорить о стратегическом партнерстве, поскольку

предполагается получить определенные ресурсы от самой формы сотрудничества, т.е. для каждого субъекта-участника предполагается достижение индивидуальных стратегических целей в результате эффективных партнерских связей.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Следствием представленных выше выводов и определений является возможность выделения этапов формирования системы управления профессиональным образованием на основе концепции сотрудничества, а именно - формирование системы взаимодействия на основе определения точек „соприкосновения“; заключение рамочных договоров о сотрудничестве - актов сотрудничества; заключение договоров конкретных субъектов партнерских отношений, т.е. формализация системы партнерских отношений.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА И ИСТОЧНИКИ ИНФОРМАЦИИ

1. ДОБРЯНСКИЙ, И. (2004): Сучасні тенденції розвитку вищої школи: соціокультурний, регіональний та особистісний аспекти. *Вища школа*, 1, с. 17-21.
2. ЗАГИРНЯК, М.В. - ПОЧТОВЮК, А.Б. (2009): Управление маркетингом в сфере высшего образования Украины: региональный аспект. In: *Эффективность управления социально-экономическим развитием в условиях глобализации экономики*. Новочеркасск, с. 36-41.
3. КРАСИЛЬНИКОВА, М.Д. (2008): Кризис профессионального образования - тревожит ли он работодателей? *Экономика образования*, 2, с. 68-74.
4. ПАРИНОВ, С.И. (1999): *Информационные взаимодействия в экономическом пространстве*, parinov@ieie.nsc.ru.
5. ПРЫТКОВ, Р.М. (2007): Экономическая сущность интеграции. *Экономические науки*, 10, в. 35, с. 44-52.
6. РАЙЗБЕРГ, Б.А. (2005): *Современный экономический словарь*. Москва: ИНФРА-М.
7. РУМЯНЦЕВА, Е.Е. (2005): *Новая экономическая энциклопедия*. Москва: ИНФРА-М.

ZMĚNY V PARAMETRICKÉM NASTAVENÍ DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU ČR

Changes in Parametric Setting of Pension System of the Czech Republic

Jan BEDNÁŘ

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRAKT: Systém důchodového zabezpečení je klíčovým prvkem sociálního zabezpečení obyvatel moderního státu. Vyspělé moderní společnosti čelí v současnosti dlouhodobé krizi tohoto systému. Primární příčinou je především pokles fertility pod hranici běžné reprodukce obyvatelstva a s tím spojený pokles počtu aktivní populace. Sekundární příčinou je zvyšování věku dožití obyvatel. Tomuto trendu čelí státy poměrně úspěšně postupným prodlužováním věku pro odchod do důchodu. Změny parametrického systému v České republice, které nabyly účinnosti od 1. 1. 2010, řeší především problémy spojené s prodlužováním věku dožití české populace. Problémem českého důchodového systému je však především vážný pokles porodnosti, který trvá od roku 1994 doposud. Řešení poklesu počtu obyvatel v aktivním věku totiž žádná z plánovaných etap důchodové reformy nenabízí. V současnosti preferované řešení - opt-out systém - daný problém neřeší. Nemoci, pokles výkonnosti, nezaměstnanost apod. může významně omezit očekávaný dopad prodlužování věku pro odchod do důchodu. Zkušenosti s prodlužováním věku pro odchod do důchodu odstartované v 90. letech minulého století přesvědčivě dokládají výrazný nárůst počtu obyvatel pobírajících invalidní důchod a velmi dynamický nárůst počtu obyvatel v předdůchodovém věku využívajících možnost předčasného odchodu do důchodu. Budoucnost důchodového zabezpečení vyžaduje dlouhodobě stabilizovat průběžný systém, s kterým je ostatně stále počítáno. Dlouhodobá rovnováha systému vyžaduje především zásah do oblasti příjmů a vyřešit nepříznivý demografický vývoj. Řešení tohoto problému je vazba důchodového systému na rodinnou politiku. V článku je popisován způsob, který se snaží tento problém vyřešit na principu vestavěného stabilizátoru založeném na provázanosti odvodu pojistného poplatníky v závislosti na počtu dětí vychovaných v rodině.

Klíčová slova: důchodový systém - průběžný systém financování (PAYG) - parametrické nastavení důchodového systému - vestavěný stabilizátor - důchodová reforma

ABSTRACT: The pension system is a key element of people's social security in every developed country. Industrial states are facing the longlasting crisis of this system now. The first reason is denatality and the other reason is longer living of people. The number of people in the working age is lower, states face this problem by increasing the retirement age. Pension system changes (in the Czech Republic since 1st Jan 2010) solve the problem of longer living age only. The very low birth rate is the reason of problems in the Czech Republic and there is no solution yet. This indicator has fallen since 1994. The way that is offered does not solve it. This is OPT-OUT system. Illnesses, lower efficiency, unemployment etc. can affect the retirement age. The impact of increasing retirement age can be restricted. The experience of this started in the nineties has meant a considerable increasing number of inhabitants with disability pension. A high number of people of preretirement age have used the possibility to leave their active working age earlier. The future of the pension system requires stabilising of Pay As You Go system. All plans consider this one now. The balance of the system requires the intervention to the income side firstly and then the solution of the unfavourable demographic development. The solution of this problem is the interconnection with family policy. The way that solves this problem is described in the article. The suggestion of using the inbuilt stabilizer appears here, too. The contributions depend on the number of children in the family.

Key words: pension system - Pay As You Go system (PAYG) - parametric setting - inbuilt stabilizer - pension reform

ÚVOD

Důchodový systém v České republice se obdobně jako v ostatních zemích vyspělého světa potýká s pro-

blémem dlouhodobé stability systému. Doposud nabízená řešení, např. transformace systému důchodového zabezpečení do privátních penzijních fondů nebo opt-out systém, tj. možnost vyvedení části pojistného

z veřejného systému důchodového pojištění do soukromých penzijních fondů, neřeší problematiku vzniku finančního deficitu důchodového systému, který je již ve střednědobém horizontu možné očekávat. Dopady takovýchto navrhovaných změn se mohou významněji projevit nejdříve během 25 až 30 let od jejich zavedení.

Parametrické změny veřejného důchodového systému, schválené v letech 2007-2008, které nabyly účinnosti dnem 1. 1. 2010, mají především extenzivní charakter.

METODIKA A CÍL

Shromážděvané údaje pro sekundární analýzu dat vycházejí především z výroční správy České správy sociálního zabezpečení (dále jen ČSSZ) za rok 2005 až 2008, z údajů uveřejněných na oficiálním serveru ČSSZ (roky 2000-2009) a údajů na serveru Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ).

Cílem tohoto článku je upozornit na jednostrannost úprav parametrického nastavení důchodového systému a nastinit další možnosti řešení.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Příčina očekávaného vzniku krize systému průběžného financování v České republice

Stabilitu důchodového systému založeného na průběžném způsobu financování (PAYG) ovlivňují především vnější faktory stojící mimo systém důchodového zabezpečení (dále jen mimosystémové faktory). Podstatnou úlohu hraje rovněž parametrické nastavení samotného důchodového systému. Uvážlivý a propracovaný systém parametrů systému na straně příjmu i výdajů může zabezpečit dlouhodobou stabilitu systému v podstatě v jakékoli době a může významně omezit i dopad mimosystémových faktorů. Základní charakteristikou úspěšného nastavení parametrů je volba takového nastavení, které bude svým ekonomickým dopadem stimulovat členy společnosti k požadovanému chování. Je skutečností, že mimosystémové faktory nelze v krátkém období významně ovlivnit. Nastavení parametrů důchodového systému, pozitivní vývoj ekonomiky a optimální hospodářská politika státu mohou však v dlouhodobém horizontu výrazně změnit situaci.

Schválené změny parametrického nastavení a jejich vliv na mimosystémové faktory

Schválené parametrické změny systému starobních důchodů mění systém pouze na straně výdajů a snaží se především eliminovat dopady prodlužujícího se věku poživatelů důchodu. Nepodporují změnu demografického vývoje v oblasti aktivních generací a neřeší příjmovou oblast systému. Nejdůležitější schválené změny parametrického nastavení důchodového systému spočívají především v dalším prodloužení věku potřebného k odchodu do důchodu. Ten je nově stanoven na 65 let u mužů a žen s jedním dítětem a žen bezdětných. U žen s dvěma a více dětmi na 62-64 roků v závislosti na počtu vychovaných dětí.

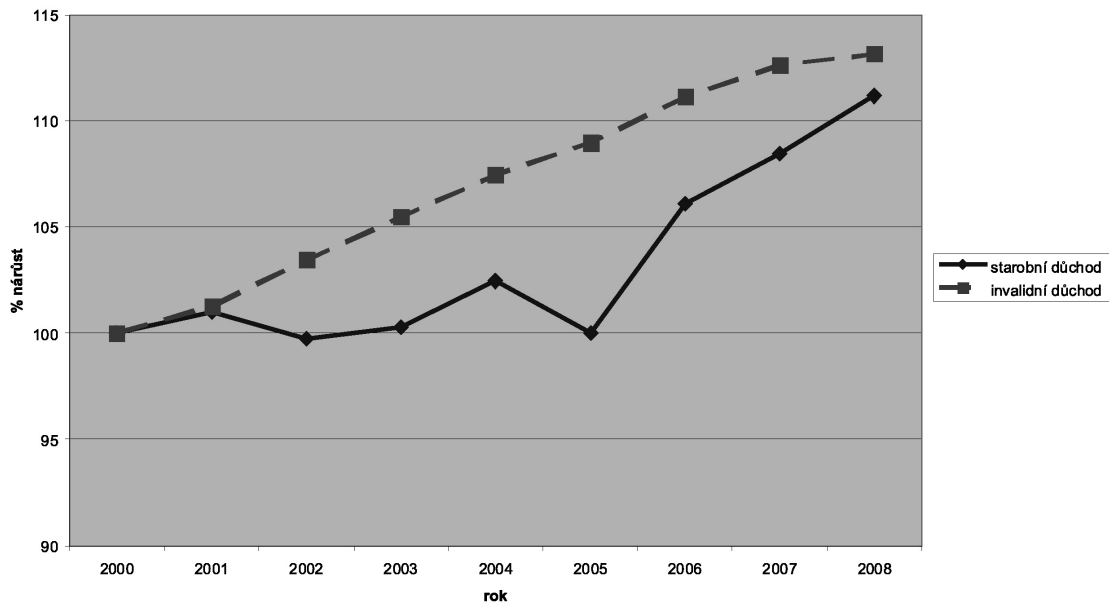
Toto opatření je extenzivní. Reaguje především na prodlužování průměrného věku dožití populace, ale má i význam jako zdroj příspěvateleů do systému při očekávaném absolutním poklesu obyvatel v produktivním věku. Obdobný charakter má i změna parametru délky pojištění, která se ze stávajících 25 let prodlouží na 35 let (resp. 30 let bez zápočtu náhradních dob). Délka produktivního věku a doba přispívání jednotlivce do systému se těmito opatřeními prodlouží. Obě opatření jsou aplikována postupným prodlužováním parametru.

Problémem, který z hlediska prodlužování věku odchodu do starobního důchodu není zcela doceněn, je schopnost pracovníků v takto relativně vysokém věku (viz gerontologická hranice 65 let) podávat přiměřené pracovní výkony především v manuální oblasti. Je otázkou, jak velká část populačních ročníků před vznikem nároku na důchod využije možnosti předčasného odchodu do důchodu, požádá o invalidní důchod ze zdravotních důvodů nebo se ocitne v evidenci práce neschopných. Příjem z pojistného v absolutní míře pak poklesne. Projekce vývoje finanční solventnosti důchodového systému v následujících letech se objektivně nemůže s tímto problémem vyrovnat a prezentované modely jsou jednou z možností vývoje v této oblasti.

Česká republika má již zkušenost s prodlužováním věku odchodu do důchodu. V devadesátých letech minulého století bylo rozhodnuto o postupném prodlužování věku odchodu do důchodu u mužů z 60 let na 63 let a u žen z 53 (resp. až 57) na 59 (resp. až 62) v závislosti na počtu dětí. Přesto lze pozorovat výrazný nárůst poživatelů invalidních a částečně invalidních důchodů, obdobně je prezentován i nárůst předčasných odchodů do důchodu a nárůst nezaměstnaných 50+. V grafu č. 1 je znázorněn vývoj procentuálního růstu počtu starobních důchodců a procentuálního růstu počtu invalidních důchodů. Pro srovnávání procentního nárůstu starobních důchodců je za základ položen stav roku 2000, je srovnáván s procentním nárůstem invalidních důchodců za stejných podmínek. Popisované období zahrnuje roky 2000 až 2008. Z grafu č. 1 je zřejmé, že prokazatelně existuje procentuálně vyšší nárůst poživatelů invalidních důchodů než poživatelů starobních důchodů. Jinak řečeno, poměr invalidních důchodů na celkovém počtu důchodů stoupá.

U odchodu do předčasných důchodů lze analyzovat ještě mnohem výraznější rychlost narůstání počtu přiznávání těchto důchodů. Jednou z rozhodujících příčin tohoto jevu může být zdravotní stav pracovníků v předdůchodovém věku a obtížnost uplatnění na trhu práce, resp. jejich dlouhodobá nezaměstnanost. S prodlužováním věku, nutného k vzniku nároku na starobní důchod (u mužů +2 měsíce, u žen +4 měsíce od data vzniku nároku na důchod podle původních předpisů před prodlužováním věku), se situace na trhu práce pro tyto uchazeče dále zhoršuje.

Graf 1 Vývoj starobní a invalidní důchody

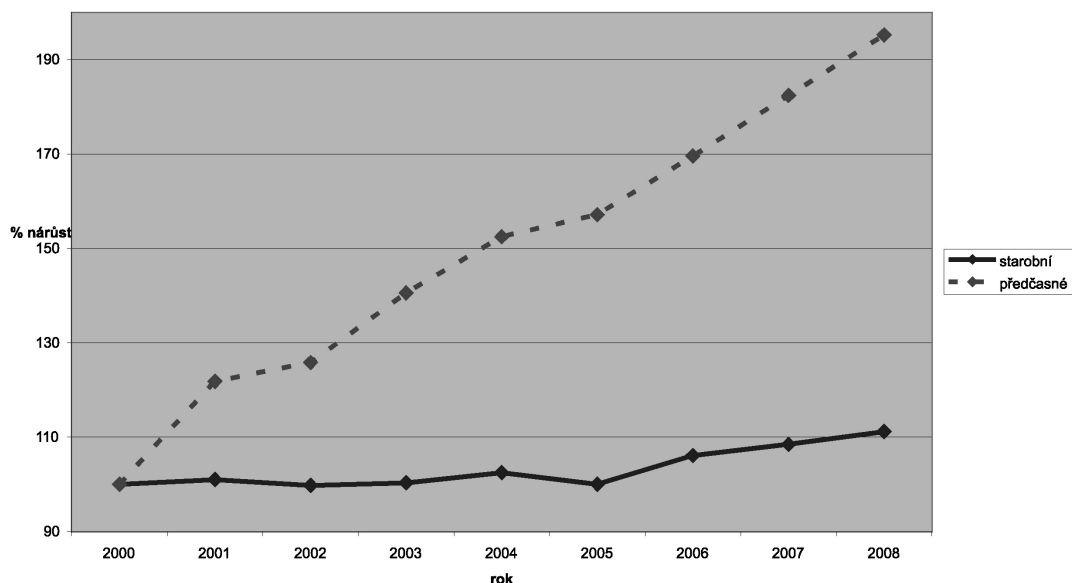
Zdroj: ČSSZ, vlastní výpočet.

Z grafu č. 2 jednoznačně vyplývá mnohem výraznější nárůst odchodu do předčasného důchodu, než je tomu u invalidních důchodů. V případě předčasných odchodů do důchodu můžeme vyzorovat výrazný růstový potenciál tohoto ukazatele, a to i přesto, že předčasné důchody jsou kráceny. V současnosti mají uchazeči o důchod možnost odchodu do předčasného důchodu tři roky před vznikem nároku, tato doba se při prodlužování věku odchodu do důchodu u 65letých bude prodlužovat maximálně na 5 let. Zásadní je, že společně s prodlužováním věku nutného k vzniku nároku na starobní důchod se proporcionalně

neposunuje hranice pro předčasný odchod do tohoto důchodu (hranice 60 let).

Velmi pozitivní vliv v oblasti výplat důchodů, který může některá výše uvedená negativa (např. snižování počtu plátců z titulu předčasného odchodu do důchodu) eliminovat, má další parametrická změna. Umožňuje požiteli starobního důchodu dále pokračovat v doposud vykonávané činnosti fakticky bez omezení. Existují dvě modifikace následného zvyšování procentní výměry pro starobní důchod v závislosti na výši pobíraného starobního důchodu (celý důchod nebo jeho polovina).

Graf č. 2 Předčasné odchody do starobního důchodu

Zdroj: ČSSZ, vlastní výpočet.

Tímto opatřením zaměstnanci v důchodovém věku, kteří jsou schopni fyzicky a duševně pokračovat v pracovním procesu, zvyšují počet příspěvů do systému. Fakticky si tak výrazně přispívají na vlastní důchod, který je jim souběžně vyplácen.

Nutnost dalších parametrických změn

O nutnosti pokračovat v reformě důchodového zabezpečení není pochyb. Podle současných poznatků (MPSV 2009) se neuvažuje o zabudování propopulačních opatření do systému, ačkoliv je zřejmé, že populační stabilita je hlavním rizikem průběžného systému financování. Co se týká změn v oblasti příjmů, v zásadě o nich není v režimu průběžného financování důchodů uvažováno. V návrhu 3. etapy důchodové reformy je řešeno možné vyvedení (opt-out) části odvodu pojistného (až 1/7) z průběžného systému ve prospěch komerčního spořicího systému. Toto vyvedení je podmíněno zvýšením pojistného o 2 % hrazeného z prostředků pojištěnců. Tyto dodatečné prostředky ale mají posílit příjmy v privátních systémech.

Vyvedení 4 % pojistného ze systému průběžného

financování oslabuje 1. pilíř a v zásadě nic nevyřeší, jedná se o přelití prostředků z jednoho systému do druhého, kde v průběžném systému v důsledku poklesu příjmů dojde k poklesu důchodů, a tyto zdroje vytvoří prostředky pro přiznání důchodu v privátním systému. Aby byl navržený systém hodný zřetele, je nutné zvýšit odvod pojistného, tedy o navrhované zvýšení příspěvku o 2 %. Výhoda dlouhodobého kapitálového zhodnocení je ve světle současné hospodářské krize a ztrát na kapitálových trzích značně diskutabilní.

Zásadní problém, který spatřuji v současném pojetí důchodové reformy, je naprostá absence snahy podpořit změnu v oblasti populačního vývoje české společnosti. Přitom systém průběžného financování je velmi citlivý na demografický vývoj a přiměřenou porodnost. Navrhují do parametrických změn důchodového zabezpečení zabudovat jako vestavěný stabilizátor procentní sazbu v závislosti na počtu dětí v rodině. Zvýšení procentní sazby by se netýkalo zaměstnavatele. Základní sazba pak odpovídá odvodu rodiče se dvěma dětmi. Níže jako demonstrativní příklad uvádím v tab. č. 1 možný vývoj sazeb.

Tab. č. 1: Sazby pojistného v závislosti na počtu dětí v rodině.

		Zaměstnavatel	Zaměstnanec	Celkem sazba	Průměr odvod*	
					jednotlivec za měsíc	společnost za rok
1	Muži i ženy se 2 dětmi	21,5 %	6,5 %	28 %	6 592,- Kč	393,852 mld. Kč
2	Muži i ženy s 1 dítětem	21,5 %	8,5 %	30 %	7 062,6 Kč	421,969 mld. Kč
3	Muži i ženy bezdětní	21,5 %	10,5 %	32 %	7 533,4 Kč	450,101 mld. Kč
4	Muži i ženy s 3 a více dětmi	21,5 %	4,5 %	26 %	6 121,-Kč	365,707 mld. Kč

* rok 2008 = průměrná mzda 23 542,- Kč, počet plátců 4 978 920
Zdroj: ČSSZ (2009).

Výše uvedená tabulka představuje vždy mezní hodnoty celkového společenského odvodu pro takto vymezené plátce. Nicméně platí, že při daném počtu plátců a uvedené průměrné mzdě se při 100 % úspěšnosti výběru pojistného příjem systému musí pohybovat v intervalu od 365,707 mld. Kč do 450,101 mld. Kč v cenách roku 2008. Ve skutečnosti v roce 2008 bylo na pojistném vybráno 375,348 mld. korun, a to včetně pojistného na nemocenské pojištění a státní politiku zaměstnanosti. Na důchodové pojištění bylo vybráno při úspěšnosti 100,15 % celkem 311,796 mld. Kč. Jelikož tab. č. 1 v řádce 1 reprezentuje současný stav, mělo by se vybrané pojistné blížit částce 393,852 mld. Kč. Je nutné odpovědět na otázku, proč tomu tak není: průměrná mzda totiž není totožná s vyměřovacím základem u plátců, je snížena o částky, které se do tohoto základu nezahrnují, např. část mzdy

převyšující maximální vyměřovací základ (u top manažerů se jedná o mnohamilionové částky). Pro srovnání: V roce 2007 činil rozdíl mezi průměrnou mzdou a vyměřovacím základem zaměstnanců 2.240,- Kč (při zohlednění této částky v roce 2008 by odvod za celou společnost dosáhl již 356,348 mld. Kč). Další příčinou poklesu příjmů představují vyměřovací základy OSVČ, které jsou naopak výrazně nižší než průměrná mzda. Odvod OSVČ např. v roce 2007 dosahoval pouze 37 % vyměřovacího základu zaměstnanců. Přitom osob samostatně výdělečně činných u nás v roce 2008 bylo 727 063 osob!

Navržený vestavěný stabilizátor systému funguje tak, že v případě poklesu populace automaticky zvyšuje sazbu pojistného pro domácnosti s jedním dítětem a domácnosti bezdětné. Tím vytváří vyšší zdroje jako rezervu pro případ zhoršování náhradového poměru

(poměr důchodců a aktivní generace). Při zvyšování porodnosti naopak procento pojistného klesá, nižší odvody pojistného jsou pak nahrazeny vyšším počtem příspěvů a vedou až k potenciálnímu přebytku prostředků v systému. Samotná výše procentní sazby může být při vhodném nastavení i propopulačním stimulem. Tímto opatřením by byla vyvážena opatření přijatá v rámci 1. etapy důchodové reformy v České republice o změnu v parametrickém nastavení, které výrazně ovlivňuje i příjmovou oblast a má nezanedbatelný vliv i na populační vývoj v zemi. Pro plnění vytyčených cílů je nutné, aby Evropská společnost disponovala vlastním rozpočtem, ze kterého je možné jednotlivé politiky financovat. Roční rozpočet stanoví, jakou částku lze na každou činnost čerpat. Návrh rozpočtu vypracovává Komise a předkládá jej ke schválení Radě. Evropský parlament je oprávněn návrh pozměnit.

ZÁVĚR

Výše uvedenou analýzou dokazují, že je v moci systému průběžného financování (viz tab. č. 1) řešit problém Českého důchodového systému. Jeho částečná nebo úplná privatizace není nutná. Samozřejmě se jedná jen o základní nezbytný krok k finanční stabilizaci. Je nutné řešit i další vážné problémy jako např. problém míry zásluhovosti a solidarity, problém srovnatelného vyměřovacího základu, především u OSVČ, problém účasti na důchodovém pojištění některých skupin obyvatelstva apod. Tato a mnoho dalších otázek a odpovědí je na další diskusi a nad rámec tématu vymezeného v tomto článku.

ADDRESS & ©

Ing. Jan BEDNÁŘ
Katedra právních oborů, řízení a ekonomiky
Zdravotně sociální fakulta
Jihočeská univerzita
Studentská 13, 370 05 České Budějovice
Czech Republic
jan.bednar@cssz.cz

Na uvedených příkladech (graf č. 1 a č. 2) je zřejmé, že parametrické změny přijaté v rámci 1. etapy nestačí. Navíc při prostudování posledního předloženého plánu důchodové reformy ani druhá a třetí etapa důchodové reformy již nepřináší žádnou další zásadnější změnu do financování systému průběžného financování, žádné další významnější parametrické změny. Bez zvýšení porodnosti a nastartování obratu v populačním vývoji tento systém nemůže dlouhodobě fungovat: v rámci dalších etap jsou řešeny hlavně alternativní systémy. Navržený systém vestavěného stabilizátoru činí systém průběžného financování finančně řešitelným. Společenské náklady by byly mnohem nižší.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. KAHOUN, V. et al. (2009): *Sociální zabezpečení vybrané kapitoly*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7394-187-1.
2. KREBS, V. et al. (2007): *Sociální politika*. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-276-1.
3. MOLEK, J. (2008): Stát a sociální politika. *Auspicia*, 1. ISSN 1214-4967.
4. Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění, MPSV ČR, 2008. Dostupný z www.mpsv.cz.
5. Demografické údaje dostupné z <http://www.czso.cz/>
6. Výroční zprávy České správy sociálního zabezpečení z let 2005-2009, databáze důchodových dat 2000-2009, dostupné z www.cssz.cz.
7. Zákon č. 306/2008 Sb.
8. Závěrečná zpráva výkonný tým (tzv. Bezděkova komise), Praha 2005. Dostupný z www.reformaduchodu.cz.

2 POLITOLOGIE · POLITICAL SCIENCE

TEN DAYS THAT SHOOK CZECHOSLOVAKIA

Deset dní, které otřásly Československem

Lubomír PÁNA

České Budějovice, Czech Republic

ABSTRACT: The fight for political power in Czechoslovakia culminated in February 1948. The course of events and their analysis show us that changes happening by February 25th were in conformity with the Constitution of Czechoslovakia. However, the following days showed how the pluralistic democratic political system was destroyed by being veiled in constitutionality. The action committees of the National Front (akční výbory Národní fronty) became the means of this change. Besides well-known events I try to point out the connections between events and „stories of concrete actors“. I indicate the atmosphere of meetings that stems out of facts and resources of direct participants. How did the main participants of those days behave? Why were the Communists before as well as after the February 1948 coup a dominating power despite being fewer in number? How did they succeed in replacing the abdicated ministers? These as well as other questions are answered in ten days that shook Czechoslovakia. The most important events determining the destiny of the country and its people happened within in those days.

In these selected days the events culminated but they also characterise the atmosphere of that time, the readiness of some and the quandary of the others.

Key words: the action committees of the National Front - February 1948 - the Constitution of Czechoslovakia

ABSTRAKT: Zápas o politickou moc v Československu vyvrcholil v únoru 1948. Průběh událostí a jejich analýza ukazuje, že změny, ke kterým dochází do 25. února, byly v souladu s ústavou Československa. Následující dny ukázaly, jak pod rouškou ústavnosti byl demontován pluralitní demokratický politický systém v diktaturu jedné strany. Nástrojem této změny se staly akční výbory Národní fronty. Vedle všeobecně známých událostí se ve stati snažím poukázat na vazby mezi jednotlivými událostmi a „příběhy konkrétních aktérů“. Naznačují atmosféru jednání, která vychází z faktů a z pramenů přímých účastníků. Jak se zachovali hlavní aktéři během těchto dnů? Proč ve vládách před i po únoru dominovali komunisté, i když byli v početní menšině? Jak se podařilo sehnat za abdikující ministry náhradu z jejich politických stran? Na tyto a další otázky nám dává odpověď vybraných deset dnů, které otřásly Československem. V těchto dnech se staly nejvýznamnější události, které určily osud státu a lidí na dalších 40 let.

Ve vybraných deseti dnech události nejen vrcholily, ale také nám charakterizují atmosféru, připravenost jedněch a bezradnost druhých aktérů.

Klíčová slova: akční výbory Národní fronty - únor 1948 - Ústava Československé republiky

INTRODUCTION: ATMOSPHERE IN CZECHOSLOVAKIA BEFORE FEBRUARY 1948

The fight for political power in Czechoslovakia culminated in February 1948. The course of events and their analysis show us that changes happening by the 25th of February were in conformity with the Constitution of Czechoslovakia. However, following days showed how the pluralistic democratic political system was destroyed veiled in constitutionality, moreover, transformed into a dictatorship of one political party.

The committees of the National Front became means of this change. These action committees were founded spontaneously in organisations and workplaces under supervision of the Communist Party of Czechoslovakia (Komunistická strana Československa). The non-democratic way of founding new administration in all organisations of political, social and economical life is stressed because these action committees of the National Front came to being in political parties and social organizations where leaders had been elected properly and democratically before. Thus real coups happened there.

Besides well-known events I try to point out the connections between events and „stories of specific actors“. Of course, the events cannot only be limited to ten days. Everything began with proclaiming the infamous Košice Government Program in the spring 1945 and started to culminate in the autumn 1947. On the 13th November 1947 the 21st Conference of the Czechoslovak Social Democratic Party (Československá strana sociálně demokratická) was held and in it the left wing led by Z. Fierlinger was defeated. B. Laušman was elected to become the party leader. Laušman was elected in spite of the fact he was considered to be a rather undecided politician, ambiguous in his political opinions and it was not clear how the Social Democrats would behave in times to follow.

In Slovakia there was the Committee of the Commissioners (Sbor pověřenců), Slovak Democrats (Slovenští demokraté) lost their majority and had just 6 instead of 9 deputies. The Communists had 5 votes and kept the chairmanship (G. Husák), The Liberty Party (Strana svobody) had 1 chair and so did the Social Democratic Party. The remaining two commissioners are reported to have been the experts. This reorganisation was approved in the Congress of Works Councils (Sjezd závodních rad) on 30th October and in the Agriculture Commission Congress (Sjezd rolnických komisí) on 4th November, this requirement was supported also with a one-hour strike throughout Slovakia on the 5th November. Formally, everything was done in a parliamentary way, although the well-organised public press was very important then. „Some time after that we can say that there, there was an attempt at fighting for power that was enforced in a local scenario successfully in a much more perfect form in February 1948“ (Ort 1993: 206). The strategy analysis of the Communist Party in 1945-1947 is very well described by J. Rupnik (Rupnik 2002: 191-235).

13th February 1948

The National Socialists (Česká strana národně socialistická) arranged the voting to change the decision of V. Nosek, the Minister of Interior, of transferring several senior National Security Corps (Sbor národní bezpečnosti) officers, which strengthened the positions of the Communists in this armed brigade. This government decree cancelling the transfer passed thanks to unity of all non-Communist ministers. This resolution was carried without any problems because in the government in 1946-1948 there was a great majority of non-Communists (13 against 9): 9 Communists (K. Gottwald-Prime Minister, V. Široký-Deputy Prime Minister, V. Nosek-Minister of Interior, J. Dolanský-Minister of Finance, Z. Nejedlý-Minister of Social Care, J. Ďuriš-Minister of Agriculture, V. Kopecký-Minister of Information, A. Čepička-Minister of Inner Trade, V. Clementis-State Deputy of Ministry of Foreign Affairs), 4 National Socialists

(P. Zenkl-Deputy Prime Minister, H. Ripka-Minister of Foreign Trade, J. Stránský-Minister of Education and Enlightenment, P. Drtina-Minister of Justice), 4 People's Party Members (J. Šrámek-Deputy Prime Minister, F. Hála-Minister of Post Office, A. Procházka-Minister of Healthcare, J. Kopecký-Minister of Technology), 4 Slovak Democrats (Š. Kočvara-Deputy Prime Minister, I. Pietor-Minister of Transport, M. Franek-Minister for Law Integration, J. Lichner-State Deputy of Ministry of National Defence), 3 Social Democrats (F. Tymeš-Deputy Prime Minister, L. Jankovcová-Minister of Industry, V. Majer-Minister of Sustenance), 2 experts without political affiliation (J. Masaryk-Minister of Foreign Affairs, L. Svoboda-Minister of National Defence).

However, the question is, if it was suitable to set up a crisis when V. Nosek, the Minister of Interior, was ill because K. Gottwald, the Prime Minister, was enabled to postpone implementing the resolution until the minister in charge was back.

While V. Nosek was observed by non-Communist parties, P. Drtina, the Minister of Justice, being a member of the National Socialist Party, was observed by the Communists. He was criticised by them for his accommodating attitudes towards the owners of the nationalised property. They used the goodwill of judges who helped them save everything that was possible. The acquittals of people who should be punished according to the investigation of the National Security Corps made the politicians, especially some of them, really nervous. It was hardly identifiable where the law was. How Čestmír Císař, a direct participant of those events, characterises the political atmosphere of that time? Lots of non-Communists as well as Communists were transferred to lower posts and ones' mates were appointed leaders.... Similar decisions made by V. Nosek and M. Kopecký, Minister of Information, were made by H. Ripka, Minister of Foreign Trade and J. Stránský, Minister of Education and Enlightenment, too.... The rules of creating a democratic establishment as a permanent professional body of non-party state administration did not exist at that time (Císař 2005: 233).

16th February 1948

The leadership of the National Socialist Party meets and H. Ripka initiates the essential steps in connection with the coming Congress. The National Socialists seem to have been thinking about the crisis within the government and the support of the President. „They underestimated the rivals and did not get prepared for solving much more than the government crisis only“ (Ort 1993: 208).

Meanwhile the Communists alert all party members and also members of the Revolutionary Trade Union Movement (Revoluční odborové hnutí) (it had approximately 2 million members). The leadership of the Czechoslovak Communist Party sat twice a day in

Gottwald's villa and prepared for all possibilities. It accepted several measures, for example, the Minister Ďuriš summoned the Agriculture Commission Congress for 28th February and *The Red Right Daily* (Rudé právo) led a big disinformation campaign. For example on the first page of the daily there people are introduced leaving the Czechoslovak People's Party (Československá strana lidová) and joining the Czechoslovak Communist Party. On 18th February 1948 there is an article informing that the former People's Party member, a county deputy in Dačice, joined the Communist Party and Dr. Böhm, a deputy in the National Assembly had left the Democratic Party deputies' club. On 19th February 1948 *The Red Right Daily* wrote that there had been filed 31,531 new Communist Party members during the first fourteen days of February, 2,461 new comers from the National Socialist Party and 1,315 from the People's Party.

The resignation of twelve ministers was intended to cut off the work of the government and make K. Gottwald either submit to their requirements or resign. I think that this game was played without a serious analysis of the proportion of powers and with underestimating the rival. The initiators had just two possibilities - either to win everything or to come back to the government after some kind of a compromise, or eventually, to dissolve the parliament and appeal to the country which could lead to their victory, too. However, they did not think about the possibility of losing everything.

17th February 1948

The 134th regular session of the government was not held. The Minister of Interior, V. Nosek, who was to submit carrying the government decree concerning the transfer of senior National Security Corps officers, apologized himself for being ill. Ministers of three parties told the Prime Minister that they would not take in the government meeting and they gave rise to the crisis of the whole government. The Prime Minister summoned an extraordinary meeting for 20th February.

K. Gottwald summoned the leadership of the Czechoslovak Communist Party immediately and told President Edvard Beneš its conclusions. He also warned him against planning and creating the caretaker government. The President ensured him that he was not thinking about either the caretaker government or the government without Communists' participation.

The Communists declared the state of alert in works and factories and started to organise the People's Militias (lidové milice) who had already been armed.

National Socialists sent a delegation to President Beneš formed by P. Zenkl, the chairman of the party, the secretary general O. Krajina and the minister H. Ripka (it is incomprehensible why the minister P. Drtina was not present at the meeting, being the member of the very leadership of the party and knowing the President very well compared to the others).

We are informed of this meeting by H. Ripka and his book „About the Prague Coup“. As described in this book it is clear that resignation was not the matter of the meeting. E. Beneš just supported the effort of his visitors not to appease to the Communists. Only when finishing the meeting H. Ripka writes about the crisis that might come within 14 days and the resignation letters that might be delivered to the President within following 48 hours. Beneš is said to have asked him: „*Are you speaking about your own resignation only or about other ministers' resignations, too?*“ Ripka answered that also People's Party ministers and Slovak Democratic Party ministers would resign and Social Democratic ministers were supposed to resign as well. Beneš added: „*It is highly important and the earlier the better because it is crucial to hold the elections as soon as possible.*“ And Ripka said: „*We said goodbye to the President saying these words.*“ (Ripka 1949: 231)

It is startling how this key step before the resignation of several ministers was unpremeditated and, instead of perfect preparation and consideration, just mentioned when the meeting nearly finished. The Social Democratic Party was also discussed at the meeting because it had not promised anything and the other parties just hoped that it would join them. Another big mistake was that the leadership of the National Socialist Party informed all its deputies but the executive committee of this party was summoned in next ten days (that was 27th February) and it was too late in such a situation.

19th February 1948

The President of the country met several ministers one after another, including V. Majer, the Social Democratist.

K. Gottwald dealt with the leadership of the Social Democratic Party and also with some Social Democratic politicians. Č. Císař says the following: „*The fact that the personality files section of the Czech Communist Party kept a confidential dossier of non-Communist politicians in which some important information on their opinions and possible cooperation with Communists was stored did not make all these people Communist agents automatically. The willingness of the politicians belonging to the inner opposition gave K. Gottwald a political trump with which he could go and see the President and offer him to replace the resigned ministers with new people and end the crisis.*“ (Císař 2005: 235). F. Tymeš and O. John promised to help him keep the unified policy. The leader of the party B. Laušman waited to see what would happen when K. Gottwald proposed creating a socialistic block. B. Laušman seemed not to know about the resignation plans (he is said not to have talked about them with the National Socialists). Probably only V. Majer was informed about these plans being a representative of the right wing of the Social Democratic Party, moreover, he was probably informed

too late therefore he did not have enough time or he did not want to talk with the leadership of his party.

The American ambassador L. Steinhardt came back to Prague after operation and V. Zorin, the Vice-minister of Foreign Affairs of the Soviet Union, arrived as well. V. Zorin arrived in Prague with concrete tasks probably. Just after his arrival he went to see J. Masaryk and V. Majer and persuaded them (perhaps as Czechoslovak Communists wanted him to do that) not to join the resigned ministers. The following day he met Gottwald and Slánský and this meeting was described in Zorin's letter sent to Moscow altogether with several wishes of Czechoslovak Communists. It is clear according to the letter that Czechoslovak Communists were not self-confident at all, they were insecure and they exaggerated their trouble. Zorin said that he „*had warned them that they had to get ready for determinate actions and for breaking several rules of the Czechoslovak Constitution and other laws which they were afraid of*“ (Murashkova 1998: 314). Czechoslovak Communists also asked him to move the Red Army just near around Czechoslovak borders in Austria or in Eastern Germany and to present Soviet attitude to Czechoslovak government crisis in the Soviet press. However, Moscow politicians did not hurry with the answer, in fact the replying letter from Molotov arrived on 22nd February. Molotov wrote that the Czechoslovak suit would be granted in a media campaign (an official article was printed in *The Truth Daily* (Pravda) that day and the same article was printed in the Czechoslovak Communist press the day after) but that was all. Molotov wrote that the Soviet Army forces were not considered to move in any way. Steinhardt probably confirmed H. Truman's attitude that in case of a crisis Czechoslovakia would be given a moral support only. These facts are confirmed by H. Ripka who said that President E. Beneš had told him, as well as P. Zenkl (Petr Zenkl was the leader of the Czechoslovak National Socialist Party after the restoration of Czechoslovakia by February 1948, in 1946-1948 the deputy of the Prime Minister. On 20th February 1948 he resigned as a leader of an anti-Communist opposition in Gottwald's Government of the National Front. He emigrated in 1948), O. Stránský and P. Drtina in the dialogue on 19th February that the Red Army was likely to intervene. Ripka responded optimistically in a following way: „*Even a defeat can lead us to a new victory.*“ However, E. Beneš added the following: „*Well, let's hope but it is not sure. No one is going to help us*“ (Ripka 1949: 239).

K. Gottwald dealt with the general L. Svoboda and was ensured that the army would act only upon the basis of the government decree.

20th February 1948

This day became the crucial day. The extraordinary session of the government was not held. V. Nosek, the Minister of Interior, was to submit a report to the decree from 13th February. Under pretence of not

cancelling the transferring the senior National Security Corps officers, the ministers from three parties refused to take part in the meeting and decided to hand in their resignations. Dr. Zenkl gave an ultimatum to the Prime Minister: either the Prime Minister announces in advance what the proclamation of the Minister of Interior will be or the National Socialists will not participate in the government session. Before signing his demission (Ripka 1949: 238) Zenkl is supposed to have called E. Beneš who said: „*At last but be careful not to slip and fall.*“

At 4 p. m. the secretary general O. Krajina took the resignation letters with the demissions of the National Socialists (P. Zenkl, J. Stránský, P. Drtina, H. Ripka) to the Prague Castle but he did not speak with the President so he could not know if the President accepted the resignations. Reportedly, if the President did not accept them, he should take the resignation letters back. The resigned ministers asked the President to inform them if he accepted their demissions but there was no answer from the Prague Castle. At 5 p. m. the Slovak Democratists sent in their resignations as well (Š. Kočvara, I. Pietor, J. Lichner, M. Franek) and at 7 p. m. the People's Party Members (J. Šrámek, F. Hála, A. Procházka, J. Kopecký) joined them, too. E. Beneš saw F. Hála, thanked him but was very reserved to him. It is important to say here that not only one of the three Social Democratic ministers (F. Tymeš, L. Jankovcová, V. Majer) resigned. V. Majer sent in his resignation letter on 25th February 1948 but it was too late then. The authors present Majer's resignation just formally. Unfortunately, I could not find anywhere what time and how V. Majer resigned. He probably did it after the changes. His vote was decisive because there were 13 votes needed to make the government unable proclaim or declare resolutions and thus it had to hand in resignation as a whole.

After the session of the Czechoslovak Communist Party leadership K. Gottwald came to see the President and announced to him his point of view as follows: Most ministers kept their positions, the government had the majority in the parliament therefore he recommended the President to accept the resignations and after accepting them he would be capable of completing the government with new people.

The Communists started to mobilise their party members and trade unions. Meetings supporting Gottwald's government were held all around the country and there was a mass meeting in the Old Town Square in Prague. The Communist leadership decided to change a government crisis into a critical power fight and acted systematically. There was another important thing that Jan Masaryk, the Minister of Foreign Affairs, did not hand in his resignation. There are lots of theories as to why he did not do that. I think that the conception of democracy was the crucial criterion in his consideration which was really human

and social maybe even socialistic, in spite of the fact that, or perhaps because of it, he never became a member of a political party. There are some of his opinions as follows: „*I have never trusted in party-membership cards and I have always known that I would be a very bad, indisciplined party member. However I have always been close to Social Democrats and I have been proud of my mother marching in their parade on May Day. I believe in evolutionary, bloodless socialism. I think that this is how humanism should be presented in the words of practical politics. However, it is clear, it is damn clear that it is highly important how evolutionary socialism is made practically*“ (Masaryk 1998: 353).

21st February 1948

At 10 a. m. there was a demonstration in the Old Town Square. K. Gottwald spoke to 80,000 people taking part in this mass meeting and said that the resignation was aimed against the government programme and that it was a reactionist uprising and at the same time he appealed to creation of action committees, purification of the National Front (Národní fronta) and to supporting the people's democracy. When Gottwald finished his speech, the spokesman of the National Socialist Party Mátl speaking spoke next and a Social Democratist Koušová-Petránková followed him. However, After her speaking at the protest she was proposed by the leadership of the Social Democratic Party in the Prague Region to be cast out of the party.

A delegation was sent to the President to express approved requirements, first of all accepting the resignations.

The presidium of the National Assembly cancelled the plenary meeting summoned for the 24th February. The Communists set up three committees to have a better and more operational form of communication in the crisis. These committees were determined to decide and manage. They were also obliged to sit in sessions and work nonstop. It was a political committee with the following members: K. Gottwald, A. Zápotocký, R. Slánský, J. Dolanský, V. Kopecký; then an organization committee with the following members: R. Slánský, V. Nosek, J. Veselý, B. Reicin, J. Pavel; and a publicity committee with these following members: V. Kopecký, V. Clementis, G. Bareš, V. Nový, B. Laštovička.

President E. Beneš kept refusing to see the ministers who had resigned and spent plenty of time seeing the Prime Minister who was supported by the Communist Party as well as trade unions and partly also the Social Democratic Party, because it did not resign. The Committee of the Commissioners organised in Slovakia stood by Gottwald's government with one voice. The demonstration held in the Hall of Reduta in Bratislava also expressed its support to the government. In the evening the President left for the Lány chateau where he spent the next Sunday, too. B. Laušman was

in Moravia (for example he was given the freedom of the town in Lanškroun). The National Socialist Party held a ball in Prague. The first action committee of the National Front was created in Hradec Králové. How does Alexandr Ort, a notable Czech historian, comment that situation? „*The situation developed in the other way than the resigned ministers had expected. They cleared up the field and did not prepare themselves for supporting their attitudes and let the left wing inform and influence the public. They relied on the President only who was supposed to win their wrongly fought battle. The resignation was not the right step at the time when nothing was prepared and agreed and when Gottwald's government was supported by the public including its nationalization requirements. Many politicians and other personalities realized that. Peroutka said it to Firt and, more or less, President Beneš himself confirmed that having left for the Lány chateau to think about the situation and having sent dr. Jína, the chairman of the political section at the Prague Castle Office, to Drtina criticising the ministers' way of dealing. Jína repeated everything when having lunch at Laušman's place where Drtina met the army generals Svoboda and Boček and thought about what to do. The President was criticised and blamed later that even in the time of the Munich Agreement, during the war as well as just after the war he decided about everything alone only. However, this criticism can hardly be of value.*

The President had a great influence on a wide range of decisions inevitably but it stemmed from his personal authority than from his presidential power. His power was limited according to the Constitution and he did not have enough instruments to solve the crisis. Although the government crisis was signalled by three non-Communist parties first because they resigned, the Communists took control over the situation and the President was put under the unenviable pressure very soon“ (Ort 1993: 211-212).

Social Democratists were also very active. However, unlike Communists they were not unified. They also worked nonstop in the Central Sekretariat and, after that, they started to work like this in regional and district sekretariats. The right wing led by Majer and the left wing led by Fierlinger went their own ways. The left wing met Communists more and more often and together with them tried to find the way how to help them gain the power. Communists together with the Social Democratic left wing expected the delegation of the Polish Social Democratists who arrived in Prague on 21st February and first they met Slánský and Dolanský but just after that they went to see Fierlinger with whom they probably discussed the tactics how to persuade the hesitating members of the party.

22nd February 1948

Two days after sending in the resignations representatives of almost all spheres of public life, including the National Socialist ministers P. Drtina, H. Ripka

and J. Stránský, took part in the constitutive congress of the Czechoslovak and Soviet Friendship Union held in the National Theatre. The congress served as an official reason for the Vice-minister of Foreign Affairs of the Soviet Union, V. Zorin, to be in Czechoslovakia in those wild days. K. Gottwald thundered against the „traitorous reaction“ among many other things at the congress. How could these events happen in Czechoslovakia? Here is the answer by Jan Rataj, a notable Czech historian and politologist: „*A new post-war syndrome of the spread of the German threat in Czech society in connection with the change of American policy towards Germany at the beginning of the Cold War occured. An economic restoration of Germany with American participation, paying war indemnity to Czechoslovakia and Poland in much lower amounts, legalisation of originally restricted anti-Czechoslovak activities of Czech Germans in Germany were the main things making the public worried and upset*“ (Rataj 2003: 55).

The most important event that happened that day is the foundation of the People's Militias. They were originated according to the decision of the political committee of the Central Committee of the Czechoslovak Communist Party around 10 a. m. (i. e. in the time when the Congress of Works Councils was in session. The session was controlled by the organization committee. J. Pavel became the commander-in-chief in the People's Militias headquarters (The People's Militias had existed in another form for a long time already. They originated just after the departure of the Red Army on 9th November 1945). The Minister of Interior was in charge of providing the People's Militias with weapons. 6 or 7 thousand men in arms were supposed to be a sufficient number for the beginning.

23rd February 1948

It was a very important day of the crisis. J. Smutný (the chancellor of President E. Beneš in 1940-1948) even wrote that it had been the day of the Communist victory. On that day E. Beneš saw K. Gottwald again (in the morning) and wanted him to explain the National Security Corps actions, i. e. unlawful perquisitions, arresting people who protested against Communist practices and the nationwide atmosphere of fear caused by the National Security Corps. However, the Prime Minister preferred speaking about the solution of the political crisis and, according to J. Jína's record, he did not promise anything concerning the police brutality. The Prime Minister seems to have expected the President's concessions. Before the afternoon programme President E. Beneš complained to his brother Vojta that the situation was very bad and that he would probably have to resign, too. Meanwhile the Central Committee of Trade Unions (Ústřední rada odborů) summoned the Central Action Committee of the National Front (Ústřední akční výbor Národní fronty). It was institutionalized straight away. The central action committee was just a tip of the

iceberg, it was to complete the new structure of power and to make it look legal. There were around 300 personalities at the meeting and Communists presented so called left wing in democratic parties willing to cooperate with them for the first time. Nevertheless, there was an agreement between Communists and National Socialists Neuman and Šlechta who were missing there. They did not take part in the meeting after seeing K. Gottwald. They tried to avoid leaving their own party. The meeting was under Gottwald's and Zápotocký's direction. They were the opening and main speakers. Then there were short speeches of Communist helpers from other parties and the programme was closed with the usual resolution. There is an example (Veber 2008: 289-290) of a proclamation of the Prague Action Committee in which the people of Prague are asked to do the following: a) to keep calm, to keep work discipline in factories, offices and public administration; b) not to let the reactionary helpers cause the riots, to watch these ravers and have them punished; c) to stop spreading newspapers and leaflets aimed against Gottwald's government and Czechoslovak people, to take these newspapers as well as their propagators to the National Security Corps; d) reactionary ministers as well as their helpers were asked to resign immediately; e) people involved in public life, clerks and officials of National Committees who would disagree or who disagreed with Gottwald's government are asked to be withdrawn and replaced with the people chosen by an appropriate action committee; f) appropriate action committees are asked to set up control organs in factories which are chosen for nationalization according to the resolution of the Revolutionary Trade Union Movement.

The most important task of the action committees was to „clear up the public life from the reaction“. Action committees in factories and offices were aimed at clearing up the factories and offices themselves. „The unreliable“ were fired or sent on a temporary holiday. Action committees became one of the instruments of the Communist violence in this way.

The People's Militias were also activated that day and the meeting activating them was chaired by Slánský. The People's Militias were structured and armed very quickly.

On 23rd February General Svoboda's command issued and it appealed to the armistice, quiet and to the trust in the President. The Czechoslovak Army was also affected by J. Masaryk who was respected by officers and who spoke very openly against the resignations.

24th February 1948

In the night and in the early morning hours the National Security Corps sifted through the central secretariats of the National Socialist Party and the People's Party in Prague. As stated at the Congress of Works Councils there was a one-hour strike with the participation of 2.5 million workers. The session of the parliament was supposed to be held but according

to the National Assembly leadership resolution it was postponed until the crisis was resolved.

Z. Fierlinger became chairman of the Social Democratic Party again and his friends became members of the party leadership. B. Laušman even agreed to become the Deputy Prime Minister. Social Democratists also agreed with appointing E. Erban the Minister of Social Care, K. Jankovcová the Minister of Sustenance and Z. Fierlinger the Minister of Industry. The left wing of the Social Democratic Party being led by A. Němec gained the posts at the central and regional secretariats of Social Democracy. The Central Action Committee of the Social Democratic Party sent a letter to the President in which it supported the Communist Party and asked for a constitutional solution of the crisis.

In the new central action committee there were Social Democratists Z. Fierlinger, E. Erban, A. John, People's Party members J. Plojhar and A. Petr and, of course, Communists. Gottwald was promised that the National Socialist deputies E. Šlechta and A. Neuman would enter his government. Some party members preferred their personal ambitions and it can be documented in the case of V. Šrobár, a member of the Liberty Party. When K. Gottwald called him and suggested he should become a minister, V. Šrobár asked him, who he should replace and who he should represent. And K. Gottwald answered: „*Well, you should be there for yourself, represent yourself, Šrobár, a worthy man in a Slovak national life*“ (Kopecký 1960: 420).

The President was trying to find the solution and sent a letter to Gottwald. However, the leadership of the Central Committee of the Czechoslovak Communist Party refused the President's compromise proposals and insisted on its requirements.

The warrant was out for Pavel Tigrid's arrest. He worked as an editor-in-chief for the People's Party „*Development Weekly*“ (Vývoj) and was an editor for „*The People's Democracy Daily*“ (Lidová demokracie) and „*Horizons Weekly*“ (Horizonty).

25th February 1948

The Central Action Committee of the National Front co-opted the National Socialist Party members E. Šlechta, A. Neuman, Maxa, J. B. Kozák.

The National Socialist newspaper „*The Word of Freedom Daily*“ (Svobodné slovo) was not published. The organ of the Social Democratic Party „*The People's Rights Daily*“ (Právo lidu) and the organ of the People's Party „*The People's Democracy Daily*“ (already controlled by Plojhar's people) expressed their support to the new National Front and the new leadership.

The President saw the Prime Minister K. Gottwald, A. Zápotocký, the chairman of the Central Council of Trade Unions, and V. Nosek, the Minister of Interior, and promised them he would decide that day He decided in compliance with the Constitution

of Czechoslovakia; § 80 Government makes decisions in a counsel that is able to pass resolutions if there is present absolute majority of ministers except for the Prime Minister or his deputy (The Constitution of Czechoslovakia, In: The History of the Czech State in Documents, p. 345).

A mass meeting was summoned for that afternoon at St. Wenceslas Square to celebrate a victory in case of President's accepting the resignations and appointing new ministers. Otherwise another kind of pressure would be put on him.

E. Beneš had to answer this following question: to keep the Constitution or not to be in conformity with the Constitution. Being a democrat he could not refuse unambiguously the procedure proposed by the Prime Minister corresponding fully with the Constitution and the Czechoslovak parliamentary tradition. The completed government still had the formal character of a coalition government of the National Front and there were still two independent politicians, L. Svoboda and J. Masaryk. If he had decided not to sign he would have had to either resign or start a fight. He would have to proclaim the existence of action committees of the National Front and other institutions unconstitutional and he would also have to call up the army for protection of a democratic country. However, it would have led to civil war inevitably because the Communists would not have given up their fight for power so easily although seeing K. Gottwald's behaviour in the post-war period, we can say that he was trying to achieve the changes constitutionally according to the current laws.

President E. Beneš thought about the international and political aspects of his decision undoubtedly. He knew that the USA, being led by Truman, was not prepared to help Czechoslovakia in any way except several soothing words and the support provided to everyone fighting the Communists. He realised that much better than the opposition politicians who relied on the US support. The President also remembered very well the bitter experience connected with the Munich Agreement signed in September 1938 and he was afraid of coming back the times when the western powers did not realise the seriousness of the Nazi threat and were not willing to help Czechoslovakia. „*He had a lawful cause that the western powers (especially the USA) were not prepared to help Czechoslovakia because they mainly concentrated on Germany. They found it a possible war zone and a factor of power in a conflict with the Soviet Union. Actually, everything verged on an open conflict, beginning with the Truman Doctrine and finishing with the „Communist oppression*“ (Ort 1993: 217).

After considering all alternatives, E. Beneš caved in to the pressure and, even knowing that his signature meant a serious defeat, he decided to sign being afraid of far worse events.

The Prime Minister went to St. Wenceslas Square after having been given the acceptance of the resigna-

tions of ministers of three parties and letters of appointment of the new government and announced this to exulting crowds. In order to complete the picture of that day it is demanding to add the personal constitution of the re-arranged government: The new government in which non-Communists were in majority again (12:11) was formed by 11 Communists (K. Gottwald-Prime Minister, A. Zápotocký-Deputy Prime Minister, V. Široký-Deputy Prime Minister, V. Nosek-Minister of Interior, J. Dolanský-Minister of Finance, Z. Nejedlý-Minister of Education and Enlightenment, J. Ďuriš-Minister of Agriculture, V. Kopecký-Minister of Information, A. Čepička-Minister of Justice, A. Gregor-Minister of Foreign Trade, V. Clementis-State Deputy of Ministry of Foreign Affairs), 4 Social Democrats (B. Laušman-Deputy Prime Minister, Z. Fierlinger-Minister of Industry, L. Jankovcová-Minister of Sustenance, E. Erban-Minister of Social Care), 2 People's Party Members (A. Petr-Minister of Transport, J. Plojhar-Minister of Healthcare), 2 Socialists (E. Šlechta-Minister of Technology, A. Neuman-Minister of Post Office), 1 member of Slovak Party of National Renaissance (J. Ševčík-State Deputy of Ministry of National Defence), 1 member of the Liberty Party (V. Šrobár-Minister for Law Integration) and 2 non-party men (J. Masaryk-Minister of Foreign Affairs, L. Svoboda-Minister of National Defence).

27th February 1948

The new reorganised government was introduced to the President and took the constitutional pledge (on 11th March 1948 the government and its statement of policy was declared by 230 deputies of the National Assembly of the Czechoslovak Republic who were elected in free elections in 1946). E. Beneš left the Prague Castle and went to Sezimovo Ústí where he had a country villa.

There were purges in factories as well as in organisations of public administration, for example a former minister Majer and deputies Bernard and Görner were cast out of the leadership of the Social Democratic Party on one hand but Koušová-Petránková who had been cast out on Monday was co-opted on the other hand. The new appointed People's Party ministers took control over the all office staff. Monsignor Dr. J. Šrámek gave up his seat. The Action Committee of the National Front was also founded in a very well-known football club AC Sparta Prague and A. Novotný became its chairman. The Ministry of Information took the licence to publish away from the following magazines: *National Renaissance*, *Free Fellow*, *Voice*, *Today*, *Free Country*, *Agricultural Democracy*, *Young Stripes*, *Accord*, *Catholic*, *Sunday*, *Saturday*, *New Nation*, *Sower* etc.

The Slovak Commission of Interior brought about the criminal prosecution of a former chairman of the Slovak National Council (Slovenská národní rada)

Dr. J. Lettrich and other deputies of the National Assembly and the Slovak National Council. The new Committee of the Commissioners was as follows: Chairman-Dr. Husák (Slovak Communist Party), Vice-chairman-Martjan (Democratic Party), Interior-Dr. Škáli (Slovak Communist Party), Agriculture-Dr. Falťan (Slovak Communist Party), Finance-Dr. Půl (Slovak Communist Party), Industry and Trade-Dr. Šoltész (Slovak Communist Party), Sustenance-Chudík (Slovak Communist Party), Education-Novomeský (Slovak Communist Party), Justice-Dr. Viktora (Resistance Organization), Social Care-Zupka (Revolution Trade Union Movement), Transport-Blažek (Slovak Communist Party), Post Office-Ing. Blaho (Liberty Party), Healthcare-Bečko (Social Democratic Party), Technology-Lukačevič (Democratic Party).

There were more than 1,400,000 members in the Czechoslovak Communist Party and thus its own task was almost fulfilled; to enlarge to 1,500,000 the number of members from 1st January 1948 to 1st May 1948.

The leadership of the Central Action Committee of the National Front decided to change the name of *The Free Word Daily*. A labour MP John Platts-Mills spoke in the English language broadcast on the Czech Radio and supported the changes made by J. Plojhar.

A. Čepička, the Minister of Justice and the Secretary General of the Central Action Committee of the National Front pointed out in newspapers that new organs of political parties could carry on their work after having been accepted by an appropriate action committee of the National Front.

CONCLUSION

The American ambassador in Czechoslovakia, Lawrence A. Steinhardt, commented on the February events in the best way on the radio on 30th April 1948: „*The Communists were aggressive, bold enough and also very well organized to make the best of the situation. Non-Communists did not lead the cohesion policy, they did not recognise that the crucial conflict between communism and non-communism had begun and they still preferred their personal and party ambitions to aversion to communism. This fact including the weakness of the highest leadership, stressing the role of the President, led to the inevitable defeat...*“.

Also politicians in the United Kingdom commented on the situation in Czechoslovakia. Every positive mention of the changes was used in Czechoslovak press. For example, on the front page of *The Red Right Daily*, No. 53 published on 3rd March 1948, there was a photograph of a Labour MP Platts-Mills, a lawyer, who was said to have confirmed the constitutionality of changes in Czechoslovakia at the briefing in London.

Bing, An MP spoke positively about the changes,

too. On the other hand, critical words from MP's Bevin and Morrison were detracted in Czechoslovak press.

The Soviet Union and its partners in Western Europe were satisfied. Czech Communists gained the power in the country and they did not have to use the military means at all. Soviet politicians were not involved in the takeover themselves but watched it carefully being sure that their Czech comrades would not need their help.

It is important to stress that the Czechs being a small nation in the Central Europe have always been dependent on the European surroundings, especially large and strong nations. If there are conflicts around, Czechoslovakia, better to say former Czechoslovakia, is always affected by them and the same can be said about undemocratic, violent regimes reigning in Czechoslovak large neighbours.

When did democracy cease in Czechoslovakia? Of course, it did not end with a concrete act but it was the whole process whose critical moments we are trying to point out in this article. If we would like to choose a concrete act, then, as it results from the presented facts, the very end of democracy would not fall to the change of the government that was still constitutional but to the conference of the all-nation Revolution Trade Union Movement organizations on 23rd February 1948, when the Preparatory Central Action Committee of the National Front was elected. This committee sat on 25th February 1948 for the first time and it was the very beginning of a new organization caused by the coup. It can be said that action committees became the biggest trump of Communists. The Action Committees of the National Front rearranged the National Front into a completely new form and ensured an overwhelming majority of Communists there implementing mass organizations into the National Front as regular members but only that ones which were controlled by Communists. Action committees, which were to „clear up“ the public life entirely, were illegal organizations in lots of reasons. There are the most significant ones as follows: they were founded by basic units of the Czechoslovak Communist Party without organizing any elections and they were founded without any legislation as a power organ of the Czechoslovak Communist Party for an entire takeover. Action committees were the main instrument of a Communist power pressure.

Soon after the February events the President of the country became the target for criticism of politicians of the third Czechoslovak exile. Nevertheless, the criticism was not rightful because the pre-February politicians themselves who emigrated after the coup were not innocent. Neither President E. Beneš nor they were able to face the Communist takeover. The cooperation between E. Beneš and the democratic politicians within the February crisis collapsed if we admit that there was some. We can say that the President believed in the democratic leaders' activity and on the other hand they looked for salvation in the President's authority while the anti-Communist part of the country

relied on both sides, i. e. the President as well as the democratic party leaders.

Democratic politicians who were in the Communist opposition knew very well that the President's health condition was very bad. Therefore it seems a little alibistic and stupid of them to rely on his active attitude to the situation. There is another indispensable factor and for someone it can be an unpleasant fact, too. Communists were supported in Czechoslovakia by lots and lots of people and their opponents were not capable of counterstrokes, especially in the situations in which anti-Communist leaders failed. The passivity of all actors capable of opposing the Czechoslovak Communist Party in the crucial moments of the February 1948 (as documented above) was punishable and had tragic consequences for the whole Czechoslovakia for long decades.

LITERATURE

1. BALÍK, S. - HLOUŠEK, V. - HOLZER, J. - ŠEDO, J. (2006): *Politický systém českých zemí 1848 až 1989* [Political System of Czech Lands 1848 až 1989]. Brno: Masaryk University, International Institute of Politology. ISBN 80-210-3307-X.
2. CÍSAŘ, Č. (2005): *Paměti* [Memories]. Prague: Sincon. ISBN 80-86718-56-5.
3. FISCHL, V. (1991): *Hovory s Janem Masarykem* [Conversations with Jan Masaryk], 1st Publishing. Prague: Nakladatelství Mladá fronta. ISBN 80-204-022-5.
4. KAPLAN, K. (1991): *Československo v letech 1945-1948* [Czechoslovakia in 1945-1948], 1st Volume. Prague: SPN. ISBN 80-04-25699-6.
5. KONEČNÝ, M. - LEHMANNOVÁ, Z. (eds) (1998): *Masaryk, J., Speeches, Articles & Interviews 1945-1948* (Prague, University of Economics) ISBN 80-7079-022-9.
6. KOPECKÝ, V. (1960): *ČSR a KSČ. Pamětní výpisy k historii Československé republiky a k boji KSČ za socialistické Československo* [Czechoslovakia and the Czechoslovak Communist Party. Memorable Excerpts from the History of Czechoslovakia and from the Czechoslovak Communists' Fight for Socialist Czechoslovakia]. Prague: SNPL.
7. KUKLÍK, J. (2006): *Sociální demokracie a sociální demokraté mezi dvěma totalitami* [Social Democracy and Social Democratists Between the Two Totalities] (1938-1948) in *The History of the Social Democracy*, Hrubec, M. & Bárta, M. (eds). Prague - Brno: Masaryk Labour Academy and Supplement Publishing. ISBN 80-7239-199-2.
8. Lidová demokracie [The People's Democracy Daily], IV, Nos. 45-50, February 1948.
9. MALÍŘ, J. - MAREK, P. (eds) (2005): *Politické strany, vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu* [Political Parties, The Development of Political Parties and Movements in Czech Lands and Czechoslovakia 1861-2004], 2nd

- Volume: Period 1938-2004. Brno: Doplněk Publishing. ISBN 80-7239-179-8.
10. MURAŠKOVÁ, G. (1997): Únorová krize roku 1948 v Československu a sovětské politické vedení [The February Crisis in Czechoslovakia in 1948 and the Soviet Political Leadership]. *Soudobé dějiny*, Nos. 2-3, p. 314n. ISSN 1210-7050.
 11. ORT, A. (1993): *Edvard Beneš - Evropský politik* [Edvard Beneš - A European Politician]. Prague: University of Economics, The Faculty of International Relationships, Jan Masaryk Centre of International Studies. ISBN 80-7079-243-4.
 12. Právo lidu [The People's Rights Daily], LI, Nos. 45-47, February 1948.
 13. RATAJ, J. (2003): *Komunistická strana Československa a Československo* [The Czechoslovak Communist Party and Czechoslovakia], 1st Volume (1945-1960). Prague: University of Economics, The Faculty of International Relationships. ISBN 80-245-0642-4.
 14. RIPKA, H. (1949): *Le Coup de Prague*. Une révolution préfabriquée. Paris: Plon.
 15. Rudé právo [The Red Right Daily], Nos. 39-49, February 1948.
 16. RUPNIK, J. (2002): *The History of the Czechoslovak Communist Party: From the Beginning to the Takeover*. Prague: Academia. ISBN 80-200-0957-4.
 17. VEBER, V. (2008): *Osudové únorové dny* [The Critical February Days]. Prague: Nakladatelství Lidové noviny.
 18. VESELÝ, Z. (1994): *Ústava Československa* [The Constitution of Czechoslovakia], in *The History of the Czech State in Documents*. Prague: Victoria Publishing. ISBN 80-85605-95-3.

ADDRESS & ©

doc. Dr. Lubomír PÁNA, Ph.D.
Katedra společenských věd
Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.
Žižkova 4, 370 01 České Budějovice
Czech Republic
pana@vsers.cz

3 VYBRANÉ PŘÍSPĚVKY Z DALŠÍCH HUMANITNÍCH OBORŮ • SELECTED ENTRIES FROM OTHER FIELDS IN THE HUMANITIES

МЕХАНИЗМ СТЕРЕОТИПИЗАЦИИ КОНЦЕПТА

Mechanism of Concept Stereotyping

Ирина Николаевна ЩЕКОТИХИНА

Orel, Russia

РЕЗЮМЕ: Статья посвящена проблеме когнитивных оснований стереотипизации. Основное внимание уделяется вопросу формирования стереотипа на базе концепта. Отмечается, что механизм возникновения стереотипа связан с перестройкой в структуре концепта, вызванной психологическими особенностями восприятия и обработки информации. Действие данного механизма показано на примере концепта „студенческая жизнь“. В статье описана методика экспериментального исследования структуры и содержания данного концепта, излагаются результаты исследования, устанавливается степень его стереотипности и выявляются его стереотипизирующие ресурсы.

Ключевые слова: концепт - стереотип - стереотипность - стереотипизация

ABSTRACT: The article deals with the problem of cognitive basis for stereotyping. The main attention is paid to the process of concept stereotyping. It is stated that the mechanism of forming a stereotyped concept is connected with rearrangements in the concept structure engendered by psychological features of perception and cognitive processing. The work of this mechanism is shown on the example of the concept „Students' life“. The paper describes the methods of experimental research in the sphere of concept analysis, presents the research results, ascertains the stereotype degree of this concept and reveals its stereotyping resources.

Key words: concept - stereotype - stereotyping

ВВЕДЕНИЕ

Стереотипность - одна из характерных черт человеческой активности, как психофизиологической, так и социо-культурной. Стереотипы, соответственно, являются объектом рассмотрения в дисциплинах различной научной направленности. Основы исследования феномена стереотипности были заложены в контексте социального дискурса (У. Липпман; Дж. Олпорт; Т. Адорно; П. Брейли; Д. Катц и др.). В связи с этим понятие стереотипизации долгое время рассматривалось как характеристика восприятия социальных (политических, этнических и т.п.) объектов и трактовалось как построение упрощенного, схематизированного, устойчивого образа (представления) о членах определенной социальной группы. Исследователей в первую очередь интересовали вопросы социологического и социально-психологического характера: адекватность содержания тех или иных стереотипов, их функции в обществе, источники

их формирования, факторы их устойчивости и динамики.

Вместе с тем феномен стереотипизации может быть осмыслен как когнитивный процесс, который можно исследовать в общем контексте проблем восприятия, концептуализации, категоризации, схематизации. Стереотипы при таком рассмотрении предстают как концептуальные единицы (ментальные образования, когнитивные структуры), которые могут формироваться в любой области человеческого знания и могут быть определены как „обобщенные представления о предметах, явлениях социальной и природной среды“ (Маслова 2005: 64). В центре внимания здесь оказывается вопрос о когнитивных механизмах возникновения подобного рода представлений. Данное направление исследований является сравнительно молодым и, на наш взгляд, довольно актуальным, поскольку всестороннее изучение проблем формирования стереотипов позволит более полно описать явление стереотипности.

НАУЧНАЯ ДИСКУССИЯ

Рассмотрение вопроса о механизмах стереотипизации мы бы хотели предварить интерпретацией самого понятия „механизм“. Это понятие имеет техническую онтологию, однако довольно широко используется в сфере гуманитарных наук (психические механизмы, речевые механизмы и т.д.). „Машинный“ характер данного понятия вызывает сомнения по поводу корректности его применения для описания объектов идеального мира, естественных и спонтанных явлений. Тем не менее, данное понятие довольно часто используется в качестве научной метафоры, позволяющей в наиболее емкой форме обозначить всю совокупность условий протекания тех или иных процессов, различного рода трансформаций (перевоплощений). В его содержание вкладывается характеристика „*приведения чего-то посредством чего-то в движение*“ (Зимняя 1989: 166). Таким образом, мы используем слово „механизм“ (за неимением лучшего термина) для общего наименования сути преобразований, связанных с процессом стереотипизации.

Исследовать (вскрыть) механизм чего-либо - „*это значит проникнуть в его внутреннее устройство (строение), уяснить взаимосвязь и взаимозависимость частей или элементов целого и через это понять и объяснить сущность предмета (процесса), его необходимый закономерный ход и его неизбежное возникновение из тех или иных условий*“ (Бойко 1976: 13). Соответственно, „вскрытие“ механизма стереотипизации, как одного из когнитивных процессов, предполагает выявление вовлеченного в этот процесс когнитивного материала, его составляющих, характера взаимосвязи и взаимодействия между ними, возможностей, факторов и закономерностей преобразующей динамики.

Когнитивным материалом в нашем случае является концепт. Исследователи проблем стереотипизации отмечают, что стереотип, создаваемый на базе концепта, способен включать в себя все выделенные в структуре концепта компоненты, однако их соотношение в составе стереотипа оказывается несколько иным (Дмитриева 1996; Пищальникова 1999).

Следует заметить, что понятие „концепт“, входящее в аппарат многих дисциплин, относится к ряду неоднозначно трактуемых. Его содержание существенно варьируется в зависимости от предметной области исследований и научного подхода. Общим для когнитивного подхода является понимание концепта как единицы (кванта) ментального пространства человека. Статус и характер данной единицы толкуется по-разному. В одних случаях концепт ставится в ряд с прочими формами представления знаний (понятие, схема, фрейм, сценарий, гештальт и др.), в других понимается как их гипероним.

В своем исследовании мы разделяем позицию А. А. Залевской (Залевская 2001), которая выделяет в данном понятии две ипостаси: концепт как достояние индивида (продукт познания и общения как психических процессов) и концепт как инвариантное образование, функционирующее в сверхбольшой системе - социуме, культуре (продукт социальных взаимодействий и общения). По мнению автора, обе формы существования концепта следует отличать от продуктов научного анализа (значения, понятия).

В индивидуально-психическом плане концепт определяется как „*спонтанно функционирующее в познавательной и коммуникативной деятельности базовое когнитивно-перцептивно-аффективное образование динамического характера, подчиненное закономерностям психической жизни человека*“ (Залевская 2001: 39). Концепт в этом смысле есть „сгусток жизненного опыта“ (Карасик 2004: 127). Данное содержание характеризует концепт как единицу универсального предметного кода (по Н. И. Жинкину), которой свойственна смешанная (полимодалная) природа, динамичность, спонтанность, расплывчатость, пластичность, многомерность и симультанность, частичная осознаваемость и вербализуемость, включенность в единую сеть подобных единиц и т.д.

Мы исходим из того, что „формат“ данного образования подвержен изменениям в зависимости от характера контекстуальной организации материала (по В. С. Ротенбергу), т.е. способа обработки информации. В процессе актуализации (активизации, осознания, вербализации) концепт как целостная, но смутная идея подвергается структурированию, приобретая в зависимости от цели активизации разную форму: симультанной многомерной структуры, линейной последовательности и т.п.

Исследования содержания и структуры концептов проводятся, как правило, на материале словарных дефиниций имен концептов, фразеологического и паремиологического фондов, текстов художественной литературы и данных ассоциативных экспериментов. Указанный материал отражает как индивидуальный, так и социальный (культурный) ракурс концепта. Объект, получаемый в результате научной интерпретации всего материала, представляет собой модель концепта-инварианта. Способ моделирования обусловлен характером референциальной области концепта (предмет, ситуация и т.п.) и самим подходом к моделированию: от списочного перечисления компонентов исследуемого объекта до построения пространственной модели.

По вопросу компонентного состава структуры (макроструктуры) концепта в литературе представлены разные точки зрения (Степанов 1997; Слышкин 2004; Воркачев 2001, 2004; Карасик 2004; Никитин 2004; Стернин 2006 и др.).

Однако, несмотря на специфику моделей, „*большинство исследователей выделяют в составе концепта образ, определенное информационно-понятийное ядро и некоторые дополнительные признаки*“ (Стернин 2006: 219). Содержание понятия „дополнительные признаки“ в разных концепциях различно, однако, многие авторы включают в него оценку и знания, фиксирующие опыт материального и/или духовного взаимодействия с референтом, результаты вербализации концепта в литературе, фольклоре и т.п.

Считается, что образная составляющая концепта исторически предшествует понятийной. Эмпирический образ отражает способ познания и является средством кодирования информации, т.е. „*концепт рождается как образ*“ (Маслова 2005: 40). Образное содержание концепта представляет собой целостный след памяти, связанный с некоторым предметом, явлением, событием, качеством и т.д. Экспериментальные данные обнаруживают наличие чувственно-образной основы и в концептах, представленных в языке абстрактной лексикой (Бибчук 1991; Розенфельд 2005). Лежащий в основе концепта образ может быть представлен перцептивными признаками (зрительными, тактильными, вкусовыми, звуковыми, обонятельными) и признаками, формируемыми метафорическим осмыслением референта.

Представления о структуре стереотипа также варьируются. Подобно структуре концепта в ней выделяют когнитивный (понятийный, информационный), эмоционально-оценочный (аффективный), культурологический, конативный (поведенческий) и другие компоненты. Многие авторы, тем не менее, указывают на доминирование эмоционально-оценочной составляющей (Агеев 1986; Дмитриева 1996; Пищальникова 1999; Семендяева 2001; Бушев 2003 и др.). Эмоция, по замечанию В. А. Пищальниковой (Пищальникова 1999: 164), „*определяет деятельностный характер знания в образующейся структуре стереотипа и представляет социально одобренное отношение к данному знанию, что принуждает личность к поведенческим реакциям определенного характера*“. Таким образом, стереотип предстает как эмоционально-интегрированная структура. Эмоционально-оценочные признаки концепта выполняют в процессе стереотипизации функцию доминанты (по А. А. Ухтомскому), интегрирующей определенные когнитивные признаки в соответствующую схему восприятия.

Отмечается, однако, что стереотипы могут быть по своему содержанию и нейтральными (Гришавина, Цурикова 2007). Думается, что в таких случаях стереотип не несет в себе ярко выраженной эмоционально-оценочной нагрузки и представляет собой упрощенный, схематизированный образ объекта, который, тем не менее, отличается от понятия как продукта логического обобщения. Под

стереотипом в целом можно понимать образ-представление, который „*в процессе „рождения“ переживает определенную минимизацию*“ (Красных 2002: 186). Мы полагаем, что именно образный компонент концепта является когнитивным базисом формирования стереотипа.

В процессе стереотипизации происходит обобщение и схематизация образа, выделение наиболее актуальных, релевантных признаков объекта. Эмоционально-оценочные признаки, как правило, являются мотивационной основой стереотипизации. Они вплетаются в структуру образа, формируя определенное отношение к референту, которое, в свою очередь, влияет на отбор прототипических когнитивных признаков объекта, подлежащих стандартизации. Как свидетельствует опыт психологических исследований, восприятие и память фиксируют наиболее значимую в эмоциональном отношении информацию. В целом, отмечается, что в стереотипизации задействованы такие процессы, как избирательное внимание, оценка, формирование понятий и категоризация, атрибуция, эмоции, память (Мацумото 2003).

Таким образом, стереотипизация концепта связана с „гипертрофией“ определенных концептуальных признаков, их обобщением и стандартизацией в сознании человека. Концепт, подвергшийся таким когнитивным операциям, становится стереотипом (стереотипным концептом), аккумулирующим некий стандартизированный опыт как коллективный, так и индивидуальный, приобретенный как в результате собственных наблюдений, так и в результате усвоения чужого опыта. Стереотипный концепт характеризуется типичностью образов и единообразием эмоционально-оценочных реакций, что проявляется в однородности и предсказуемости ассоциаций.

ЦЕЛЬ, МЕТОДИКА И МАТЕРИАЛ ИССЛЕДОВАНИЯ

Целью нашего исследования являлось выявление стереотипизирующих ресурсов конкретного концепта. Объектом исследования был избран концепт „студенческая жизнь“. Квалифицируя данное когнитивное образование как концепт, мы исходим из выше обозначенного понимания концепта. Мы считаем, что представление о студенческой жизни в индивидуальном сознании может иметь разный характер (формат): от смутного образа до более или менее четко структурированной репрезентации.

Степень стереотипности представлений о студенческой жизни не является установленным фактом, а требует исследования. Основанием для такого исследования может служить наличие „классических“ стереотипных суждений „Студенческие годы - лучшие годы жизни“, „От сессии до сессии живут студенты весело“ и т.п. Для установления степени актуальности данных стереотипов в созна-

нии современных поколений и изучения механизма стереотипизации соответствующего концепта мы провели анализ содержания и структуры данного концепта.

В качестве материала исследования мы использовали данные ассоциативного эксперимента как наиболее „прямого“ способа выявления „живых“ образных и оценочных компонентов. В исследовании была применена комплексная методика, включающая проведение ассоциативного эксперимента двух видов (свободного и направленного), построение ассоциативного поля концепта, когнитивную интерпретацию данных эксперимента, анализ макроструктуры концепта и статистическую обработку полученных результатов.

В качестве испытуемых были задействованы представители трех социально-возрастных групп (все они жители России): учащиеся старших классов средних общеобразовательных учреждений - школьники (106 человек), студенты разных курсов высших учебных заведений (146 человек), лица с высшим образованием в возрасте от 25 до 60 лет - бывшие студенты (107 человек). Сравнение результатов исследования по данным категориям информантов представляется интересным в том плане, что одна из категорий (школьники) не имеет опыта студенческой жизни, для другой категории (студентов) данный опыт является текущим, а для третьей категории этот опыт соотносится со сферой прошлого.

В ходе свободного ассоциативного эксперимента испытуемым предлагалось в течение трех минут записать любое количество (серию) ассоциаций, связанных с понятием „студенческая жизнь“. Направленный ассоциативный эксперимент ориентировал испытуемых на метафорическое осмысление понятия „студенческая жизнь“. Общее число единиц по итогам свободного ассоциативного эксперимента составило 3693. Количество единиц по итогам направленного ассоциативного эксперимента составило 405 единиц.

Ассоциативное поле формировалось путем перечисления всех ассоциатов, располагаемых в порядке убывания их частотности. Категориальная структура концепта выявлялась путем когнитивной интерпретации, в процессе которой близкие по семантическому содержанию ассоциаты обобщаются в интегральный когнитивный признак, а впоследствии интегрируются в более крупные категории (классификационные признаки) и выстраиваются иерархически (Попова - Стернин 2007). В анализе макроструктуры концепта основное внимание было направлено на выявление образного и оценочного компонентов.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Ассоциативное поле концепта „студенческая жизнь“ можно охарактеризовать как диффузное,

т.к. разброс ассоциатов довольно велик (как тематически, так и структурно), процент совпадений невелик (максимально 4 %). Как показывает статистический анализ, относительно частотное „единодушие“ (от 3 до 4 %) наблюдается в упоминании таких единиц, как „сессия“, „экзамены“. Эти единицы лидируют в анкетах студентов и школьников. Однако в анкетах бывших студентов лидирующую позицию (4 %) занимает лексема „молодость“, не вошедшая в число наиболее актуальных ассоциаций других групп респондентов.

Когнитивная интерпретация свидетельствует о том, что большинство ассоциатов каждого поля интерпретируются посредством выделенных нами классификационных признаков, степень яркости которых варьируется. Группа студенческих ассоциаций представлена большим количеством когнитивных признаков (51 признак). Списки когнитивных признаков по результатам эксперимента с учащимися и представителями старшей социально-возрастной группы более компактны (40 и 37 признаков соответственно).

Вместе с тем большинство испытуемых всех групп стабильно актуализируют такие признаки концепта „студенческая жизнь“, как период сессии и взаимоотношения и общение с людьми. Для студентов и школьников в число наиболее актуальных признаков входят также виды учебных занятий и работ. Школьники и бывшие студенты чаще акцентируют внимание на новизне жизненного этапа и его атрибутах, а также на познавательном характере данного периода жизни. В реакциях настоящих и бывших студентов регулярнее встречаются ассоциации, связанные с отдыхом и развлечениями. Для постстуденческой группы информантов более значимыми оказались такие признаки, как молодой возраст, веселье и вузовские мероприятия. В сознании школьников студенческая жизнь чаще ассоциируется с новизной, свободой и самостоятельностью. Студенты чаще отмечают недостаток сна (см. таб. № 1).

Данные категориальные признаки также интегрируют образы наиболее типичных ситуаций студенческой жизни (сдача экзамена, лекция, бессонная ночь, вечеринка, поход в ночной клуб, песни под гитару, посвящение в студенты и т.д.) и образы характерных для этого периода жизни состояний (веселье, молодость, свобода, самостоятельность и т.д.).

Единицы, представляющие метафорические образы, довольно разнообразны. В результате классификации данных единиц по характеру образа и по итогам статистического анализа выявляется следующая картина. Наиболее частотными реакциями оказались единицы, передающие образ чего-то бурного, активного (бурлящая река, горная река, бурное море, юла и т.п.), образ чего-то страшного, опасного (вулкан, шторм, буря, кактус, война и т.п.), образ чего-то трудного, тяжелого (река с подвод-

Таб. № 1: Доминирующие когнитивные признаки.

Когнитивные признаки	Школьники	Студенты	Бывшие студенты
Новизна жизненного этапа и его атрибутов	11,3%	4,1%	7,7%
Период сессии	11,1%	10,6%	7,8%
Взаимоотношения и общение с людьми	7,7%	8,7%	12,4%
Виды учебных занятий и работ	7,7%	8,4%	3,8%
Учеба как познавательная деятельность	6%	3,6%	5,6%
Свобода и самостоятельность	5,3%	2,3%	2,6%
Веселье	3,9%	3,4%	6,4%
Отдых, развлечения	3,3%	7,2%	7,3%
Вузовские мероприятия	3,2%	3,9%	10,6%
Количество сна	2,4%	4,1%	1,8%

ными камнями, жизнь бездомного пса, каторга и т.п.), образ чего-то яркого и красивого (яркая палитра красок, радуга, цветение любимого растения, фейерверк и т.п.), образ чего-то радостного, веселого, приятного (праздник, рай, брызги шам-

панского, сказка, вечное лето и т.п.), образ чего-то двуликого, сочетающего позитивное и негативное (погода, дождь и солнце, соль и сахар, зебра, рай в аду и ад в раю и т.п.) (см. таб. № 2).

Таб. № 2: Доминирующие метафорические образы.

Образы	Школьники	Студенты	Бывшие студенты
Нечто бурное, активное	11,6%	9,6%	9%
Нечто страшное, опасное	8,2%	6,5%	4%
Нечто трудное, тяжелое	9,1%	9,6%	1%
Нечто яркое и красивое	10%	6,1%	12%
Нечто радостное, веселое, приятное	5,7%	6,1%	25%
Нечто двуликое (позитив и негатив)	12,3%	9,6%	2%

Оценочный компонент представлен разными видами оценок: общеаксиологической, сенсорно-чувственной, интеллектуальной, эстетической, этической, регулятивной, утилитарной, оценкой наличия, количества/меры, желательности, возможности, необходимости и уверенности. Нас, в первую очередь, интересовал вопрос соотношения позитивной и негативной эмоциональной направле-

нности ассоциаций наших респондентов. Статистический анализ показал, что ассоциации потенциальных и бывших студентов характеризуются значительным преобладанием положительного отношения, а в ассоциациях лиц, являющихся студентами в настоящий момент, соотношение позитивных и негативных оценок примерно одинаково с небольшим перевесом в сторону последних (см. таб. № 3).

Таб. № 3: Соотношение положительных и отрицательных оценок.

Оценка	Школьники	Студенты	Бывшие студенты
Положительная	71,1%	47,4%	80,1%
Отрицательная	28,9%	52,6%	19,9%

В целом проведенное исследование выявляет следующую картину. Диффузность ассоциативного поля концепта „студенческая жизнь“, разнообразие категориальных сфер, образов и оценок не позволяют делать вывод о высокой степени стереотипности данного концепта. Вместе с тем процесс сопоставления данных по различным аспектам анализа прослеживает похожие тенденции - доминирование определенного круга признаков. Причем ряд

признаков является значимым для всех групп информантов, а некоторые признаки регулярно актуализируются в анкетах одной или двух групп.

Полагаем, что стереотип „От сессии до сессии живут студенты весело“ в определенной мере реализует себя в ассоциациях наших информантов. Образ сессии представлен довольно большим количеством реакций и чаще всего сопровождается негативной эмоциональной оценкой. Образы, свя-

занные с весельем и развлечением в численном отношении несколько уступают грозному образу сессии, но регулярно отражаются в анкетах информантов. Однако этот аспект оказался в меньшей степени актуализированным в анкетах школьников. Представление о двойственном характере студенческой жизни, сочетающей позитивные и негативные стороны, отражено во многих ассоциациях. Образ студенческих лет как лучших лет жизни в большей степени отражен в сознании лиц, чья текущая деятельность выходит за рамки обучения в вузе.

Большее единообразие в образах и оценках наблюдается в сознании информантов постстуденческой категории. Для них студенческая жизнь преимущественно ассоциируется с такими характеристиками, как молодость, общение, участие в интересных мероприятиях, веселье, беззаботность, активность, познание и в целом воспринимается очень положительно.

В представлении школьников студенческая жизнь, в общем, оценивается очень позитивно, ассоциируется с новизной, яркостью, активностью, общением, свободой, самостоятельностью и учебно-познавательной деятельностью.

Образ студенческой жизни в сознании ее реальных субъектов (студентов) в большей степени разнообразен и содержит больше полярных оценок. Однако он также не лишен стереотипности (страх перед сессией, обильное общение, веселые развлечения, бурная, но нелегкая жизнь). Студенты в большей степени, чем представители других категорий, указывают на трудности и проблемы студенческой жизни (большие нагрузки, нехватка времени, недостаток сна, постоянное чувство голода). Этот факт зафиксирован в современных студенческих стереотипах: „Кто не был студентом, тому не понять, как хочется кушать, как хочется спать“, „Что упало у студента, то упало на газетку“ и др.

Таким образом, исследование выявляет определенную социально-возрастную динамику, как структуры самого концепта „студенческая жизнь“, так и формируемых на базе данного концепта стереотипных представлений.

Возвращаясь к вопросу о механизме стереотипизации, следует сказать следующее. Данный концепт можно охарактеризовать как потенциально стереотипизируемый, так как он обладает необходимыми для данного процесса предпосылками (ресурсами). Определенная степень совпадения ассоциативных реакций и возможность их категоризации свидетельствуют о том, что представление о студенческой жизни „существует“ как концепт-инвариант. Выявление образной и оценочной составляющих позволило нам установить характер и взаимодействие доминирующих (наиболее типичных) образов и оценок, послуживших когнитивным и мотивационным базисом для формирования стереотипных представлений и суждений. Относи-

тельно регулярное и массовое фокусирование внимания на соответствующих аспектах, однородность связанных с ними эмоций и оценок отражают тенденцию к обобщению, схематизации и упрощению представлений о референте.

Вариативность в ассоциациях разных групп информантов обусловлена, на наш взгляд, фактором наличия/отсутствия опыта студенческой жизни и спецификой оценки этого опыта. Как правило, отсутствие опыта и его оценка в ретроспекции формируют более стереотипное представление. Более близкое знакомство с референтом в текущем опыте в большей степени наполнено личностными смыслами, т.е. индивидуальными образами и оценками. К „сдерживающим“ стереотипизацию данного концепта факторам мы можем также отнести и референтные особенности самого концепта. Студенческая жизнь представляет собой довольно объемный „участок“ действительности, который трудно отнести к одному из традиционно выделяемых классов референтов (предмет, явление, ситуация, событие и др.). Это скорее совокупность ситуаций, событий и т.п., а точнее совокупность различных аспектов жизни лиц, относящихся к определенной категории по роду их деятельности, связанной с периодом обучения в высшем учебном заведении. В связи с этим данное ментальное образование с трудом поддается моделированию в параметрах фрейма, используемого преимущественно для представления стереотипных ситуаций, хотя многомерность фреймового формата, в общем, подходит для представления структуры полученного в результате анализа продукта.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Исследование проблем стереотипности предполагает различные ракурсы рассмотрения. Мы акцентировали внимание на механизмах стереотипизации концепта. Изучение вопросов структуры и содержания концепта и стереотипа позволило нам наметить возможные пути исследования данного аспекта. Проведенное нами экспериментальное исследование, в принципе, показывает действенность избранной методики, которая, однако, может варьировать конкретные методы сбора и анализа материала. В целом, проблема стереотипизации нуждается в более тщательной и глубокой разработке. Данная публикация отражает лишь часть исследования, связанного с изучением проблем „порождения“ стереотипного и творческого.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА И ИСТОЧНИКИ ИНФОРМАЦИИ

1. АГЕЕВ, В.С. (1986): Психологическое исследование социальных стереотипов. *Вопросы психологии*, № 1, с. 95-101.
2. БЕБЧУК, Е.И. (1991): *Образный компонент в лексической структуре русского существи-*

- тельного. Автореф. ... дис. канд. филол. наук. Воронеж.
3. БОЙКО, Е.И. (1976): *Механизмы умственной деятельности: динамические временные связи*. М.: Педагогика.
 4. БУШЕВ, А.Б. (2003): *Семантика социально-политического дискурса: автоматизация, стереотипии и штампы*. [online]. Режим доступа: <<http://www.humanities.edu.ru/db/msg/45806>>
 5. ВОРКАЧЕВ, С.Г. (2001): Концепт счастья: понятийный и образный компоненты. *Известия РАН. Серия лит-ры и языка*, № 6, Т. 60, с. 47 - 58.
 6. ВОРКАЧЕВ, С.Г. (2004): *Счастье как лингвокультурный концепт*. М.: Гнозис.
 7. ГРИШАЕВА, Л.И. - ЦУРИКОВА, Л.В. (2007): *Введение в теорию межкультурной коммуникации*. М.: Изд. Центр „Академия“.
 8. ДМИТРИЕВА, Н.Л. (1996): *Конвенциональный стереотип как средство регуляции восприятия вербализованного содержания*. Автореф. ... дис. канд. филол. наук. Барнаул.
 9. ЗАЛЕВСКАЯ, А.А. (2001): Психолингвистический подход к проблеме концепта. In: *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*. Воронеж, с. 36-44.
 10. ЗИМНЯЯ, И.А. (1989): *Психология обучения неродному языку*. М.: Русский язык.
 11. КАРАСИК, В.И. (2004): *Языковой круг: личность, концепты, дискурс*. М.: Гнозис.
 12. КРАСНЫХ, В.В. (2002): *Этнопсихолингвистика и лингвокультурология: Курс лекций*. М.: Гнозис.
 13. МАСЛОВА, В.А. (2005): *Когнитивная лингвистика*. Минск: Тетра Системс.
 14. МАЦУМОТО, Д. (2003): *Психология и культура*. М.[и др.]: Питер.
 15. НИКИТИН, М.В. (2004): Развернутые тезисы о концептах. *Вопросы когнитивной лингвистики*, № 1, с. 53-64.
 16. ПИЩАЛЬНИКОВА, В.А. (1999): *Психопэтика*. Барнаул: Изд-во АГУ.
 17. ПОПОВА, З.Д. - СТЕРНИН, И.А. (2007): *Когнитивная лингвистика*. М.: АСТ: Восток - Запад.
 18. РОЗЕНФЕЛЬД, М. Я. (2005): Образ в семантической структуре конкретных и абстрактных лексем. In: *Язык и национальное сознание*, Вып. 7. Воронеж, с. 42-47.
 19. СЕМЕНДЯЕВА, О.Ю. (2001): Эффект стереотипизации. In: Д.Я. Райгородский, *Реклама: Внушение и манипуляция: Медиа-ориентированный подход*. Самара: Бахрах-М, с. 327-334.
 20. СЛЫШКИН, Г.Г. (2004): Лингвокультурные концепты и метаконцепты. Волгоград: Перемена.
 21. СТЕПАНОВ, Ю.С. (1997): *Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования*. М.: Школа „Языки русской культуры“.
 22. СТЕРНИН, И.А. (2006): Структура концепта. In: *Языковое бытие человека и этноса: психолингвистический и когнитивный аспект*, Вып. 10. Барнаул, с. 218-229.

ADDRESS & ©

доц. Ирина Николаевна ЩЕКОТИХИНА, к. фил. н.
Кафедра английского языка
Факультет иностранных языков
Орловский государственный университет
ул. Бурова д. 22, кв.39, 302 025 Орёл
Russia
schek@orel.ru

4 RECENZE · REVIEWS

Miloš KREJČÍ: Jak se „dělá“ prezident Spojených států amerických. Průvodce americkým volebním systémem od zřízení funkce prezidenta po souboj Baraka Obama versus John McCain. Praha: Mladá fronta, 2009, 247 s., ISBN 978-80-204-1935-4.

Miloš KREJČÍ: How President of the U.S.A. is made

V roce 2009 vyšla Miloši Krejčímu (nar. 1920) kniha *Jak se „dělá“ prezident Spojených států amerických*. S podtitulem *Průvodce americkým volebním systémem od zřízení funkce prezidenta po souboj Barak Obama versus John McCain*. Jedná se o upravenou a rozšířenou verzi stejnojmenné publikace z roku 2000 (tehdy bez podtitulu). Nové zpracování bylo připraveno k příležitosti posledních amerických prezidentských voleb. Autor se dlouhodobě věnuje politické scéně Spojených států amerických, čehož mohou být dokladem jeho předchozí publikace, jako například *Deklarace nezávislosti Spojených států amerických a Ústava Spojených států amerických s komentáři Miloše Krejčího (2000)* či *My, lid Spojených států...: (o ústavě USA) (1987)*.

Ve svých knihách autor zúročuje svou dlouholetou žurnalistickou zkušenost a znalost Spojených států. Z přebalu knihy se čtenář dozví o autorovi, že „po válce byl zaměstnán u dovozce amerického tabáku, později v podnicích zahraničního obchodu. Byl obchodním přidělcem a generálním konzulem v Kapském Městě a Johannesburgu. Jako ředitel londýnské společnosti Poldi Steel založil československo-rhodézskou vývozní agenturu v Salisbury, Rhodesie (Zimbabwe), pak další československo-libyjskou firmu v Tripolisu. 6 let stál v jejich čele jako generální ředitel. V letech 1980-1986 byl zahraničním zpravodajem Rudého práva ve Washingtonu D.C. V souvislosti se svým povoláním navštívil 80 zemí v Evropě, Africe, Asii a Latinské Americe“.

V prvé řadě je čtenáři nezbytné zdůraznit, že se nejedná o odbornou publikaci, ale populárně naučný text, ve kterém zcela absentují citace, odkazy a seznam literatury a jiných zdrojů. Struktura knihy se jeví nekonzistentní, příliš atomizovaná, kdy je čistý text 240 stran rozčleněn do 36 kapitol, z nichž některé svým rozsahem nepřevyšují dvě strany. Autor také nijak neuvádí čtenáře do obsahu a cílů své knihy, čtenář tak může postrádat určitá autorova úvodní slova, určité čtenářovo „vodítko“ záměry předloženého textu. Snad jen první kapitola by mohla slabě suplovat úvod, byť to není čtenáři explicitně vyjádřeno.

V první části knihy s názvem *Volby v éře počítačů* autor stručně charakterizuje americké prezidentské kampaně, které působí především na emoce voličů

a umožňují manipulovat jejich jednáním žádoucím směrem. Zvýšená pozornost je věnována soustředování pozornosti voličů na podstatné detaily osobního života kandidátů a jejich příbuzných. Hlavní důraz je kladen na negativní styl vedení kampaně. Autor dává do souvislosti význam prezidentských voleb s vyjádřením vůle lidu.

„Rušný průběh voleb ve Spojených státech přes všechny svůj vnější efekt nezajišťuje plně ani svobodu, ani výběr, ani možnost reálné účasti širokých vrstev obyvatelstva USA, které mají hlasovací právo, na rozhodování o nejdůležitějších otázkách vnitropolitického a zahraničněpolitického života země, i američtí odborníci museli přiznat, že počet voličů sice roste, ale výběr, který mají, se stále zužuje. O široké účasti mas na politickém procesu nijak nesvědčí ani historická fakta. Zemi často řídily vlády, které nezískaly ve volbách podporu většiny. Téměř polovina z dosavadních prezidentů nebyla zvolena většinou obyvatelstva a tři z nich - J. Adams, B. Hayes a B. Harrison - byli zvoleni, přestože většina voličů dávala přednost jejich hlavnímu odpůrci“ (s. 9, 10).

Svá tvrzení dokládá procentuálními výsledky některých prezidentských a guvernérských kandidátů. „Většina těch, kdo ve volbách zvítězili, dostala hlasy 15-26 procent registrovaných voličů, guvernér státu New Jersey byl zvolen 14 procenty hlasů, starosta města New York 12 procenty voličů a senátor Tower za stát Texas byl znovuzvolen jen osmi procenty hlasů Texanů. Vezmeme-li v úvahu, že v roce 1976 se James Carter stal prezidentem při podpoře pouhých 28 procent voličů a že Ronald Reagan zvolilo ještě méně voličů (26,2 procenta), je zřejmé, že takové výsledky voleb zpochybňují „zastupitelský“ charakter vlády ve Spojených státech“ (s. 10). Zdroj těchto údajů však není čtenáři představen. To se stává slabým místem na řadě míst v celé práci.

V celém textu „probleškávají“ některá autorova hodnotící stanoviska, ze kterých čtenář může dedukovat jeho „ideově-politickou“ orientaci. Tu bychom mohli jistě přisoudit společensko-politickému kontextu etapy, ve které pobýval ve Spojených státech (80. léta) a charakteru instituce, v rámci níž tam působil jako novinář (Rudé právo). Dokladem toho mohou být různé výrazy a slovní spojení, kterými se vyznačovala

oficiální československá žurnalistika před rokem 1989. Například na straně 11: „*Volby do zastupitelských orgánů státní moci ve Spojených státech jsou určovány především vůlí monopolního kapitálu*“ [zvýrazněno recenzentem]. Přestože kniha nese název „jak se dělá prezident“ a svým podnázvem odkazuje na fungování volebního systému Spojených států, v knize je více než jedna třetina celého textu zcela mimo tento obsahový záměr (viz níže). Proto se zaměříme pouze na ty kapitoly, které jednoznačně korespondují s názvem publikace.

Ústavním vymezením prezidentského volebního procesu s jeho ústavními dodatky se zabývá druhá a třetí kapitola (*Co říká americká ústava o volbách, Dodatky k ústavě*). Ve třetí kapitole (*Volební proces*) je popisována procedurální stránka prezidentských voleb od způsobů registrace voličů přes primární volby až po kampaň. Aspekty politického marketingu, které sehrávají v současnosti v procesu „tvorby“ prezidenta klíčovou úlohu, autor odobývá několika málo odstavci. Medializaci a propagaci věnuje pouhé dva odstavce (s. 26). To, co by čtenář očekával od knihy s titulem „jak se dělá prezident“, tedy podrobný vhled do oblasti politického marketingu zvláště v zemi, v níž vznikl a ve které tento aspekt prezidentských kampaní dosáhl z celosvětového hlediska nejvyšší precizace, nenalezne.

Následující kapitoly se nesou v podobném duchu, kdy autor představuje roli, pravomoci a kompetence prezidenta a viceprezidenta USA (*Prezident a jeho stín*), drží se stále pouze linie volebních výsledků (představuje řadu historických příkladů), na základě kterých popisuje a prokazuje „tvorbu“ amerického prezidenta (*Prezident nemusí mít vždy většinu*): „*Například v roce 1948 získal republikánský kandidát na prezidentství T. Dewey 21 milionů 971 tisíc hlasů a 189 volitelů a demokratický kandidát na prezidentství H. Truman 24 milionů 104 tisíc hlasů, ale 303 volitelů*“ (zdroj opět neznámý). Například problematice volební geografie (gerrymandering) je dán opět jen velice úzký prostor jednoho odstavce (s. 38).

V osmé kapitole *Jednohlasé dueto* autor seznamuje čtenáře se strukturou a charakterem amerického stranického systému, historií a vnitřním uspořádáním dvou nejsilnějších politických stran. Čtenář zde může opět postrádat důraz na aspekt profesionalizace politických stran, roli volebních poradců, marketingových specialistů a obecně se zvyšující úlohu specializovaných volebních týmů. Při popisu charakteru stranického systému se opírá o konzervativního ideologa R. Ringera, který tvrdí, že „*ve Spojených státech je ve skutečnosti systém jedné strany - „demopublikánské strany“ - zamaskované ve dvou stranách*“ (s. 47). Autor se domnívá, že představa o Demokratické straně jako liberální lidové straně a Republikánské straně jako straně „*velkého byznysu a reakce*“ je mýtus. Obě politické strany dle Krejčího zastupují zájmy „*velkých monopolů*“. Počáteční rozdíly mezi oběma stranami postupně mizely a ve druhé polovině 19. století se obě staly vládnoucími stranami „*finančního kapitálu*“.

Devátá kapitola („*Třetí*“ strany) se zaměřuje na prokázání volebního monopolu dvou nejsilnějších stran a jisté diskriminace prezidentských kandidátů ostatních politických stran. Krejčí uvádí několik příkladů procedurálních, legislativních či mediálních. Například kandidáti dvou hlavních stran se registrují vlastně automaticky. Ale od kandidátů „*třetích*“ stran se požaduje předběžné shromažďování podpisů pod příslušnou petici. „*Celkově je třeba pro navržení kandidáta „třetí“ strany ve všech 50 státech shromáždit přes dva miliony podpisů. Bylo vypočítáno, že k získání takového množství podpisů by bylo třeba více než 100 tisíc pracovních hodin. Podpisová akce je však omezena. Kromě toho jsou při ní nezbytní svědkové, jejich notářské schválení a zvláštní povolení pro ty, kdo podpisy shromažďují atd. Nelze se proto divit, že v důsledku toho všeho nemají dvě hlavní politické strany v prezidentských volbách na národní úrovni prakticky žádnou konkurenci*“ (s. 56).

Navzdory de facto nemožnosti zvolení prezidenta se někdy kandidátům třetích stran nebo nezávislým podaří získat jiné politické funkce nebo připoutat pozornost hlavních kandidátů pro specifická témata. Z „*třetích*“ stran, které se v dějinách nějakým způsobem projeví voleb v USA, autor uvádí stručný přehled 40 z nich, s jejich krátkým profilem a výsledky v prezidentských volbách od poloviny 19. století po současnost (jmenujme například Amerika pro Američany, Americká dělnická strana, Americká národní strana, Americká strana aj.).

Primárky jsou předmětem další kapitoly stejného názvu. Autor představuje několik druhů primárních voleb, které se liší podle toho, o který stát a o kterou stranu jde. „*Všeobecně řečeno, voliči mohou stanovit delegáty přímou volbou, nebo vyjádřením podpory určitému prezidentskému kandidátovi*“ (s. 71). „*Primární volby dnes slouží spíše jako pomocný ukazatel při odhadu výsledku prezidentských voleb*“ (s. 73). „*Jinak řečeno, mechanismus primárek neslouží ani tak rozšíření, jako spíše omezení iniciativy voličů. G. Gallup, který stál v čele jedné z nejznámějších institucí pro průzkum veřejného mínění, konstatoval, že „obyčejní voliči - řadoví členové hlavních stran - mohou málo co říci k výběru kandidátů na úrovni měst, států i na národní úrovni“*“. Podle Krejčího proto primární volby nenapomáhají zvyšování politické aktivity občanů. Jejich omezený mechanismus vede spíše k tomu, že se jich zřídka účastní více než 30 procent registrovaných voličů každé strany.

Jedenáctá kapitola (*Sjezdy hlavních stran*) má ilustrovat přípravu a roli stranických programů v prezidentských kampaních. Příklady jsou vybírány především ze 70. a 80. let. Tato neaktuálnost je nicméně charakterem celého Krejčího textu. Kapitola následující (*Umění „zdat se“*) představuje první výraznější obsahový posun k jádru a podstatě celé knihy (tedy k tomu, jak se vlastně „*dělá*“ americký prezident), byť se soustředí pouze na osobu kandidáta. Autor klade a zodpovídá otázky: Jaký druh lidí se angažuje v ame-

rické politice a co je tajemstvím jejich úspěchu? Bohužel opět jen velice obecně a stručně představuje mechanismy, kterými se buduje úspěšná představa o kandidátovi, o jeho osobnosti, schopnostech a vlivu. „Kandidáti dostávají školení, co mají říkat. Instruováni jsou i jejich manželky a děti. Neustále vylepšování vzhledu, osobní přitažlivosti a atraktivnosti kandidátů je v dnešní době považováno za nejdůležitější. Kandidáti jsou nejen školeni, ale jsou i seznamováni s nejmodernější technikou vedení kampaní, s psychologií, jsou odborníky instruováni, jak zvládnout nepřátelsky naladěné reportéry, kteří kladou záludné otázky“ (s. 82-83). „Před každým vystoupením nalévají kandidátovi rozumy, brousí jeho gesta a způsoby, režirují jeho budoucí roli. Tato role je výsledkem souhrnného úsilí jeho aparátu, autorů jednotlivých čísel a sólových vystupů, režisérů a programátorů. Díky stále dokonalějšímu využívání televize a počítačů manažery předvolebních kampaní se kandidáti objevují před veřejností ve stále lepším balení“ (s. 85). Autor jistě velice výstižně a kompaktně v této kapitole vystihuje souhrn všech nejdůležitějších marketingových strategií, přesto by čtenář jistě ocenil preciznější rozpracování této tematiky, více konkrétních příkladů práce a výsledků PR specialistů, mediálních „mágů“ aj. při vytváření mediálního obrazu kandidátů.

Nejrozsáhlejší částí knihy je kapitola *Američtí prezidenti*. Tato kapitola je svým rozsahem neúměrná k ostatním kapitolám. Jejich 81 stran (kapitoly mají vesměs okolo 5 stran) představuje onu avizovanou třetinu knihy (s. 99-180), která se z koncepčního hlediska publikace zcela míjí svým obsahem. Podle autora má tato kapitola uvádět přehled amerických prezidentů od George Washingtona až k Billu Clintonovi, „jde jen o črty, které se zaměřují na takové aspekty ze života prezidentů, jež jsou u nás méně známé nebo vůbec neznámé, a především na ty, jež ilustrují proces amerických voleb v praxi a ukazují, jaké prezidenty si Američané volili“ (s. 100). Po přečtení této kapitoly se bude nejspíše nejeden čtenář ptát, jak souvisí například záliba G. Washingtona sledovat zvyky domácích zvířat při pohlavním spojení s ilustrací amerického volebního procesu a tvorbou prezidenta. Právě tato část knihy nejvíce znehodnocuje literární záměr autora a vykazuje nejvyšší prvky popularizační práce, kdy nezřídka text dosahuje až bulvární úrovně ve svém zacílení na pikanterie životních příběhů jednotlivých prezidentů (například črta prezidenta Clintona a jeho prezidentství je autorem ilustrována pouze skrze prezidentovu aféru se slečnou Lewinskou).

Následné kapitoly („Prezidentka“ *Spojených států a Když kouzlo pomine*) jako by postrádaly logické koncepční ukotvení. Svým obsahem jsou totožné s kapitolou předešlou, nicméně jsou z ní vyňaty a je jim dán samostatný prostor. Zajímavou kapitolou je kapitola 19. Zde autor představuje systém financování a státních dotací na prezidentské kampaně, legislativní prostředí a historické příklady vybraných

prezidentských kampaní. Bohužel jako v celé práci používá příkladů starých dvacet a více let.

Tematicky se Krejčí vrací opět k prezidentským kampaním až od 23. kapitoly (*Volby v roce 1984 až 1996*). Čtenáři uniká smysl zvolených voleb, autor nijak nezduvodňuje vybraný volební rozsah. Kapitola opět trpí koncepční nevyvážeností a jistým obsahovým mizením. Autor v ní příkládá největší důraz na hodnocení Reaganovy administrativy, jeho volební kampaně jsou v textu obsaženy jaksi mimoděk. Ostatním volbám (1992, 1996) věnuje ze čtyř stran dva odstavce. Následující kapitoly potvrzují značnou strukturální atomizaci celého textu. Autor neposkytuje čtenáři vysvětlení, proč člení (nerovnoměrně) vybrané volby do několika kapitol s různým rozsahem (kapitola *Volby v roce 2000 - Hra s tvrdým míčem* je například jednostránková). Krejčí se místo do analýzy procesu „dělání“ prezidenta (jak avizuje název knihy) pouští do politických komentářů k prezidentským kandidátům od volebního roku 2000 po poslední volby 2008, sleduje jejich politické profily, průběh jejich politických kariér aj. Vše činí velice obecně. Světlym momentem je kapitola 30. (*Prezidentské volby v roce 2008*), kde probleskává analýza důvodů úspěchu Baraka Obamy. Po zbytek dalších šesti kapitol uhasíná.

O knize Miloše Krejčího nelze říci, že by svým obsahem nenaplnila cíle, které si předsevzala, neboť autor čtenáře neuvedl do záměrů svého textu. Čtenář je tedy při posuzování obsahové náplně přečteného textu odkázán pouze na jeho název. Pokud bychom se drželi této linie, musíme konstatovat, že se publikace zabývá zvoleným tématem přímo či nepřímo pouze dvěma třetinami svého textu. Přestože je psána čtivým a živým jazykem, který má dynamický spád, nevyváží to ztracenou obsahovou hodnotu nemála kapitol. Komu ji tedy doporučit? Snad jen těm čtenářům, kteří se budou poprvé seznamovat s volebním systémem USA a kterým bude pouze první třetina knihy srozumitelným průvodcem touto oblastí.

Mgr. Štěpán STRNAD
Katedra společenských věd
Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.
Žižkova 4, 370 01 České Budějovice
Czech Republic
strnad@vsers.cz

5 VARIA

REFLEXE NAD SPINOZOU

Reflection on Spinoza

ABSTRAKT: Benedictus de Spinoza patřil mezi nejdůležitější postkarteziánské filosofy, kteří dosahovali svého rozkvětu ve druhé polovině sedmnáctého století. Spinoza svými myšlenkami významně přispěl téměř do všech oblastí filosofie. Při pozornějším zkoumání Spinozových spisů lze odhalit, že Spinoza vycházel z tak divergentních zdrojů, jako stoicismus a židovský racionalismus, a že byl ovlivněn díly Machiavelliho, Hobbese, Descarta a jiných filosofických a náboženských myslitelů té doby. Z tohoto důvodu je obtížné jej kategorizovat, ačkoliv je obvykle považován společně s Descartem a Leibnizem za jednoho ze tří hlavních racionalistů. Co se týče Spinozova podhodnocení smyslového vnímání jako druhu získaných vědomostí, jeho popisu čisté intelektuální formy vědomí a jeho idealizaci geometrie jako filosofického modelu, je toto členění správné. Ale neměli bychom být slepí ani k eklekticismu propustujícím Spinozovým celoživotním dílem, natož k neobyčejné originalitě jeho myšlení.

Klíčová slova: racionalistická filosofie - karteziánismus - empirismus - monistická metafyzika

ABSTRACT: Benedictus de Spinoza was among the most important post-Cartesian philosophers who flourished in the second half of the 17th century. He made significant contributions to nearly every field of philosophy and his writings reveal the influence of such divergent sources as Stoicism, Jewish Rationalism, Machiavelli, Hobbes, Descartes and a variety of heterodox religious thinkers of his day. For this reason he is difficult to categorize though he is usually counted, along with Descartes and Leibniz, as one of the three major Rationalists. Supposing Spinoza's devaluation of sense perception as a means of acquiring knowledge, his description of a purely intellectual form of cognition, and his idealization of geometry as a model for philosophy, this categorization is fair. However, it should not blind us to the eclecticism of his pursuits, nor to the striking originality of his thought.

Key words: rationalist philosophy - Cartesianism - empiricism - monistic metaphysics

ÚVOD

Spinoza je mezi filosofy nejznámější svou „*Etikou*“, monumentální prací, která prezentuje etickou vizi vycházející z monistické metafyziky, ve které jsou Bůh a Příroda navzájem identické. Bůh není transcendentální stvořitel vesmíru, který vládne skrze prozřetelnost, ale je to Příroda sama, chápaná jako nekonečný, nevyhnutelný a plně deterministický systém, jehož součástí jsou lidské bytosti. Lidé dosáhnou štěstí pouze tehdy, pokud budou akceptovat tento systém, a to způsobem racionálního poznání. Kvůli těmto a mnoha dalším provokativním postojům a názorům, jež zastával, zůstal Spinoza enormně kontroverzní postavou. Pro mnoho lidí je poslem osvícené modernosti, který nás vyzývá k žití pod vedením rozumu. Pro jiné je Spinoza nepřítel tradic, které udržujeme, a odpůrce aristokratické povýšenosti uvnitř člověka.

Při otevření Spinozova mistrovského díla, „*Etiky*“, je každý ihned uchváten jeho formou. Dílo je napsané ve stylu geometrického pojednání a stejně jako Euklidovo *Základy* každá kniha zahrnuje soubor definic, axiomů, tvrzení, scholii a dalších prvků, charakteristických pro formální aparát geometrie. Naskytá se otázka použití tak podivuhodného způsobu prezen-

tace. Spinoza vynaložil skutečně enormní úsilí, jehož výsledkem je práce, která nadchla čtenáře z řad široké odborné i laické veřejnosti.

Jedním z možných vysvětlení Spinozova způsobu podání je skutečnost, že sedmnácté století bylo obdobím, ve kterém se geometrie těšila neobyčejnému oživení zájmu a byla chována ve výjimečně hluboké úctě, obzvláště uvnitř intelektuálních kruhů, v nichž se Spinoza pohyboval. Pro dokreslení skutečnosti lze dodat, že Spinoza, ač ne kartezián, byl horlivým studentem Descartových děl. Je známo, že Descartes byl předním zastáncem použití geometrické metody ve filosofii. V tomto ohledu lze *Etiku* považovat za dílo inspirované karteziánskou tradicí.

Za vstupní bránu k pochopení Spinozovy filosofie je považována „*Rozprava o zdokonalení rozumu*“. V podstatě se jedná o metodologickou a zároveň i gnoseologickou úvahu Spinozy. Spinoza věnoval skutečně maximální pozornost své metodě a orientoval se na vytvoření bezpochybné filosofické koncepce. Tím se jeho filosofie stává poněkud odlišnou od tehdejší uznávané renesanční filosofie.

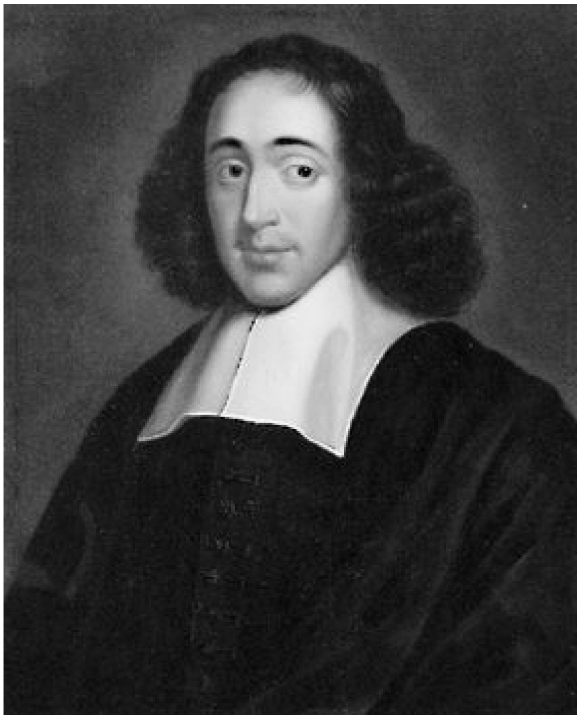
Spinoza se snažil vytvořit filosofii na základě hodnověrných tezí. Proto se snažil vybudovat svůj systém na geometrickém principu. V geometrii, v jejích axio-

mech, v přesné dedukci výroků Spinoza spatřoval způsob, který by byl nejen hodnověrný, ale také by dokazoval pravdivost svých tezí.

Spinoza se inspiroval Descartovou matematickou metodou. Po vzoru Descarta Spinoza pokládal za hlavní cíl své filosofie ovládnout vnější přírodní svět a zdokonalit lidskou přirozenost. Spinoza sestavil systém, který měl fungovat na základě pevných vědeckých zákonů. S tímto názorem mnozí badatelé nesouhlasí, a to především proto, že není možné na základě matematických a geometrických pravidel stanovit dokonalou přesnost a absolutní důkaz filosofických myšlenek. To, co se Descartes pokusil tvrdit pouze o přírodních úkazech, Spinoza tvrdí úplně o všem. Matematicčnost světa se u něho dovršila co do obsahu i co do vnější formy. Spinoza se opírá o Euklidovu geometrii. Jak Euklides učí geometrii, tak chce Spinoza vykládat filosofii. Zajisté to byl dobrý záměr, ale naskýtá se zde otázka, zda je vůbec možná jeho realizace právě ve filosofii. V tomto ohledu se pak Spinoza stává stejným dogmatikem jako Descartes. Spinoza na základě dogmatu vybudoval dokonalou koncepci. Na druhé straně ale nelze opomenout, že Spinoza je racionalistou. Pouze rozum je schopný odvodit a dokazovat tyto věčné pravdy.

OSOBNOST BENEDICTA DE SPINOZY

Baruch Spinoza (Baruch Despinoza, lat. Benedictus de Spinoza) je pozoruhodná osobnost.

Zdroj: *Spinoza Philosophers - Baruch de Spinoza, 1665* (2009). [online].

Dostupný z www.abcpil.de/assets/ima.../Spinoza.jpg

Benedictus de Spinoza (1632-1677) je prototypem pravého filosofa. Spinoza pochází z rodiny špa-

nělských Židů, která pod tlakem náboženského fanatismu utekla z Portugalska do Nizozemí. Spinoza se narodil 24. listopadu 1632 v Amsterdamu. Jeho otec byl obchodníkem. Matka zemřela, když bylo Spinozovi šest let. Vzdělání získal v židovské škole. Tam poznal pentateuch, knihy proroků, talmud a jiná židovsko-náboženská díla. Byl mimořádně nadaný. Další vzdělání mu poskytoval lékař a právník Van de Ende. Spinoza navštěvoval jeho latinskou školu. Učil se zde nejen latinu, ale i přírodní vědy, matematiku, mechaniku, astronomii, chemii, medicínu a další vědy. Seznámil se s učením antických atomistů, stoiků, Descarta, Gassendiho, Bruna, Vaniniho, studoval Machiavelliho, Grotia a Hobbese, z jehož děl později také čerpal. Velice jej zaujaly také myšlenky Avicenny (arabsky Ibn Síny). Spinoza se zabývá otázkami křesťanství, zejména pak ve své interpretaci pojmu substance.

Zčásti pod vlivem studia Descartovy „*Dioptriky*“ a zejména podle židovské tradice se Spinoza vyučil řemeslu, broušení čoček. Po smrti otce se Spinoza dostal do konfliktu s rodinou a později s celou židovskou náboženskou obcí. Názorová rozdílnost se svými souvěrci a rabíny nakonec vedla k vyobcování Spinozy ze židovské obce.

O dalším životě Spinozy je možné říci jen málo. Žil velmi skromně a v tichém osamocení. Důvěrně se stýkal jen s několika přáteli, se kterými si také dopisoval. Byl to již zmíněný Ende, z dalších pak především Dr. Mayer, Huyghes a Leibniz. Díky korespondenci se svými přáteli se stal filosofem uznávaným po celé Evropě. V této době se Spinozovi dostává i veliké pocty, když je mu nabídnuta profesura na univerzitě v Heidelbergu. Spinoza však tuto nabídku odmítá. Tuberkulóza plic, která je navíc ještě zhoršovaná vdechováním prachu z broušení čoček, pak urychlila Spinozovu smrt. Spinoza umírá předčasně 21. února 1677 v Haagu.

Spinozovým prvním spisem byla „*Krátká rozprava o Bohu, člověku a jeho blahu*.“ (Někdy jsou uváděny i termíny: pojednání, štěstí - J. R.). Spis se posléze ztratil a byl vydán až na začátku druhé poloviny 19. století. Na přelomu roku 1661 a 1662 začal Spinoza psát metodologickou a gnoseologickou „*Rozpravu o zdokonalení rozumu*“. Pracoval na ní s přestávkami až do své smrti, přesto zůstala nedokončená. Roku 1633 bylo vydáno Spinozovo jediné neanonymní dílo „*Principy Descartovy filosofie*“. V tomto díle se jedná o komentář k prvním dvěma dílům Descartových „*Principů*“. Ke komentáři Spinoza připojil své „*Metafyzické úvahy*“, ve kterých vykládá své vlastní chápání Boha.

Spinozovo hlavní dílo, „*Etika vyložená způsobem užívaným v geometrii*“, zůstalo až do Spinozovy smrti nevydáno. („*Etiku*“ začal Spinoza psát roku 1661 a byla dokončena až v roce 1675). Skutečně však byla „*Etika*“ vydána Spinozovými přáteli ještě v roce jeho úmrtí.

Roku 1670 vychází opět anonymně „*Teologicko-politický traktát*“, kritika náboženství a politiky. Roku 1677 byla vydána Spinozova posmrtná díla: „*Etika*“, „*Politická rozprava*“, „*Rozprava o zdokonalení rozumu*“, neúplné „*Listy*“, „*Hebrejská gramatika*“ a „*Rozprava o duze*“. Bohužel následujícího roku byla díla na státní příkaz zakázána.

HISTORICKÉ SOUVISLOSTI

Pro dokreslení základního náčrtu filosofie Benedikta de Spinozy je potřeba uvést i významné historické a historicko-filosofické souvislosti jeho metafyzické soustavy. Spinozovo specifické postavení v novověké filosofii je dáno především tím, že svou filosofickou koncepci utváří jako zvláštní syntézu dobových vlivů se starší tradicí křesťanského a židovského myšlení. Spinozovská filosofie je převážně zařazována do kontextu racionalistické filosofie XVII. století, mezi Descartovu koncepci a Leibnizovu soustavu. Tato souvislost, i když má podstatné a věcné důvody, však pro dokreslení charakteru historicko-filosofických souvislostí spinozismu nestačí, protože není jeho jediným a původním zdrojem.

Jak již bylo uvedeno výše, Spinoza vstupuje do centra evropského dění jako následovník jiné kultury a myšlenkové tradice. Pochází ze skupiny sefardských Židů-Marranů. V jeho myšlenkách, názorech a úvahách se do jisté míry odráží vlivy starší židovské vzdělanosti, především z okruhu sefardského židovstva. Spinoza se nakonec ve svých názorech s judaismem rozešel, a jak známo, byl z židovské obce svého rodného Amsterdamu exkomunikován. Ovšem na druhé straně to, jak radikálně odmítal náboženské rituály, slepou poslušnost náboženských příkazů a zákazů i mnoha pověr a předsudků nebylo předpokladem, ale důsledkem jeho filosofického postoje. V postoji samotném, především v jeho ontoteologických základech je možné vypořádat jak vlivy v rámci tematiky, tak výskyt jistých názorů a postupů z okruhu staršího židovského filosofického a náboženského myšlení. I když se Spinoza většinou neodvolával na jiné autority, přesto je možné v jeho dílech nalézt přímé odkazy například na středověkého židovského filosofa Moše ben Maimona. Nepřímo Spinoza vychází i z idejí některých dalších myslitelů, například Chasdai Kreskase nebo Abrahama ibn Ezry.

Určitý vliv na utváření myšlenkového proudu spinozismu měla také kabalistická tradice, jako typický fenomén sefardské kultury. S touto zajímavou a svým způsobem specifickou židovskou naukou byl Spinoza seznámen především prostřednictvím svých učitelů na synagogální škole v Amsterdamu, jimiž byli Manašeh ben Jisrael a Šaul Levi Morteira.

Obecně lze poznamenat, že vliv židovského myšlení se v různých formách u Spinozy projevil převážně v jeho koncepci absolutního Božího bytí a v jeho pojetí vztahu Božího bytí ke světu a člověku samému. V de-

tailech by samozřejmě bylo možné uvést mnohem podrobnější přehled. Je však nutné v této souvislosti podotknout, že od takzvané praktické kabaly (tj. astrologie, chiromantie, gematrie atd.) se Spinoza výrazně distancoval a považoval ji za dětinskou činnost, vzbuzující smích, jak sám uvádí ve svém pojednání (Spinoza, B. (1922): *Traktát teologicko-politický*. Praha, s. 196).

V myšlenkových proudech sefardského židovstva se často uplatňovaly prvky novoplatonské filosofie. Její vliv na středověké myšlení se rozprostíral nejen v židovské kultuře, ale uplatnil se i v nejrůznějších křesťanských proudech orientujících se na mysticismus. Mnohé analogie a podobnosti lze nalézt mezi spinozismem a koncepcemi středověkých myslitelů. Jmenovat je třeba především Mistra Eckharta. Eckhartovy myšlenky se staly silným inspiračním zdrojem pro nizozemský mysticismus, zvláště pro Johanna Ruysbroecku i pro různé protestantské sekty, působící v Nizozemí, se kterými Spinoza udržoval duchovní kontakty.

Původní novoplatonské tendence se prosadily i u dalších autorů, kteří mohli různým způsobem a v různé míře ovlivnit Spinozův duchovní svět. Takovými mysliteli byli například Mikuláš Kusánský nebo Giordano Bruno.

Všechny tyto vlivy, se kterými se Spinoza seznámil při svých židovských studiích i při pozdějším sebevzdělávání, se snažil originálním způsobem spojovat a sjednocovat s filosofickými názory R. Descarta a myslitelů z okruhu tehdy vznikající novověké racionalistické filosofie. Právě snaha o původní a svébytné pojetí problematiky člověka a jeho místo v řádu veškerenstva Spinozu nakonec postavila jaksi stranou hlavního myšlenkového proudu té doby, i když přijímal moderní postupy a dobové vlivy. Platí to především o matematizující přírodovědě, která mu poskytovala záruky ve svých metodických postupech a ukazovala cestu, na které lidské myšlení získávalo základní známky pravdivosti a nevyvratitelnosti. Také kontakty s protestantskými skupinami se mu staly oporou v jeho úsilí o kritiku náboženství.

Spinoza se s evropským způsobem filosofování seznámil zejména prostřednictvím kartezianismu, což s sebou neslo i další důsledky. Descartes se v řadě zásadních hledisek postavil proti starší středověké tradici. Ze středověké filosofické koncepce však zároveň převzal mnohé pojmy a termíny do své vlastní koncepce filosofie. Proto se i ve filosofii B. Spinozy objevuje středověká filosofická terminologie. Spinoza sám často usiloval o naplnění starých pojmů novým obsahem.

Zajisté by bylo možné uvádět další inspirační zdroje spinozismu. Není to však zapotřebí, protože Spinoza se neopíral o žádnou autoritu ani se nestal pouhým následovníkem svých předchůdců. Veškeré možné inspirační zdroje spíše utvářely jakési duchovní zázemí pro další rozvoj spinozovské filosofie.

Popis historických vztahů a souvislostí filosofické soustavy B. Spinozy by nebyl úplný bez nastínění způsobu, jakým tato soustava ovlivňovala své současníky i následné myslitele. Až na nepatrné výjimky byla zásadní reakce současné generace filosofů, teologů i laiků odmítavá a nevlídná. V řadě evropských zemí byl Spinoza považován za ateistu a radikálního nonkonformního myslitele. V určitých myšlenkách a koncepcích bylo jeho učení přijato příznivěji. Jednalo se například o jeho analýzy činnosti lidské mysli, koncepci lidské paměti, teorii asociačních zákonů a zčásti i úvahy o lidské společnosti. V tomto ohledu Spinoza zapůsobil na myslitele z okruhu britského empirismu.

V XVIII. století ve Francii byla Spinozova filosofie pochopena v rámci mechanicko-materialistického myšlení především v jejích radikálních důsledcích. Absolutní jsoucno bylo ztotožněno s empirickou přírodou a Bůh byl definitivně z filosofie odstraněn. V Německu na konci XVIII. století byla spinozovská filosofie zprostředkována především díky slavnému „sporu o Spinozu“ mezi romantickými básníky a idealistickými filosofy. Výrazně ovlivnila představitele německé klasické filosofie, J. G. Fichteho, F. W. J. Schellinga a G. F. W. Hegela a v určitých ohledech i I. Kanta.

V XIX. století přetrvává zájem o Spinozu, a to především v německy mluvících oblastech. Jsou to zvláště antropologické vize a analýzy, které působí na další osobnosti a proudy německého filosofického myšlení - L. Feuerbacha, mladohegelovské hnutí a jiné. Počátkem XX. století se k zájmu o B. Spinozu připojilo i velmi vážné historicko-filosofické studium, které si kladlo za cíl přesný výklad spinozismu a důkladné zkoumání všech možných historických a filosofických vazeb. Po druhé světové válce opět nastala seriózní obnova filosofických bádání. V současné době je studium filosofie Barucha Benedicta de Spinozy celosvětově na vzestupu.

ZÁVĚR

Na filosofii Barucha Spinozy je imponující její specifický přístup k člověku, a to nejenom z filosofického hlediska, ale i v rámci moderních kognitivních věd. Zejména otázky týkající se vzájemného vztahu mozku k vědomí, hmoty a ducha, duše a těla jsou motivem řady současných odborných a vědeckých prací.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. BENNETT, J. (1999): *A Study of Spinoza's Ethics*. Indianapolis: Hackett Publishing Co.
2. HEMELÍK, M. (2006): *Baruch Benedictus Spinoza - doba, život a myšlenky novověkého filosofa*. Praha: Filosofia.
3. MACHEREY, P. (1995): *Introduction à l'Ethique de Spinoza*. Paris: Presses Universitaires de France.
4. MOREAU, P. (1994): *Spinoza: L'expérience et l'éternité*. Paris: Presses Universitaires de France.
5. POPELOVÁ, J. (1981): *Etika*. Bratislava: Pravda.
6. SPINOZA, B. (1910): *Short Treatise on God, Man, and Human Well-Being*. London: Black.
7. SPINOZA, B. (1925): *Rozprava o zdokonalení rozumu*. Praha: ČS ČAVU.
8. SPINOZA, B. (1992a): *Ethics*. Indianapolis: Hackett Publishing Co.
9. SPINOZA, B. (1992b): *Ethics, Treatise on the Emendation of the Intellect and Selected Letters*. Indianapolis: Hackett Publishing Co.
10. SPINOZA, B. (2004): *Etika*. Praha: Dybbuk.

Mgr. Jitka RYNDOVÁ

Katedra cizích jazyků

Vysoká škola technická a ekonomická
Okružní 10, 370 01 České Budějovice

Czech Republic

ryndova@mail.vstecb.cz

ISLÁM VERSUS ZÁPAD: MOŽNOSTI TRANSFORMACE CIVILIZAČNÍHO KONFLIKTU V INTERKULTURNÍ DIALOG¹

Islam Versus West: Transformation Potentialities of Civilization Conflict into Intercultural Dialogue

ABSTRAKT: Základní podmínkou každého kultivovaného interkulturního dialogu je vědomě usilovat o vytváření jednoty v mnohosti, nediskriminující podstatná normativní specifika jednotlivých kultur. Účelem tohoto příspěvku je poukázat na některé problémové aspekty interkulturního dialogu mezi islámem a Západem a pokusit se nalézt možná východiska pro širší internormativní shodu.

Klíčová slova: interkulturní dialog mezi islámem a Západem - íránské perspektivy - globalizace

¹ Příspěvek vychází z textu HRUBEC, M. (2009) (ed.): An Introduction to the Iranian Perspectives on the Relations between Islam and the West. In: týž (ed.): *Between Islam and the West. The Iranian Perspectives*. Praha: Filosofia, a z textu mé diskusní studie *Možnosti a východiska dialogu mezi islámem a Západem*, otiskované v: *Filosofický časopis*, roč. 58, 2010/1, s. 87-91.

ABSTRACT: The basic condition of every cultivated intercultural dialogue is a wishful struggle to create the unity in the plurality which does not discriminate the essential normative specifics. The aim of this article is to point out some problem aspects of an intercultural dialogue between Islam and the West and try to seek a plausible solutions for a broader internormative agreement.

Key words: intercultural dialogue between Islam and the West - the Iranian perspectives - globalisation

Rostoucí význam interkulturního dialogu odpovídá proměňujícímu se globálnímu uspořádání našeho současného světa. Bipolaritu studené války a následnou unipolaritu postkomunistické éry střídá nástup multipolarity a signalizuje, že vstupujeme do nové civilizační éry, směřující k postupné nivelizaci struktury naší hodnotové skutečnosti, k její univerzalitě. Na druhé straně se však nezdá stávkou svědky interkulturních konfliktů, které s sebou přináší vzrůstající počet rozmanitých podob ekonomických, technologických a jiných interakcí mezi lidmi odlišných kultur. Následné spory, více či méně agresivní, vedou ve většině těchto případů ke kulturní polarizaci a násilí, nikoli ke kýženému racionálnímu dialogu mezi jednotlivými kulturami, jenž by rozvíjel obecnou vůli k jejich vzájemnému porozumění.

Na rozdíl od různých agresivních forem interkulturních konfliktů, často vynucovaných lidmi bez podstatného vztahu ke stávající multikulturní realitě, je účelem kultivovaného interkulturního dialogu vědomě usilovat o vytváření jednoty v mnohosti nalézáním obecně platných pozitivních aspektů či norem a v rámci oné soustavné cílené diskuse otevírat možnosti pro vytváření nových normativních východisek. Takto pojatý transkulturní konsensus lze pak pojímat jako možnou normativní platformu svobodné participace jednotlivých kultur na univerzálním směřování globalizačního procesu, jehož principiálním záměrem je snižovat existencionální obavy oněch dílčích kultur před násilnou diskriminací vlastních hodnotových specifíků a proměňovat tyto možné kulturně-politické tenze v atmosféru důvěry a spolupráce.

Konflikty však nabývají i vyhrocenějších podob, souvisejících se základním civilizačním pojetím myšlenky humanity a smyslu fungování demokracie vůbec, jejichž podstatou je snaha o zachování a důstojné rozvíjení lidského života každého z nás. Jsou spojeny, mimo jiné, s demonstrativními postoji, typickými pro některé extrémní náboženské směry islámu, jako je např. přesvědčení některých jejich radikálních stoupců obětovat nejen svůj vlastní život, ale i životy jiných, často odlišně smýšlejících lidí pro tzv. „sebenaplnění proctví“.

Ač se tento extrémně laděný existencionální motiv, spočívající ve víře v nezpochybnitelný význam a poslání vlastních tradičních náboženských a filosofických hodnot, může z hlediska moderního pojetí západní kultury jevit jako iracionální, nepochybně nás vede k zamyšlení nad závažností takového radikálního existencionálního počínu a nutí nás hledat schůdné racionální cesty, jak lépe porozumět jeho smyslu. Nezapomeňme však, že onen motiv sebeobětování je stále živou součástí také naší starší i novější křesťanské tradice a hraje v kulturně-historickém a politickém kontextu svou zřejmou pozitivní úlohu zvláště v situaci, kdy je třeba odolávat různým dílčím mocenským vlivům a zájmům.

Nalézání racionálně pochopitelných cest se však neobejde bez možnosti poznávat specifické kontextuální a obecné podmínky odlišných kulturně-historických pojetí, které dnes již neodmyslitelně spoluručují naši společnou globální existenci. Příležitost zprostředkovat jeden z těchto specifických náhledů na skutečnost - tentokrát z perspektivy iránské - využilo Centrum globálních studií Akademie věd ČR a Univerzity Karlovy v Praze v rámci semináře *The Intercultural Dialogue between the West and Islam*, za přímé podpory předsedy Akademie věd České republiky, který iránské řečníky do Prahy osobně pozval. (Jednotlivé iránské příspěvky pak nakladatelství Filozofia vydalo ve formě sborníku pod názvem *Between Islam and the West. The Iranian Perspectives* na konci roku 2009.)²

Je však třeba zdůraznit, že seminář vzbudil více pozornosti, než bývá obvykle zvykem. Očekávaná účast filosofů, sociologů a vědců z dalších humanitních oborů se rozšířila také o diplomaty a politiky. Jedním z důvodů onoho širšího zájmu kulturní veřejnosti bylo vhodné tematické načasování semináře. Nově zvolený prezident Barack Obama začal transformovat politiku *civilizačního střetu* (Huntington³) v politiku interkulturního dialogu s Íránem, Ruskem, Čínou a dalšími zeměmi a Česká republika právě předsedala radě Evropské unie. Nebylo tedy náhodné, že se globální pozornost soustřeďovala na mezinárodní dění u nás.

² Příspěvky, o které se sborník opírá, přednesli přední fundovaní odborníci reprezentující teheránskou Akademii věd Islámské republiky Írán. Vlastní publikace se skládá, včetně Hrubcovy úvodní části, z příspěvků tří autorů. Reza Davari Ardakani je filosofem a jednou z vůdčích osobností, které obnovovaly iránskou vědu po iránské revoluci v roce 1979; byl šéfredaktorem *Fahrhang Journal* a od roku 1998 i předsedou iránské Akademie věd. Gholamreza Aavani je ředitelem Filozofického ústavu iránské Akademie věd, vedoucí Islámské filozofické asociace a členem Rady ředitelů Mezinárodní federace filozofických společností. Ayatollah Seyed Mostafa Mohaghegh Damad zastává místo ředitele sekce Islamistických studií Akademie věd a současně je profesorem právní teorie a zákona na Shahid Beheshti University v Teheránu.

³ Srov. HUNTINGTON, S. (2001): *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Přel. L. Nagy. Praha: Rybka Publisher.

Všechny tři statě iránských autorů vycházejí z jedné centrální linie. Onu ideovou - nikoli však dogmatickou - linii tvoří tradiční islámská religiózní perspektiva, která poučně kontrastuje s pojetím světa typickým pro naši západní sekularizovanou civilizaci. Vede nás k zamyšlení nad důsledky logiky „excelentní“ prosperity zbrojního průmyslu, a na základě zcela odlišného tradičního pojetí kultury nám otevírá možnost položit si otázku, do jaké míry ony dominantní výdobytky naší moderní technické civilizace vlastně mohou ovlivňovat zlepšování stávajících životních podmínek a blahobytu i v tzv. rozvojových zemích. V mnoha případech je zřejmé, že jejich vliv není s to přímo aktivovat nová sociální uspořádání a jim přiměřenou vnitřní sociální soudržnost, jež by měly být výchozí bázi pro zvyšování životní úrovně a stability těchto zemí. Podstatné odlišnosti v hospodářském, ale hlavně politickém pojetí světa islámu a Západu se projevují v diskontinuitě těchto přístupů a zabraňují soustavnějšímu oboustrannému ideovému obohacování, bez něhož nelze pozitivně dospívat k nalézání nových, racionálnějších řešení.

Co je však pravým důvodem onoho nepřizpůsobování se většiny muslimských zemí dominantním výdobytkům moderní civilizace? Je to jakási „vrozená“ neschopnost těchto zemí otevírat se světu vědy, jak se dozvídáme z úst některých západních orientalistů 19. století? Je tedy, jinak řečeno, pravda, že „*muslimové, kteří překládali řeckou vědu a vyučovali ji, k ní ničím nepřispěli a byli vpravdě více méně jejími opatrovníky, kteří ji jen představili a poté navrátili jejím vlastníkům, totiž Evropanům*“ (Ernest Renan)?⁴ Nebo tkví příčina oné tzv. zaostalosti světa islámu, jak tvrdí někteří moderní islamologové, ve vládním despotismu a korupci, potlačujících základní lidská práva a svobody v těchto zemích?

I když se podobné otázky v Íránu s větší či menší intenzitou diskutují již více než 200 let,⁵ problém se podle Ardakaniho nachází někde jinde. Zdůrazňuje, že vliv, který Západ na islámský svět v poslední době uplatňoval, byl především vojenský a politický. Právě typický sklon západního světa vyvíjet tento jednostranný vliv (i navzdory některým pozitivním kulturně-politickým aspektům) je podle iránských autorů hlavní příčinou vytváření různých nepřekonatelných kulturních bariér, ne-li fobií. Onen omezený úhel pohledu na skutečnost totiž nedovoluje oboustranně uvolňovat principiálnější hodnotové vazby, na jejichž základě by bylo možné ospravedlňovat legitimnost

naší vzájemné kulturní existence. Ba právě naopak. V důsledku tohoto dominantního tlaku se západní civilizace v islámských zemích definuje v pojmech technologie, militarismu a politické síly. Výsledkem je, že kvůli oné jednostrannosti přístupů se přehlíží jeden zásadní problém. Žádná z obou zúčastněných stran si v podstatě neklade otázku, za jakých podmínek lze ony technologie, zbraně a politický vliv vlastně získat (predikci následků nevyjímaje). Tedy: „...*věda, technologie, armáda a politický vliv jsou všechno jen části a aspekty vzájemně propojeného celku. To je evidentní, ale co je těžké pochopit..., je způsob i předpoklady, na jejichž základě se tento celek vytváří.*“⁶

To, co odlišuje postoje jednotlivých iránských autorů od obvyklých západocentrických představ, je oprávněně přesvědčení, že vývoj v obecném smyslu tohoto slova není vlastnictvím ani patentem té či oné civilizace. Skutečným ideálem islámského světa tedy není jeho vlastní „westernalizace“, jež by byla založena na představě jakéhosi civilizačně-vývojového dluhu islámu vůči Západu. Nesmíme zapomínat, že i svět islámu má svá podstatná vývojová specifika. Neobejdeme se proto bez oboustranné vůle hledat obecný tvůrčí potenciál a nacházet vhodné normativní paralely (včetně těch na Západě někdy i záměrně opomíjených).⁷ Vést plodný interkulturní dialog o těchto možných východiscích proto neznamená záměrně přehlížet či diskriminovat některá kulturně-politická specifika našeho společně sdíleného světa jako celku. Vyvíjet úsilí o jeho obecnější interpretaci předpokládá nestrannou reflexi našich globálních problémů, tedy z celku vycházet.

Jednou z cest, jak v současné době překonávat onu civilizační diskontinuitu, je využít možnosti nových interpretací každé kulturní tradice. Je tedy třeba podporovat i pozitivní snahy o reinterpetaci tradice muslimské v návaznosti na hledání konsensu s dnešní globální civilizací. Jako názorný příklad k osvětlení našeho problému nám zde mohou posloužit modernistické pokusy o akceptaci práv žen v soudobém islámském státě, ostatně z hlediska některých širších sociálních aspektů velice úspěšné.⁸ „*Tvrzení modernistů a současných muslimských žen-badatelek jsou založena na dobře promyšleném, principiálním a kontextuálním opětovném přezkoumávání textů, které překračují úzce vymezené způsoby doslovných interpretací, jež nabízejí tradicionalisté a ideologové. Neodmítají jednoduše nepříznivé názory na postavení žen, které převažovaly po značnou část islámské historie,*

⁴ Srov. ARDAKANI, R. D.: Relations between the Western Civilization and the World of Islam. In: HRUBEC, M. (ed.): *Between Islam and the West. The Iranian Perspectives*. c.d., s. 33.

⁵ Srov. tamtéž, s. 36.

⁶ Tamtéž, s. 35nn.

⁷ Srov. AAVANI, G.: The influence of Islam on Global Civilisation. In: HRUBEC, M. (ed.): *Between Islam and the West. The Iranian Perspectives*. c.d., s. 41-61. Též: DAMAD, M. M.: Human Rights in the West and in Islam. Tamtéž, s. 65-88.

⁸ Srov. ORTHMAN, N. (2008): Základní argumenty lidských práv v nezápádní kultuře. Šaria a občanská práva žen v moderním islámském státě. Přel. M. Kreuziger. In: HRUBEC, M. (ed.): *Interkulturní dialog o lidských právech: Západní, islámské a konfuciánské perspektivy*. Praha: Filosofía, s. 281-318.

nýbrž požadují, aby byly zařazeny do historického kontextu. ... Demonstrují, že to, co bylo obecně uchováno v islámské právní kultuře a rozvíjeno v průběhu jejího vývoje, se nepodařilo jasně rozlišit na konzervativní islámskou sociální tradici na jedné straně a na normativní, v kanonických textech vyjádřené islámské právní principy na straně druhé.“⁹

Principiální východisko pro hledání obecných normativních stanovisek tedy nespočívá v prvoplánové sekularizaci islámského světa, ale ani v pouhém konzervativním tradicionalismu. Jednostranné hypostazování kodifikovaných hodnot se dlouhodobě neprokaže jako nosné řešení, jimž by bylo možné přispívat k vytváření globální pospolitosti. Mířit k čisté funkční podstatě těchto obecně platných norem znamená rozvíjet kritickou schopnost směřující k jejich principiálnímu porozumění. Řečeno jinak: Je třeba neutralizovat naše postoje měrou, umožňující na tomto nestranném reflektivním základě dospívat k širšímu kontextuálnímu smyslu, ať již jde o vyjadřování stávajících právních principů z hlediska historického kontextu, nebo se jedná o řešení normativních problémů, týkajících se naší přítomnosti.

Domnívám se, že vůle, vynaložená k cílené reflexi těchto normativních problémů, přímo souvisí s procesem humanizace naší společné globální existence. Vystává na základě nutnosti jako neodkladná potřeba reagovat na principiální výzvy, které nás jako celek - ať v těch či oněch podobách - soustavně ohrožují. Je třeba využívat všech již dostupných strukturálních možností a v rámci interkulturního dialogu nacházet univerzální shodu. Nelze proto přehlížet ani okruhy těch užších společenských aktivit a zájmů partikulárních skupin

či hnutí, které vyvíjejí pozitivní snahu se v oněch interkulturních strukturách identifikovat, hledat v nich své místo i obecné společenské uznání, a to nejen napříč spektrem pospolitostí podobně smýšlejících jedinců. I tak je možné dospívat k *transkulturnímu* či *kosmopolitnímu* výsledku a dosahovat touto cestou svobodné výměny tvůrčích normativních stanovisek, tedy aktivní *inter-normativní* interakce.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE

1. HRUBEC, M. (ed.) (2009): *Between Islam and the West. The Iranian Perspectives*. Praha: Filosofia.
2. HUNTINGTON, S. (2001): *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Přel. L. Nagy. Praha: Rybka Publisher.
3. ORTHMAN, N. (2008): Základní argumenty lidských práv v nezápadní kultuře. Šaría a občanská práva žen v moderním islámském světě. Přeložil M. Kreuzziger. In: HRUBEC, M. (ed.): *Interkulturní dialog o lidských právech: Západní, islámské a konfuciánské perspektivy*. Praha: Filosofia.
4. SVOBODA, J. (2010): Možnosti a východiska dialogu mezi islámem a Západem. *Filosofický časopis*, roč. 58, č. 1.

Ing. Jan SVOBODA, M.A.
Filosofie 20./21. století
Filosofický ústav Akademie věd ČR
Jilská 1, 110 00 Praha 1
Czech Republic
svobodaj@flu.cas.cz

MEZINÁRODNÍ VĚDECKÁ KONFERENCE UDRŽITELNÝ ROZVOJ V EVROPSKÝCH REGIONECH

International Scholarly Conference Sustainable Development in European Regions

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s. (VŠERS) v Českých Budějovicích, největší soukromá vysoká škola v Jihočeském kraji, uspořádala ve dnech 8.-9. dubna 2010 pod záštitou hejtmana Jihočeského kraje Mgr. Jiřího Zimoly a primátora statutárního města České Budějovice Mgr. Juraje Thomy dvoudenní mezinárodní vědeckou konferenci „*Udržitelný rozvoj v evropských regionech*“.

Výroční konference se konala v sále zastupitelstva Krajského úřadu Jihočeského kraje za podpory nadace Konrad-Adenauer-Stiftung Prag a ve spolupráci s Europe Direct KÚ JK a Eurocentrem České Budějovice.

Konference byla určena odborné i laické veřejnosti, studentům, pracovníkům veřejných institucí, neziskových organizací i představitelům ziskového sektoru.

Cílem konference bylo zhodnotit současné přístupy k problematice udržitelného rozvoje v jednotlivých oblastech, identifikovat a analyzovat možnosti dalšího kvalitativního i kvantitativního rozvoje životní úrovně evropských regionů z různorodých hledisek a postihnout základní trendy a prognózovat scénáře budoucího vývoje, příležitosti a hrozby.

Konference se setkala s mimořádným zájmem účastníků, když se jí zúčastnilo více než 70 předních odborníků z domácích i zahraničních (slovenských

⁹ Tamtéž, s. 302-303.

a ukrajinských) univerzit ze 3 států a z Akademie věd ČR, kteří po plenárním zasedání jednali v pěti sekcích: socioekonomické (rozdělené na 2 paralelní podsekcce), bezpečnostní, politologické a environmentální. Na konferenci zaznělo více než 50 odborných příspěvků, které budou otištěny v kolektivní recenzované monografii jako souhrnném kvalitním publikačním výstupu z celé akce k danému tématu (vyjde nejpozději koncem léta 2010).

Konference se zúčastnila řada vzácných hostů z našich zahraničních i tuzemských partnerských a dalších univerzit, vysokých škol a dalších pracovišť.

Z Ukrajiny naše pozvání přijali doc. Andrij Borisovič Počtovjuk, CSc., děkan Fakulty řízení Kremenčugské státní univerzity Michaila Ostrohradského v Kremenčugu, dále prof. Valentyna Pidlisnyuk z téže univerzity a její doktorandka Lesja Sokol. Velkou poctou pro VŠERS byla též osobní účast dalších kolegů ze Slovenské a České republiky z takových významných partnerských institucí, jako jsou Vysoká škola Visegrádu v Sládkovičove v čele s Dr.h.c. prof. Ing. Karolem Polákem, DrSc.; Vysoká škola Karlovy Vary v čele s rektorem doc. Ing. Pavlem Švejdou, CSc., FEng.; Vysoká škola politických a společenských věd v Kolíně v čele s rektorem doc. PhDr. Jánem Lidákem, CSc. a prorektorem pro studijní záležitosti a rozvoj PhDr. Vladimírem Srbem, Ph.D.; Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích v čele s pověřeným rektorem Ing. Markem Vochozkou, MBA, Ph.D.; Univerzita Mateja Bela v Banské Bystrici, zastoupená doc. PhDr. Peterem Teremem, Ph.D., proděkanem pro vědu a výzkum Fakulty politických věd a mezinárodních vztahů; Vyšší policejní škola Ministerstva vnitra v Praze v čele s policejním radou, ředitelem plk. PhDr. Ing. Jiřím Zlámallem, Ph.D., MBA; dále Ekonomická univerzita v Bratislavě, Univerzita Konštantína Filosa v Nitře, Vysoká škola polytechnická v Jihlavě, Policejní akademie ČR v Praze, Krajské ředitelství policie JK, Hasičský záchranný sbor JK, Ústav pro hospodářskou úpravu lesů, a dále z: Karlovy univerzity v Praze, České zemědělské univerzity v Praze, Mendelovy univerzity v Brně, Západočeské univerzity v Plzni, Jihočeské univerzity v Č. Budějovicích, Vysoké školy báňské - Technické univerzity v Ostravě, Metropolitní univerzity v Praze, Vysoké školy regionálního rozvoje v Praze, Asociace inovačního podnikání ČR v Brně, Ústavu územního rozvoje Ministerstva pro místní rozvoj v Praze, Klubu ekologické výchovy v Praze a z dalších pracovišť.

Velmi rádi jsme na konferenci osobně přivítali rovněž zástupce partnerů naší konference, jmenovitě Mgr. Jiřího Zimolu, hejtmana Jihočeského kraje,

Ing. Ivanu Popelovou, náměstkyni primátora statutárního města České Budějovice, dále zástupce Europe Direct KÚ JK a Eurocentra, a v neposlední řadě další vzácné hosty, jako například PhDr. Vladimíra Špidlu, bývalého evropského komisaře a českého premiéra, a další milé hosty.

Akce byla prof. G. Švejdou, rektorem VŠERS, slavnostně zahájena v 10 h. S velkým zájmem odborníků, studentů i veřejnosti byl očekáván zejména hlavní referát kolegů z Ukrajiny nazvaný *Selection Priorities of Sustainable Development in Ukraine: Public Views*. Celkově na vpravdě mezinárodní konferenci zazněly příspěvky v češtině, slovenštině, angličtině a ruštině.

Do doprovodného programu hostů konference patřily po večeři na KÚ mimo jiné slavnostní koncert v Růženeckém kostele VŠERS a následný malý raut v jejích prostorách. VŠERS tak přispěla i k propagaci Českých Budějovic a vůbec Jihočeského kraje, s nimiž je její působení úzce spjata, v tuzemsku i v zahraničí.

Kromě konferenčních a dalších materiálů si účastníci konference odnášeli řadu neobyčejných zážitků a pochvalovali si vysokou odbornou a organizační úroveň konference.

Všichni jsme si od počátku dobře uvědomovali, že podle toho, jak budou účastníci konference spokojeni s jejím průběhem a vůbec s celým pobytem, naším přístupem, ubytováním, stravováním, doprovodným programem apod., si utvoří obrázek o celé škole, čímž se dá do budoucna mnoho získat i mnoho nenávratně ztratit. Právě proto nás těší, že konference byla svými aktivními účastníky i posluchači hodnocena velmi kladně. Potvrdila dlouhodobé strategické zakotvení VŠERS v regionu a přispěla k prohloubení i rozšíření dosavadních vztahů s přítomnými partnery na všech úrovních.

Za úspěchem konference stojí nejen její téma, jeho aktuálnost, nosnost a celková její koncepce, která umožnila zapojit všechny katedry VŠERS, jejich členy a partnery, mezinárodní rozměr celé akce či její intenzivní propagace, nýbrž i její důkladná příprava, zahrnující množství úkolů, a dobře zvládnutá realizace celým širokým organizačním týmem, kde byla rozhodující odpovědnost a pracovní nasazení jeho členů. Jim všem patří upřímné poděkování.

PhDr. Jan GREGOR, Ph.D.

Katedra aplikované jazykovědy

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s.

Žižkova 4, 370 01 České Budějovice

Czech Republic

gregor@vsers.cz

SEZNAM RECENZENTŮ VĚDECKÝCH ČLÁNKŮ DO AUSPICIA Č. 1/2010 A PRŮBĚH RECENZNÍHO ŘÍZENÍ

Jednotliví oponenti (43) recenzovali 1–3 články ze sekcí 1–3. tohoto čísla (vč. článků přeřazených z minulého čísla či posléze vyřazených). Redakce od nich obdržela na každý příspěvek 2–4 posudky, celkem 58 posudků.

prof. Nikolaj Fjodorovič **ALEFIRENKO**, DrSc.

*(Belgorodskij gosudarstvennyj universitet, Belgorod, **Rossija**)*

PhDr. Miroslav **BARTÁK**, Ph.D.

*(Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem, **ČR**)*

doc. Ing. Jiří **BECK**, CSc.

*(Západočeská univerzita, Plzeň, **ČR**)*

prof. PhDr. Ivan **BLECHA**, CSc.

*(Univerzita Palackého, Olomouc, **ČR**)*

doc. PhDr. Josef **DOHNAL**, CSc.

*(Masarykova univerzita, Brno, **ČR**)*

Ing. Miroslava **DOLEJŠOVÁ**, Ph.D.

*(Univerzita Tomáše Bati, Zlín, **ČR**)*

PhDr. Mgr. Hana **FACHINELLI**, Ph.D.

*(Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava, **ČR**)*

doc. Ing. Alexander **FEHÉR**, PhD.

*(Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra, **Slovensko**)*

doc. Ing. Vladimír **GAZDA**, PhD.

*(Technická univerzita, Košice, **Slovensko**)*

prof. Ing. Ladislav **HÁJEK**, CSc.

*(Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové, **ČR**)*

prof. Ing. Rudolf **HAŇKA**, MA, PhD

*(University of Cambridge, Cambridge, **Great Britain**)*

doc. Ing. Milan **HRDÝ**, Ph.D.

*(Západočeská univerzita, Plzeň, **ČR**)*

prof. h. c. prof. ing. Rudolf **HRONEC**, DrSc. *(Prešovská univerzita, Prešov, **Slovensko**)*

prof. Ing. Ivan **JÁČ**, CSc.

*(Technická univerzita, Liberec, **ČR**)*

prof. Ing. Karel **JANDA**, M.A., Dr., Ph.D.

*(Univerzita Karlova, Praha, **ČR**)*

PhDr. Hana **JANEČKOVÁ**, Ph.D.

*(Univerzita Karlova, Praha, **ČR**)*

PhDr. František **KALVAS**, Ph.D.

*(Západočeská univerzita, Plzeň, **ČR**)*

Mgr. Jindřiška **KAPITÁNOVÁ**, Ph.D.

*(Univerzita Palackého, Olomouc, **ČR**)*

PhDr. Rastislav **KAZANSKÝ**, PhD.

*(Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, **Slovensko**)*

doc. Magdalena **KOTÝNKOVÁ**, CSc.

*(Vysoká škola ekonomická, Praha, **ČR**)*

Ing. Jozef **KRNÁČ**, PhD.

*(Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, **Slovensko**)*

prof. Ing. Helena **KUVÍKOVÁ**, PhD.

*(Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, **Slovensko**)*

Mgr. Judit **LOVISEK**

*(Univerzita Komenského, Bratislava, **Slovensko**)*

Ing. Miroslav **MÁČE**, CSc., Ph.D.

*(Vysoká škola technická a ekonomická, České Budějovice, **ČR**)*

doc. PhDr. Slavomír **MAGÁL**, CSc.

*(Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava, **Slovensko**)*

prof. PhDr. Ludmila **MALÍKOVÁ**, PhD.

*(Univerzita Komenského, Bratislava, **Slovensko**)*

Ing. Olga **MALÍKOVÁ**, Ph.D.

*(Technická univerzita, Liberec, **ČR**)*

Ing. Kateřina **MARŠÍKOVÁ**, Ph.D.

*(Technická univerzita, Liberec, **ČR**)*

Ing. Pavlína **MAZANCOVÁ**

*(Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem, **ČR**)*

Ing. Lukáš **MELECKÝ**

*(Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava, **ČR**)*

Ing. Hana **MOHELSKÁ**, Ph.D.

*(Univerzita Hradec Králové, **ČR**)*

PhDr. Peter **ONDRIA**, PhD.

*(Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, **Slovensko**)*

doc. PhDr. Zdeněk **PECHAL**, CSc.

*(Univerzita Palackého, Olomouc, **ČR**)*

Ing. Michaela **PECHOVÁ**, PhD.

*(Ekonomická univerzita, Bratislava, **Slovensko**)*

Ing. Marta **REGNEROVÁ**, CSc.

*(Česká zemědělská univerzita, Praha, **ČR**)*

doc. Ing. Karel **SKOKAN**, Ph.D.

*(Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava, **ČR**)*

PhDr. Marek **SKOVAJSA**, Ph.D.

*(Sociologický ústav AV, Praha, **ČR**)*

PhDr. Jana **SOVÁKOVÁ**, CSc.

*(Západočeská univerzita, Plzeň, **ČR**)*

doc. RNDr. Pavel **STRNAD**, CSc.

*(Technická univerzita, Liberec, **ČR**)*

prof. Ing. Emil **SVOBODA**, CSc.

*(Mendelova univerzita, Brno, **ČR**)*

doc. Ing. Dana **ŠVIHLOVÁ**, PhD.

*(Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, **Slovensko**)*

doc. Ing. Petr **TOMÁNEK**, CSc.

*(Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava, **ČR**)*

doc. PhDr. Anna **VÁCLAVÍKOVÁ**, CSc.

*(Slezská univerzita, Opava, **ČR**)*

CELKOVÝ POČET OBDRŽENÝCH VĚDECKÝCH ČLÁNKŮ: 26
 CELKOVÝ POČET RECENZOVANÝCH VĚDECKÝCH ČLÁNKŮ: 26
 CELKOVÝ POČET OSLOVENÝCH RECENZENTŮ: 94
 - z toho vypracovali posudek / posudky: 43

- recenzenti odkud (4 státy, 19 měst, 24 pracovišť):

ČR (29; 67 %) - Brno (MU - 1; MENDELU - 1), České Budějovice (VŠTE - 1), Hradec Králové (UHK - 2), Liberec (TU - 4), Olomouc (UP - 3), Opava (SLU - 1), Ostrava (VŠB-TU - 4), Plzeň (ZČU - 4), Praha (ČZU - 1; UK - 2; VŠE - 1), Ústí nad Labem (UJEP - 2), Zlín (UTB - 1), ne VŠ (1);

Slovensko (12; 28 %) - Banská Bystrica (UMB - 5), Bratislava (EUBA - 1; UK - 2), Košice (TU - 1), Nitra (SPU - 1), Prešov (PU - 1), Trnava (UCM - 1);

Rusko (1; 2,5 %) - Belgorod (BSU);

Velká Británie (1; 2,5 %) - Cambridge (UC)

- z toho se omluvili (z důvodu zaneprázdnění, nemoci, jiné odbornosti): 21

- z toho na oslovení nereagovali: 30

CELKOVÝ POČET OBDRŽENÝCH RECENZNÍCH POSUDKŮ: 58

Z toho recenzenti doporučili:	Sekce 1.	Sekce 2.	Sekce 3.	CELKEM
- přijmout beze změn:	9	0	2	11 (19 %)
- přijmout po malé úpravě:	14	2	4	20 (34,5 %)
- přijmout po velké úpravě:	13	2	3	18 (31 %)
- odmítnout:	6	1	2	9 (15,5 %)
CELKEM	42	5	11	58 (100 %)

CELKOVÝ POČET PŘÍSPĚVKŮ ZAŘAZENÝCH DO Č. 1/2010: 19 (sekce 1.); 1 (sekce 2.); 1 (sekce 3.); 1 (sekce 4.); 3 (sekce 5.): **25**

DO SAZBY ČÍSLO 1/2010 PŘEDÁNO PO PRVNÍCH KOREKTURÁCH: 30. 6. 2010 (poté ještě jedny korektury)

CHARAKTERISTIKA ČASOPISU A POKYNY AUTORŮM

1 CHARAKTERISTIKA ČASOPISU

Časopis *Auspicia* je nezávislým recenzovaným neimpaktovaným časopisem pro otázky společenských věd.

Je založen na **5 základních principech**:

1. řádné a přísné recenzní řízení;
2. mezinárodnost;
3. otevřenost;
4. výběrovost;
5. kontinuální zvyšování kvality.

Je zaměřený zejména na **oblast řízení, správy, administrativy** (EU, státní správa a samospráva), sekundárně i na **další společenskovední otázky**.

Je vydáván sedmým rokem (od r. 2004) Vysokou školou evropských a regionálních studií (VŠERS) v Českých Budějovicích, Filosofickým ústavem Akademie věd ČR a Jihočeskou pobočkou České společnosti pro politické vědy. Časopis založil prof. Dr. Josef Dolista, Ph.D., Th.D., druhý rektor VŠERS. Vychází dvakrát ročně. Je již zavedeným a renomovaným časopisem. Od 1. 1. 2008 je jeho šéfredaktorem PhDr. Jan Gregor, Ph.D.

V dosavadních 14 číslech bylo celkově otištěno cca 374 vědeckých a odborných článků a řada recenzí k otázkám fungování státní správy a samosprávy, EU, bezpečnosti apod. Všechna dosavadní čísla, redakční rada a další informace jsou k dispozici na webové adrese www.vsers.cz/manazereo.php.

Uveřejňuje **původní vědecké a odborné práce** s danou problematikou. V tomto smyslu akceptuje pouze příspěvky, které nebyly dosud publikované a nejsou přijaty k publikování v jiném časopise, o čemž autor předloží prohlášení.

Obsah časopisu je strukturován takto: nejprve příspěvky z oblasti **veřejná správa, řízení, administrativa**, vč. sféry evropské integrace a bezpečnosti, dále z oboru **politologie a politické vědy**. Tuto základní kostru doplňují **vybrané příspěvky z dalších humanitních oborů**, jako např. jazykověda, historie, sociální politika apod. Čtvrtou částí časopisu jsou **recenze** a konečně poslední součástí je sekce **varia**, v níž se tisknou zprávy z konferencí, vědeckých a odborných akcí, anotace, informativní texty, zmínky o jubileích vědeckých pracovníků apod.

Články lze publikovat v **šesti jazycích** (češtině, slovenštině, angličtině, němčině, ruštině a polštině). U každého příspěvku musí být před jeho odesláním redakci dodržena jednotná struktura a úprava textu (vizte níže pokyny pro autory). **PŘI NERESPEKTOVÁNÍ REDAKČNÍCH POKYNŮ K ÚPRAVĚ PŘÍSPĚVKŮ SE PŘÍSPĚVKY AUTORŮM VRACÍ K DOPLNĚNÍ A ÚPRAVÁM**. První i druhé **korektury** všech příspěvků provádí pracovníci redakce, přičemž autoři i recenzenti mají příležitost se k nim vyjádřit (recenzenti navíc k zohlednění případných doporučených úprav).

Všechny zasláné příspěvky jsou podrobeny **nezávislému, oboustranně anonymnímu, objektivnímu, tajnému, avšak současně pro možné ověření transparentnímu recenznímu řízení**. Vždy dva externí oponenti dostávají k posouzení bezejmenný text a vyplní recenzní posudek. Oponenti tak neví, kdo je autorem textu (to se mohou dozvědět až po uveřejnění tohoto textu v časopisu, pokud onen text poznají) a oficiálně o tom nejsou nikdy informováni. Stejně tak se autor nedozví, kdo zpracoval posudek na jeho článek. Vybraný recenzent je vždy nejen z jiného pracoviště, ale většinou i z jiného města (či ještě lépe - státu) než autor a sám v *Auspici* zpravidla nepublikuje. Recenzenti jsou odměňováni částkou 300,- Kč (ta se jim na konci roku zasílá na BÚ po podpisu dohody o provedení práce), autoři článků autorským výtiskem s jejich článkem. Takto profesionálně zabezpečené recenzní řízení odpovídá všem parametrům kvalitních recenzovaných (ale i impaktovaných) časopisů.

2 POKYNY AUTORŮM

Příspěvky lze redakci zasílat **v průběhu celého roku**. **Data uzávěrek**: 31. března pro 1. číslo a 30. září pro 2. číslo.

Rukopisy zasílejte na adresu:

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 4, 370 01 České Budějovice,
e-mail: auspicia@vsers.eu, předmět: Auspicia, tel.: 00420 386 116 837.

Za výdaje spojené s uveřejněním vědeckého příspěvku v sekcích 1.-3. hradí autor částku **600,- Kč**, a to nejpozději do uzávěrky příslušného čísla převodem na účet vydavatele (VŠERS) u Oberbank AG České Budějovice č. 7000012206/8040, nebo v hotovosti na ekonomickém oddělení VŠERS. Variabilním symbolem je IČO autora/ pracoviště. Do zprávy pro příjemce se uvede jméno autora / autorů.

STRUKTURA PŘÍSPĚVKU

Představuje formální členění v souladu s konvencí pro vědecké sdělení. Autoři by se měli držet **šablony**, k tomuto účelu speciálně předpřipravené, a do ní psát svůj článek. Tato šablona je ke stažení na www.vasers.cz/manazereo.php.

Nadpis (název článku) v jazyce českém (slovenském, anglickém, německém, ruském či polském) a anglickém - stručný, výstižný, poskytující jasnou informaci o obsahu článku (do deseti slov). Použít velká písmena, začínat od levého okraje. Jako první se uvede název práce v českém (slovenském, německém, ruském) jazyce, pak název práce v jazyce anglickém.

Jméno autora (autorů) článků se uvádí bez titulů, v pořadí – jméno, příjmení, např. Josef NOVÁK. Příjmení se v případě potřeby opatří indexem.

Abstrakt v českém (slovenském) jazyce. Jasně se stanoví cíl a metody výzkumu, stručný popis pokusů, průzkumů, výsledky a závěry. Rozsah 100 až 200 slov, tj. cca 15-20 řádků (Word – Panel nástrojů – Nástroje – Počet slov). Neopakuje se název článku, neuvádí se všeobecně známá tvrzení.

Klíčová slova v jazyce českém (slovenském) nemají přesáhnout 5 slov, řadí se od obecnějších ke konkrétnějším, navzájem se oddělují pomlčkou.

Abstract nejprve v anglickém (německém, ruském) jazyce. Platí zde stejná pravidla jako pro abstrakt v českém (slovenském) jazyce.

Key words - klíčová slova v angličtině (němčině, ruštině). Platí zde stejná pravidla jako pro klíčová slova v češtině (slovenštině).

Úvod - obsahuje nejnutnější údaje k pochopení tématu, krátké zdůraznění, proč byla práce uskutečněna, velmi stručně stav studované problematiky. Je možné uvést citace autorů vztahující se k práci, zejména z posledních let. Doporučuje se vyhnout rozsáhlým historickým přehledům.

Materiál a metodika - umožňuje zopakování popsaných postupů. Podrobný popis metodiky se uvádí tehdy, je-li původní, jinak postačuje citovat autora metody a uvést případné odchylky. Způsob získání podkladových dat se popisuje stručně.

Výsledky - zahrnují věcné, stručné vyjádření výsledků, zjištění, nálezů a pozorovaných jevů. Vedle tabulek se doporučuje používat grafů. Graf nemá být kopií tabulky, má vyjadřovat nové skutečnosti. Tabulky mají shrnovat výsledky statistického vyhodnocení (ne být přehledem jednotlivých měření). Popis výsledků má být věcný, obsahovat pouze faktické nálezy, nikoliv závěry a dedukce autora.

Diskuse - vyhodnocuje zjištěné výsledky, konfrontuje je s literárními údaji, zaujímá stanoviska, diskutuje o možných nedostatcích. Srovnává je s dříve publikovanými údaji. Vyžaduje-li to charakter práce, je možné popis výsledků a diskusi spojit do jedné stati „Výsledky a diskuse“. Pokud to autoři považují za účelné, může být do příspěvku zařazen závěr.

Závěr - zahrnuje základní informace o materiálu a metodice, stručně vystihuje nové a podstatné znaky. Je nekritickým informačním výběrem významného obsahu příspěvku, včetně statistických dat, nikoliv jen jeho pouhým popisem. Má být psaný celými větami (ne heslovitě) a nemá překročit 10 řádků.

Podle uvážení autora je možné na tomto místě uvést poděkování spolupracovníkům.

Použitá literatura a informační zdroje - se uvádí pouze ta, která byla skutečným podkladem pro napsání příspěvku. Musí odpovídat současné platné normě.

Uvádění jednotlivých titulů v seznamu literatury - abecedně podle příjmení (prvního) autora.

Uvedení publikace zahrnuje:

1. velkými písmeny **příjmení** autora /čárka, mezeřa/ **iniciála křestního jména** /tečka, mezeřa/;
2. levá závorka, **rok** vydání, pravá závorka /dvojtečka, mezeřa/;
3. plný **název** kurzivou /tečka, mezeřa/;
4. **místo** vydání /dvojtečka, mezeřa/;
5. **název vydavatele** /tečka/.

Příklad uvedení publikace (monografie, učebnice atd.):

LATTIMORE, O. (1962): *Inner Asian Frontiers of China*. Boston: Beacon Press.

Uvedení článku z časopisu zahrnuje:

1. velkými písmeny **příjmení** autora /čárka, mezera/ iniciála **křestního jména** /tečka, mezera/;
2. levá závorka, **rok** vydání, pravá závorka /dvojtečka, mezera/;
3. plný **název** článku /tečka, mezera/;
4. **název** časopisu kurzivou nebo jeho obvyklá zkratka /čárka, mezera/;
5. číslo **ročníku** /čárka, mezera/;
6. číslo **sešitu** /tečka, mezera/ + pořadové **číslo** /čárka, mezera/;
7. zkratka **strany** s tečkou („s.“ pro češtinu, „pp.“ pro angličtinu, „S.“ pro němčinu, „c.“ pro ruštinu apod.), /mezera/;
8. první a poslední **strana** citovaného článku (mezi nimi pomlčka, nikoli rozdělovník (spojovník), bez mezer /tečka/).

Příklad uvedení článku z časopisu:

ŠTÍCHA, F. (1990): K syntakticko-sémantické konkurenci aktivních konstrukcí. *Slovo a slovesnost*, 42, č. 3, s. 183–192.

Uvedení článku ze sborníku zahrnuje:

1. velkými písmeny **příjmení** autora /čárka, mezera/ iniciála **křestního jména** /tečka, mezera/;
2. levá závorka, **rok** vydání, pravá závorka /dvojtečka, mezera/;
3. plný **název** článku /tečka, mezera/;
4. „**In**“ /dvojtečka, mezera/;
5. **editor/editoři** sborníku + „(eds.)“ /čárka, mezera/;
6. **název** sborníku kurzivou /tečka, mezera/;
7. **místo** vydání /dvojtečka, mezera/;
8. **název vydavatele** /čárka, mezera/.
9. zkratka **strany** s tečkou („s.“ pro češtinu, „pp.“ pro angličtinu, „S.“ pro němčinu, „c.“ pro ruštinu apod.), /mezera/;
10. první a poslední **strana** citovaného článku (mezi nimi pomlčka, nikoli rozdělovník (spojovník), bez mezer /tečka/).

Příklad uvedení článku ze sborníku / kolektivní monografie:

JANČÁK, P. (1997b): Mluva v severozápadočeském pohraničí. In: F. Daneš – J. Bachmannová – S. Čmejrková – M. Krčmová (eds.), *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, s. 239–249.

Uvedení článku nebo jiného příspěvku v elektronickém seriálu

Příklady:

VŠETEČKA, R. (2008): *Český internet má rekord. Používá jej více než 6 milionů lidí*. [online]. Praha: iDNES [cit. 25. 5. 2008]. Dostupný na: <http://technet.idnes.cz/cesky-internet-ma-rekord-pouziva-jej-vice-nez-6-milionu-lidi-p4l-/sw_internet.asp?c=A080226_105146_sw_internet_vse>.

KUBROVÁ, R.: *Nástroj online marketingu. Ikaros* [online]. 1998, č. 6 [cit. 25. 5. 2008]. Dostupný na: <<http://technet.idnes.cz>>.

Odkazy v textu na použitou literaturu a informační zdroje za textem, práce s uvozovkami - vždy uvádíme iniciálu křestního jména před příjmením; odkaz na literaturu za článkem se pak uvádí v textu článku v závorce kulaté (bezprostředně za příjmením citovaného autora), nebo i hranaté (jen číslo, které se shoduje s pořadovým číslem příslušné položky v seznamu literatury, řazené abecedně).

Příklady:

J. Novák (2008) zdůrazňuje, že... (u parafráze nemusí být uvedena strana)

J. Novák (2008: 135) zdůrazňuje, že „u přesné citace musí být uvedena strana“.

J. Novák (2008: 135) zdůrazňuje: „U přesné citace musí být uvedena strana.“

„U přesné citace musí být uvedena strana“ (Novák 2008: 135).

„U přesné citace,“ říká J. Novák (2008, 135), „musí být uvedena strana.“

N. F. Alefírenko (Алефиренко 2005: 35) отмечает, что «...».

...zejména program Erasmus Mundus [5].

Address: (kontaktní adresa za článkem) - se uvádí jako poslední údaj v příspěvku. Obsahuje v tomto závazném pořadí:

1. řádka: titul(y) + jméno + příjmení (+ titul(y));
2. řádka: katedra / ústav
3. řádka: fakulta

4. řádka: univerzita
5. řádka: ulice + č.p., PSČ+ město (jde o přesnou adresu pracoviště (příp. bydliště))
6. řádka: stát
7. řádka: e-mail

Například:

ADDRESS & ©

prof. Ing. Jan NOVÁK, CSc.
Ústav managementu
Provozně ekonomická fakulta
Mendelova zemědělská a lesnická univerzita
Zemědělská 1, 613 00 Brno
Czech Republic
novak@mendelu.cz

Nadpis u recenze uvádějte takto (vše tučně, Times New Roman, velikost 14):

1. křestní **jméno** autora /mezera/ velkými písmeny **příjmení** autora /dvojtečka, mezera/;
2. plný **název** recenzované práce kurzivou /tečka, mezera/;
3. **místo** vydání /dvojtečka, mezera/;
4. název **vydavatele** /čárka, mezera/;
5. **rok** vydání /čárka, mezera/;
6. počet **stran** / čárka, mezera/;
7. **ISBN** /tečka/.

Příklad psaní nadpisu u recenzí:

Patrik MITTER: *Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině.*
Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2003, 190 s., ISBN 80-7044-554-8.

Kontaktní údaje autora za recenzí se uvádějí stejně jako v případě autora článku.

Jak uvádět svůj článek, otištěný v *Auspicii*, v seznámech literatury?

Příklad:

NOVÁK, J. (2008): Současný vývoj českého hospodářství. *Auspicia*, 5, č. 1, s. 10–15.

TECHNICKÁ ÚPRAVA RUKOPISU

Způsob záznamu:

Rozsah: max. 5 stran

Elektronická podoba: **.txt, .doc, .rtf** na e-mail redakce (viz výše)

Způsob psaní textu:

Velikost písma: 12 pt, řádkování 1,5, formát A4, okraje 2,5 cm

Neoddělovat odstavce mezerami, pouze klávesou Enter.

Nestránkovat.

Mezitoluky neoddělovat mezerami.

Názvy kapitol a mezitoluky psát minuskami /malými písmeny/.

Jména pište v plném znění.

Nadpisy či potřebu zvýraznění textu – nepodtrhávejte.

Fotografie, ilustrace, loga (v časopise otištěny černobíle):

Fotografie a kresby předávejte:

- a) v originále, ostré a nepoškozené, očíslované na zadní straně tužkou. Obrázky převzaté z časopisů (výstřižky apod.) nebudou přijímány;
- b) v elektronické podobě, skenované na rozlišení 300 DPI, uložené ve formátech **.tif** nebo **.eps** pod čísly, např. **foto-1.tif**

Loga: předávejte ve vektorových formátech **.ai, .eps, .cdr, .wmf**

Na fotografii musí být v textu odvolávka.

Tabulky (v časopise otištěny černobíle):

Na tabulku musí být v textu odvolávka.

Závěrečné upozornění:

Autor odpovídá za jazykovou a gramatickou správnost textu. Redakce podrobuje rukopisy recenzím dle vlastního uvážení. Rukopisy, jejichž úprava nesplní uvedené požadavky nebo budou v rozporu s etickými zásadami pro publikování, nebudou přijaty.

Sestavil Jan Gregor

CHARACTERISTICS OF THE JOURNAL AND INSTRUCTIONS TO AUTHORS

1 CHARACTERISTICS OF THE JOURNAL

The journal *Auspicia* is an independent, reviewed, non-impact journal dealing with social sciences.

It is based on the **five following principles**:

- regular and strict review process;
- internationality;
- openness;
- selectiveness;
- continuous quality improvement.

It deals mainly with the **management sphere and the administration** (the EU, state administration and self administration); secondarily it concerns **other social-science questions**.

It has been published since 2004 by the College of European and Regional Studies (VŠERS), the Institute of Philosophy (the Academy of Sciences of the Czech Republic) and the South Bohemian office of the Czech Society for Political Science. The journal was founded by prof. Dr. Josef Dolista, Ph.D., Th.D., the second rector of VŠERS. The journal is issued twice a year. It is a well-established and renowned journal. PhDr. Jan Gregor, Ph.D. has been its editor-in-chief since 1st January 2008.

374 scientific and professional contributions and reviews have been published dealing with the function of state administration and self administration, the EU, safety etc. in 14 issues. All issues, the members of the editorial board and further information are available at www.vsiers.cz/manazereo.php.

Original scholarly and professional papers are published in the journal. Therefore only contributions that have not been published before and have not been accepted to be published in another journal can be submitted. All authors are requested to submit a proclamation confirming that.

The content of the journal is structured as follows: first, there are contributions dealing with **public administration, management and administration** including the sphere of European integration and safety, then there are contributions dealing with **political science**. This basic structure is completed with **selected contributions from other humanities** such as linguistics, history, social politics and so on. The fourth part of the journal is aimed at **reviews** and the fifth part is called **miscellaneous** where readers can find informative texts, reports from conferences and scientific or professional events there as well as annotations, notes on notable scholars' jubilees etc.

Articles can be published **in six languages** (Czech, Slovak, English, German, Russian and Polish). All articles must be structured and formatted in one way (see below instructions for authors). **IF NOT RESPECTING EDITORIAL INSTRUCTIONS, CONTRIBUTIONS ARE SENT BACK TO THEIR AUTHORS TO BE COMPLETED AND FORMATTED**. The first as well as the second **corrections** of all contributions are made by editorial staff. Authors and reviewers have the opportunity to express their opinions to the corrections (reviewers can also see how the authors took into account the recommended make-ups).

All delivered contributions are remitted to **independent, anonymous, objective, secret but at the same time transparent review process**. Two external opponents are given anonymous texts and fill in a review report. Thus the peers reviewing the contribution will not know who the author of the submitted paper is (they can learn it only after it is published in the journal) and they are never informed on that officially. In the same way, the authors never learn who reviewed their articles. Chosen reviewer comes always from another workplace and most of the time from another town, too (or from another country) and does not usually contribute to *Auspicia*. The reviewers are compensated with 300 CZK (which is sent to their bank accounts after signing the service contract at the end of the year). The authors of published contributions are rewarded with the author's copies containing their articles. Such a professionally supported review process relates to all parameters of quality reviewed (and even impact) journals.

2 INSTRUCTIONS TO THE AUTHORS

The contributions can be sent to the editorial office **all year round**. **Closing dates** are as follows: 31st March for the first issue and 30th September for the second issue.

Manuscripts please send to this address:

College of European and Regional Studies, o.p.s., Žižkova 4, 370 01 České Budějovice, e-mail: auspicia@vsers.eu, subject: Auspicia, tel.: 00420 386 116 837.

The authors of the papers (contributions) are to pay the amount **600 CZK** for the expenses connected with the publishing the scholarly contributions in sections 1-3. They are to do this by the closing of a certain volume either by means of the payment order transferred to the publisher's bank account No. 7000012206/8040, Oberbank České Budějovice, or they can pay it by cash at the economic department of College of European and Regional Studies. Registration numbers of authors' workplaces are variable symbols then. The information for payee involves the name of author / authors.

STRUCTURE OF CONTRIBUTIONS

Structure and formatting follow a formal structure according to the rules of scholarly works. The authors should follow the template made especially to suit this and write their contributions into it. The template can be downloaded at <http://www.vsers.cz/manazereo.php>.

Title (the title of the article) in Czech (Slovak, English, German, Russian, Polish) and English - a brief, concise phrasing giving the information on the content of the article (up to 10 words). It is necessary to use capital letters and to start writing at the left margin. First, there is the title of the work in Czech (Slovak, German, Russian) and then in English.

The name of the author (or authors) of the article is stated without academic degree in the following form: first name, surname, e. g. Josef NOVÁK. The surname can be stated with an index if necessary.

Abstract in Czech (Slovak). It clearly determines the aim and the methods of the research and it briefly describes tests, surveys, results and conclusions, i. e. in 100-200 words, app. 15-20 lines (Word - Options - Tools - Number of Words). The title of the article is not repeated, and well-known generalities are not stated.

Key words in Czech (Slovak) should not exceed by five in number, and they are ranged from the general ones to the more concrete ones, a dash is used to sort them.

Abstract first in English (German, Russian). There are the same rules as for the Czech (Slovak) abstract.

Key words in English (German, Russian). The same rules apply as for the key words in Czech (Slovak).

Introduction - it concerns the information necessary for understanding the topic, a short statement giving reasons why the article was written as well as a brief description of a problem. It is possible to add quotations of the authors relating to the article, especially the most recent ones. It is highly recommended to avoid giving comprehensive historical information.

Material and methodology - it enables repeating procedures mentioned above. A description of methodology in detail is stated when it is original otherwise it is sufficient to quote the author of the method and present possible variations. The way of data gathering which the article is based on is described briefly.

Results - it involves factual findings, briefly stating the results, findings and observed effects. Graphs are strongly recommended to be used besides tables. A graph should not be a copy of a table, it should depict new findings. Tables should sum up results of statistical evaluation (not every single measure). The description of results should involve factual findings rather than the conclusions or deductions of the author.

Discussion - it assesses the acquired results and compares them to literary data, and it makes statements and discusses any drawbacks. It compares them to previously published data. If it is needed according to the character of the article, the description of the results and the discussion can be made as one termed „Results and Discussion“. If the authors consider it useful, they can add the conclusion to the discussion.

Conclusion - it involves basic information on materials and methodology having been used, it emphasises new and significant effects, including uncritical information selection from essential content of the article, including statistical data. It is not only a description of the article. It should be written in whole sentence exposition and it should not exceed 10 lines.

Following the author's consideration, there may be a place for acknowledgments here.

Literature used and information sources - only such sources that the article is based on are stated. The form of statement must comply with current standards.

Listing the titles of sources - alphabetically according to surnames of the (first) author.

Citing an issue involves:

- 1st **surname** of the author in capitals /comma, space/ initial of **first name** of the author /dot, space/;
- 2nd in brackets, the **year** of publishing, brackets closed /colon, space/;
- 3rd full **title** in italics /dot, space/;
- 4th **place** of publishing /colon, space/;
- 5th **name** of the publisher /dot/.

Example of stating an issue (monography, textbook etc.):

LATTIMORE, O. (1962): *Inner Asian Frontiers of China*. Boston: Beacon Press.

Citing an article excerpted from a magazine involves:

- 1st **surname** of the author in capitals /comma, space/ initial of **first name** of the author /dot, space/;
- 2nd in brackets, the **year** of publishing, brackets closed /colon, space/;
- 3rd full **title** of the article /dot, space/;
- 4th **title** of the magazine in italics or its common abbreviation /comma, space/;
- 5th number of the **volume** /comma, space/;
- 6th number of the **copy** /dot, space/ + sequence number /comma, space/;
- 7th **page** abbreviation with a dot („s.“ for Czech, „pp.“ for English, „S.“ for German, „c.“ for Russian etc.), /space/;
- 8th the first and the last **page** of the excerpted article (with a dash between them, not a hyphen, without space /dot/).

An example of stating an excerpted article:

ŠTÍCHA, F. (1990): K syntakticko-sémantické konkurenci aktivních konstrukcí. *Slovo a slovesnost*, 42, č. 3, s. 183-192.

Citing an article excerpted from proceedings involves:

- 1st **surname** of the author in capitals /comma, space/ initial of **first name** of the author /dot, space/;
- 2nd in brackets, the **year** of publishing, brackets closed /colon, space/;
- 3rd full **title** of the article /dot, space/;
- 4th „In“ /colon, space/;
- 5th **editor/editors** of the proceedings + „(eds.)“ /comma, space/;
- 6th **title** of the proceedings in italics /dot, space/;
- 7th **place** of publishing /colon, space/;
- 8th **name** of the publisher /comma, space/.
- 9th **page** abbreviation with a dot („s.“ for Czech, „pp.“ for English, „S.“ for German, „c.“ for Russian etc.), /space/;
- 10th the first and the last **page** of the excerpted article (with a dash between them, not a hyphen, without space /dot/).

Example of stating an article excerpted from proceedings / a collective monography:

JANČÁK, P. (1997b): Mluva v severozápadočeském pohraničí. In: F. Daneš - J. Bachmannová - S. Čmejrková - M. Krčmová (eds.), *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, s. 239-249.

Citing an article or another kind of a contribution in electronic form:

Examples:

VŠETEČKA, R. (2008): *Český internet má rekord. Používá jej více než 6 milionů lidí*. [online]. Praha: iDNES [cit. 25. 5. 2008]. Dostupný na: <http://technet.idnes.cz/cesky-internet-ma-rekord-pouziva-jej-vice-nez-6-milionu-lidi-p4l-sw_internet.asp?c=A080226_105146_sw_internet_vse>.

KUBROVÁ, R.: *Nástroj online marketingu*. Ikaros [online]. 1998, č. 6 [cit. 25. 5. 2008]. Dostupný na: <<http://technet.idnes.cz>>.

Textual references to literature used or information sources after the text, the work with inverted commas -

it is necessary to state the initial of a first name before a surname; literary references stated after the article are cited in the text in round brackets (just right after the surname of the quoted author) but they can also be cited in square brackets (it is just a number identical with the number of the appropriate item in the list).

Examples:

J. Novák (2008) concludes that... (paraphrases do not have to be accompanied with the number of the page)

J. Novák (2008: 135) emphasizes that „an exact quotation must be accompanied with the number of the page“.

J. Novák (2008: 135) stresses: „An exact quotation must be accompanied with the number of the page.“

„An exact quotation must be accompanied with the number of the page“ (Novák 2008: 135).

„An exact quotation,“ J. Novák says (2008: 135), „must be accompanied with the number of the page“.

N. F. Alefirenko (Алефиренко 2005: 35) отмечает, что «...».
...Erasmus Mundus programme particularly [5].

Address: (a contact address after the article) - it is stated as a last item in the contribution. It contains the following:

- 1st line: academic degree(s) + first name + surname + academic degree(s);
- 2nd line: department / institute
- 3rd line: faculty
- 4th line: university / college
- 5th line: street + No., postcode + town / city (address of a workplace or a place of living)
- 6th line: country
- 7th line: e-mail

Example:

ADDRESS & ©

prof. Ing. Jan NOVÁK, CSc.
The Institute of Management
Faculty of Business and Economics
Mendel University of Agriculture and Forestry
Zemědělská 1, 613 00 Brno
Czech Republic
novak@mendelu.cz

Please follow these instructions in writing the **title of the review** (everything in bold, Times New Roman, size 14):

- 1st **first name** of the author /space/ in capitals **surname** of the author /colon, space/;
- 2nd full **title** of a reviewed work in italics /dot, space/;
- 3rd **place** of publishing /colon, space/;
- 4th **name** of a publisher /comma, space/;
- 5th **year** of publishing /comma, space/;
- 6th number of **pages** /comma, space/;
- 7th **ISBN** /dot/.

An example of writing a title of a review:

Patrik MITTER: *Compound hybrid nouns with the first component of a foreign origin in current Czech.* Ústí nad Labem: The University of J. E. Purkyně in Ústí nad Labem, 2003, 190 pp., ISBN 80-7044-554-8.

Reviewers' contacts are stated in the same way as authors' contacts.

How to cite an article published in *Auspicia* in lists of literature?

Example:

NOVÁK, J. (2008): The Development of Czech Current Economics. *Auspicia*, 5, No. 1, pp. 10-15.

PREPARATION OF THE MANUSCRIPT

The way of recording a text is as follows:

Extent: 5 pages maximum

Electronic version: **.txt**, **.doc**, **.rtf** via e-mail of editor's office (see above)

Follow these instructions how to type a text:

Font size: 12 pts, line spacing 1,5, A4 format, margins 2,5 cm.

Do not format the text because formatting is cancelled in the setting program.

Do not space the paragraphs, but use just the Enter key to distinguish them.

Do not type the numbers of pages.

Do not space the crossheadings.

The titles of chapters as well as crossheadings should be written in normal letters.

Names should be written in full.

Do not underline the titles or any other parts of the text that should be stressed.

Photographs, Illustrations, Logos:

Please send the photographs and illustrations as follows:

- a) pictures should be original, sharp and undamaged, numbered with a pencil on the back. Pictures that will be taken out of the magazines (e.g., scraps etc.) will not be accepted.
- b) pictures in electronic form should be scanned in 300 DPI resolution, saved in **.tif** or **.eps** formats and numbered, e. g. **photo-1.tif**

Logos should be passed in vector formats as follows: **.ai**, **.eps**, **.cdr**, **.wmf**.

There must be a reference to the photograph in the main text above.

Tables:

Please put notes under the table. Every table must be referred to in the main text above it.

Final statement:

Every author is responsible for the linguistic and grammar correctness of their contribution. Manuscripts are submitted to the reviewers in through the editor's own discretion. Contributions which are not in compliance with the format requirements stated above or which are in conflict with the ethic publishing rules will not be accepted.

From Czech language translated by Chris Koy

ХАРАКТЕРИСТИКА ЖУРНАЛА И УКАЗАНИЯ АВТОРАМ

1 ХАРАКТЕРИСТИКА ЖУРНАЛА

Журнал *Auspicia* - это независимый рецензируемый журнал, предназначенный для обсуждения вопросов, касающихся общественных наук.

5 основных принципов журнала:

- тщательный и точный порядок рецензирования;
- международность;
- открытость;
- избирательность;
- постоянное повышение качества.

Он направлен главным образом на область деятельности общественных органов, **экономики, управления и администрирования** (Евросоюз, государственное управление и самоуправление), а также на **другие общественно-научные вопросы**.

Журнал издается седьмой год (с 2004 г.) Высшей школой европейских и региональных исследований (VŠERS) в городе Ческе Будейовице, Философским институтом Академии наук ЧР и Южночешским филиалом Чешского общества политических наук. Журнал основал проф. Dr. Josef Dolista, Ph.D., Th.D., второй ректор VŠERS. Журнал выходит два раза в год, уже известен среди специалистов. С 1 января 2008 г. его главным редактором является PhDr. Jan Gregor, Ph.D.

В 14 номерах было опубликовано примерно 374 научных и специальных статей и ряд рецензий, посвященных вопросам работы государственного управления и самоуправления, ЕС, безопасности и под. Все существующие номера, редколлегия и другая информация представлены на сайте www.vrsers.cz/manazereo.php.

В журнале публикуются **оригиналы научной и специальной работы** по данной проблематике. В журнал принимаются только работы, которые прежде не были опубликованы и не готовятся к публикации в другом журнале, о чем автор предоставляет заявление.

Содержание журнала структурировано следующим образом: сначала работы из области **общественных органов, управления, администрации**, в том числе сферы европейской интеграции и безопасности, далее из сферы **политологии и политической науки**. Эту основу дополняют **избранные работы из других гуманитарных специальностей**, таких, как лингвистика, история, социальная политика и т. п. Четвертая часть журнала - это **рецензии**, и, наконец, последняя - это секция „**разное**“, где печатаются новости с конференций, научных и специальных мероприятий, аннотации, информационные тексты, напоминания о юбилеях научных работников.

Статьи можно публиковать на **шести языках** (на чешском, словацком, английском, немецком, русском и польском). Каждая работа перед отправлением в редакцию должна быть проверена на соблюдение единой структуры и оформления текста (смотрите ниже указания авторам). **ПРИ НЕСОБЛЮДЕНИИ РЕДАКЦИОННЫХ ТРЕБОВАНИЙ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ РАБОТЫ БУДУТ ВОЗВРАЩЕНЫ АВТОРАМ ДЛЯ ДОПОЛНЕНИЯ И ИСПРАВЛЕНИЯ**. Первая и вторая **корректур**а всех статей проводится работниками редакции, причем авторы и рецензенты могут высказать свое мнение относительно поправок (более того, рецензенты могут узнать, учли ли авторы их рекомендации).

Все присланные статьи подвергаются **независимому, анонимному, объективному, тайному, но при этом открытому для возможного контроля рецензированию**. Всегда два внештатных оппонента получают неподписанный текст и пишут рецензии на данную работу. Таким образом, оппоненты не знают, кто автор текста (могут узнать это только при опубликовании в журнале, если при прочтении вспомнят, что рецензировали именно эту работу), и официально никто об этом не информирован. Точно также автор не узнает, кто писал заключение на его статью. Выбранный рецензент всегда не только с другого места работы, но и в большинстве случаев из другого города (а что еще лучше - государства), и сам в журнале „Auspicia“ не публикуется. Рецензенты получают вознаграждение в размере 300 чешских крон (которое им в конце года посылается на банковский счёт при подписанном договоре о выполнении работы), авторы статей - экземпляр журнала с их работой. Такой профессиональный процесс рецензирования отвечает всем параметрам качественных рецензируемых журналов.

2 ИНСТРУКЦИИ АВТОРАМ

Статьи принимаются в редакцию **в течение всего года. Материалы должны быть присланы не позднее:** 31 марта для первого номера и 30 сентября для второго номера.

Рукописи присылайте на адрес:

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., Žižkova 4, 370 01 České Budějovice, e-mail: auspicia@vsers.eu, předmět: Auspicia, tel.: 00420 386 116 837.

За затраты, связанные с опубликованием научной статьи в секциях с 1-3, автор выплачивает сумму в **600 чешских крон**, это должно быть сделано не позднее последнего срока принятия материалов в соответствующий номер журнала на счет издательства (VŠERS) в Oberbank AG České Budějovice č. 7000012206/8040. Переменным символом является ИНН места работы автора. В графе „Сообщение для адресата“ необходимо указать ФИО автора / авторов статьи.

СТРУКТУРА СТАТЬИ

Представляет собой формальное членение в соответствии с конвенцией о научной информации. Авторы должны придерживаться **типовой схемы**, специально подготовленной для этой цели, и по ней писать свою статью. Модель статьи доступна на www.vsers.cz/manazereo.php.

Заголовок (название статьи) на чешском языке (словацком, английском, немецком, русском или польском) и английском - краткий, точный, дающий ясную информацию о содержании статьи (до десяти слов). Использовать прописные буквы, начинать с левого края. Первым приводится название статьи на чешском (словацком, немецком, русском) языке, затем на английском.

Имя автора (авторов) статьи приводится без званий, в порядке - имя, фамилия, например, Josef NOVÁK. Фамилии при необходимости нумеруются.

Резюме на чешском (словацком) языке. Ясно определить цель и методы исследования, его краткое описание, результаты и выводы. Объем - 100-200 слов, т.е. приблизительно 15-20 строк (Word - Панель инструментов - Сервис -Статистика). Не повторяется название статьи, не приводятся общеизвестные факты.

Ключевые слова на чешском языке (словацком) - не более 5 слов, от более общих к более конкретным, должны быть отделены друг от друга с помощью тире.

Резюме вначале на английском языке (немецком, русском). Здесь действуют такие же правила, как для резюме на чешском (словацком) языке.

Key words - ключевые слова на английском языке (немецком, русском). Здесь действуют такие же правила, как для ключевых слов на чешском (словацком) языке.

Введение - содержит самую необходимую информацию для понимания темы, краткое пояснение выбора данной темы, вкратце степень изученности проблемы. Можно привести цитаты авторов, относящиеся к рассматриваемой тематике, особенно последних лет. Рекомендуется избегать широкого исторического обзора.

Материал и методика - позволяет повторение описанных действий. Подробное описание методики приводится в том случае, если она оригинальна, разработана самим автором, в противном случае достаточно процитировать автора метода и привести необходимые отличия. Способ освоения фундаментальных данных описывается кратко.

Результаты - включает содержательное, краткое представление результатов, открытий, анализов, объектов наблюдения. Наряду с таблицами советуем применять графики. График должен быть не копией таблицы, а содержать новую информацию. В таблице обобщаются результаты статистического исследования (не перечень отдельных измерений). Описание результатов должно быть предметным, содержать только фактические открытия, а не умозаключения и догадки автора.

Дискуссия - оценка выявленных результатов, сопоставление их с литературными фактами, занятие определенной позиции, обсуждение возможных недостатков. Сравнение с ранее опубликованной информацией. Если этого требует характер работы, то можно описание результатов и дискуссию соединить в одну часть „Результаты и дискуссия“. Если авторы посчитают это целесообразным, то может быть включено также заключение.

Заключение - включает основную информацию о материале и методике, сжатое представление новых и существенных показателей. Является кратким изложением главных положений работы, в том числе статистических данных, а не только простым описанием содержания статьи. Заключение должно быть написано с помощью целых предложений (не конспективно), по объему не должно превышать 10 строк. По усмотрению автора можно также привести благодарность своим коллегам и др.

Использованная литература и информационные источники - приводится только та, которая действительно была основой для написания статьи. Должна отвечать современному действующему стандарту.

Оформление отдельных названий в списке литературы - в алфавитном порядке по фамилии (первой) автора.

Оформление издания:

1. прописными буквами **фамилия** автора /запятая, пробел/ инициала **имени** /точка, пробел/ инициала **отчества** /точка, пробел/;
2. левая скобка, **год** издания, правая скобка /двоеточие, пробел/;
3. полное **название** курсивом /точка, пробел/;
4. **место** издания /двоеточие, пробел/;
5. название **издательства** /точка/.

Пример оформления издания (монографии, учебника и т.д.):

LATTIMORE, O. (1962): *Inner Asian Frontiers of China*. Boston: Beacon Press.

Оформление статьи из журнала:

1. прописными буквами **фамилия** автора /запятая, пробел/ инициала **имени** /точка, пробел/ инициала **отчества** /точка, пробел/;
2. левая скобка, **год** издания, правая скобка /двоеточие, пробел/;
3. полное **название** статьи /точка, пробел/;
4. **название** журнала курсивом или его сокращение /запятая, пробел/;
5. номер **журнала** /запятая, пробел/;
6. номер **выпуска** /запятая, пробел/ + порядковый номер /запятая, пробел/;
7. сокращение **страницы** с точкой („s.“ для чешского, „pp.“ для английского, „S.“ для немецкого, „с.“ для русского и т. д.) /пробел/;
8. первая и последняя **страницы** цитированной статьи (между ними тире (не дефис), без пробела /точка/).

Пример оформления статьи из журнала:

ŠTÍCHA, F. (1990): K syntakticko-sémantické konkurenci aktivních konstrukcí. *Slovo a slovesnost*, 42, č. 3, s. 183-192.

Оформление статьи в сборнике:

1. прописными буквами **фамилия** автора /запятая, пробел/ инициала **имени** /точка, пробел/ инициала **отчества** /точка, пробел/;
2. левая скобка, **год** издания, правая скобка /двоеточие, пробел/;
3. полное **название** статьи /точка, пробел/;
4. „In“ /двоеточие, пробел/;
5. **редактор/редакторы** сборника /запятая, пробел/;
6. **название** сборника курсивом /точка, пробел/;
7. **место** издания /двоеточие, пробел/;
8. название **издательства** /запятая, пробел/.
9. сокращение **страницы** с точкой („s.“ для чешского, „pp.“ для английского, „S.“ для немецкого, „с.“ для русского и т. д.), /пробел/;
10. первая и последняя **страницы** цитированной статьи (между ними тире (не дефис), без пробела /точка/).

Пример оформления статьи в сборнике / коллективной монографии:

JANČÁK, P. (1997): Mluva v severozápadočeském pohraničí. In: F. Daneš - J. Bachmannová - S. Čmejrková - M. Krčmová (eds.), *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, s. 239-249.

Оформление статьи или другой работы в электронном виде:

Примеры:

VŠETEČKA, R. (2008): *Český internet má rekord. Používá jej více než 6 milionů lidí*. [online]. Praha: iDNES [cit. 25. 5. 2008]. Dostupný z http://technet.idnes.cz/cesky-internet-ma-rekord-pouziva-jej-vice-nez-6-milionu-lidi-p4l-sw_internet.asp?c=A080226_105146_sw_internet_vse.

KUBROVÁ, R.: *Nástroj online marketingu. Ikaros* [online]. 1998, č. 6 [cit. 25. 5. 2008]. Dostupný z <http://technet.idnes.cz>.

Сноски в тексте на использованную литературу и информационные источники после текста, работы в кавычках - всегда приводим инициалы перед фамилией; сноски на литературу в тексте статьи могут приводиться в круглых скобках (непосредственно после фамилии цитируемого автора), или в квадратных (только номер, который соответствует позиции в списке литературы).

Примеры:

J. Novák (2008) подчеркивает, что... (при перефразировании не должна быть приведена страница)

J. Novák (2008: 135) отмечает, что „у точной цитаты должна быть приведена страница“.

J. Novák (2008: 135) обращает внимание: „У точной цитаты должна быть приведена страница.“ „У точной цитаты должна быть приведена страница“ (Novák 2008: 135).

„У точной цитаты,“ говорит J. Novák (2008: 135), „должна быть приведена страница.“

N. F. Alefirenko (Алефиренко 2005: 35) отмечает, что „...“.

...особенно программа Erasmus Mundus [5].

Адрес (контактная информация после статьи) - приводится как последний элемент работы. Приводится в обязательном порядке:

1. строка: звание (звания) + имя + фамилия (+ звание (звания));
2. строка: кафедра
3. строка: факультет / институт
4. строка: университет / высшее учебное заведение
5. строка: улица + порядковый номер, индекс + город (точный адрес места работы (или же места жительства))
6. строка: государство
7. строка: электронная почта

Например:

ADDRESS & ©

prof. Ing. Jan NOVÁK, CSc.

Ústav managementu

Provozně ekonomická fakulta

Mendelova zemědělská a lesnická univerzita

Zemědělská 1, 613 00 Brno

Czech Republic

novak@mendelu.cz

Название рецензии оформляется следующим образом (жирный шрифт, Times New Roman, размер 14):

1. **имя** /пробел/ **отчество** /пробел/ прописными буквами **фамилия** автора /двоеточие, пробел/;
2. полное **название** рецензируемой работы курсивом /точка, пробел/;
3. **место** издания /двоеточие, пробел/;
4. название **издательства** /запятая, пробел/;
5. **год** издания /запятая, пробел /;
6. количество **страниц** /запятая, пробел/ + сокращение **страницы** с точкой („s.“ для чешского, „pp.“ для английского, „S.“ для немецкого, „с.“ для русского и т. д.), /пробел/;
7. **ISBN** /точка/.

Пример оформления названия в рецензии:

Patrik MITTER: *Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině.*
Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2003, 190 s., ISBN 80-7044-554-8.

Координаты автора после рецензии приводятся таким же образом, как координаты автора статьи.

Как привести свою статью, напечатанную в журнале „Auspicia“ в списках литературы?

Пример:

NOVÁK, J. (2008): Současný vývoj českého hospodářství. *Auspicia*, 5, č. 1, s. 10-15.

ТЕХНИЧЕСКОЕ ОФОРМЛЕНИЕ РУКОПИСИ

Объем: max. 5-8 страниц

В электронном виде: **.txt**, **.doc**, **.rtf** на электронную почту (см. выше).

Оформление текста:

Размер шрифта: 12, межстрочный интервал 1,5, формат А4, поля 2,5 см

Не отделять абзацы пробелами, только клавишей Enter.

Не нумеровать страницы.

Внутренние (промежуточные) заголовки - не отделять пробелами.

Названия глав и внутренних (промежуточных) заголовков писать строчными буквами. Имена пишете в полной форме.

Названия с целью выделения в тексте - не подчеркивайте.

Фотографии, иллюстрации, символы:

Фотографии и рисунки сдавайте:

- a) в оригинале, четком и неповрежденном, пронумерованном на задней стороне ручкой. Изображения, взятые из журналов (вырезки и т.д.) не принимаются;
- b) в электронном виде, сканированные в расширении 300 DPI, сохраненные в форматах **.tif** или **.eps** под номерами, например: **foto-1.tif**

Символы: принимаются в векторных форматах **.ai**, **.eps**, **.cdr**, **.wmf**.

В тексте на фотографию должна быть ссылка.

Таблицы:

Объяснения пишите под таблицей. В тексте на таблицу должна быть ссылка.

Заключительные замечания:

Автор несет ответственность за языковую и грамматическую правильность текста. Редакция отдает работы на рецензирование для собственного рассмотрения. Рукописи, чье оформление не выполняет приведенные требования либо противоречат этическим нормам для публикации, приняты не будут.

Перевод с чешского языка сделан Е. А. Анисимковой.

FORMULÁŘ NA PŘEDPLATNÉ ČASOPISU

OBJEDNÁVKA PŘEDPLATNÉHO ČASOPISU AUSPICIA V R. 2011

Recenzovaný neimpaktovaný časopis pro otázky společenských věd (formát A4, cca 150-220 stran, ISSN 1214-4967, 2x ročně). Roční předplatné činí 200,- Kč za 2 čísla. Číslo účtu VŠERS: Oberbank AG České Budějovice č. 7000012206/8040.

ODBĚRATEL

Titul

Jméno

Příjmení

Instituce

Ulice + č. p.

PSČ

Město

Telefon

E-mail

Fax

IČO

DIČ

V dne 2010.

.....
podpis, razítko

Tuto závaznou objednávku zašlete prosím na adresu:

Radim JANEČEK

Knihovna

Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s.

A. Trägera 44

370 04 České Budějovice

00420 386 350 125

knihovna@vsers.cz

JOURNAL SUBSCRIPTION FORM

ORDER OF THE SUBSCRIPTION OF THE AUSPICIA JOURNAL IN 2011

Reviewed, non-impact journal dealing with social science (A4 format, cca 150-220 pp, ISSN 1214-4967, twice a year). Annual subscription fee is 200,- CZK for 2 issues. Bank account of VŠERS: Oberbank AG České Budějovice č. 7000012206/8040.

SUBSCRIBER

Degree

First name

Surname

Institution

Street + No.

Postal code

City

Telephone

E-mail

Fax

Ident. No.

In on 2010.

.....
signature, stamp

Please send this form order to:

Radim JANEČEK
Knihovna
Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s.
A. Trägers 44
370 04 České Budějovice
00420 386 350 125
knihovna@vsers.cz